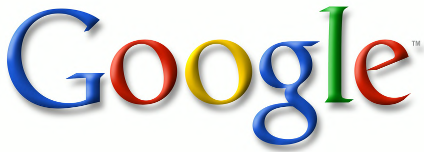

Google

SIGILLVM ACADEMIAE HARVARDIANAE IN NOV ANG
CHRISTO ECCLESIAE
ET
VE RI TAS

LETOPIS ŽIVENY.

SBORNÍK ZÁBAVNO-POUČNÝCH PRÁC.

Rediguje

SVETOZÁR HURBAN VAJANSKÝ.

Vydáva

„ŽIVENA“ SPOLOK SLOVENSKÝCH ŽIEN.

I.

TURČ. SV. MARTIN.

Tlačou kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku.

1896.

LETOPIS ŽIVENY.

I.

LETOPIS ŽIVENY.

SBORNÍK ZÁBAVNO-POUČNÝCH PRÁC.

Rediguje

SVETOZÁR HURBAN VAJANSKÝ.

Vydáva

„ŽIVENA“ SPOLOK SLOVENSKÝCH ŽIEN.

I.

TURČ. SV. MARTIN.
Tlačou kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku.
1896.

Prvá zvada.

Napísal *Martin Kukučin.*

I.

Naša »obćina«, mestský dom je budova o jednom poschodí, veľmi, veľmi jednoduchá. Tichá a mrtvá, ešte i »škure«, okenice sú privreté, aby septembrové slnce, dosť horúce ešte, neprebíjalo dnuka. Ale dnuka je dosť živo. »Načelnikova« je síce zatvorená, bo náčelník neúraduje na túto hodinu, o piatej totiž: zato v zasedacej sieni je plno sveta. Stoly piatich radních, »aššešurske« všetko sú obsadené, bárs z pánov aššešurov je tu jediný šior Mići, ktorý tiež nesedí za svojím stolom »pre poľné záležitosti«, ale utiahol sa skromne k obloku a oprel sa oň.

Assesorské stoly usurpovali mešťania, pravda poprední, v svojich čiernych čiapočkách hodbávnych i súkenných. Nepíšu, ani sa nepreberajú vo štôsoch aktov, pokladených do priehradok, alebo jednoducho nakope-
h na kraji stola. Opierajú sa chrbtom o stôl, pre-
c nohy a kúria svoje »špaňolety«, cigaretty. Iným
nedostalo miesta pri stoloch — uspokojili sa sto-

ličkami, ktorých sa tiahne dlhočizný rad popri stene od samých dverí až k protejšej stene. I títo i tamtí za stolami, všetci sú oblečení v šatoch robotných, strašne doriadených. Len sa tak ligocú a pestrejú od fľakov, čo narobil mušt. I osy sa oklamaly, že bude tu dakde kaďa »masta«: zatáraly sa s dakoľkými včelami a obletujú protivne od jedného meštana k druhému, hľadajúc, kde je to tá sladkosť.

Nuž ako »o jematve« — oberačke. Ináč to nemôže byť.

A mešťan veru nejde sa preto okúňať. Hrdý je, že je v takých šatoch i bude sa ti vyhovárať nie bez koketerie: »Odpusťte, že som takto »deštrutto«. Je doba »jematve« a úbohý »poššident« musí sa o všeličo otreť i všade sa prilepí čo to na »veštit...«

Takýto úbohý poššident, statkár nenie tak celkom na poľutovanie. Má sto hektolitrov vína a možno dve, tri i päťsto — kto mu tam vidí do jeho »konbe«, pivnice! »Veštit« je síce »deštrutt« — nie po najnovšej mode, ani nie vykefovaný: ale tvár od jednoho do druhého okrúhla, plná, rumenná — žiari zdravím i blahobytom. Ba zdá sa, čím je oblek zafúľanejší, tým je vína v pivnici viacej. Preto mu never, keď ti povie: »Šťastní vy ľudia od »kvietance«, vy neznáte o našich biedach!« On sa ti posmieva, že ty poťahuješ síce na quitanciu, i šaty máš po mode, ale ináč vo vrecku pustá Sahara.

Na toto shromaždenie v oberačkovej paráde akoby s podivením sa díva Franjo Josip I. z obrazu na čele dvorany, nad stolíkom »podeštáta«, čili náčelníka. Na

pravom boku svojho vladára umiestený je miestodržiteľ v generálskej uniforme i díva sa tvrdo, vojensky kamsi do diaľky. Na ľavo od monarcha je obraz čestného mešťana Josipa J. Strossmajera v biskupskom plášti. Hľadí odhodlane, ako by bol práve vyriekol slová, pod obrazom napísané: »Sve za vjeru i za domovinu.«

»No — nikto sa nehlási?« ozval sa šior Mićе, assesor. »Bude pät, zatvoríme »inkanat«. Nedá nikto viac? Teda Andre trinásť...«

Šior Andre Odrič sklopil oči k zemi ponad okrúhle brúško. Akosi mu je »mužno«. Všetky oči obracajú sa k nemu. Po troch rokoch sa dal na licitáciu obecného »masta«, bárs má svojho dosť a nenie vínokupec. Tak, aby dačo podujal.

Zane Rosolini, ktorý sedí v pruhovanom kabátku neďaleko dverí, tiež sa zadíval na pána Andru. Pohladil si vlasy v tyle, vydýchol odhodlane a preriekol:

»Trinásť i dvadsať.«

Chcel to preriecť ľahostajne, chladnokrevne. No čierne oko sa zapálilo zvláštnym ohňom, na tvár naskočila živá červeň, sťa dievčaťu, keď musí vyriecť osudné: »šior ši« (áno). I hlas sa mu zatriasol o poznanie.

»Dobre, dobre«, pristáva šior Mićе — »trinásť i dvadsať. Nech sa činia mladí »gospodari«, »evala ti, meštre Zane!« Tak dobromyseľne posmeluje Ivana Rosolina, ktorý vidno cíti sa tu dáko nedomácky. Možno nuje, že nadhodil na Andru Odrića, ktorý má z čoho atiť, ak utratí. »Za mladi sa treba mať k dačomu, ak

sa chceš zmôcť. Kto čaká, že mu zrelé smokve (figy) budú padať do úst — darmo čaká veru ..«

»Eh, ku každej veci treba podsúkať rukávy,« ozval sa starý Zore Janušić, ktorý sa dostavil viac z »kuriožitadu«, ako k vôli kupovačke. »A hlavná vec je kuraj!« doložil, pohodiac šedivou hlavou vzdorovite a máchnuc rukou pri slove »kuraj« s veľkou silou. »Bez kuraja nepôjdeš ani do pivnice si vypiť a s kurajom ti je ľahko i na Terra di fuogo.«

Prikývli všetci, že svätá je pravda. Starý Zore bol skutočne kopať zlato na Terra di Fuogo, i vystál mnoho od sychravého podnebia i divokých domorodcov. Zlata síce nedoniesol, ale podal nezvratné dôkazy kuraja — odhodlanosti.

Tu »čauš«, mestský sluha odchýlil okenicu a volá zpod nej na »piaccu«: »Nech kričí trinásť i dvadsať! kde je Bore?«

»Tam kdesi dolu,« odpovedajú starci, usadení na dlhom múriku pred »obćinou«, kde vyhrievajú staré kosti na podzimnom slniečku, a zase stopujú, čo sa na »piacci« (námestí) robí.

»Zabehni, malý«, zvolal starý Luka vysokou fistulou na chlapca, ktorý tu stojí rozkročený a díva sa kamsi, sám nevie kde. »Zabehni, čuješ, malý, ako že ťa volajú... Nevidím nič na slnci, iba taký oblak... Ach, nevoľa i žalosť! Vieš, povedz Bartulu, nech kričí po trinásť... Trinásť i — i...«

»... i dvadsať,« doložil čauš z obloka. »Trinásť i dvadsať.«

»Veď!« pristal šuhaj bez odkladu a rozbehol sa v dolinu.

Neminulo päť minút a hore mestom hrnie sa človek v popolavých šatoch, ktoré visia na ňom ako na kolíku. Menovite nohavice sú široké, snáď aby zakryly, že nohy idú do venca, že sú akési rozhegané, hojdavé. A veru nemajú toľme čo nosiť. Bore nenie obor. I prse sú iba rozfúkané akosi dýchavicou a nie od prírody tak široké. Tvár je široká, popolavá, vodou akosi podbehnutá.

Príduc na piaccu, zastal pred obćinou, rozkročil sa, zaklátil v nohách, dal dlaň k ústam, vdýchol hlboko a spustil:

»Eno masta po trinajst i dvadeset kaca—á—a! Do pet i po Gura inkanat na obćine—e—e!«

Čo toľko znamená, že kaďa rozdrveného hrozna je po trinásť zlatých i dvadsať krajciarov a že licitácia potrvá do polšiestej na mestskom dome.

Jeho hlas roznáša sa mestom, nápadne zatíchnutým. Čeľaď je všetka »u poľu«, na oberačke. Po domoch sú len gazdiné, zaujaté varením pre mnohú čeľaď, a gazdovia dohliadajúci pri preši. Na piacci pozostali iba samí starci, nevládni a lazári. Schodia sa tu ráno a rozchodia na poludnia a večer. Shovárajú sa alebo v tôni, ak je horúčava, alebo na slniečku, ak je zima. Snášajú sa ako ıtia, bárs sú nie všetci »jednake ruke«. Sú totiž tu ıetní, čo majú čo zjesť a čo vypiť, ba i zafajčiť — :as takí, čo každú sobotu idú z domu do domu pýtať ·ritad«, almužnu. Najdú sa takí, ktorí sa zodrali alebo

okaličili v ťažkej robote, a zas takí, čo sa nikdy v nej nepretrhávali. A predsa nažívajú svorne, v príkladnej shode, ako rovný s rovným. A kto prejde popri nich, každý sníme pred nimi čiapku.

V tomto spolku »pensistov« hospituje náš Bore. Nenie ešte toľme starý, ale dýchavica ho každej zimy raz, dva — dakedy i v lete, ak sa náhle premení čas — pochytí a neraz »na smrt« donesie. Preto sa musí vystríhať ťažšej práce. Od ľahšej sa neodhŕna, obslúži kohokoľvek darmo alebo za pletku.

A dnes je hrdý — stojí v službách obćiny, ako vyvolavač licitácie! Obec má svoje pozemky a vinice — tohoročná úroda predáva sa cestou licitácie, ale nie na koreni, lež rozdegvená v kadiach. Na jednu kaďu istej určitej veľkosti sľúbil Zane Rosolini trinásť zlatých i toľko krajciarov.

Na ten spôsob idúc mestom, prišlo mu kričať i pred domom šior Pierra Prozoretića.

Dom neveliký, s dvoma oblokmi na ulicu — ale vystavený zo solidnýeh kvádrov. Pod ním pivnica dosť priestranná, v nej ohromné sudiská. Iba v jednom kúte ich niet — tam je veliká kamenná nádržka na olej olivový. Teraz je prázdna, ale vlani o Lucii bola plná. Jeden Vlach len-len že sa neutopil v čistom oleji, keď do nádržky padol. Teraz vyčistená, vysušená čaká tohoročnú úrodu, ktorá tiež veľmi nebude meškať.

Pred pivnicou na hladkej dlažbe z bieleho kameňa stojí »turaň« — na ňom sa tlačí a prešuje hrozno. — Okrúhla furma, ako sud bez dna — iba že miesto dúh

sú paličky jedna pri druhej posviazované — stojí hore koncom. Do nich sa nosí v kožených »mišinách« mast. Mechy či už mišiny nosia »Vlasi«, obyvatelia Prímoria, ktorí dochádzajú na oberačky. Plný mech vyzerá sťa nafúkané gajdy, iba že kde mala koza nohy, tu nevložili pištele, ale nechali kýpte podviazané špagátom. Keď sa táto polievka vleje do furmy — jeden Vlach stojí v nej ako v sude a tlačí — tu čistý mušt cedí sa pomedzi týčky a vteká sťa krvavý jarok do kamennej nádržky, vsadenej v zemi. Ztadiaľto už prenášajú víno do velikánskych »bačví«, sudov. Stlačené hrozno ešte prijde pod preš.

Šior Pierro Prozoretić v zamazanej košeli kanafasovej stojí pri turni a pozoruje robotu, či je všetko v poriadku. Je až na podiv, ako zručne sa obhadzuje so svojím požehnaným bruškom, na ktorom dobre že nepukne kanafasová košeľa. Keď začul, že kričí Bore, pomyslel si:

»No tí inkantovali dokonale. Vari myslia, že ide mať víno »duple« ceny!« I ráta si, koľko vína môže výnsť z jednej »kace« masta. »In ordine ho zakantal, — trinásť i dvadsať — dosť veru i »predosť«...«

Dvere z domu šior Pierrotovho vedú na »teracu«. Priestor sťa dvorana vydláždený krásnou bielou dlažbou. Pod teracou je »gustyrna«, cisterna. Na túto teracu vykročila šiorra Kleme, manželka šior Pierrotova. Prestiera vešia na žinky, po teraci popreťahované, svoju skvelú iankariju«, bielizeň. Plachty, presteradlá, obrusy i ručky — všetkého po troche. Na každom kuse cifrované

P. P. z červeného satinu a s modrým šatýrovaním: tak že vyzerá z toho na bielom grunte hotová demonštrácia horvatská. Ach, kto že vypíše všetky krásy tejto biankarije! Veru neviem, ktorá pani tu ju má belšiu i vôbec poriadnejšiu.

»Netreba vody šanovať« — to je zásada šiorry Klementiny. »Nebojte sa, dyco!« teší dievky, čo u nej právajú — »keď sa minie z gustyrni — máme ešte dve gustyrne v poli — i do Božića môžme »predurať« bez dažďu...«

A ako jej biankarija, tak i jej ctená osoba, i izby sú vtelený poriadok a čistota. Až sa bojíš stupiť u nej na podlahu, že ju zavláčiš, alebo postaviť klobúk na skvúce presteradlo na posteli.

Šiorra Kleme čula, že vykrikuje Bore inkanat. Nahla sa na múrik, ktorým je obohnatá teraca, a s tejto výšky hľadí na ulicu. Bore ju zazrel i pozdravil pokorne:

»Falen Isus!«

»Vazda Izus i Maria!« ďakuje šiorra Kleme a pýta sa: »Nože mi povedz, Bore, kto to dáva tých trinásť i dvadsať?«

»A veru vás pekne prosím, šiorra Kleme moja, i s družbou« — lebo i šior Pierro sa bol od turňa obrátil k nemu: musel tedy doložiť »s družbou«, ak nechcel ostať grobian — »to dáva meštar Zane Rosolini.«

»Vari môj zať, Bore!«

»Istý váš zať, ak smiem prosiť.«

»Aboj meni!« zvolala prudko, chytiac sa za hlavu oboma rukama. »Či ste čuli, šior Pierro?« obracia sa

k mužovi, ktorý sa už zabáva okolo turňa. »Či ste čuli, čo robí váš zať? Ajme meni! Trinásť i dvadsať! Veď je to sila peňazí, mne sa vidí.«

»Dosť hodne, Kleme, dosť hodne.«

»A vy to necháte!?« kričí zúfale.

»A čo sa ty »intrigaješ« do cudzích záležitostí!« zahriakol ju šior Pierro dôstojne. »Jemu je hodno toľko, nech si má. Nie naša starosť. Keď dáva toľko, nebodaj »kontá«, že mu je toľko hodno. Ak utratí — z tvojho neutratí. Utratí zo svojho.«

»Ale či už nič nesmiem povedať?« vyčituje mužovi.

»Slovo dá slovo. Ty si »gospodarica« svojho, čo máš,« vysvetluje šior Pierro vážne, »on zas gospodar svojho. Čo za osoh, keď budeš hovoriť? Slovo dá slovo — ani nezvieš, len keď sa navarí čertova »pulenta«. A kto ju bude chlípať?«

»Veď už nech ide na vaše, ja nedbám« — vzdáva sa šiorra Kleme, ale nesmierne rozjedovaná — »ale ten inkanat mu dá velikú »bottu« (úder). Trinásť i dvadsať!« A začala sase rozvešiavať biankariju.

Ale čo ako — ani šior Pierro nenie celkom »indiferenat« proti zaťovej kúpe. Ženino bedákanie veľmi ho znepokojilo. Nie že by chcel ísť zaťa hamovať — o, nie: to je vec veľmi riskantná. On sa najedoval na ženu.

»Nešťastné baby!« — nadáva jej v duši — »musí :tko čuť, čo sa robí... Na každý prípad nadhodil 'a, bez spôsobu.« A potriasal vážne okrúhlou hlavou, .tko striženou i dobre šedivou, ktorá sedí akosi tuho krátkom, vykrmenom krku. »Mladí gazdovia — myslí,

že to takto — — Mladí gazdovia! Myslí, že »cekíne« najde hockde na ulici...«

A rozvažoval na aký spôsob on nasbieral tých cekínov, dukátov, ktorých vraj má plný »sić«, mericu — kdesi v komore. Celkom jednoducho! Keď umrel otec, chytil sa roboty a ako teraz, tak prísne dohliadal, aby ho svet neukrátil. »Cudzie neber, svoje si nedaj, Boha sa boj a druhého nikoho, okrem krúpy« — to bola jeho regula žitia. Čo mu raz príde do ruky, to brate, drží tuho, ani v kliešťach. Preto kadeaký svet nejde sa k nemu dlžiť. A ani nešomre naň, ako by na iného, keby chcel byť tak »tvrd«. Zato kedy-tedy i zratuje dakoho dačím: a to sa mu ráta desaťnásobne. »No hľa, nie je skupáň, ako ho vykričali... Ach, či je mrcha ten svet! Ľaľa, neopustí biedneho, ak je spravedlivý...«

Má velikú vážnosť v meste. Najviac pre ten síć s cekínami. Je »konžilier«, t. j. člen mestského výboru. Chceli ho spraviť aššešúrom, ale ho nespravili, neviem prečo. Je člen »crkovinarstva«, výboru, ktorý manipuluje kostolné grunty i fundácie. A kto by vedel vyrátať »kariky«, hodnosti, ktoré sa mu mohly dostať, keby sa dotískal. Ale už ten objem v páse nedovoľuje mu, aby šiel do toho stisku, ktorý najviac býva okolo takých karik... On radšej je pre seba: »attendi« (má sa) okolo svojho — o druhé nerád sa trápi: vynímajúc kostolné majetky. Kostol je už iná vec: ak nedonesie osoh časný, ale zaopatrí slávu nebeskú.

II.

Šiorra Kleme nemôže sa spamätať. V hlave jej ustavične vrčí, že sa ide Zane »ruinat«. »Púšťa sa ľahkomyseľne do kupectva a môže prísť i o to, čo má. Nedbal by zbohatnúť a chytro — a môže sa ešte chytrejšie najsť na holom... Oj, »prefriganí« sú ľudia, prefriganí! Keby čuli zárobok, všetci by sa hrnuli. — Oj, nepre-pustia tí tak ľahko... A nech sa mu zle povodí — kde sa podeje? A deti? A tento starý, tento, tento — »fantaštik«! Ach, Bože uchovaj! On len pokoj, pokoj, a keby prišlo zle — nie, nepomohol by. Hľa, slovo pre-riecť mu je muka — a kde otvoriť kešeňu!«

Bojí sa začať dačo na svoju pästť. »Starý by zbesnel, keby zvedel.« A tu jej prišla na um Kekka. »Ona by mohla — veď mu je žena. Nech ide na občinu a vyvolá Zanu... Ale i to je ťažká vec. Svet by ho vysmieval, že mu rozkazuje žena. Ach, či je mrcha ten svet, či je mrcha!«

Ruky jej opadly od nevlády. Či obracia vec takto alebo takto, vždy len výnde naopak. Ženská čo tu môže vykonať? Najviac vymodliť dakoľko »Zdrava« a »Otčenašov«, aby ho Boh osvietil a odvrátil od záhuby.

Ale vzdor tomu len prehodila šatku, ktorú nosieva do kostola, i sukňu barvy kávovej. V tom pri-očilo k nej dievčatko asi polpiataročné, čierne ani gánča s ohnivýma očima, s kučeravými vlasmi a v čer-enej blúzičke.

»Kde idete, nona?« (stará mať). Obesilo sa jej na sukňu. »Povedzte, kde idete?«

»Idem len tuto kdesi, druže.« A stará mať hladí ju po kostrúbkoch.

»Nona, idem i ja!« zvolala malá Lukrica.

»Ach, kde pôjdeš? Tam sú veľké skaly, moja.«

Ale nechcela ju pojať pre inú vec. Šior Pierro by si ich hneď všimol, keby išla vnučka. O starú toľme nestojí, ako o Kekkinu Lukricu. Nemôže bez nej takrečeno obstáť. Nemá pokoja, ak okolo neho neskáče a nešteboce. Už ide na druhý rok, čo temer bez prestania drží ju u seba. K materi ju púšťa len kedy-tedy, ako na návštevu. Keby ich zazrel, iste by sa pýtal: »Kde ideš, malá?« A stará mať musela by povedať. On by ich vrátil a bol by hriech hotový. A keby sa i prešmykly — vnučka by mu večer vybľabotala, kde bola — a bolo by ešte horšie.

»Veď ja budem skaly obchodiť!« sľubovala Lukrica.

»Nie, moja, ty sa len zabávaj doma. Veď ja hneď prídem. Donesiem ti bonbon. Môžeš zísť k nonovi a pozerať ako turnajú...«

I tak sa jej horko-ťažko striasla. Dala jej dlhé naučenia, odobrala sa od nej, ako by odchodila do druhej krajiny a umkla z domu. Srdce jej mocne zabúchalo, keď prechodila popri turni, že ju šior Pierro pristaví. Ale práve dohnali na dvoch »mazgách« (mulice) masta z viníc — šior Pierro strážil, či mechy nepuknú, alebo nepadnú na zem: alebo či Vlasi ich nevyprázdnia do

nepravej kade. Tak šťastlive zahla do susedovie dvora, ohradeného múrom. Až tu ju zazrel šior Pierro.

»Ide sa vytúžiť Kekke,« myslí si škodoradostne. »Vyplačú sa, naplní jej hlavu všakovými hlúposťami — ako by ja nevedel! Ale čo, ochorela by ináč...«

Šiora Kleme spustila sa širokou ulicou k novému domu Ivana Rosoliniho.

Vystavený je ako i šior Pierrotov zo solidných kvádrov, rúče otesaných. Ľahko stavať, keď Zane je chýrny murársky »mešter«. Krov je vyvedený z ploských kameňov, obielený vápnom. Na ďaleko sa skveje oslepujúcou bielotou. Pod odkvapom ryňa z kameňa tesaná. Tou sa odvádza dažďová voda »u gustýrnu«, ktorá je pod vkusnou teracou. Dvor ináč nenie priestranný, ale je obohnatý novým múrom. Popri ňom, kde poludňajšie slnce toľme nepripeká, vysadený je rad »pomidorov« — paradajok; sú už obraté dávno, vňať vysilená odkväcla na zem.

»Mohlo im byť ako v raji,« myslí si šiorra Kleme, idúc dvoríkom. »Sobrali sa bez silenia, zo svojej vôle. A čo im chybí? Všetko sa im dalo, všetko, čo len treba... Vo všetkom majú svoj »komod« (pohodlie), ako málo kto... Len čo biankarije odniesla!« A ako by hľadela na tie štôsy bielizne, čo dala Kekke, keď ju vydávala.

Schodíkmi vystúpila na »sulár«, altánku, hore ktorou ..ina sa ťahať vinič. Ešte je mladý, ale o rok, o dva ..konári sa, že budeš môcť na pravé poludnie sedeť ..d ním na sulári. I do pitvora bude krásne chladiť.

Vôbec, milá vec! Z jednej i druhej strany je postavené po dva kry jasmína a jeden kvietnik tuberoz. Silná vôňa jasmína mieša sa s vôňou tuberoz i preniká všetkými priestorami domu. Odchovala ona tieto jasmíny a tuberozy a dcére ich darovala, keď ju vydávala. Čo má doma, ani jeden nenie tak rozkonárený, ako tieto. Sú jej to kvety najmilšie, už preto, že sú náramne vďačné. Kvitly by i celú zimu, len ich vyložiť na slnečnú stranu domu.

Hodila ešte pohľad z altánky tam k východnej strane. Tu sa prestiera stráňa so zeleňou zamatove mäkkou — pravý háj vysadených do husta olív, len kde-tu temnejší fľak figového stromu medzi nimi. Stráňa sa púšťa miernym pádom do modrej hladiny mora, tichého, krásneho, obliateho záplavou slnca. Od neho poťahuje tichý vánok, v ktorom lísťa ľahko ševelí. Za úzkym pásom mora dvíha sa hneď strmá Planina, reťaz prímorských vrchov, spopretŕhaná končitými končiarmi.

Bárs neuvedomene, ale pocítila i duša šiorry Klementiny, soschnutá starobou i dennými klopotami, mohutnú reč tohto velikého obrazu. Núti ju čosi zastaviť sa na tejto altánke a hľadať vo veľkolepom ráme tklivé pojedinosti. Tak ju pútajú dva body, biele, pevné, ktoré sa od modriny mora živo odrážajú: blízo sú toho miesta, kde kanál sa ide prevliecť pomedzi súsedný ostrov a polostrov. Sem bližšie belie sa dvoje nadutých bielych krýdel na morskej hladine, sťa keď motýľ sa zakníše nad modrým kalichom kvetu. To sú všetko bárky našich kupčíkov a »paronov od broda« (majiteľov lodí), ktoré pri tichom mori vybraly sa na »viajj« — cestu.

Vošla do parádnej izby »soba de lušo«. To je spolu i spalňa mladých Rosolinich. Duplovaná posteľ stojí na prostred izby a na dôkaz, že je tu jednota a spojenie úplné, vidíme i koberce i prikrývky pre dvoch v prostriedku sošité. Nad posteľou visí »Blažena Gospe od sv. Rozarija« — Matka Božia s ružencom — v ráme zastoknuté ratolesti olivové, ako boly posvätené v Kvetnú nedeľu. Pri čudotvornom obraze visí hromničná svieca; večné memento, že »bižoňa morir« (musíš umreť). Zapaľuje sa nielen v čas búrky, ale i pri posteli umierajúcich.

Šiorra Kleme v neprítomnosti gazdinej neokúňa sa ostať v tejto svätyni. Triezvym okom kutá po izbe tak ako vyšetrujúci sudca, keď chce objaviť zločin. A hľa, zkúsené oko zastavilo sa na olejovej lampadke, ktorá stojí blízo ruženca na stolíku.

»Toto sa nenaučila v mojom dome,« pomyslela si s výčitkou. Berie lampu, skúma, či je nie preplnená olejom, odokryjúc príklop, i vešia ju na klinec pri posteli. Hneď jej bolo ľahšie.

Ešte pohľad po izbe, či najde čo nemiestneho, a už sa blíži ku kolíske, ktorá je z druhej strany postele. Nadvihla roh riedkej šatky a pozerá pod ňu. Buclatá tváričká malého Ivana vyzerá zpomedzi vankúšov, anjelsky zafúľaná. Tvár starej matere sa premenila; na lícach naskočily jamy, lebo ústa stiahly sa do šošovičky, ko by sa hotovily cmuknúť. Oči svieťa takou tichou adosťou, že by nikto nepomyslel, ako sa na ňu zmohla starostená stará pani.

Na prstoch sa vrátila do pitvora. Pozerá na schody, ktoré strmo vedú na pôjd. Asnáď Kekka bude tam. Možno varí v túto neobyčajnú hodinu. Keď môže trpeť v izbe taký »dežordin« (neporiadok), že ani lampka nevisí na svojom mieste, nebolo by divu, keby sa teraz dala do varenia. Na pôjde je totiž, ako v každom dome, kuchyňa s priestranným ohniskom.

»Kekka, Kekka — kde si?« volá pritlumeným hlasom, aby nezobudila Zanetta. Neohláša sa nikto. »No vidíš, i dom necháva takto. Prázdny! A dieťa! Či ju nemôž' dakto okrásť, alebo dieťa — Bože uchovaj! — odniesť! Naozaj — kto by myslel do nej! Taká ľahkomyseľná!«

Na schodíkoch sa ozvaly kroky. Na altánku prikvitla ženská ešte mladá. Oči čierne ako noc, podlhovaté ako mandľa, s dlhými rasami. Keď hľadíš na ňu, vidíš iba tieto čudnovaté oči. Tvár podlhovatá, čosi vpadlá, nos jemný, ale niečo zahnutý. Pery trochu uvädlé, ale keď sa pohnú, objavia sa za nimi krásne biele zuby.

Ó, je Kekka ešte ženská driečna, chlúba svojej matky i dneska. »Udala sa na mňa,« rozpráva každému. »Prozoretića »raca« berie sa vždy do hrúbky...«

Jej podivný zjav ešte stupňuje červená šatka s rožkami na vrch hlavy prehodenými. Zpod nej vyzerajú vlasy ani žúžoľ, tvoriac na čele nedbalé kostrúbky. Nesie sa strojne, rovno — chôdza je plná dôstoja ženského a krásy.

Oj, a aká bola pred vydajom!

Obletovali ju všetci »momci«, čo boli na dačo súci. Raz mal s nimi i »podeštát« (náčelník), robotu. Boli sa rozdelili na dva tábory — hornianstvo a dolnianstvo — i sviedli tuhú bitku pred domom šior Pierrota, kým si nepokrvavili hlavy. Kekka sa nešalela veľmi ani za jedným. Až tu keď pred šiestimi rokmi vrátil sa z vojny Zane Rosoliny, bola s ním čosi-kamsi »akkordo«. Ešte sa »gledali« od jematvy do fašiangov a o fašiangoch doviedol Zane utešenú ženičku do domu napoly vystaveného. Nemohol sa nijako obísť »bez pomoci« — ako sa vyhováral šior Pierrotu. Iba parádna izba bola akotak hotová. I na nej pravda boly len »škure« — obloky dorobili až behom leta prímorskí »meštri«. Tak pomaly podorábal povaly, ohnisko a zalanským domuroval konečne gustýrnu asi na päťsto »baríl« vody, čo je asi toľko okoví. Na každý prípad vody dostatok človeku, ktorý ju veľmi neobľubuje ani vo víne.

»Ach, ćerce moja, ako len môžeš nechať dom otvorený! A dieťa v ňom! Stojím dobrej polhodiny a gospodarice nič. Ja by zhynula od strachu, že mi dieťa odnesie víla, alebo že ma obkradnú!«

»Ale máme moja! Vy ešte na víly držíte! Kde že sú víly — a na poludnia!« odpovedá Kekka spokojne, podoprúc bok pravou rukou. »A polhodiny! — Bola som —« ukázala kopec neďaleko domu, pokrytý záhrami a vinicami — »bola som »na nivici« ubrať »kusa«. Vytiahla rohy zásterky zpoza pása i ukazuje zásterke za náručie kapustného lista. »Pekne som vás

videla, máme moja, ako ste vošli. Preto som len dooberala, že vy neodídete. Vari sa prebudil malý?«

»Ach, nie — spí.«

»Lebo len nedávno zaspal. Nikdy takého dieťaťa, máme moja! Bude vám spať do slnca západu a keď sa naje, zase zaspí. Dakedy bude spať do samej zory. Ach, dobrý mi je, dobrý: ani neviem o ňom, že ho mám.«

Mať ide oči na nej nechať od velikej hrdosti. »Darmo je — Kekka je Kekka« — myslí si v materinskom rozcítení. »Deti sú jej ozaj, dačo — dačo...«

Kekka sadla na prah a preberá kupus. Skúma list za listom, či je súci a odhadzuje súce do vahanca a chybné ponad sulár »na dvor«. Šiorra Kleme sedí pri nej a vložila hlavu do dlaní.

»Či ty vieš, kde je Zane?« pýta sa konečne.

»Ja nie,« odpovedá, hodiac okom na prímorské bralá.

»Vari si ho dnes nevidela?« diví sa šiorra Kleme.

»Vari celý deň by ho nebola videla!« zhrozila sa mladá žena, nemohúc pochopiť také predpokladanie. »Odpoludnia naozaj nie.« A stisla pery akosi zanovite, aby už nevyšlo nič cez ne. Ale vidiac skúmavý pohľad matere, dodala ešte: »Na poludnia prišiel, najedol sa a — odišiel.« Oči zas uprely sa na bralo, na ktoré hádže ohnivú žiaru zapadajúce slnce. I ruky poklesly, akoby nevládne, do lona — ale zaraz sa strhly do roboty. »A čo — vari máte dačo?« pýta sa matky.

»Nebolo nič medzi vami?«

A šiorra Kleme zadívala sa jej skúmavo do tváre.

»Ach, čo by bolo!« vyhýba Kekka. Ale nemôže prekaziť, aby sa hlas trochu-trochu nezatriasol.

»Vy ste sa popriečili!« vybuchla šiorra Kleme tak určite, presvedčive, že Kekka sa striasla pod vplyvom toho hlasu. »To mi darmo vravíš! Ja vidím! A čo to bolo?«

»Ale nič, mame moja. Ako hneď dochodíte pre nič...« So smiechom hľadí na ňu, ale ústa sa jej potrhávajú a do očí idú sa naliať slzy.

»A čo vy to máte?« zvolala v rozhorčení. »Ale vari nevidím? A či mám zvedieť od druhých, čo mám zvedieť od vás? Či som ja už najostatnejšia?« A odvrátila sa od dcéry od hnevu i možno ľútosti. »A čím som to zaslúžila?« vyčituje hlasom skoro úplne rozplakaným. »A či sa nazdávaš, že ti mať chce zle?«

»Ach, máme — čo vám už povedať? Neviem sama. Ako ma tu vidíte — tak nebolo nijakej zvady. Iba čo včera večer... Ach, i to je smiešno — čo na tom? Nehodno spomínať...«

A čo jej má ozaj rozprávať? Pod jej triezvym pohľadom, pri dennom svetle to všetko vybľadlo, tie veliké mátohy i ohromné oblaky, ktoré zaťahovaly včera jasné nebo domáceho blaha. Materi rozprávať, ktorá hľadí na všetko tak triezvo! Čo môže spomenúť? Jeden jediný fakt, i to veľmi malicherný — že Zane odišiel ra po večeri, neriekol jej kde ide a vrátil sa v noci, ıa nevie ako a kedy. Ráno mu to vytkla a odišla lo, keď možno chcel jej vyrozprávať, kde bol a s kým

bol. Chcela potrestať jeho — potrestala seba. Na obed bol on zase hrdý a nepreriekol slova, nieto že by bol spomenul raňajšie nedorozumenie. Nad tým sa rozplakala, keď odišiel, bárs pozdejšie hanbila sa za tieto slzy.

Či by ju mať nevysmiala? Hneď by stala na jeho obranu: že veď nerobí nijaké »dežordine«, ako iní. Veď je dobrý, tichý, gazdovlivý. A ešte čo by naspomínala! Čo ona vie, — že je to všetko iba na oko? Že pod touto krásnou rúškou skrýva sa veliká premena — ba rozhodný obrat a či prevrat. Nebo a zem! Od tých čias, čo sa vrátil z manévrov, je ako iný. Len čo ho to tam zašlo! Neusmeje sa s tým tichým porozumením, keď prejde popri nej. Nepozre tým pohľadom, ktorý je nemý, a predsa povie viac, ako všetky »libre« (knihy). Nevyhľadáva príležitosť, aby len mohol sa s ňou stretnúť, s tou lstivou nástojčivosťou... Slovom, premenila sa mu nátura, ako by pľasol dlaňou. Dakedy sa mu núti usmiať sa jej, ale to je úsmev chladný; pohľad akýsi rozblúdený, nespokojný, ako by hľadel čosi zatušiť. Oh, všetko prázdne, chladné, bez tepla, bez života, bez svetla — bez ľúbosti...

Tak razom! A toľké sklamanie! Ach, ako sa to vešia na dušu olovenou ťarchou — ničí, láme, ruší jej najkrajšie kvety. Rozlieva sa ako otrava po žilách a zabíja každú radosť. Ani vo spaní nedá pokoja — prebúdza ju s ťažkým strachom a truchlými predtuchami.

Pre toto sklamanie chcela pokarhať Zanu. Že vystal do noci, to jej bola iba zamienka. Aby ho pokorila, vyhla sa jeho odpovedi. Čakala, že ju bude siliť, aby

vypočula ospravedlnenie. Ba že sa rozsrdí, vyvadí na ňu, že jej nakydá urážok na hlavu — že jej v náhlom hneve ukrivdí, a keď hnev prejde, vráti sa s kajúcim srdcom, s novým žiarom lásky... A hľa, koľme sa prerátala. Ani len neproboval sa očistiť. Možno nebolo mu treba. Hodil celú vec nedbalo »preko glave«. A keď sa vrátil, vrátil sa chladný, bez nepokoja, ako by si nemali čo vysvetliť, čo odpustiť: ako by toto bolo v najlepšom poriadku...

A ona mu vyšla na pol cesty v ústrety. Spravila mu na obed »bigulet so sardellami« — jeho najmilšie jedlo. Tenké makarony so sekanými sardellami na kvetovanej mise, nie, tomu nikdy ešte neodolal. A predsa nezbadal, čo ona chce, a či nechcel zbadať. Zjedol, čo zjedol a bez slova odišiel.

Posúďte len: čo sa dá z toho rozprávať materi? Či tá zbadá tie jemné nitky, z ktorých sa splietol ten veliký závoj, za ktorým zmizlo jej šťastie — možno na veky.

Šiorra Kleme zvedela iba toľko, koľko mohla pochopiť: že Zane včera večer vystal.

»Iba to?« pýta sa nesmierne sklamaná. »A preto si cnieješ, ćerce moja? Oj, stáva sa i čo horšieho a žena zažmúri oko, dakedy obe.« Nahla sa jej blízo ucha a temer doňho do samého riekla hlasom pritlmeným: »Chlapi sú plní hriechu a všakovej »šporkarije« (ohav-
ti) a žena — jazyk za zuby. To ti hovorím ja.« A
iac, že Kekka obľadla ako stena, doložila: »Čo len
že večer — to je maličkosť, alebo nič.«

»Ale ťažko i na to privykať, máme moja — ťažko!«

»A ćerce moja — treba. Darmo je, nebude ti vždy doma sedávať. Potrebuje i on »svoj komod«. A tvoj ćako (otec), ľaľa, celú zimu presedí v kaviarni. Po poludní hrá karty, po večeri hrá karty. Kamarátstvo — a čo urobíš? Pôjdeš sa utopiť? Najlepšie sa netrápiť, ako bys' ani nevidela... Ale ja ti čosi druhé poviem, na tvojho muža hlavného. A to sú už nie pletky!«

Tu jej vyrozprávala, čo Zane vyvádza na obćine.

Na Kekku to neurobilo skoro žiadneho dojmu. To stálo tak ďaleko od jej útrap — ani sa jej netýkalo.

»A nech kupuje, keď ho zašla taká vôľa« — riekla ľahostajne.

»Gospe moja — čo to čujem!« zvolala matka pohoršená. »Či je to reč ženy bohabojnej? Nevieš, že je to jeho zkaza? On má svoju »baštinu« (dedovizeň), nech ju »attendi«. Má remeslo — nech ho piľuje. Netreba sa jemu, chvála Bohu, kupectvom zapodievať. A keď raz okoštuje, pochutí mu. Roztúla sa ti. Zbujnie. Zapustí dom i baštinu: o všetko príde. A len ako počal: trinásť i dvadsať za kacu. Veď len posúď, čo je to! Na posmech sveta...«

Kekka si vec lepšie rozmyslela. Najväčšmi ju prestrašilo, že muž sa v kupectve roztúla.

»Príde o všetko, o všetko!« pokračuje šiorra Kleme horlivo. »Toto bude vaša istá záhuba!«

Náhlym pohybom prehodila ruky cez prsia. Hlava sa postavila pyšne do tyla — a ústa po vyslovení takého strašného proroctva zaklaply na široko. Sťa kačka,

keď prehltla jedným zivom »kaňca« (rybu) a klapne za ním ešte raz na prázdno.

»Tedy myslíte, že sa ide dať na kupectvo?« pýta sa Kekka.

»Už ho len sám nevypije, ufám sa!« zvolala mať. »A препáž si, koľko prekupčí, kto sa nerozumie do kupectva! Ó, kupectvo, kupectvo...« A povážlive pokyvovala hlavou — »ó, to je nie pre každého. Dakto si pomôže a desať sa ich utopí...«

»A čo ja, máme moja? Čo ja? Či mu ja môžem skrátiť vôľu?«

»A akože! Nedaj! Postav sa! Choď na obćinu, odsekni inkanat. A ty máš slovo v dome! Veď si mu žena, pravá i zákonitá. Alebo, ak nechceš, aby to »dulo svetu u oči« — vyvolaj ho, nech ide domov. A čo by si i nevošla? Čo sa máš okúňať? Len ty choď, ćerce moja.«

Kekka vbehla do izby preobliecť sa. Kým shľadávala sukne a mantile, mať ešte duplikovala.

Veru tak — ľahko sa ruinať. Kto žije v nevoli, len just že žije, čo sa bude prirovnávať »tým veľkým«! To sú boháči — tí sa môžu rozhadzovať. Čo dnes utratí, zajtra zarobí. Ale ty — utratíš dnes a zajtra si žobrák. A i ty, i žena, i deti...«

»Ach, máme moja!« zvolala Kekka zúfale — »Nestrašte ma. Už som i tak nešťastná!«

Stala jej pred oči materiálna ruina v celej nahote, hlo a jasne. A sotva na ňu pozrela, zľakla sa jej. kosi určite sa jej predstavilo, ako by bolo, keby im

predali vinice a naostatok nivicu i dom. Pôjde i s deťmi do hospody, kde miesto podlahy bude oslznutý kameň s jamami a hrbolami. Nenajde tam gustýrne, ale pôjde na vodu do obecnej lokve. Deti budú behať bosé, polonahé; neumyté, lebo vodu bude prichodiť šanovať. Nikto ju nezazovie »šiorra Kéke«, ako ju už podajedni počali, ale jednoducho Kekka, alebo, ak priložia to »šiorra«, priložia ho s posmechom.

Pri malom Zanettovi ostala stará. »Aspoň ho dočkám,« hotovila sa — »a nadokladám mu ich. Oj, neobídeš na sucho!

III.

Kekkina stíšila kroky, keď prišla na piaccu a zočila mestský dom. »Čo ako — ale ťažko je vôjsť takto nič po nič« — začala rozvažovať. »Kto ťa vidí, každý sa zadiví, čo tam chceš. Ešte sa nazdajú, že stojím v dákej žalobe... A keď zvedia, začnú posmeškovať. A Zane, či sa ten neurazí?

Bola by sa snáď vrátila s opadnutou chuťou a zahanbená — ale tu práve sa vyhrnuli mešťania z mestského domu. Vyšiel i Zane na samom ostatku. Sú akísi vyhriati, rozčulení. Rokujú neobyčajne živo. Viacerí rozopäli vesty (ktorí ich majú) — iným sa pošmykla čiapočka do tyla.

»Ó, dáte sa mi napiť, šiorra Kekka — dáte,« prihovára sa jej starý Zekeo, chromý na nohy. Sedí na tľapkavom kameni, pri ňom položená barla i mocná

palica. Žmurká na ňu akosi potuteľne, ako by sa posmieval.

»Nuž!«

»Váš gospodar kúpil hŕbu masta: patrí sa, aby sa dal napiť chudobe. A k tomu, ak mu výndu »konty« na dobre...«

»Tedy kúpil!« zvolala i zazdalo sa jej, že padá na ňu obćina. »Kúpil!« zabedákala viac pre sèba. »Či že už pôjdem — i tak je pozde.«

Utiahla sa za košatú jahodu, okolo ktorej sú kamenné sediská, na ktorých nikto nesedí. Po západe slnca sa podvihnú komárci, i dobádaly by každého, kto by tam sedel. Čaká tam, kým prejdú mešťania. Ide i Zane, ale nie ako víťaz. Oči sklopil k zemi i tvár má opustenú. Keď prechodil popri jahode, pozrel v stranu, i jeho tekavé oči, pomútené, dotkly sa Kekky. Zamračil sa, zaostal.

»Tedy ty si ho vylicitoval?« pýta sa ona.

»Áno,« odpovedá pevne. Ústa mu zaihraly v krčovitom úsmeve.

»Po čom?«

»Po pätnásť zlatých.«

»Gospe moja — pätnásť!«

»Nadhadzovali tuho, musel som do hora...«

»A na tebe ostalo! Smutné víťazstvo... Vieš, že od dneška začína naša zkaza? My už nikdy, nikdy nedeme...« Chcela doložiť »šťastní«, ale zastavila to ké slovo. »Nikdy už tú ztratu nenahradíme...«

»Neviem, ako ty rátaš,« odpovedá akosi isto a

sebevedome — »po mojom rátaní nemali by sme utratiť. A potom, neutratí každý, kto kupuje. Treba sa dakedy spustiť i na šťastie.«

Kekka len-len že sa neuspokojila. Chytilo sa i jej z tej jeho istoty a bezpečnosti. Musí on znať, čo robí. Ale tu ju zašiel nový nepokoj.

»A musíš ho ísť predať, cestovať Boh vie kde a v akom počasí...«

»Nuž a čo, keby na to prišlo — dva-tri dni... Ale ja myslím, že ho ja nepôjdem predávať, ale skôr že ho prídu kúpiť. O to je malá starosť.«

Čo ako ich premáhala, obavy povstávaly a nedajú sa tak ľahko vykoreniť. Zvoní jej v ušiach výstraha materina s novou silou.

»Zane, prosím ťa, vezmi slovo na zad. Aspoň teraz. Nikdy ťa nenahnevám — nikdy! Len ma teraz slúchni. Veď vieš, ako sme žili spokojne — vráť im slovo, nech si robia, ako chcú.«

»Ajho!« ohradil sa rozhodne. »Stálo ma toľko práce a zas bych to rozhádzal. A ako by ma vysmiali; všetci, ktorí myslia, že utratím... A ani nemôžem. Závdavok mi nedá.«

»Tak už tedy niet pomoci!« vzdychla zúfale. »Poručeno Bohu!«

Zabolelo ju ťažko, že Zane jej naliehavú prosbu ani len nevypočul pozorne. Zrýchlila kroky, aby sa oddelila od neho. »Nech mu bude, keď už tak chce. Čo pôjdem s ním? Veru chlúba! Poručeno Bohu!«

I preto ho predbehla, bo sa hanbila. Čuje od chrbta pokriky: »Evala vam, meštre Zane! Vy ste dodržali ako človek!«

»Hľa, ako ho vysmieva svet! A on nerozumie, nerozumie!« sožiera sa. Šatka na očiach, aby ju tak hneď nepoznali, kráča rozčulene k domu.

Smerom od domu pribehlo jej oproti malé dievčatko, asi päťročné. Malá Katica, sesternice Káty.

»Amia (teta) Kekke, aby ste hneď prišli. Ubila sa Lukrica!«

»Čo, ubilo sa? Vari naozaj!« zvolala Kekka prestrašená. »A čo sa mu stalo? Ako — kde?«

»Barba (strýk) Pierro ma poslali. Že spadla!« doložilo dievčatko horlive.

Ostatne Kekka sa už nepýtala. Pustila sa plným behom domov.

Zane dopočul, čo malá Katica vraví — vidí bežať ženu: pustil sa za ňou, ako bez seba. Dohonil ju dosť skoro.

»Vidíš, že je to naša zkaza. Vidíš!« narieka zúfalá Kekka. »Chytro vyšlo na moje, chytro!« doložila ešte. »Ach, moja zlatá jabuka! Mohla som byť pri ňom v svojom dome, keby nie tvojej fantazie. Nemusela by chodiť za tebou... Možno sa zabilo do smrti... Ach, skoro dohonil trest, skoro — a nevinných!«

Zane stisol zuby a zamračil tvár. Každé jej slovo ra mu dušu na poly, a predsa jej nevie čo odpodať. So zúfalstvom v duši vpálil do dvora. Svokra

ho čaká na suláru. »Aha — chce ma zahovoriť, aby sa nepreľakol z nezrady,« dumá on.

»No, čo je?« pýta sa svokra dychtive.

»Tam nič,« odpovedá skoro. »A čo je to tu, kde je malý?«

»Ó, tu nič nového, chvála Bohu. Malý spí ani anjel. Ani sa neprebudil od tých čias. O malého malá starosť« — doložila ostro. »Len keby starí boli tak na mieste...«

Tieto slová už dopočula i Kekka a zaplakala od radosti. »Ach, chvála ti, Bože, i sláva na nebi!« zvolala, složiac zbožne ruky. Vbehla za mužom do izby, či malý ozaj spí. Ani vlastnej materi nemohla uveriť. Keď zazrela jeho tváričku, na ktorú pozerá i Zane s otcovskou nežnosťou, rumennú i anjelsky zaľúľanú, opakovala v zbožnom unesení: »Ach, chvála ti, Bože, i sláva, že si ma ochránil... Či som sa prestrašila — ach, ako mi srdce zvoní!«

»Môžem povedať, zľakol som sa i ja,« priznáva sa Zane. »Ale chvála Bohu, keď len prestalo na strachu.«

Mladí sa utíšili skoro, ako deti. Iba šiorra Kleme chce vedieť každej veci fundament.

»A čo sa to stalo — či to bol iba žart? Tá vec mi je veľmi čudná. Iba ak šior Pierro ma chceli prestrašiť, že som odišla...«

Po tejto nitôčke, ktorú im dala šiorra Kleme do ruky, prišli dosť skoro na uzlík, v ktorom sa skrývalo nedorozumenie. Vyjavilo sa, že nešťastie sa neprihodilo tu, ale u svokra. A nie so Zanettom, ale malou Lukricou.

»Lukrica tedy!« zalomila Kekka rukama. »A ja že malý! Ach, Bože, čo ma takto zkúšaš!«

»Lukrica ti padla z mazgy (mulica). Neviem, čo hľadala na nej! Kto ju vysadil! Vytiahneš z domu nohu, a už... Nuž a či ste sa nemohli vypýtať, ako svedčí? A ja že idete z domu!«

Táto zvesť bola tým ukrutnejšia, že ich zašla po krátkej radosti. Sobrali sa všetci. Ani šiorra Kleme nemá tu miesta. K malému Ivanovi zavolala starú súsedu Doricu.

»Ja vždy hovorím, nepúšťaj dieťa z domu!« hromží Zane na ženu. Už ani neutekajú, tak že ich šiorra Kleme i dohonila. »Starí ľudia ti budú dávať pozor na deti! Dobre, že na nich netreba ešte dohľadu: nieto aby oni detí... A či nemá doma čo vložiť do úst? Starým ľuďom deti na hlavu!«

Treba uznať, že mu nesmierne ľahodí, že môže natreť panej svokre pod nos. Len čo ju zočil na sularu, hneď zavoňal, čia »to bola pulenta,« že Kekka sa rozbehla poňho. Čerta sa tá íde miešať do jeho kupectva. Ani by sa neopovážila...

»Odpusťte, pane zaťu!« ozvala sa šiorra Kleme ostro. »Viem ja, na koho vy cieľate... Odpusťte, keď je pod mojou rukou, je ako pod vašou. Ba lepšie. Ja som aspoň doma — a o druhom sa to nemôž' povedať.«

»Zato sa i prihodilo toto, že ste boli doma: ako zdina svedomitá...« Hlas sa mu zachvel rozčulením. cítil narážku v jej posledných slovách. Zastal pred

ňou a okom iskriacim ju premeral od hlavy do päty. Až odstúpila od neho od strachu, zvolajúc: »Abojmeni, ako hajduk!«

»Ja keď som nie doma, chodím po svojej práci. Nie po klebetách, šiorra Kleme — po klebetách, prevracať Kekke hlavu. Pamätajte si — toho sa držte: až na veky!« A stisnutú päsť podvihol vysoko nad hlavu. »Punica (testina) v mojom dome nemá práva!«

Šiorra Kleme s úžasom hľadí na zaťa. Slovo jej prischlo na diasnach. Iba čo si stihla pomysleť: »Hajduk je, pravý hajduk! Ach, či som ťa zadávila, ćérce moja!« ľutuje pritom Kekku, ktorá sa ešte nespamätala po tejto »tremendnej« scéne. Zane medzitým vybehol po schodíkoch do domu a šiorri Klemi predstavil sa výjav, ako ju prosila malá vnučka, že i ona by išla s nonou...

»Ach, či som ťa nevedela pojať, holubica moja!« vzdychlo sa jej a akási ťažoba razom privalila jej srdce. Ťažké výčitky vyprevadily ju hore schodmi.

Lukrica leží na posteli s opuchnutým čelom. Pravé oko nabehlo a počína už belasieť. Krvi nevidno. V dome ináč ticho, bárs je plná izba ženských. Jedna ponad druhú naťahujú hrdlá, sťa husi, keď ich zajde v poli ľadovec. Každá by nedbala videť chorú: či je celá, a či rozlomená na poly. I tak ich čaká úloha tam von zreferovať a uvážiť všetko, čo sa dalo videť a počuť... So závisťou hľadia na doktora, ktorý je pri chorej a ešte rozčulený. Pribehol bez kabáta, prostovlasý — traja naraz sa prihrnuli k nemu, že Lukrica, ako padla,

tak leží. Niet vraj v nej náprstok života. Možno vraj, doložili — dosiaľ sa jej vycedily všetky modzgy. Nuž letel zachrániť aspoň porysko, ak sa už sekera i utopila. So závisťou hľadia naň ženy: keby ony vedely, čo on vie! Či by rozprávaly! A on, ukrutník, mlčí — nemá milosrdia. Ach, mrcha je, mrcha...

Keď došiel a pacientka ho zazrela, začala kričať, ako by ju na nože bral.

»No čo plačeš, druže,« tešia ju ženy. »To je čova, náš čova, vieš — dobrý čova — dá ti bonbony...« Ináčej, keď bývala samopašná, jej vyhrážali: »Počkaj, príde »líkár« — počkaj: ten ťa zakole nožom...« Nuž tak sa nazdala, že sa to konečne ide splniť...

Doktor našiel jednoduchú udreninu na čele a na pravom pleci.

»Dajte studenej vody a kus plátna. Jednu šatku na príklad, alebo servít.«

Na ten povel pustil sa celý ten apparát ženský do pohybu. Spravilo sa v izbe klbko, ktoré čím diaľ, tým väčšmi sa zamotáva. Spoprehadzovali truhlice, škafety, šifonery, kredence i kasne. Ktorási rozrýva v posteli a vyťahuje čosi zpod matraca.

Druhé zas majú sa okolo vody. Vybehly na gustýrnu a každá pomôže, čo môže. Vodu doniesly hneď s vedrom, ktorým sa ťahá z cisterny. Na uchu hľa, je ešte dlhá žinka. Keď vtiahly do izby, každý sa na žinku zvrhne, až sa do nej zamotaly nohy starej Mómy, kurčaťu, keď vojde do pazderia. Potočila sa, ale padla, nemajúc na šťastie jablko kde prepadnúť, nieto rá, tučná Móme.

K vôli tej čistej handre podriapaly sa tri košele, jedna posteľná plachta. Krem toho je vysnovaná celá bielizeň na prostred izby z kredencov a šifonerov — tam stúpajú po nej. Nesúc vedro z gustýrny, prevrhly stolík a rozbily štyri šialky na čiernu kávu i s dvoma tanierikmi, i stúpily starému Gorovi na nohu, že dosiaľ na gustýrni zavýja.

»Okrem udreniny nieto tu nič iného,« zvestuje lekár šior Pierrovi, ktorý stojí pri posteli s lesklou plešinou a čiapočkou v ruke. »A mne došli povedať, že sa zabila na dobre,« doložil s ľahkým úsmevom.

»Lepšie je takto, šior dottór, ja držím,« usmiala sa jedna z tých, čo boly k nemu pribehly. »Lepšie, ako by bolo, uchovaj Bože, keby...«

Pred týmto argumentom pravda i doktor sa musel pokloniť.

Dobehli konečne rodičia i nona. Ženy si dobre zachovaly, ako sa Kekka drží. Že veľmi ľútostive pozrela na malú, že sa prevesila ponad ňu i vykladá nad ňou citne. Pobadaly, že Zane je »zaťatý«, neciteľný, ani jednej slzy nespustil za svojím dieťaťom — ťuj! I šior Pierro je ukrutný, ale možno nemôže plakať, lebo je trochu »škonfundiven«. Keď toto všetko videly a vštiepily si do hlavy, začaly sa vytrácať jedna po druhej.

Pozostala iba stará Móme potešiť rozžialenú »famejju«.

»No čo plačeš, šempio!« (hlupaňa) — potešuje, počínajúc od Kekky. »Vari sa zabila! Čo sa uškrabla trochu na čele! No mlado je, zarastie...« Ked Kekka

nič, tedy o stupeň vyššie. »Ah, štupida (hlúpa)! Nože neblaznej! Ľaľa, aké divy, že sa trochu udrela. A keby ako moja Ružica: dva dni nejedla, ani toľko, čo by zjedol drozdík — iba čo pila. A Boh i môj »svätý Rokko« pomohli chvála Bohu... No i lekár môže, ako že: na to sa učili« — doložila opatrne, bojac sa, že svätým Rochom ublížila doktorovi, ktorý ešte stojí pri posteli. »I lekár môže čudo! Ale lekár lieči a Boh uzdraví: no však ver!«

»Doktor konečne odišiel, zanechajúc rodinu na Mómu.

Kekku ani toto dovrávanie neprebralo. Ale šiorri Klemi sa to pošťastilo hupkom.

»Ajme meni!« skríkla, spínajúc ruky — »čo porobili, čo porobili! Majko moja draga! Oh, biankariju mi ruinali, všetku, všetku! Ľudia moji — pozrite, ľudia moji, túto dešgraciu! Ostala som holá a nahá, ako žobráčka na ceste!« A tieto výklady sprevádza názorným rozkladaním. Tu rozostre roztrhnutú plachtu, alebo rozdrapenú košeľu, alebo postúpaný uterák, alebo stolový parádny obrus s vytkaným palácom dožeovým v prostriedku a kostolom sv. Marka v rohoch. »Veď len pozrite, ľudia, čo mi porobili! Ešte košele ako košele — ale môj lancún (posteľná plachta)! Vidíte, »nov-novcat« vám bol, a čo urobili z neho, aký posmech!« A nasa obrovský klin, vydrapený z lancúna.

»Ešte mi ty stváraj konfúžiju pre lancúny a harady!« jeduje sa šior Pierro. »Neviem, na kýho čerta

ti ich je toľko. A či sa vari ufáš, že ja umrem a ty sa budeš vydávať?«

Šiora Kleme skutočne nevie, čo odpovedať na pochytre na takú výčitku. »Ba ako to môžete, šior Pierro,« vraví hlasom miernym — »ako len môžete tak vravet o mne. I je proti zákonu Božiemu a ani je nie svedčná vec. A či ste ma azda v dačom našli, že takéto, takéto...«

»Ale, ale, šiorra Kleme moja,« zamiešala sa stará Móme — »či nevidíte, že sa šior Pierro iba škercajú (žartujú). Ľaľa, ako sa smejú...«

»Ah — čerti nech veria žene!« nato šior Pierro. »Takto sa ti zaklína, a za chrbtom... Veď vieme, ako to chodí.«

»Prosím vás, aspoň už vy!« odpovedá šiorra Kleme s pohľadom vyzývavým i plným rozkoše, že pán sa tak uponížil. »Aspoň vy — keď je už toto... Tu niet inej pomoci, ja vidím — iba zajtra luššiju...«

Šior Pierro sa zhrozil, keď čul o praní, o luššiji. Toľký prevrat v celom dome, nemáš sa raz kde hodiť od práčok.

»A už ty luššiju robiť nejdeš,« žartuje, bárs mu je vec vážna. »Hneď by obrátilo »šiloko« a pozajtre by sa lialo. A jematva je — potrebujeme chvíľu.«

»Ah, iďte mi!« durdí sa šiorra Kleme. A právom. Nikdy neobrátil južný vietor, dažďonosný, keď sa pribrala prať. Skôr obrátila »bura« a rozohnala oblaky.

»A teraz už nahotuj dačo,« ozval sa šior Pierro. »Ja by jedol. Zostanú Kéke i Zane — sprav dačo poriadneho.«

Kekka i Zane ďakovali, že treba doma, ak sa malý prebudí. Že to a ono: ale šior Pierro sa »zakapricijal« — takže stará Móme odišla doniesť malého a mladí zostali.

»Budete spokojnejšie spať,« potešoval ich, »keď uvidíte, ako ide malej.«

Večera bola skvelá. Kupus na oleji, sardelle s cibuľou a »zubatac na brujett«. Zubatac je ryba veľmi chutná a v tomto bolo vyše dvoch kilov. Práve mu trhajú »U udolcu«, vínohrad, je na mori. Jeho ľudia zo samopaše dali sa na lov a vylovili s malými giricami i dravého zubatca.

»Ani by vás nebol zdržoval,« zdôveril sa šior Pierro pri večeri, »nech je menší. Ale ako ho my dvaja skonsumujeme. Ešte vašu mater, eh, tá by sa ho toľme nedurila...«

Požmurkal na neborku šiorru Kleme, ktorá ho zobkala po kúskoch, že by lastovica viac uniesla v zobáčku.

»Vy už len zadierajte, šior Pierro. Evala vám!«

Šior Pierro poutieral omáčku z brujetta — je dobrá, s paradajkami — potiahol z krčaha dobrý dúšok ešte lanského, zdravého a poutieral umastené ústa. Tu razom obrátil sa na zaťa.

»Tak tedy Zane, ty ideš deventať (stať sa) kupec víno. Dobre, brate, evala ti! Ak ti pôjde od ruky, m ti celú moju konobu. Len podaj »prec« (cenu) podny. Nie lepši ako iní — ale just toliký...«

*

»Ďakujem za takú lásku,« uklonil sa Zane, složiac čiapočku. »Ale ak spustíte, no, možno, pojednáme sa.«

»I to mu presadne, čo na občine preglgol«, chcela už riecť šiorra Kleme. Ale videla, že šior Pierro je v dobrej vôli: ľúto jej bolo vyvolať so zaťom hádku.

»Dobre, brate, probuj raz i ty šťastie,« pokračuje šior Pierro, ale už vážne. »Šťastie treba na každý pád zkúsiť. Vidí sa mi, že si dobre zaplatil... Ale to sa ešte nemôže vedieť, ako prečci zahrajú. Ešte, sa mi vidí, nevyšly. Ozaj, nevieš dačo o nich?«

»Nič sa ešte nevie,« odpovedá Zane, oberajúc náhlym pohybom smeti na kabáte.

Šior Pierro pozeral naň dlhú chvíľu.

»Eh, neverím ja tebe, synko, neverím!« zvolal odrazu s akousi radosťou. »Ty si čosi zavoňal. Neverím! Prečo mi nechceš pošepnúť?«

»A keď neviem!« Pozrel chvíľu na tesťa a hneď zvrátil oči do kúta.

Šior Pierro pokrútil hlavou, ale už nenaliehal.

Kekka nehovorí, ale bystro ich pozoruje. Zdá sa jej, že Zane je v akejsi výhode nad otcom. Srdce jej radostne zaplesalo. Hrdosť nad ním podvihla sa vysoko. »On čosi vie, čo nevie nikto — hľa, ani otcovi nevyjavil...«

Zažiadalo sa jej ísť domov. Netrpelivo čaká, kedy bude s ním medzi štyrma očima. Zanetto ovisol, tiež ho treba uložiť, aby sa nerozplakal. Tak sa pobral domov.

»Ozaj, Zane, ty vieš ceny vína,« prihovorila sa mu dôverne a sladko, keď boli blízko domu.

»Ináč by vari nebol kupoval, ako mať myslí...«

»Ach, čo ty budeš mater... A kde si ich zvedel?«

»Keď som sa vracal z manevrov. Na palube boli dvaja Nemci, kupovali po kraji víno. Nuž viem, po čom kde platili. Mysleli, že nikto nerozumie, a ja som rozumel. I tak som nemal pokoja — iba včera večer som sa rozhodol, že kúpim obćinský mast.

Uložila Zanetta a sadla dôverne k mužovi na maľovanú truhlu. Je šťastná. Vie, prečo býval zamyslený, nevšímavý. I prečo vystal do noci včera večer... Tedy starosť o ženu, o deti ho trápila. Nie kadeaké iné hriechy. Všetko robil z lásky — z lásky k deťom a k nej.

Sklonila hlavu na jeho prse a pocítila na hlave jeho drahé líce.

»Ak mi toto dobre vypadne,« hovorí on nežne a sladko — »kúpim ti nový »veštit« (šaty), že ho nemá ani »podeštatruša«. Sama si ho vyberieš podľa »kampionov« (vzoriek).

Pozrela k nemu a riekla: »Na čo je mi taký chýrny veštit? Toto mi je viac hodno, ako desať hodbabných veštitov...«

Prvé previnenie.

Novella od *Eleny Maróthy-Soltészovej*.

I.

Bolo za sparného letného dňa, keď pravotár dr. Jozef Tomík šiel po prvý raz do Radolíc k notárovi Michalovi Orlíkovi, informovať sa v kommassacionálnej záležitosti, v ktorej zastupoval Radoličanov. Vozík jeho zatiahol pod otrhanú drevenú kôleň dedinského hostinca a on pešo zameril k neďalekému notárovmu bytu, keď mu ho zvedavo obzízajúce deti na jeho dopýtanie boly ukázaly. Dobre mu padlo povystierať usedené nohy po trojhodinnej vozbe. Sivý, ľahký svrchník so všetkým pocestným prachom oddal kočišovi; tiež sivý dáždnik, ktorý v peknom počasí mal platnosť slnečníka, vzal si namiesto palice. Jeho hlava pod úzkoparticovým, tmavoslameným klobúkom bola trochu, trochu priveľká k jeho stredne vysokej postave, avšak zato aspoň plecia boly dosť široké k nej.

Došiel k notárovmu domu, obtočenému stromovím. Zeleň lahodila horúčosťou umdleným očiam. Ako bránu otvoril, naskočil na neho malý biely psík s dolipavým

štekaním, ktorým dával svojim gazdom na vedomie, že prišiel niekto, koho on ešte nepozná.

Tomík zastal pri bráne, hľadiac na štekajúceho malého srďoša. V tom zo zelenej búdky konča domu vystúpila mladá ženská s deckom na rukách, zahnala psíka a pošla v ústrety príchodziemu. Bola veľmi skromne oblečená vo vybľadlej perkálovej sukni, v modrej blúzke predlanského strihu, plátenná, hojne vyšívaná zásterka bola jediným skvostnejším kusom jej odevu. Ale pri všetkom tom bolo v jej zjave čosi povzneseného. Tomík pozdravil a predstavil sa jej zdvorile; ona privítala ho trochu v rozpakoch, i ružová farba jej líc o poznanie zvýšila sa. Taký hosť na dedine je zriedkavým zjavom, preto domáce ženské vždy trochu vzruší.

— Hľadám pána notára Orlíka, i opovedal som sa mu na dnes — snáď ma čaká — —

— On je veru ešte nie doma. Predvčerom šiel po okolí, ale dnes predpoludním mal sa navrátiť: čakáme ho každú chvíľu, odvetila, ľutujúc, že musela ho tak nepríhodne odbaviť.

Na jeho tvári i bolo vidno nemilé zarazenie.

— Škoda... to mi je veľmi nevhod. Musím teda ísť aspoň k rychtárovi, a ten jednako sotva bude môcť podať mi všetky potrebné vývody.

— Ale ako že ho budete shľadúvať? Zťažka ho doma najdete, bude v poli. Však jestli by ste dočkali, ma pošlem do rychtárov, či je doma, nech príde do ancellárie, hovorila, v ochotnej snahe obľahčiť mu vec. 'ritom i celkom zmizly jej rozpaky. On s povďačnosťou

prijal úsluhu a keď ponúkla ho vojsť do domu, vyprosil si, aby rychtára smel dočkať tuvon — trebárs na lavičke pod stenou.

Jej bolo po vôli; tuvon voľnejšie s hosťom osamote, než dnu v izbe. Voviedla ho do zelenej búdky. Sadol si do samého úzadia, odkiaľ mal prehľad po celom dvore. Složil klobúk vedľa seba na lavičku, vytiahol šatku z vrecka a utieral si uparené čelo i zavlhnuté vlasy. Boly ešte celkom tmavé, ale na temeni už hodne poredlé. Tvár jeho, nakoľko nepokrývala ju tmavá, krátko strihaná brada, bola síce niečo ohorená, ale inak bľadá, ani horúčosť ju nerozpálila.

— Ja som si veru myslel, že tu najdem všetko pripravené, hovoril, zabratý svojím dielom. Má snáď pán notár pomocníka, ktorý mohol by mi ukázať niektoré potrebné písma?

— Veru nie, Miško nedrží pomocníka, vetila polo nesmele; mrzelo ju, že ani v tomto nemôže mu ulahodiť. — Ale v najhoršom prípade by som i ja vyhľadala, čo by ste chceli, ja vyznám sa trochu v Miškových písomnosťach — len keby ten rychtár prišiel.

Tomíka to neveľmi uspokojilo. Prehrabávať sa v notárových písmach bez neho, trebárs v prítomnosti jeho ženy — lebo že tu pani notárovú má pred sebou, o tom už nepochyboval — sa mu nevidelo. Bodaj ho aj s notárom!... neveľmi lichotive mu pomyslel. Znovu vytiahol šatku a znovu utieral si čelo, na ktoré neprestal vysadúvať pot.

Mladá domáca s deckom bola si sadla čím ďalej od hosťa na bočnú lavicu k samému vchodu. Keď videla, aký mu je znoj, prišlo jej na um, že by mu iste dobre padlo vypiť niečo od smädu. Vstala a šla do domu. Dieťa, asi ročný šuhajko, v čistej bielej, ale ukrčenej kabanke, obrátilo sa na jej ramene nazpät a ponad jej plece pozeralo na pána v búdke i uškieralo sa mu detským, naivným spôsobom. On hľadel za nimi, ako ona ľahko kráčala, ako strojno sa niesla, napriek ťarchy detského tielka. A táto mladá žena zrejmo nebola si povedomá, akým pôvabným zjavom je vo svojej nehľadanej prostote. Radolický notár, myslel Tomík, iste je nadobyčajne šťastným manželom.

Na stolíku pred ním ležala knižka so zlatorezom. Tomík mimovoľne siahol po nej i roztvoril ju. Básne — a to slovenské! počudoval sa. Veď je to Hviezdoslav! potvrdil si, keď sa bol z podobizne a titulného listu o tom presvedčil. Takáto kniha v notárskom dome je predsa vec celkom mimoriadna. A mladá pani notárová ju čítala kým on neprišiel, lebo odtiaľto vyšla mu oproti. Tu, hľa, vložený je i znak v prostred básni »Poludienok«. Preberal listy a oddal sa do tej samej básne. No tiež nedošiel len do polovice, keď notárová vrátila sa do búdky, nateraz bez decka, nesúc na tácni dve fľaše i pohár.

— Myslím, že budete vysmädnutí z cesty — tu je ɔ aj kyslá voda: ráčte si sami naliať dľa chuti, riekla, ˌtaviac tácňu pred neho.

— Ruky vám bozkávam, to veru prijmem s po-

vďačnosťou! vetil živo i namiešal si do pohára vody s vínom. Dovoľte mi vypiť to na vaše zdravie, zdvihol pohár. To zdravkanie pri pití je už tak zakoreneným zvykom, že opomenúť ho znamenalo by toľko, čo priestupok proti slušnosti.

— Ďakujem, riekla, vyhýbajúc pozreť na neho. On počínal sa dobre cítiť v zelenej búdke, mrzutosť, že notára niet doma, ho trochu prešla.

— Milosťpani, ja som sa vo vašej neprítomnosti opovážil kuknúť do tejto knižky i našiel som v nej svoju milú známu — a veľmi som sa potešil, že ona i tu u vás sa nachádza...

— Ona na prvé jeho slovo náhlo sa začervenala a rozpaky zračily sa na jej tvári; ledva sa trochu sobrala, kým dohovoril. On premýšľal a nikam nemohol dostihnúť, čo v jeho slovách bolo by jej mohlo zavdať príčinu k nim.

— Je to popravde nie naša kniha, z fary som si ju vypožičala, priznávala sa svedomite. — Miško nekupuje také knihy... on nerád básne... dodala v rozpakoch a akoby vyhovárajúc ho. Vôbec Tomíkovi napadlo, že táto mladá pani počína si prinesmelo a neisto; svojím chovaním sa podobá sa viac dievčaťu, než vydatej žene. Je to len dedinská nevycibrenosť, a či snáď muž panovito zachodí s ňou?

— A vy ich radi, nuž chceli ste si nimi pôžitok pripraviť, kým je pán notár nie doma... vypomohol jej s malým úsmevom porozumenia.

Ona sa na tom neurazila.

— Ja básne veľmi rada — menovite Hviezdoslavove. A malý Jano popoludní zaspal mi na rukách, nuž som použila tú chvíľu pokoja —

— A ja svojím príchodom som vám to jednako pokazil...

— Nie! Ja tú knihu čítam už po tretí raz a ešte ju prečítam — lebo čím viac ju čítam, tým viac pôžitku mám z nej; zakaždým objaví sa mi v nej daktoré nové bohatstvo...

— A to bohatstvo rýdzoslovenské, ktoré nikto na svete nemôže nám odškriepiť, lebo nadobudlo sa nie po cudzích vzoroch, ale vyprýštilo sa z našej samej ľudovej pôdy — dušou básnika, v ktorej ono utvaruje sa v hotové, samobytné skvosty, hovoril teplo, ale po svojom spôsobe mierno. U neho tento úsudok už dávno bol ustálený, ona však rozohriala sa ním.

— Ja ani neviem, v čom je tá krása, len ju cítim. Ja sa pri každej básni spytujem sama seba: Je náš ľud ozaj taký? a nemôžem postihnúť ani jedinú nepravdu. Veď ja viem, že má on i mnoho temných strán, ktoré sa tu nepripomínajú, alebo pripomínajú sa s láskavou shovievavosťou, ale preto všetko krásne, čo je tu z neho zobrazené, predsa len pravdou zostane. Od najväčšej po najmenšiu črtu, všetko, všetko je skutočne s nášho ľudu postriehnuté!

Pri tomto predmete už plynno jej išla reč; zabudla predošlé rozpaky, líca i oči rozohrialy sa vnútorným netom. Tomík upútano hľadel na ňu a v mysli po-ícal hlavou, že pani notárová nabratá je takýmto du-

chom. Či ho pán notár nebude vyháňať a všemožne potláčať? Z jej rozpačitej poznámky, že Miško také knihy nerád, tušil čosi podobného.

Z domu ozval sa detský plač, ona sa strhla a pobrala sa dnu. Ako sa skrútla, videl na jej tvári náhlu starosť, detským plačom vyvolanú, oduševnený výraz unikol. Jeho zrak utkvel na jej hlave so strojne svinutými jasnohnedými vlasami v tyle, kým mu s očú nezmizla. Aká zdravá idealistka! podumal a pretrel si oči svojou silnou, plnou rukou.

Ostalo ticho okolo neho, bezúmyselne siahol po knižke a znovu pokochal sa v škádlení medzi Ondrejom a Zuzkou. Ale akosi nemohol sa celkom pohrúžiť do predmetu, z knižky zavše pozrel k domovým dverám, či tam neobjaví sa pôvabná hlava s jasnohnedými, od čela k tylu začesanými vlasami a s krotkými tmavohnedými očami.

Od cesty bolo počúť rachotenie vozíka, zastavšieho pred bránou. Práve ozval sa pokrik kone pristavujúci. Biely psík, ktorý ležal pod lavicou pokrútený, vskočil a bežal ku bráne, svojmu pánovi v ústrety i plietol sa mu popod nohy. Zaroveň vyšla z domu mladá domáca, zase s deckom na ramene.

— Servus, Marka! Nehľadal ma ešte pravotár Tomík z Lúčneho? spýtal sa notár, nahnúc sa k decku, ktoré siahalo po jeho plavej brade.

— Ba áno, pán pravotár ťa čaká. Z búdky vykročil práve Tomík. Notár hneď zameril k nemu, vyhovárajúc sa mu pre svoje opozdenie sa. Potom už le

náhlili sa k práci do pisárne, lebo Tomíkovi dochodil čas. Rychtára sa ani nedočakal.

Bolo podvečer, kým dokonali prácu, notár Tomíka zdržiaval k večeri, ale márne.

— Ale rád bych sa odobrať i od milostpanej, svoju vďaku jej vysloviť, že sa ma láskave zaujala, kým ste vy neprišli...

Notár pozrel na neho veľkýma očima.

— Veď moja žena je ani nie doma — — od dvoch týždňov je u svojich rodičov. Je dávnejšie chorľavá, nuž ako pre zotavenie išla ta aj s deťmi, len najmenšieho fafrnka mi tu nechala. Tá, čo sa vás zaujala, je moja sestra.

Tomík bol prekvapený. Toto objavenie zapríčinilo mu čudný pocit akejsi uvoľnenosti.

— Ja som skutočne myslel, keď som len slečnu videl tu a nikoho iného — —

Notár sa zasmial a otvoriac dvere k izbe, volal: Marka, kde si? Pán pravotár odchodí!

Ale slečna Marka vyšla nie z izby, lež z kuchyne. A musela byť v tuhej kuchyňskej práci, lebo tvár mala rozpálenú. Tomík usmieval sa v spomienke svojmu omylu, keď k nej prikročil.

— Ja sa vám porúčam, slečna, a ďakujem vám za všetku láskavosť!

— Veď niet za čo... ja vskutku neviem... keby vám bolo ľúbilo zostať aspoň k večeri...

Tomík ďakoval, hovoriac, že snáď druhý raz si to ıradí, a odišiel. Notár šiel ho vyprevadiť až k bráne.

— Tomík ťa držal za moju ženu — čo si mu hneď nepovedala, kto si? riekol so smiechom, keď dnu prišiel.

— Nuž najprv mi to neprišlo ani na um, lebo ináč, keď je Matilda doma, hneď každý uhádne, kto som. A keď ma potom raz nazval milosťpaňou, zahanbila som sa, i hneď mi svitlo, že som nedorozumenie ja zavinila, keď som sa mu nepredstavila. Ale pripozde chybu opravovať sa mi nechcelo, — veď je, reku, žiadne nešťastie, keď ma i dokonca bude držať za domácu paniu. A on hľa, predsa musel sa dozvedeť, kto som. Teraz ma mrzí — bude iste i doma so smiechom rozprávať o nemotornej dedinčianke...

— Neviem, komu by rozprával, keď nemá ženy ani rodiny v dome. Ak chce, nuž sa len sám zasmeje na tom.

Teraz Marke návalom udrela krv do tváre.

— Nuž ale, veď sa mne vidí... veď celkom tak vyzerá...

Brat pohnul pleciami.

— Pravotár Tomík je veru starý mládenec, čo by sa ti ako nevidelo. On sa ti, ako badám, tiež s tým nepochválil...

Marka neodpovedala, mlčky vrátila sa do kuchyne dohotoviť večeru, ktorú bola počala chystať, počitujúc i na hosťa. Nejemný bratov spôsob, na ktorý ináč bola naučená, teraz ju trochu urazil. —

II.

Asi o dva mesiace prišiel dr. Tomík do Radolíc — zase v zapletenej kommassacionálnej záležitosti radolickej.

Rodinu notárovu našiel hodne premenenú. Už bola doma opravdová pani notárová, žena ostrého jazyka a žltastej pleti, ktorá neveľmi vľúdne ho uvítala. Keď sa s notárom utiahol do pisárne, dvoje detí, päťročná Margitka a trojročný Gézik ustavične ich nepokojily. Otec zavše vyhnal ich von a pozatváral dvere za nimi, i od izby i od pitvora; ale netrvalo dlho, zase nastalo šťukanie s kľučkami a deti s lomozom prevádzaly svoju samopaš po pisárni. Prítomnosť cudzieho pána lákala ich.

— To je do zúfania s nimi, keď Marky niet doma! podudral notár.

— Slečna nie je doma? opýtal sa Tomík. Jeho neprestalo omínať, že ju ešte nemohol zahliadnuť. Cestou mal predstavu, že ho zase ona prvá uvíta, a na to viac myslel, než na prácu, ktorú mal s notárom.

— V poli je, tam zemiaky vyberajú. Keby aspoň aj deti bola so sebou sobrala... vetil tento mrzuto a vyšiel von, lebo ho už dva razy vyvolávali. Odchodiac vyhrážal deťom, že ich vyperie, ak sa nebudú ticho držať. Tomík zachmúreno hľadel na popísaný papier pred sebou, cítil sa akosi sklamano. Či ju ozaj nemá ani videť dnes? Premýšľal, či nemal by tiež vyjsť do ľa — lebo chcel byť s ňou.

Deti najprv hrmotne behaly okolo stola, nebolo dať, že by si boly povšimly otcovej hrozby. Potom

Margitka pochytila ceruzu, otvorila si veľkú zápisnicu, čo ležala na truhlici pod oblokom, a chutne čmárala ceruzou po prázdnych listoch. Malý Gézik s veľkým záujmom sa jej na to díval. Tomík si všetkého nevšímal, a keď deti zatíchly, zabudol na ne. Razom zo súsednej izby — dvere boly otvorené — začul meno »Mari« ostrým hlasom domácej panej vyslovené.

— Ja som sa veru nazdala, že už do samého večera zostaneš tam so ženami klebetiť — bolo počuť ten samý hlas. — To ti je, pravda, príjemnejšie, než doma niečo pomôcť.

— Sama prikázala si zostať, kým Miško nepride. Keď neprichádzal, prišla som ženám pre olevrant, bolo počuť druhý, trochu zastrašený hlas. Dr. Tomik napružil sluch.

— Miška vždy zadržujú, vždy sa niekto najde, čo sa o to postará. A povedzže mi, Mari, čo ty robiš s tým chlebom? Kam ho dievaš? Ráno načal sa celý veľký peceň, už niet z neho!

Veď je šesť nájomníc a k tomu naša čeľaď, nuž sa to mnoho minie —

— To viem, lebo tebe veľmi sa páči štedrota z nášho! Rada by vedieť, či by si aj zo svojho taká bola. Olevrant ženám ja vydelím a pošlem po varovkyni — tebe nech sa už páči uchnúť sa trochu o robotu: kuchyňa plná neumytého riadu! A deti so sebou pober, v kancellárii som ich počula behať.

Po týchto, príkrym, panovačným hlasom udelených nariadeniach nasledovalo zaplesnutie dvier a nato na

stala tichosť. Tomík napnuto hľadel k otvoreným dverám izby, ale nikoho nevidel. Mnoho bol by dal za to, keby si bol mohol najsť záminku ísť ta, lebo buchnutie dvermi dalo mu istotu, že von nevyšla Marka, ale tá druhá.

V tom deti počaly sa pri zápisnici hašteriť, lebo už aj Gézik chcel čmárať do nej a Margitka nechcela mu dovoliť. V izbe zašuchotalo a hneď nato vo dverách objavila sa Marka. Mala predpásanú širokú šedú zásteru a na hlave uviazanú batistovú šatku, ešte ako s poľa prišla. Tomík vstal so stoličky a pokročil jej oproti. Ona zpätila sa na prahu, i videl, ako jej líca začervenaly sa prekvapením. Ani netušila jeho prítomnosť.

Narýchlo prešuchla si oči šatkou, aby zahladila slzy, vyvolané príkrymi slovami švagrinej, — ale stopy z nich jednako ešte i potom zligotaly sa jej na riasniciach. Pán doktor bol tiež prekvapený a stál pred ňou temer nemotorne.

— Ja som sa obával, že odídem odtiaľto, nesíduc sa s vami, riekol akoby výčitkou.

— Bola som v poli.

— A mne by to bola bývala veľká krivda; od dávna tešil som sa vás videť. Veríte?

Ona nemohla nič odpovedať, ústa boly jej ako zamknuté. Ani si nepredložila otázku, že načo jej on to vraví, len jej nesmierne k srdcu išiel jeho citný s. Oči mala sklopené, a predsa nemohla zamedziť, jej znovu slzy z nich nevypadly.

— Čo vám je? pýtal sa i v zarazení i v súcite. Ona na chvíľku zdvihla oči k nemu, ale nebola by mu vedela povedať, prečo tie slzy opustila. A tak len zase musel ostať bez odpovede. No domyslel sa, že je iste rozbolená pre výjav so švagrinou, preto nevdojak vyslovil otázku: A nežiada sa vám vymaniť sa z týchto domácich pomerov?

Jej ani neprišlo na um pozastaviť sa, že on, cudzí človek, mieša sa tu do rodinných vecí. Dôvera vyvoláva dôveru.

— Ba áno, ja som už viac ráz chcela odísť, ale brat ma zadŕža, riekla bez okolkov. Švagriná býva často chorá, nebyť mňa, pripadlo by na neho samého mnoho trápenia.

— A máte okrem neho viac príbuzných?

— Len ďalších, tí ma nežiadajú. Však mohla bych prijať miesto domácej slečny v istom dobrom dome — no Miško nechce. Neviem, či by sa snáď za to hanbil, keď by som si svoj chlieb sama zarábala, a či len, že som i tu potrebná...

— Ako je koľvek, ale dobre urobil, že vás k cudzím nepustil, riekol Tomík určite. No ja by som vedel pre vás miesto, dúfam, že dosť dobré, — a k tomu musel by svoliť i on, ak by ste len vy chceli...

Ona pomaly pokrútila hlavou.

— Pochybujem, že by svolil, on je veľmi tvrdošijný —

— A proti jeho vôli nič nepodniknete?

— Nemôžem. Ak by som sa s ním pohnevala, ztratila by som posledný domov, ktorý predsa mám u neho. Služba mohla by sa mi sprikryť — čo potom?...

— Z toho miesta, ktoré ja vám zaopatrím, azda nezažiada sa vám návrat k bratovi. Ja totižto chcel by som vám dať nový, stály domov u seba samého...

Jej oči na veľko sa roztvorily a v napnutej, nedôverujúcej otázke uprely sa k nemu.

— Áno, tak je, odpovedal na nemú otázku. Len či vy na to pristávate? —

— Ale ako by to mohlo byť... veď vy mňa ani nepoznáte... ja neviem...

Jeho sivé oči s dobrým, srdečným úsmevom spočinuly na nej, až sa jemné vrásky okolo nich prehĺbily a jeho celá tvár prijala výraz čistej láskavosti.

— Keďže, ako vidno, neviete hádať, musím vám teda prosto povedať. Tak by to mohlo byť, že ja som si vás zamiloval. Prečo, to je ťažko vysvetliť tak, aby toho nutnosť aj iní uznali. Že vás ešte ani nepoznám? Ja myslím, že áno. Rozhodujúca otázka je, či aj vy mňa zamilujete si natoľko, že nebude vám priťažkou úlohou stať sa mojou ženou — — len neviem, či už smiem žiadať odpoveď na túto otázku...

V pitvore ozvaly sa kroky. Domáci pán hovoril s niekym. Marka strhla sa. Tomík prikročil k nej a ıytil ju za ruku.

— Nemáme času dorozumeť sa; ja vám napíšem ›zložím, čo vedieť máte. Vy mne tiež listom odpo-

vedzte, ale podľa vlastného srdca, nie s poradou vašich — hej? prehovoril spešno a naliehave, chcejúc ešte použiť poslednú chvíľu bez svedka.

Jej točil sa svet pred očima. Nemohla dať odpovede preto, že tomu, čo cítila, nevedela dať výrazu. Takto zrazu, znenazdania prišlo jej rozhodnúť sa v najosudnejšej otázke života. Zachvela sa v divnom užasnutí pred tým neznámym, čo k nej pristúpilo; ale zaroveň spovedomela si, že pristúpilo k nej jej šťastie. A to zosobnené je v ňom, ktorý stojí pred ňou a starostlivo tázave hľadí na ňu. On je v jej očiach najlepším, najmilším človekom na svete. Srdce káže jej prejaviť mu to, ale ústa sa zdráhajú. Za okamženie nadchodí ju túžba položiť si hlavu na jeho prsia, ale chúlostivosť je mocnejšia. No bez odpovede prepustiť ho? To nemôže. Pozrela na neho, hľadajúc smelosť prehovoriť, ale nešlo: hneď zase sklopila oči. Potom však rýchlo sa nahla a poľúbila jeho ruku. Nebola to pokorná poníženosť, ale dojemná oddanosť.

Tomík v prekvapení vzchopil sa, v očiach zasvitla mu radosť. Chcel ju k sebe pritiahnuť, ale ona už stála pri deťoch. Pomútená pozerala na učmárané, dokmásané listy hrubej zápisnice, do ktorej už Gézik čarbal. V tom sa dvere otvorily a brat vošiel; vtedy-i ona prišla k sebe.

— A prečo si báčimu bozkala ruku — veď si ty už veľká —? pozdvihla otázku Margitka, ktorá tiež vždy to spozorovala, čo nemala spozorovať.

Marka v rozpakoch sosnímala si šatku s hlavy stavajúc sa, že nepočuje všetečnú otázku. No Tomi hneď prispel jej k pomoci.

— Pán notár, dovoľte mi sdeliť vám, že vaša sestra a ja práve sme sa zasnúbili, riekol pozdvihnutým hlasom a, neobzerajúc sa na udivenie notárovo, pristúpil k nej. Je tak? pýtal sa, ponahnúc sa k nej.

— Áno, vetila, prikloniac hlavu k nemu. Žasla nad vlastnou smelosťou. On privinul ju k sebe, nežno pohládzajúc jej pekné, hnedé vlasy. Tak našla ich ešte i pani notárová, ktorá strmo vošla, nachystaná vyhrešiť Marku, že nejde do práce, — no pri tom vide všetky naostrené slová zaviazly jej v hrdle.

III.

Takmer o rok pozdejšie, v podvečer príjemného jasného dňa, na rozhraní medzi letom a jaseňou, stála Mária Tomíková, k vychádzke pristrojená, v izbe pri otvorenom obloku a dívala sa na ulicu. Vyzerala muža, ktorý ešte pred zatvorením pisárne bol odišiel do mesta. V takýto pekný podvečer ani on, ani ona neradi premeškali ďalšiu vychádzku; jemu po celodennej, najviac písomnej práci, jej po poldňovom sedení bolo to vždy pôžitkom.

Vánok pohyboval jej strojne upravenými vlasami, ona zavše rukou ich ponapravila a zase obrátila hlavu smerom, odkiaľ muža občakávala. Čistá pleť jej tváre, znajúca púdru ani líčidla, sviežo odrážala sa od samavého vkladu jej elegantných tmavomodrých šiat. A tej tvári sídlila spokojnosť s výrazom vrodenej do-

broty. Jasný, často veselý pozor oka bol vnove príbuďnuvším príznakom jej povahy, — ten u Marky Orlíkovej, pod tlakom pomerov, v akých ona žila, len niekedy predral sa na povrch a i vtedy bol hneď zpätzahnatý; ale zato teraz, u Márii Tomíkovej prišiel v stálu platnosť.

Na ulici už počalo byť ticho, len kosom oproti, pri uhle krajného domu, kde sedely ešte sodve ovocinárky, ozývala sa akási svada. Netlumený, drsný hlas predavačky striedal sa s tenkým, plačlivým hlasom malej varovkyne, ktorá, držiac na ľavom ramene dieťa, odieckou pritiahnuté, pravou rukou nasilu podávala niečo predavačke, čo tá nikam nechcela vziať. O chvíľu šla varovkyňa ulicou vedľa, plačlive vykladajúc svoju nehodu, ktorá jej zdala sa byť celým nešťastím.

— Čo ti je, dievčatko? pristavila ju nevdojak Tomíková.

— Vydali mi niekde mrcha šesták a nebola som iba u žida pre olej a tuto slivky kupovať. A teraz mi ho nechcú nazpät prijať, že mi oni dobrý dali, a pani ma doma hrešia, že aby som im dobrý šesták doniesla, že som tento mala neprijať, žalovalo sa dievča zdržanlivo stíšeným hlasom, utierajúc si oči opakom ruky, a poberalo sa ďalej.

— Ukážže ho, vystrela Tomíková ruku von oblokom. Dievča podalo jej akýsi s oboch strán ošúchaný, pliešku podobný peniaz a čakalo jej výrok bez nádeje na pomoc.

— Pravda si to nemala prijať. Tu máš dobrý namiesto neho a odteraz dávaj si lepší pozor, aby sa ti to viac nestalo.

Dievča v prekvapení chcelo bozkať pomocnú ruku, ale tá už bola sa utiahla.

— A ďakujem im ponížene! rieklo nazdarboh, nezdvihnúc hlavu, akoby v zahanbení, i pobralo sa domov obľahčeným srdcom a rýchlym krokom, zanechajúc Tomíkovej lahodný pocit, aký máva dobrosrdečný človek, keď sprostil bližného akejsi neresti.

Medzitým na konci ulice dozrela Mária muža; odstúpila od obloka a šla si do druhej izby pre klobúk a rukavice.

Obidve izby boly zariadené novým, solidným náradím, až po svadbe nadobudnutým, poneváč Tomík chcel, aby si mladá pani všetko po svojej vôli mohla opatriť.

Ona síce neprejavovala veľké nároky, ale on práve preto znal uhádnuť jej želania a mal potom srdečné potešenie z jej vďačnej radosti. K tomu stal sa aj márnivým, i voči svetu zakladal si v svojej žene. Rád počul lichotivé úsudky o jej dobrom vkuse a peknom šatení sa, i tiež neušlo jeho pozornosti, že ona tým získala na kráse.

Ona s vrodenou ženám spôsobnosťou dosť poľahky vžila sa do nových okolností, ktoré proti jej predošlým boly hmotne nepomerne priaznivejšie. V hojne vystrojenej pani Tomíkovej ťažko bolo vynajsť skrovne držanú popelku Marku Orlíkovú. Ona nekrikľavo, v solidnej umiernenosti popriala platnosti svojmu vkusu a vrodenému krásocitu a zdalo sa jej, že i podlžna je tým svojmu mužovi, jeho postaveniu. On skutočne s úľubou

všimal si tohoto jej držania sa. Je vec dokázaná, že mnohí v zásade jednoduchosť hlásajúci mužovia predsa hodne zakladajú si v tom, keď ich ženy vedia dodať domácnosti istého panského náteru — i keď ináč sťažujú sa, že nestačia s dôchodkami, žena že primnoho trovi na osobné a domáce potreby. Tak i Tomíkovi zaľúbila sa vkusná, mäkká lahoda, aká so ženou udomácnila sa okolo neho.

— Náš starý, ako sa oženil, dôkladne začiera do groší, ktoré nagazdoval za mládenectva. Je pekná vec, vziať si z lásky dievča chudobné, ale má ono to i svoju obťažnú stránku, ktorú nezvládal by každý. Len či, reku, pomaly i expensnoty nevykrútnu sa na vyššie, ako to býva... kritisoval ho z tej príčiny Roháč, jeho dávny pisár, pred mladším, dočasným koncipientom v pisárni.

Tomík vstúpil do izby, jeho žena živo pokročila mu v ústrety.

— Kde si tak dlho?

— Dávno ma už čakáš?

— Vždy ťa čakám, keď si nie doma.

— No, no! usmial sa lichotivému slovu. Sosňal klobúk s hlavy a, vidiac návej prachu na ňom, šiel brať kefu.

— Poďme s tým von, riekla ona, berúc mu kefu z ruky a ťahajúc ho von dvermi.

— Však by som sa ti ja i tak nebol v izbe kefoval — viem, že je to prísno zapovedaná vec, odkedy prestalo moje staromládenecké gazdovstvo, riekol v pitvore, kým mu ona skefúvala prach s pliec a so šije.

Ona s vďačnou, nevtieravou ochotou od počiatku rada mu preukazovala drobné osobné služby, snáď práve preto, že ich on od nej nepožadoval.

— A nie ti je niekedy ľúto za tým tvojím staromládeneckým gazdovstvom? spýtala sa, keď mu v izbe naprávala ešte nákrčník.

— Ty, staráš sa, aby nebolo, odvetil s úsmevom. A vieš, prečo som sa teraz opozdil?

— Nuž —?

— Bol som pozerať dom, ktorý je na predaj. Mám totižto kupca naň.

— Hej? prehodila dosť ľahostajne.

— A netušíš, koho?

Pokrútila hlavou.

— Nuž, teba samú! Chcem ťa spraviť majiteľkou domu — totižto spolumajiteľkou so mnou...

— Chceš dom kúpiť —?

— Tak nám prichodí. Tu nám je pritesno a vôbec po hospodách sa potĺkať... tie nepríjemnosti a nepohodlia... A keď budeme mať svoj dom, budeme na pokoji. Čo myslíš?

— Bolo by to! Ale by nemal byť veľký — aspoň ja v malom by som sa lepšie cítila. Tri izby pre nás a dve pre pisáreň sú nám celkom dosť. A radšej keby bola hodná záhrada pri ňom.

— V tom, ktorý chcem kúpiť, bola by pohodlná spoda pre nás i miestnosti pre pisáreň. A záhrada veľká i dobre sriadená. Ak chceš, môžeme i teraz vedla nej, aby si sa jej mohla dobre poprizerať.

Ona s radosťou pristala. Ihneď stala si pred veľké zrkadlo, celú jej postavu jímajúce, a zručne pripravovala si na hlavu klobúk. On už schystaný hľadel na ňu od boku a usmieval sa jej upriamenej náhlivosti.

— Ale to bude stáť hrúzu peňazí... pristavila sa zrazu a so starosťou pohliadla na neho.

— Nie toľko, ako by sa myslelo. Predaj je nutný a kupci sa nepretekajú. Za tú cenu škoda by ho bolo opustiť. A musíš povážiť, že potom každoročne usporíme prenájomné za hospodu.

— Pravda je. Ale to naozaj musíme usporiť a odložiť na ďalšie časy. Vôbec musíme sa navykať na sporivosť, keď už teraz máme nadobudnuté všetky potrebné veci.

— Dobre, ja som pritom, ale majstrom musíš byť ty.

Vyšli.

Otázny dom ukázal sa Tomíkovej veľmi po chuti. Bol na kraji ulice, preto mohol si dovoliť ustúpiť z radu ostatných a mať za sebou veľkú záhradu. Celý večer potom robila si plány, ako si ho asi zariaďa, až bude ich. —

Na druhé ráno, asi cez deviatu, Tomíková v strojnom domácom obleku a v širokej kuchyňskej zásterke sama bola v kuchyni. Slúžku poslala do jatky i do sklepu a ona medzitým čistila mladé zelené bôbov struky k obedu, najmilšiu to zeleninu jej muža. Dver boly do korán otvorené, aby kuchyňská spara odchodil

do pitvora. V pitvore stála pri stene lavica, a málo dní, že by nebola bývala zaujatá daktorými čakajúcimi klientmi. Dnes stál na nej len hodný kôš, ktorého obsah bol poukrývaný bielym obrúskom. Majiteľka jeho bola v pisárni, jej hlas, prerývaný hnevnými a žalobnými zvukami, už dávno dorážal až k Tomíkovej do otvorenej kuchyne.

— To je Hrušiačka z Vyšnej — — čo sa jej len stalo? myslela. Ona zaujímala sa o pravoty mužove nie preto, že by sa mu bola chcela miešať do diela, ale nevdojak prišla do toho. Mnohí klienti, čakajúci v pitvore, požalovali sa najprv pani pravotárovej, ktorá od prvopočiatku každého vľúdne privítala, keď prechodila pitvorom medzi kuchyňou a komorou. Zvlášte tí, ktorí priniesli jej dar do kuchyne, to prasiatko, to kurence, maslo alebo vajcia, obšírne prednášali jej svoje sťažnosti, dúfajúc, že takto získajú si ju za orodovateľku u pána veľkomožného.

Hrušiačku z Vyšnej znala už dávnejšie; kupúvala od nej krásne, vychválené vyšnianske maslo.

Dvere na pisárni sa otvorily, Tomíková jasno začula rozmrzené, prísne slová svojho muža a namietavé lamentovanie Hrušiačky už na prahu. Nato strmé pribuchnutie dverí a potom šuchot v pitvore. — Bože-prebože, Bože-prebože môj! Aj máš pravdu, aj prehráš, aj ťa ubijú, aj ešte musíš platiť... všetko pánom vačku! A kdeže ich naberiem, tých peňazí, ja preľastná stvora... ja-á! Deti moje, deti-í-í! počala Hručka v pitvore vykladať a s plačom ovalila sa na j kôš.

Tomíková stála ústrnutá; ťahalo ju ísť k nej a dať sa s ňou do hovoru. —

— Čo vám je, Hrušiačka? privolala jej s prahu trochu stiesneným hlasom. Otálala nablížiť sa rozľútostenej žene, i nechcela, aby sa muž v pisárni upozornil, že shovára sa s ňou.

Tá zdvihla hlavu, smrkajúc utierala si oči pôvodne bielou, ale veľmi zasvetlenou i trochu uváľanou šatkou a potom napravila si krivo zatiahnutý ručník na hlave.

— Čože mi je... ích pán to vedia. Veď ja mám pravdu — — prečože ju prehrali? Preto že som úbohá, chudobná vdova, že nemám peňazí, ako náš rychtár: preto moja spravodlivá pravda nič neplatí...

— Poďte sem, Hrušiačka, dám vám trochu kávy, riekla Tomíková. Bodla ju žaloba na muža, chcela si teda dať rozpovedať, v čom je vec.

Táto oželeným posuňkom akoby riekla: Čo ma po tvojej káve, tá mi nespomôže! no predsa vstala a zase utierajúc si oči i naprávajúc ručník na hlave, vošla nemotorným krokom z pološerého pitvora do vidnej kuchyne. Bola to veľká, kostnatá žena, široká v bedrách, s veľkými rukami i nohami. Pri všetkej rozjatrenosti nezabudla pozdraviť sa pri vojdení i po zvyku do krve prejdenom pobozkať ruku panej.

— Tu máte, sadnite si sem, — i tak ste hádam ešte nejedli, predkladala jej pani hrnček s kávou.

— Veru som dnes ešte ničoho nemala v ústach, okrem trochu vody — veď sa mi ani jesť nechce od toho trápenia. A teraz ešte toto, že ešte ja musím platiť

za právo... veru som len prešla! Veď som sa tak utiekala k pánu veľkomožnému, ako len k tomu otcovi, veď som im všetko vyrozprávala. Každý mi povedal, že sú oni na pravdu sprisahaní, a keď ja mám pravdu, že ju iste vyhrajú. A hľa, veruže mi ju len vyhrali... ej, vyhrali...!

— Môj muž je nie sudca, on nemôže pravdu prisúdiť a nemôže za to, že vám ju neprisúdili; on iste urobil za vás, čo len mohol...

Hrušiačka nepočúvala na panine vývody, jej vodnato modré oči so začervenalými víčkami v tupo oželenom výraze hľadely pred seba, ona sledovala beh vlastných myšlienok.

— A keby to ešte bolo proti inakšiemu človeku, ale ten... (tu nasledovaly tuhé nadávky). Rychtár je, ale je horší od zbojníka. Obec ho ani nechcela za rychtára, páni nám ho natisli. Taký všivák, prišiel do našej dediny, nemal celej handry na sebe. Len on čosi-kamsi obláznil panskú vdovu, čo dedila bola po dvoch mužoch. Šla za neho — tiež si zle poradila, chudera! — Teraz je ona vždy chorá, on rozkladá sa na jej majetku a za jej chrbtom druhé ľúbi —

— A s tým ste sa vari pravotili?

— Nuž tak to bolo: On dochádzal i do našich susedov, jedni vravia, že k matke, druhí, že k dcére. A keď im to ľudia šuchli do očú, suseda namyslela si, že to odo mňa vyšlo, a odtedy nemám pred ňou pokoja. Na každom kroku sa mi stavia, v čom je sama, čo u mňa hľadá, — niet na svete mrzkého mena, žeby

som si ho z jej úst nebola počula. Ešte i deťom mi nadáva, keď som nie doma, — nejeden raz našla som ich v plači pre jej pekelný jazyk. A ja som jej predsa vždy ustupovala, čo mi ako ťažko padlo, lebo som chcela mať pokoj. Ale horký môj pokoj... od tej by ani sám anjel z neba nemal pokoja..

Oddýchla a poutierala si tvár. Potom pokračovala zvláštnym, výpravným spôsobom:

— Raz pod večer, — bola som just z mesta domov prišla, — varila som deťom polievku v pitvore na ohnisku, tu mi ona zrazu počne dnu oblokom — máme, hľa, takto obločok do jej dvora, ale som odtedy už aj ten zatarasila — nadávať do všelijakých, do tých najhorších... ani čo by bol diabol do nej vstúpil. Iste si napočúvala niečo na seba, nuž si prišla na mňa zlosť vyliať. Ja som najprv ostala ani skamenelá, keď ma tak zneuctila pred mojimi deťmi; a tie, nebožiatka, daly sa do náreku. Mňa premohol hnev — Bože môj, veď som len nie z dreva! Ako som cez koleno prelamovala raždinu, čo som na oheň prikladala, nuž som odlomený kus mrskla do toho oblôčka. Ona, pravda, odskočila a počala volať na ľudí s cesty, že ju vraj chcem zabiť. Ale potom som jej ja navyvolávala von oblokom všetko, čo mala u mňa naodkladanô, pred všetkými, čo si ich za svedkov navolala. Takú pravdu jej ešte nik nevyčítal — viem, že sa jej ziskrilo v očiach od nej. Ani vraveť nevládala, len tak sypela od jedu... A už čo ako som obstála, ja predsa nebanujem, že som jej vtedy povedala, čo jej bolo treba.

— Nuž a potom vás žalovala?

— Akože by nežalovala, veď sa ani len nemusela k rychtárovi ustávať, keď jej on sám každý večer prichodí do domu! Na druhý deň poslal pre mňa. Keby som bola mala rozum, mohla som nejsť, lebo poslal len svojho sluhu a nie boženíka. Ale ja som sa nemala čo báť, lebo všetci ľudia vedeli, že som ja nepočala vyvolávať, ale ona. Však ja i rychtárovi odpoviem, myslela som si. — Ale on dobre vedel, že je všetká pravda proti nemu, nuž si hneď inak poradil. Ako som ta prišla, len zazrel, ako by bol už aj piatich ľudí zabil, ale ani slovo ku mne. Len vybehol popri mne do pitvora, vari či je nik nie tam; potom vrátil sa do izby a prichlopil dvere: i počne ma ťať zo všetkej sily remenným korbáčom, zhrubä ako prst. Ledva som si oči obránila... Bol by ma ťal hádam do krve, ale potom som sa i ja vychytila. Čo len takému chlapovi, ako je on, sa ja tiež ešte nedám. A čoby si, reku, desať ráz bol rychtárom, predsa sa ti nedám takto katovať! Stisla som ho za hrdlo, hneď mu korbáč z ruky vypadol, a zasotila som ho pred seba, len sa tak búšil do stola, dobre ho nezrútil. Viac neobzrela som sa na neho, zdvihla korbáč a tašla domov. Klial za mnou ako pohan, že tej zemi bolo ťažko!

— A potom on vás žaloval, či vy jeho?

— On nepotrebuje žalovať, keď si on sám môže vo spraviť! Ale ja hneď som bežala k pánu veľkožnému na ponosu, i ten korbáč som doniesla, čo ma ı bil. Hneď ma poslali k doktorovi pre vysvedčenie,

lebo som mala pásy navreté po chrbte a cez plecia... Nuž tak sa to započalo, a ja som sa nazdala, že ja iste musím vyhrať, keď pán veľkomožný zastanú za mňa — a teraz, hľa, som ešte pokutovaná... Úbohý človek na tomto svete nedôjde pravdy — iba ak u samého Pána Boha...

Trpkosť hľadela z Hrušiačkinej nepeknej, ale dobrej tváre. Jej oči neprestajne podchodily slzami, kým pridúšaným, len zavše drsno preborujúcim sa hlasom rozkladala panej svoje stažnosti. Bola rozbolená, jej posuňky boly umdlené, len vetché líca rozpalovaly sa od vnútorného vrenia. Káva pred ňou i ochladla — pozabudla na ňu.

Tomíková už bola počistila zelené struky, teraz krájala ich na drobné kúsky do misky na lone. Mala súcit s Hrušiačkou, a predsa i urážalo ju, že obviňuje jej muža.

— Veď to tak nebude, že by ste vy načisto prehrali; iste i on bude pokutovaný pre také zneužitie rychtárskej moci —

— Veď mi pán veľkomožný povedali, že on musí zaplatiť polovicu pravotných nákladkov a ja druhú polovicu; okrem toho on kto vie koľko musí dať svojmu fiškálovi — ale čože je mne z toho? Po spravodlivosti by všetko on mal poplatiť, lebo on hľadal hriechy, nie ja. A jemu je ľahšie o sto zlatých, ako mne o jeden. Jeho by mali shodiť s rychtárstva. Nech posúdia, či je taký človek hoden nosiť rychtársku palicu, čo sám najväčšie hriechy prevádza v dedine? Ako ten môže súdiť nad

druhými, statočnými ľuďmi? Trebárs som ja len jedna sprostá žena, predsa viem, že je to prevrátenosť. Taký rychtár nadháňa oplanom, ako je sám, a statočným ľuďom krivdu robí. Teraz viem, že aj mňa bude ešte väčšmi prenasledovať, kde len bude môcť, lebo je napajedený na mňa, že som ho žalovala. On si myslel, oplan, že sa mu to tiež len tak prepečie, ako už koľko ráz — že on, keď ho nik nevidí, môže aj kožu dreť s ľudí... A ešte, nehanebník, chcel pred súdom cigániť, že som sa vraj ja najprv oddala do neho, on že sa len bránil. Páni predsa len mne uverili, lebo ja som chcela aj odprisahať, že ma on počal lomiť. Doviedol si i najatých svedkov, ale ja som mala svedka na mojom tele: počerneté pásy. Aj posiaľ mám síňavy po chrbte... Keby bola pravda na svete, museli by toho zbojníka do temnice zatvoriť aspoň na desať rokov za všetko, čo už zlého nakonal...

Zamĺkla a tupo zahľadela sa pred seba.

— A mnoho vám to prichodí platiť na tie pravotné trovy? opytovala sa jej Tomíková s napnutosťou.

— Veru moc... vyše 19 zlatých! Ach, Bože, a kdeže ích len vezmem, toľké peniaze! Veď mne nemá kto zarábať, ledva že sa s deťmi vyživím... Či odpredám periny či šaty, za to nik nedá ani pol ceny, a deti aj seba o to pripravím...

Rana obnovila sa spomenutím útrat. Slzy jedna po ..nej kanuly po rozochvenej, široko-kostnatej tvári. ..ka celá bola už zavlhnutá a pomačkaná. Hrušiačka ..jou červenou, hrubovatou rukou pritiahla si k tvári

konec zástery. Nie dosť priaznivý výsledok nešťastnej pravoty celkom zkrušil silnú, nemaznavú ženu.

Tomíková s naklonenou hlavou hľadela pred seba; konečne rozhodne riekla:

— Neplačte, Hrušiačka, ja... počkajte trochu, hneď prídem... S tým rýchlo odišla do izby.

— Hrušiačka, ja viem, že ste vy chudobná a statočná osoba, riekla, vrátiac sa z chyže, a že vám je ťažko deti vyživiť. Ľúto mi je vás, že ste bez viny toľko vytrpeli a do tejto nesnádze prišli... vezmite si na tie pravotné trovy!

Položila pred ňu na stôl dve desaťzlatové bankovky.

Hrušiačka v nesmiernom prekvapení uprela svoje vyplakané oči na paňu, ruky sklesly jej do lona.

— Pani veľkomožná! — Ale či... ale prosím ponížene, kedyže im ja to budem môcť prinavrátiť.... lebo —

— Nepotrebujete mi nič prinavrátiť, ja vám dar dávam. Ale sľúbte, že nikomu ani slovíčka nepoviete, lebo by ste mi zle poslúžili. Vezmite!

Hrušiačka bola upadla do tichého žasnutia. Bez slova hľadela na paňu a keď sa jej rozležalo, čo tá povedala, položila svoju veľkú ruku na peniaze. Potom v zahanbení ju odtiahla, zdvihla sa, posotiac i stôl i stoličku, a nemotorným pohybom popadnúc ruku panej, bozkávala ju svojimi teplými, vlhkými ústami.

— No len si vezmite, Hrušiačka, to je už vaš riekla pani a odtískala ženu.

— Pani veľkomožná moja... akože sa im ja len mám poďakovať...? Kdeže som si ja to od nich zaslúžila, dušička moja dobrá?!

Zase prikladala zavlhnutú, zasvetlenú šatku k očiam, ale keď ju odňala, blýskaly slzami radosti. Tomíková zaplakala tiež, akokoľvek sa tomu bránila. I slzy radosti sú nákazlivé, menovite pre toho, kto radosť zapríčinil.

Po veľkom požehnávaní panej Hrušiačka s chvejúcou sa rukou sobrala peniaze, odchýliac hlavu, vybrala zo záhrenia ošúchanú, tkanicou poobkrúcanú tobolku a uložila ich do nej. Potom stojac, veľkými glgami vypila zachladnutú kávu a s obnovenou bodrosťou brala sa za svojou prácou.

O dobrú hodinu zase prišla do Tomíkovej pisárne složiť hneď svoju nasúdenú podlžnosť. Túto vec vybavila s takou čudnou náhlivosťou a úzkostlivou málomluvnosťou, že sa Tomík v mysli nad tým pozastavil; no pripísal to jej rozhorčenosti, akú ráno dala na javo.

— Nemuselo to byť tak ozlomkrky, bol by vám vďačne dočkal...

Hrušiačka nič neodpovedala, ako zlým svedomím hnaná ponáhľala sa po ukončenom diele preč. —

IV.

Tomíková cítila nepokoj po tomto prípade. Celé)oludnie myslela na Hrušiačku — no i na muža. Ako ːdnej strany bolo jej polahodou vzpomínať si na ra- ' Hrušiačkinu, tak s druhej strany nedal sa utlumiť

*

neúprosno káravý hlas: hlas svedomia. Prečo? Čo zlého urobila? Že tých dvadsať zlatých krem mužovho vedomia vydala, či v tom bola vina? Veď i pre väčšiu summu ju muž nepokarhá, ani len vývod nepýta. Ona vzala peniaze zo svojej šatovej kassy; tíšila teda svedomie, že o to menej strovi na šaty — kúpi lacnejšie. Veď lacnejšie preukážu jej tú samú službu, čo drahšie — a vdove spomohla.

No svedomie sa neutíšilo. Ustavične mala muža pred sebou. Videla jeho oči s káravým výrazom na seba upreté. On uložil Hrušiačke zaplatiť na ňu nasúdenú časť pravotných trov, a jeho žena bez jeho vedomia, teda i bez jeho vôle, podstrčila jej jeho vlastné peniaze k tomu cieľu, čím ešte i akoby potvrdila Hrušiačkino reptanie proti nasúdeným jej trovám. Po prvý raz cítila sa vinnou oproti mužovi. Nahliadla, že niet pre ňu inej pomoci, ako sdôveriť sa jemu samému s celou vecou, i umienila si urobiť to čím skorej.

K obedu muž dostavil sa s veľmi jasnou tvárou, o prísno káravom pozore ani ďalekého znaku. Cez obed i požartoval s ňou a viac ráz pripíjal jej na zdravie, ponevač bol deň jej mena. Ona sama nevedela o tom, lebo posiaľ v jej rodinnom kruhu nesvätili jej meniny.

— A teraz mám ešte niečo pre teba na pospas, riekol po obede, ako spolu sedeli, keď už bol si cigaru zapálil a slúžka ostatný riad vyniesla. Vytiahol z náprsného vrecka drobný balíček v tenkom papieri i pod: jej ho. Bola to drobná škatulka a Mária vylúštila z nej pekný, novotou sa jasajúci brilliantový prsteň.

Očervenela prekvapením, ale súčasne i bodlo ju do srdca. Predpoludňajšie pochybnosti ju zachvátily. Čujné svedomie nedalo sa uchlácholiť, dobrotou mužovou cítila sa zahanbenou. Preto i ťažko jej bolo najsť slová vďaky. Pod tlakom i stiesneného i vďačného pocitu s neobyčajnou u nej vrelosťou objala ho a prižmúriac oči, pritúlila si tvár k jeho plecu. On navliekol jej prsteň ku snubnej obrúčke.

— Si mu skutočne rada? Prihovel som ti ním?

Ona s úsmevom pozrela na prsteň. Pristal jej mäkkej ruke, ktorá hodne zjemnela od toho času, čo nemusela vykonávať hrubšie práce.

— Je veľmi pekný. Musel byť i drahý...

— Hodne drahý, — ledačo nebol bych ti kúpil.

— Ale vidíš, obsýpaš ma tak darmi, že o krátky čas budem mať všetkého dosť, ešte viac ako potrebujem. Už viac ráz zazdalo sa jej, že by treba bolo mierniť jeho priveľkú štedrosť, no nemohla odhodlať sa karhať dobřého muža — karhať pre dobrotu. Ale teraz, kde dľa svojej mienky nezaslúžila nežnosť a dobrotu, vzmohla sa na varujúcu výčitku.

— Potom nebudem ti viac dary kupovať, ale dám ti radšej peňazí, aby si si sama kúpila, čo by si snáď predsa potrebovala, riekol on v dobrej nálade. Jeho dobrodušná dôvera zahanbila ju, v povedomí svojej viny sklopila oči pred jeho láskavým pohľadom.

— Veď mi ich beztak dávaš... a neviem, či by si i dával, keby... keby si vedel...

Pobľadla trochu a jej pery počaly sa potrhávať.

Aká je povďačná, pomyslel a nežno podňal dlaňou jej tvár:

— Čo keby som vedel? Že ich snáď premárniš?

Ona očervenela i zase pobľadla, chcela hovoriť, i nemohla. Nesmierne ťažko jej padlo postaviť sa pred ním do zlého svetla, lebo mladá žena, ktorá zakladá si v svojom mužovi, je upriamená na jeho lásku a trasie sa pred tým, že by mala u neho vzbudiť pocit neľúbosti oproti sebe.

— Ja som presvedčený, že ty do márnotratnosti neupadneš, lebo na to si prirozumná a prisvedomitá.

— Veď márnotratnou nechcem byť, ale... práve dnes som dvadsať zlatých vydala na taký spôsob... ty sa mi iste nahneváš preto...

On skúmave pohliadol na ňu, až teraz pobadal, že je v nesnádzach.

— Nuž --?

— Nuž dala som ich...

Zastala; nedalo jej vyriecť obžalobu na seba. Oči sklopila i tvár sklonila. On hľadel na ňu a pokrúcal hlavou. Nikam nevedel si pomysleť, na aký zlý cieľ by bola mohla tie peniaze vynaložiť.

— Marka moja, ty sa iste zbytočne trápiš. Nespovedaj sa mi, keď ti ťažko padne — ja i tak viem, že si tých dvadsať zlatých na zlú vec nestrovila.

— Musím ti povedať, lebo nedalo by mi pokoja. že som ťa oklamala. Dala som tých dvadsať zlatýc Hrušiačke na zaplatenie pravotných útrat u teba... ke bola taká usužovaná... sponáhľala sa so svojím vyzn

ním, statne premáhajúc stiesnené pristavovanie hlasu. Neprimkla sa k nemu, ani len neodvážila sa pozreť na neho. Cítila sa vinnou a nebolo v jej povahe lichotením vymôcť si odpustenie.

— Ahá! — zvolal on. Razom pochopil i jej trudenie sa, i Hrušiačkino čudné chovanie sa pri vyplácaní peňazí. V celku tá vec skutočne poúčinkovala na neho nemilo, ale preto ani zďaleka nezatracoval svoju ženu pre jej postupok tak, ako sa ona obmýšľala.

— Hrušiačka sa ti strašne naponosovala, nuž ti zľútilo nad ňou — však? Jeho smierlivý, i najmenšieho hnevu prostý hlas uľavil jej stiesnenosti. Teraz už obrátila tvár k nemu.

— Všetko mi vyrozprávala, ale nie preto, aby peniaze odo mňa vylúdila. Ona to nečakala, ani len na to nepomyslela — môžeš mi veriť...

— Môžem veriť, lebo je to ináč naskrze nie vo zvyku, že by pravotári, a tým menej ich ženy zo svojho vrecka poplatili pravotné trovy klientov... Tak aj Hrušiačka sotva na to počítala. V tom zvučala ľahká výčitka, celkom hladko sa jej to teda predsa neprepieklo.

— Nehnevaj sa, prosím ťa! Viem, že to nebolo správne odo mňa, a práve proti tebe som sa previnila, ale —

— Tým, že si tých dvadsať zlatých strovila na dobročinný cieľ?

Ona pokrútila hlavou.

— Nie v tom strovení, ani v cieli nie je vina, lebo dovoľuješ mi peniaze troviť na čo za potrebné uznám;

ale v tom, že som ja povedome bez tvojho vedomia konala proti tvojim poriadkom a teba som akoby zľahčila, keď som Hrušiačke dala tvoje vlastné peniaze, aby ťa nimi vyplatila. Ale vidíš, nevedela som si inej rady. Za chvíľu myslela som, že ťa pôjdem prosiť, aby si Hrušiačke celkom odpustil jej podlžnosť, — ale to bolo by miešanie sa ti do pravotárskych vecí, a iste bolo by ti nemilé. Takto vybavila som vec bez zjavného zamiešania teba — len či sa mi ty nehneváš...?

On vypočúval jej stiesneným hlasom prednesené vývody s istým utajeným záujmom. Páčilo sa mu, že vycítila, čo je vo veci nemiestneho — musela o tom hodne premýšľať. Neborká, kto vie, koľko sa už natrudila, a v celku: čože urobila? Chybu síce, ale takú, ktorá svedčí iba o jej dobrom srdci. Pri tom uvažovaní posledná stopa mrzutosti zmizla u neho.

— Nuž, ja by nemohol povedať, že sa hnevám, — hnev skutočne necítim — ale nemôžem tajiť, že si želám, aby si sa druhý raz svojou útrpnosťou nedala zviesť ku podobným skutkom, lebo tak by sme veru čosi-kamsi museli vypriahnuť...

— Nie, nie! Ja by som to sama viac nechcela! Ale toto bol prípad mimoriadny. Vidíš, ako Hrušiačka bola vohnatá do pravoty, podľa toho bola by ju mala celkom vyhrať. Ona bola od počiatku prenasledovaná, a teraz nato ešte musí aj platiť, taká úbohá, čo sa ledva vládze s deťmi vyživiť...

— Kto sa pravotí, má byť na to pripravený, že bude aj platiť, lebo žiadnej pravotiacej sa strane nenie

vopred zaistené úplné víťazstvo. Ja som si tu všemožne dal záležať, aby Hrušiačka vyhrala, no to nie je len na vôli a pričinlivosti advokáta. Ostatne výsledok jednako nie je zlý; keby mala potrebného rozhľadu, nuž by bola spokojná s ním.

— Snáď by i bola, keby jej len ľahšie bolo o peniaze. Ona spoliehala, že musí vyhrať, keď sa cítila v pravde. A teraz má povedomie, že pre ňu niet spravodlivosti vo svete; že všetci, i tí, ku ktorým obrátila sa s najväčšou dôverou, ju len zdierajú. Toto je mne, vidíš, hrozné!

— Preto si jej radšej všetko zaplatila, len aby mňa nemala za dráča —?

Ona sklopila oči.

— Ja by som to skutočne nezniesla, aby o tebe niektorý úbohý, ubiedený človek mal mať povedomie, že si ho... že si ho snáď...

— — obtiahol? pomohol jej, keď videl, že nedá sa jej to vysloviť. Odložil cigaru do popolničky a vzal ju za ruky; ľúto mu bolo, že trápila sa.

— Povedz mi, Marka moja, či ťa len to bolí, že krivdia mi tí, ktorí ma potvárajú, že som ich, ako advokát obtiahol, a či trápi ťa myšlienka, že snáď aj majú pravdu?...

Ona trochu zaľakla sa jeho vnikavej otázky, lebo dnes pred poludním skutočne vŕtaly jej v hlave myienky i o tom, čo on práve nadhodil; ale jej dobrá ienka o ňom nedala sa sklátiť, preto otvoreno po:niesla k nemu oči.

— Mrzí ma, že ti ubližujú; lebo viem ešte z Radolíc od brata, aké hrozné ponosy boly u ľudí na zderstvo niektorých advokátov, ale teba vždy z toho vynímali — ešte kým som ťa ja ani neznala. Ale... predsa ti musím i to vyznať, že ma skutočne nadišla obava, či reku, teraz, keď si sa oženil, nebudeš hľadeť i ty spraviť si väčšie dôchodky... keď aj nie v tej miere, ako iní... vidiš, i tvoja veľká štedrosť ku mne priviedla ma na tú myšlienku...

Hovorila nesmelo, v prestávkach; bála sa, že ho urazí, a predsa nutno jej bolo zmieniť sa mu o tomto. Keď zamlkla, on odvrátil pozor od nej a zamysleno uprel ho pred seba. Jej počalo byť krušno, že nič nevraví. Ako si to vysvetliť? Ticho pokúsila sa vyprostiť si ruky z jeho rúk. On tým spamätal sa; nevypustil ich, ale ešte pritiahnul ich k sebe.

— Vidíš, — aká si ty neobyčajná žena.... hovoril, pokrúcajúc hlavou. Iná bola by rada, že jej muž usiluje sa opatriť jej podmienky k príjemnému životu, a ty, zdá sa, v prílišnej svedomitosti trudíš sa nad tým...

— To si s nepravej strany pojal, krútila teraz ona hlavou. Tvoja starostlivá láska je mojím životným šťastím; len ako ju cítim okolo seba, viem, čo znamená šťastne žiť... akože by som si ju teda nevážila?! Len to by som nechcela, aby sme si my príjemne žili na úkor biednych ľudí. Mne bolo by hrozné to povedomie, sme ich biedu zväčšili, aby sme sami hojnosť mali..

— Netráp sa ty pre tú vec. Spoľahni sa, že i

mám svedomie a nevezmem od nikoho viac, ako mi prichodí —

— Ja viem, že ty viac nevezmeš, ale od úbohých, ktorým je i málo peňazí ťažko vystanoviť, ktorí pre biedu prichodia do pravôt, od tých ber menej, než ti prichodí — alebo, keď tak príde, i zdarma im poslúž...

Hovorila i prosebne i naliehave; i obávala sa i rada bola, že domohla sa tej smelosti. Ona nebola pripravená k takému examenu muža, ale vykľuvalo sa to mimovoľne a jej sa obľahčilo. I líca počaly sa jej hriať od horlivosti.

— Ale povedz mi, čo ti napadlo? Či ma niekto očiernil pred tebou? Tá Hrušiačka —

— Ani tá, ani iní; ja ti to hovorím z vlastného popudu. Ja radšej chcem žiť chudobnejšie, nikdy, nikdy nechcem mať nároky na akýkoľvek prepych, na skvelú domácnosť, — len tvoje meno nech je požehnávané od najúbohejších, ktorí sami nevedia sa domôcť svojho práva a všade ho obyčajne tratia. V tom by bola moja pýcha a rozkoš; pre to vďačne by som postrádala mnohé príjemnosti, ktoré iným sú najžiaducnejšie. Vidíš, každý si v niečom zakladá. Ja zakladám si v tebe — nie z márnych príčin, ale pre tvoj bezúhonný ráz a pre tvoju dobrotu srdca. No ja cítim, že ty nerobíš celkom zadosť svojej povahe, ona ďalej by ťa viedla v dobrom, než jej povoľuješ... Buď ty ľudomilom v najmožnejšej iere, to je tvojím pravým povolaním! Ak nás to bude áť obete, veď v inom spôsobe budeme za ne od-enení...

Teraz jej líca už celkom boly vyhriate a oči rozžiarené. V tej vznietenosti tak neobyčajne ľahko jej prichodilo vysloviť, čo už dávnejšie, v nejasnom pude žiadalo byť prejaveným. Slová akoby letely jej k službe.

On hľadel na ňu v napnutom užasnutí, z ktorého však zaroveň vylučoval sa pocit úľuby. On vždy, počas svojho hodne predĺženého mládenectva povedome i nepovedome túžil po žene pekných duševných vlastností: a hľa, takej sa mu dostalo. Krajšej, než si ju predstavoval: ona ho prekvapovala.

A predsa teraz nešlo mu odpovedať na jej z preplneného srdca vynesené slová, práve že bol prekonaný nimi, ačpráve bezpodmienečne nesúhlasil s tým, čo mu nakladaly.

Rozprestrel ramená a sovrel ju k sebe, pritlačiac svoje rty na jej čelo. A jej bolo predbežne dosť odpovede, vzala to za potvrdenie svojej žiadosti.

V pitvore bolo počúť kroky a cudzie hlasy, pomedzi to i hlas Roháčov. O chvíľu prišli odvolať Tomíka, stránky ho žiadaly. On nerád dal bez príčiny čakať ľuďom za sebou, ale teraz s netrpelivo namrzeným vraštením čela vychádzal z izby.

— O tom budeme sa ešte shovárať, riekol jej na odchode.

Pribavili ho dlho obšírnym vyprávaním, pri ktorom musel vynaložiť všetkú možnú trpelivosť. Keď konečne odišli, hneď zase ťahalo ho do izby, prácu ponechal Roháčovi. No pri dverách sa pristavil.

— Odišly už písma na poštu prichystané? opýtal sa.

— Ešte nie — nemal som času. Ale už to bude.

— Ďurčík kontra Weinstein a Košinár — Nožičkovské písma neexpedujte, mám ešte prácu s nimi.

Roháč pozrel na svojho šéfa poloudiveno.

— Veď sú už celkom v poriadku — i zalepené a frankované...

— Všetko jedno; odložte mi ich na stranu. V jednom i druhom chcem účet zrevidovať, čiby, reku, nemohlo byť pri menej.

— To je iné! Roháč, zdalo sa, proti tomu nemá čo namietnuť. — To mi je čosi nového od nášho starého, žeby sám seba korrigoval... a účty naskrze nie sú prehnaté, krem toho viem, že bude ešte i ústna jednačka, — mohol si spustenie na potom nechať.

Mária medzitým, napriek samote, v blahej nálade strávila hodiny. Svedomie obľahčila si úprimnou spoveďou, čo mužovi nadto povedala, tým mu len poslúžila a iste i ulahodila. Manželia sblížili sa ešte tesnejšie. Často nepovedome usmievala sa na jemný, biely, úzky pásik, ktorý vyšívala. Čakala muža s radostne rozochveným srdcom, bola zažiadaná zvedeť, čo jej on v tej veci, dľa sľubu, ešte povie. Keď konečne začula jeho kroky, hľadela mu napnuto oproti, opustiac i ruky s prácou do lona. Ale hneď zase sa vzchopila a vyšívala ďalej, nechcejúc sa tak detinsky priamiť na to, čo sľúbil.

On, ako vošiel, poprechodil sa niekoľko ráz po izbe. Potom zastal pri žene a hľadel za chvíľu na jej pilno vyšívajúce ruky.

— Načo ti to bude?

Ona sa zarumenila.

— Neviem ešte — na niečo sa mi zíde. Až bude hotové, ti to ukážem... a malý, utajený, blahý úsmev vykradol sa jej na tvár. On ho nevidel, lebo mala hlavu sklonenú. Za chvíľu pohládzal jej mäkké vlasy.

— Marka moja, povedal som ti po obede, že o tom, čo si mi predniesla, poshovárame sa ešte. Ja som i odtedy premýšľal o veci a môžem ťa uistiť, že tvoje slová neostaly bez účinku na mňa. Ty osvedčuješ, že radšej chceš žiť chudobnejšie, než aby sme si mali pripraviť polahodnejší život na úkor chudobných ľudí, ktorí dajú sa mnou zastupovať v právnych veciach. Dobre. Ako ty vec chápeš i vzhľadom na mňa i vzhľadom na ňu samú, tým dokazuješ, že máš právo slova do nej, — a to tým viac, keď sama pomôžeš ju previesť. Zato ja ti sľubujem, že, nakoľko je len možné, chcem sa držať podľa tvojho požadovania, — a tak týmto urobili sme si vzájomný záväzok na celý život. Ktorý z nás zabudol by skutkom na dané slovo, toho druhá stránka povinná je napomenúť a pridŕžať k plneniu ho. Tak nech nám Pán Boh pomáha!

Nebral vec naľahko, hovoril to celkom vážne; bol dojatý. Ona so zbožnou napnutosťou počúvala, majúc k nemu pozdvihnutý pozor.

— Pristávaš? opýtal sa, podnímuc jej tvár.

Ona, ako vždy, keď bola dojatá, nevedela odpovedať. Ale vzala jeho ruku a poľúbila ju viac ráz jedno po druhom, kým on uspel ju odtiahnuť. To neurobila,

ako keď sa s ním bola zasnúbila. On vedel, že na tento nemý sľub môže sa spoliehať, ale nerád dopustil prejav akoby poddanosti s jej strany.

— Choďže — prečo mi to nepovieš slovom?

— Niekedy nemôžem vysloviť, čo cítim...

— A dnes si ma predsa svojou výrečnosťou dostala. Vidíš, ja z pozorovania mal som zkúsenosť, že veľká časť žien vo svojich mužoch vidí jedine svojich živiteľov, zarábateľov peňazí. Neviem, v čom je to: či mužovia nie sú iného hodní, a či len ženy sú náramne plytké; ale isté je, že mňa také pozorovania odstrašovaly od ženenia. A teraz ďakujem Bohu, že moja žena vidí vo mne a chce mať zo mňa niečo lepšieho, než len svojho živiteľa, keď mi dotklive pripomína: Nie nato žiješ, aby si vydobýval čím väčšie dôchodky pre naše sýtenie sa, ale nato, aby si čím viac dobrého urobil aj iným v obore svojho účinkovania — i keď nám to pôjde s obeťou!

— Popravde nám to ani nebude obeťou. My pri tom spôsobe, aký sme si práve ustálili, vyžijeme šťastnejšie, než iní pri hojnom a nádhernom. Tí upadajú do presýtenosti, pre nich niet pravého uspokojenia. Nepime pohár do dna, buďme vždy trochu pri chuti, aby sme mohli mať radosť i z prostých pôžitkov, aby sme neztratili sviežosť a bodrosť. Však?

— Povedzže mi, kde si sa naučila tejto životnej ·drosti?

Ona usmiala sa krotkym, milým úsmevom.

— To je, myslím, nie veľká múdrosť; nehovorí hlava, ale srdce!

I na to sa usmial, neškriepil jej vývod.

— A ako my teda budeme žiť podľa tvojho programmu?

— Celkom slušne, naskrze nie na posmech... ale vždy so sebazapieraním. Ani ty, ani ja nesmieme si hoveť v zbytočnosti, aby sme radšej mohli obetovať, keď treba, na úžitočné a šľachetné ciele.

— Súhlasím, prikývnul hlavou.

— Ale aj pre seba na ďalšie časy musíme každoročne usporiť niečo.

— Len či to pôjde, keď podľa tvojho ľudomilného ustanovenia pravdepodobne budeme mať menšie dôchodky...

— Pri menších dôchodkoch a skromnosti obyčajne skôr sa niečo usporí, než pri veľkých, ľahko nadobudnutých. Aj my tak sa budeme usilovať, bez toho, žeby sme sa skúpymi stali. Sporiť nám treba už preto, aby si ty nemusel do staroby takto namáhave pracovať.

— A ty chceš skutočne previesť celý tento ťažký programm?

— Chcem ho prevádzať, nakoľko len zo mňa vystane. Či dôjdem úplného zdaru, nemôžem vedeť, lebo to je u Boha. Ale zasluhovať ten zdar si chcem, či ho dosiahnem a či nie.

— A ja sa ti v tom podávam, veriac Písmu, že: »Maudrá žena vzdělává dům svůj«. Ale v Písme stojí ešte i toto: »Ženu statečnau kdo nalezne? nebo daleko

nad perly dražší jest cena její«. A mne sa vidí že som ju ja našiel...

— Až o dvadsať rokov, ak Boh dá žitia, povieš mi, či si ju ozaj našiel, riekla, usmievajúc sa, so zaslzenýma očima a pritúlila sa oddane k nemu.

— Dobre, potom ti to poviem i s doložením: »Žena statečná jest koruna muže svého«, odvetil, hľadiac na ňu s výrazom lásky i dôvery.

Tento deň, v ktorý ona po prvý, a snáďže i posledný raz podľa súdu svojho čujného svedomia vedome previnila sa proti nemu, stal sa im v svojich následkoch požehnaným a zostal im navždy vo vzáctnej rozpomienke.

Vidina.

Tajomné šero večera
len slabo mesiac jasní,
tu duša moja umdlená
podivné zjavy básni:

K oblôčku mojej komôrky
kás' bytnosť prijde blädá,
a, celá v rúchu blastnom,
potichu k oknu sedá.

Žiarivá hviezda na čele,
sťa papršleky vlasy,
boľastná túžba vo zraku,
i tajná duma kási...

Pár očí — dve to pomnenky —
tak vábne a tak snivé,
sťa stelesnená výčitka
tak hľadia ľútostive.

Ó, kto by mohol opísať,
sladkého koľko taju
a zase koľko boľasti
tie oči vyrážajú!

Tvár ladnej krásy podoba
zjav celý: jedna vnada —
lež mňa vždy pohne ku plaču:
tak smutná je a bľadá!

Žiaľ vždycky srdce sovre mi,
  vždy zrak mi slzou zmokne,
keď vidím zjav ten unylý
  stáť popri mojom okne.

A nelzä, nelzä vysloviť,
  čo srdcom hne mi asi,
keď zjav ten hlasom holúbka
  sa ticho ku mne hlási.

Keď rúčkou svojou belostnou
  mi na oblôčik ťuká:
»Tu mrazno — teplo v komôrke,
  vpusť na chvíľku ma dnuká!

Ó, vpusť ma, veď ma dobre znáš,
  — nás piesní viaže páska —
som vesny tvojej sestrica,
  som dávna tvoja Láska.

Hľaď: u mňa zlaté vretienko,
  niť na ňom tvoje piesne,
čo spriadaly sme pospolu
  zo slastí, sladkej tiesne.

Mne clivo je — a bez piesní
  tvá hlava klesá v dlane...
Ó, vpusť ma, vpusť ma v komôrku,
  zas túžba v pieseň vzplane!«

Tak volá hláskom holúbka,
  tak sľubuje i prosí,
až srdce túžbou chveje sa
  až slza zrak mi rosí.

*

Už srdce k Láske hlási sa —
v tom žiaľ ho sovre horký —
»Ach, tajdi, Láska, nemôžem
ťa vpustiť do komôrky!

V nej smútok tichým driema snom —
a hlasná pieseň tvoja,
viem, že by mi ho zbudila — —
choď s Bohom, Láska moja!«

»Ach, neplaťže mi nevďakom:
ja dlho s tebou snila...«
»A ja ťa ani nepoznám — —
choď s Bohom, moja milá!«

A aby slzy nezrela
v komôrky matnom šere,
záclonu kladiem na oblok
a zámkou zaprem dvere.

Tu Láska bôlne zakvíli
a bľadne, a sa chveje,
tvár zastiera si krýdlami
a tíško ďalej speje...

Ja s žiaľom v duši dívam sa,
jak mizne bytnosť drahá,
jak s sebou zlaté vretienko,
niť piesní mojich ťahá.

A dlho, dlho pozerám,
jak mizne v hviezdnom poli...
A Lásky bôľne zkvílenie
ma dlho v duši bolí.

Protivy.

Nebolo jaro, ale v plnom kvete
záhradky ešte zakvitnuté stály;
nebolo jaro, ale jarnou vnadou
v srdienku mojom túžby zakvitaly,
nádeje, túžby, jarných citov plamy,
sťa čarným kúzlom ožívaly samy —
každučká srdca struna slasťou znela —
sťa z jara, tak to v srdci bolo zcela.

»Ach, budeže to, budeže to piesní —«
tak dumala som v slastnom rozochvení —
»až blaho moje — moje šťastie mladé,
do zvukov tryskne, v pieseňky sa zmení!«
Však divno! k piesňam nenašla som slova:
jak predtým, hlava v dlane klesla znova
a sťa bych osud vopred bola znala,
ja zavše som si z duše zaplakala.

V záhradke mojej dnes už dlejem sama,
už ani stopy nieto z kvetnej krásy —
a myseľ moja v snivom zadumení
vylhané šťastie tíško spomína si...
A vôkol je tak ticho, pusto, mrazno,
a v duši je tak smutno, clivo, prázdno,
že srdce, zkrahlé v súďby mraznom chlade,
zamieta nádej jara vo výhľade...

A zdá sa mi, že odľahlo by duši,
ak vrelou slzou by si uľavila.
však darmo oko zaplakať sa strojí:
veď duša bôle v piesne roztavila!
Tlumočiť šťastie nenašla som zvuky —
a hrave v piesne ladias' srdca muky —
vo šťastí slzy, muka srdce zašla,
a v žiali piesne — blaženstvo som našla!

Prijď, jaro!

Prijď, jaro, prijď, ja potrebujem slnka,
by vzklíčiť mohlo mojich piesní semä,
jak vzklíči drobná sňažka, fialenka,
pokrajom lesa z sňahom krytej zeme.
Prijď, jaro, prijď! a skoro — naiste!
nech v piesne tryskne vrelý srdca cit —
cit zmladlej lásky, túžby mladistvé,
ružových nádej znovu vzkrslý svit.

Prijď, jaro, prijď, ja potrebujem piesní,
jak vesna, aby v pravde *vesnou* bola.
Dosť bolo zimných chladov, sĺz a tiesní —
k novému žitiu zmládly úsvit volá.
Čo škorvánkovi drobné perute,
to mne sú piesne —: polet v hviezdnu diaľ...
Ach, dosť už krieľca boly svisnuté:
prijď, jaro, prijď, nech v piesni ztaje žiaľ!

Prijď, jaro, prijď, ja potrebujem kvety:
ľaliu bielu smrtné na postlanie...
Ňou prizdobím si mŕtvych nádej svety —
k nim strážou bude drobných piesní lkanie.
I vonných ruží, jaro, prines kvet:
chcem lútnu svoju nimi prizdobiť...
Už tíchne žiaľ, už mocnie duše vzlet —
ó, jaro, nezklam vieru moju: prijď!

Pradiem, pradiem...

Pradiem, pradiem nitôčku,
pozlatistú, tenkú,
na prasličke lipovej,
zlatom na vretienku.
Z pestrej dumky vlákeniek,
z drobných duše tiesní
pradiem, pradiem nitôčku —
nitku mojich piesní.

Spriadam, spriadam v nitôčku
sníky svoje zdobné
na ňu rýmom nastoknem,
srdca perly drobné,
drobné perly srdienka,
duše drahokamy:
hŕstku slzí, túžob, snov,
zmladlej lásky plamy.

Pradiem, pradiem nitôčku
na vretienku zlatom,
od srdienka k srdienku
citom lásky vzňatom.
Čo si ľúbosť nasnije,
myseľ v pieseň stočí —
a cit v pieseň zakletý,
zas mi k srdcu priletí
svitom čiernych očí.

Ľudmila Podjavorinská.

Strán cesty.

Vtedy boly sme v takej nálade, ako onen Čech v známej anekdote: »Tak sme se smáli, až se hora třásla.« — »A kdož tam byl?« — »Já a můj psík.«

My smialy sme sa dve: moja sesternica Ella a ja. Kedy? Tomu je veru už dávno, — my boly sme vtedy mladé dievčence: ona asi šestnásťročná, ja o niečo mladšia. Čomu smialy sme sa, to vlastne nevedela ani jedna z nás. Hora, vedľa ktorej bežal náš vozík, cesta biela od prachu, skaly, ľudia, zvieratá, všetko bolo tak smiešne, ba smial sa s nami celý svet.

Viezly sme sa s našou mamkou k našej Julke. To bola moja staršia sestra. A že nachodily sme sa na »cestách«, že bola krásna pohoda, že slniečko usmievalo sa nám, vetrík hvižďal okolo našich trošku strapatých hláv, dostačovalo, aby sme boly veselé až do rozpustilosti.

Mamička zavše hrozila nám prstom, hovoriac:

»Deti, deti, vy nezamyslely ste nič dobrého! Pamätajte, že po smiechu býva plač.«

»Ale mamička,« opovážila som sa ja citovať: »po dešti sluněčko svítí.«

Nato zase rozchichotaly sme sa bezstarostným smiechom detí. Mamička chcela sa nahnevať, ale len na oko, no nemohla potlačiť aj ona úsmev, lebo je smiech veľmi nákazlivý.

Koníky naše zavše rozbehly sa — menovite dolu vrchom — no hneď zase zastávaly. My nato začaly sme kočiša, v zátvorke rečeno, zemäna, dopaľovať:

»Sváčik, čože vaše tátošíky?«

»Či ste im už dali za korýtko ovsa a za korýtko ohňa?«

»Vari žeby nás ku medenej hore zaniesly?«

Sváčik poškrabal sa bičiskom pomedzi plecia, dačo povedal, čo rozumel len sám, a potom zahvižďal bič v povetrí, prasknul, raz, dva razy, no koníky znaly už taktiku gazdovu, nedaly sa vyrušiť z flegmy. Len keď už gazda, neberúc vec na žart, obrátil bič a bičiskom začal pichať, štekliť a šibať milé tátoše. Tie vychytily sa ako vo vetre, vozík seknul, — nás malo vyhodiť, koníky letely, ako by naozaj ešte pri zlatej hore nocovať chcely; avšak netrval ten oheň dlho: po sto skokoch zase to len išlo: »trap, trap, trap.« A to všetko príčina k veselosti osôbok tak rozpustilých, aké boly sme my.

Ella, na tento čas »persona grata«, sedela pri mamičke, ja chrbtom ku kočišovi. Keď koleso vyšlo na skalu a nás hodne seklo, dovolila som si zavolať:

»Sváčik, postojte, vráťme sa!«

On obrátil sa k nám, stiahol liace a chcel naozaj stať. Ale ho mamička poučila o inom. My zase do

smiechu. Vyznám, že to nebolo veľmi duchaplné, avšak my na duchaplnosť nerobily sme si nároky, nám chcelo sa len smiať a veseliť sa.

»Ale nešialte sa už toľko. Ty, Zuna,« — to patrilo mne — »už nepraceš sa do vlastnej kože.«

Keď sme šly cez dedinu Miklovú, chcel náš kočiš už kŕmiť, ale mamka nahovorila ho, aby len ešte potiahol do Vetrnej. Od Miklovej odrazily sme sa na cesty takrečené vŕškové. Týmto odbočením s hradskej maly sme zkrátiť cestu o štyri hodiny. — Išly sme hôrkou. Ja rozkrákorená pohovorila som všetko, čo len prišlo mi na um.

»Či pamätáš, mamička, keď sme šly do Kremnice?«

»Nuž a potom?«

»Vieš, išla s nami aj Betka a my spievaly sme si:

Kukučka kuká, hora sa puká,
kukučka, nekukaj, hora sa nepukaj.«

»A čože je na tom, ty hlúpe dievča?«

Na tom pravda veľa nebolo, ale to malo za následok, že sme obe — Ella a ja — začaly spievať, ba kričať, čo nám hrdlá stačily: »kukučka kuká — —« ako by nebolo tisíce krajších piesní. — My sme nevedely ešte vtedy, že taká hlúposť má takú príťažlivosť, neboly sme múdre. Ale dajže rozum tomu, kto ho nemá, a zabráň kukučke, aby nekukala, hore, aby nepučila keď príde vesna — a rozkáž, aby nesmialy sa det šťastným, bezstarostným smiechom.

Nás teraz už hodne sekalo a hegalo v tom vozíku. Keď sme šly dolu vrškom, vtedy nám mamička pohrozila, aby sme si daly pozor na jazyky...

Dojdúc do Vetrnej, naše múdre koníky bez všetkého napomínania zastaly pred krčmou. My poskákaly sme dolu a hneď začaly sme vetriť, či niet dačo smiešneho na porúdzi.

Musím ale podotknúť, že neboly sme posmešné. Posmech, ktorý raní a bolí, bol nám cudzí, ale smiech, čo hneď aj hlúpy, bol nám vždy veľmi vítaný. Aj to viac len vtedy, keď sme boly samé dve. Ella bola povahy niečo panovitej, ja zase ústupnej, a preto rozumely sme sa náležite.

Na prahu »hostinca« vítala nás pani hostinská. — Vtedy tam boli kresťania a mamka tých ľudí poznala od dávna. Hneď objednala obed pre nás a pre kočiša, potom obe panie pustily sa do rozhovoru. My, poskladajúc klobúky, poobzeraly sa po izbe, čo by sme obdivovania hodného našly tam. Ale vyjmúc smutnej a poučnej historie v obrazoch o jágrovi, ktorému idú všetky zvierence najprv na svadbu, potom na pohrab, — nenašly sme mnoho pútavého v izbe. Preto, hybaj, von dvermi, a do záhrady. Ztade do poľa, natrhaly sme si nevädze a králikov, ba boly by sme sa pustily aj do blízkej hory, keby nebola volala nás mamka:

»Deti, Ella, Zunka!«

»Čo rozkážeš, mamička?«

»Vieš, Zunka, kto tu býva?«

»Kto, mamička?«

»Natalka Blažova.«

»Vari naozaj? Tá Natalka, ktorá bývala u pani Eustachovej, totižto u svojej tetky Trápelky; nuž tak sa sem vydala? Čože je jej muž?«

»Kupec,« podotkla hostinská lakonicky, pozrúc na mamičku.

»Vieš čo, mamička, daj nám desať krajciarov, pôjdeme si kúpiť cukríky. Ja by ju tak rada vidieť, či je ešte tak krásna a smutná, ako bývala.«

Hostinská pozrela zase na mamičku. Bez pochyby si už o nej rozprávaly. Mamička vytiahla šesták a dala nám ho.

»Tak tu máte. Ale nebuďte šialené a nebavte sa dlho.«

S tým išly sme na »výskumnú« cestu. Ella nepoznala Nataliu, preto spýtala sa, že kto je ona?

Ja odvetila som jej, že je to dlhá historia a že jej to budem rozprávať pozdejšie, lebo hostinská povedala nám, že pani Žandová býva dosť blízko — i ukázala nám smer.

»Ty, nebude to dáke dobrodružstvo?« — »Vari vo Vetrnej?« — »Ty, Zunka, ale sa nesmej!« — »Tak nepozeraj tak smiešne na mňa!« — »Aha, tam vidím akýsi panskejší dom.« — »To bude on, hľa, už vidíme firmu: »Jozef Žanda«.

Prišly sme ku domu. Vedľa cesty bola priekopa a cez ňu viedol malý mostík priamo do dverí maléh krámu. Zastaly sme a obrátily sa nazpät. »Ja nezdržíı sa smiechu.« — »Ale, poď!« — »A na ostatok, veď j

aj ona mladá, zasmeje sa s nami.« — »Choď ty po predku, ty ju poznáš.«

Ja položila som ruku na kľučku, pritiskla a otvorila dvere. Zvonček zazvonil akosi chripľavo — a my octly sme sa v malom, rôznym tovarom napchatom sklepíku. Tu hneď pri dveroch visely biče a opreté boly metly, pri nich štetky na bielenie a ráfy na kolá. Tu železný riad a remeň, zapáchajúci ostrým zápachom, tam zase slanina, brindza, kolomaž, mydlo a na poličke dve-tri sklá s akýmisi cukríkami podozrivého zovňajšku.

V sklepe nebolo nikoho. Na pravo viedly jedny dvere do izby. Aspoň tak zatváraly sme zo sklenených tabiel vo dverách. Dvere boly trochu odchýlené. Akýsi šum doznel k nám a prezradzoval prítomnosť človeka. My pozrely sme jedna na druhú.

»Čo teraz? Isť?«

»Ale poďme dnu, — vrátiť sa už nemôžeme.«

»Alebo buchnime dačím, aby nás počuli,« narádzala Ella.

»Ale pozrime dnu,« radila moja zvedavosť.

My išly sme ku dverom. Odchýliac ich trochu, videly sme izbu, trošku zatemnelú. Medzi oblokami rozoznaly sme stolík a pri ňom, — áno, pri ňom sedela, hlavu majúc na stole na složených ramenách sklonenú, ženská. Teraz počuly sme zretedlne usedavý plač a vzdych:

»Bože môj, Bože môj, či už nie som tvoje dieťa?!«

Ak ešte bolo smiechu na tvárach našich, teraz zael tam a na jeho miesto vystúpil úžas a — zahan-

benie. Akýmsi pudom hnané, cúvly sme obe, i chcely utekať von, na cestu, kúpajúcu sa v svetle slnečnom — von, do sveta, kde je všetko tak veselé a smiešne, — ale jedna z nás zavadila o tablu sklenenú a spôsobila nemalý hurt. Nato vzchopila sa ženská, vstala, rýchlo utrela si oči a vystúpila k nám do skliepku. My videly sme mladú ženu pred nami, mladú na roky, ale pred časom sostarlú, zvädnutú. Poznala som Nataliu...

Tak je toto ona?! Natalia, ktorá vzdor útiskom tetky, vzdor ťažkej práci a storakému strádaniu, vynikala krásou, že nebolo možno pozreť na ňu, aby neobdivoval ju blízky i ďaleký, — toto malo byť to dievča, ktorému ja závidela som v detinskej naivnosti barvu pleti, čarovný lesk čiernych očí a štíhlu postavu...! Ona hoc aj bývala oblečená sťa Popeluška, predsa vyzerala z nej panská slečna — a táto zanedbaná, ustarená žena — má byť jedna a tá istá osobnosť! Aká desná zmena pod krátkym časom dvoch rokov!

Keby som nebola vedela, že Natalia nemá vyjmúc pani Eustachovej a ešte jednej tetky nikoho na svete, bola by som myslela, že to musí byť jej matka, alebo hodne staršia sestra, ale omyl nebol možný. Bola to skutočne ona. Ja vďačne by som bola vtedy hneď opustila byt pani Žandovej a znovu túžila som byť tam von, kde možno veselo zaštebotať, ale ona videla a poznala ma tiež. Jej bľadá tvár oživla, oči dostaly niečo z predošlého lesku a s nádychom radosti zvolala:

»Slečinka, Zunka! Vy? Kde vzali ste sa tu?« Pritom podala mi ruku.

»My ideme k našej Julke,« odpovedala som ja, už smelšie. »Ona má maličkého chlapčeka. Ide s nami aj mamička — a toto je moja sesternica Ella.«

Natalia zľahka pozdravila Ellu, potom riekla živšie:

»Vaša mama je tu? Prečo neprišla aj ona?«

Nevedela som povedať, prečo. Ale ani nenahliadla, čo by ona tu hľadala.

»Nemôžeme dlho baviť sa,« vyhovárala som sa. »Nám tiež prikázala mamka, aby neboly sme dlho, však, Ella?«

»Škoda,« vzdychla Natalia. Stín smútku zase zastrel ten slabý svit radosti. »Ja by som bola rada videla vašu mamičku. Niečo nevysvetliteľného tiahlo ma vždy k nej, — — snáď zato, že som nepoznala matku. — Ale, — však ona pôjde nazpät,« hovorila pomaly, ako by bola zachytila zvláštnu myšlienku. »Tak prosím vás, slečinka, povedzte jej, aby prišla ku mne. Keď už nemožno teraz, tak potom, či nezabudnete?«

»Nie, nezabudnem,« uistila som ju ja. Vrúcnosť, akou predniesla túto na oko všednú prosbu, zarazila nás. My *cítily* sme, že je toto nie obyčajná fráza. Jej prosba prýštila sa zo srdca, snáď, ba pravdepodobne, zo srdca veľmi nešťastného.

Z izby ozval sa plač malého dieťaťa. Ona hneď pobrala sa dnu, no volala i nás.

»Ďakujeme,« zdráhala som sa ja.

»My vlastne prišly sme kúpiť cukríky.«

»I tie vám dám, ale nebudete také — —« pritom pozrela na nás. Slzy triasly sa na jej mihalniciach, ústa

trpko usmialy sa — — a my zase len išly sme za ňou. Tušily sme, že by ju veľmi ranil náš rýchly útek.

Hovoria, že dľa miestnosti, ktorú obývame, možno súdiť na našu povahu, náklonnosti a charakter. Vtedy sme o tomto tvrdení nevedely veľa, ani na tom nelámaly si hlavy, ale zase vycítily sme, že tu nebýva šťastie, že ztadiaľto uprchla láska, že tu nepočuť smiech a spev, že niet tu vôbec nič smiešneho a veselého.

Na bielej stene visely len dva obrazy: ukrižovaný Spasiteľ a boľastná matka Božia. Obrazy ale boly lacné, nemaly cenu žiadnu, ani tú, aby vzbudily v srdci cit nábožnosti. Videla som vždy lepšie obrazy, a preto tieto dotkly sa nemilo môjho citu, rušiac pietu oproti Tomu, ktorému moja duša korila sa od malička v hlbokej pokore a láske. A tak aj Ella, ktorá bola katolíčka, nijak nevedela sa spriateliť s týmto fabrikátom, urážajúcim všetky nežnejšie city. Jej zapríčinily obrazy žiaľ. — Nad záhlavím jednej postele visela puška a lovecký riad. Pán Žanda musel byť aj poľovníkom. Nad druhou posteľou bola fotografia v rámci, obloženom venčekom drobných slamených kvietkov, tak zvaných immorteliek, — aspoň niečo málo poezie v tejto všednej priestore. Pri tej istej posteli stála kolíska, bielou šatkou zastretá. Z nej ozval sa nám ten plač malého dieťaťa, plač žalostný a slabý: to dieťatko muselo byť choré. Áno, bolo choré a mizerné. Ella, náruživá milovnica malých detí, hneď pristúpila zaroveň s Nataliou ku kolíske a pozrela n dieťa. Natalia vzala decko na ruky. Ono zachytilo s pravou rúčkou jej vlasov a stiahlo ústočka k plač··

Mladá matka tíšila ho i prekrútila na stole, ponuknúc nás, aby sme si sadly. Aj ona prišla k nám i s dieťaťom. Dieťa pýtalo papať, ona, polo odvrátená od nás, kojila akosi v rozpakoch a akoby z púhej povinnosti. I láska materinská musí mať odtienky, pomyslela som si, porovnávajúc s ňou moje vydaté sestry, ako tie zachodily so svojimi deťurencami. Veď druhé matky schytia dieťa, zasmejú sa mu hlasite, zvolajú naň, privinú ho k srdcu, pocelujú tvár, hlavičku, rúčky a nevedia dosť nakochať sa v svojich miláčkoch. Aj Natalia privinula nežno svoje dieťa, vtiskla tichý bozk na jeho temiačko, ale tak smutno, beznádejne, že nám bolo ľúto: Elle dieťaťa a mne matky.

Obe boly sme už dosť veľké, aby sme to všetko spozorovať mohly. Dievčatá v tom veku dobre pozorujú a rady tvoria si úsudok samy, úsudok pravdaže nie vždy neklamný. Tak my pozorovaly sme už vtedy, že Natalia svojho muža nemá rada.

Všetko, čo vedela som o nej, teraz oživlo v mojej pamäti a utvrdilo ma v tom presvedčení.

Natalia bola sirota. Vychovala ju jedna tetka, bývajúca v mestečku hontianskej stolice. Poznaly sme ju len keď už bola veľká. Vtedy bývala v susedstve našom pani Eustachová so svojím manželom. Pani Eustachová bola pánom v dome, ona, ako sa hovorí, nosila klobúk. On mimo svojho úradu, neznačil nič.

...ni Eustachová bola veľmi nesympatická osoba. ...e my deti nemaly sme ju rady, bály sme sa

jej. Ona sama nemala detí. Len zrazu priviezla si do domu krásne dievča, Nataliu.

Skoro vedely si panie rozprávať o Natalke celý román. Aj slúžka i kuchárka, ba aj hajdúch narozprávali toľko o nej, že ja tiež začula som a čo nezačula, to domyslela som si.

Natalia, tam u druhej tetky svojej, spoznala sa s istým mladým, žiaľ, pre kňazský stav určeným šuhajom. Oba zaľúbili sa a chudáci, sľúbili si vernosť a stálosť. On chcel vystúpiť zo seminára, ale jeho otec strašne brojil proti tomuto prekrižovaniu svojich plánov. A tetky Natalkiné tiež brojily a všetko, hnev a zlosť, zviezlo sa na úbohú dievčinu. Aby ich roztrhly, poslali Nataliu k pani Eustachovej. Tu ešte len bolo by mohlo upotrebiť sa to slovo básnika italského: »Lasciate ogni speranza«. Tak prísno, ba neľudsky zachodila pani Eustachová s Nataliou. Na noc zamykala ju do izby, ktorej mrežami opatrené obloky poskytovaly jej istotu, že Natalia neujde. Cez deň nesmela ísť nikam a čeľaď dostala rozkaz, aby strážila nad ňou. Ba ani shovárať sa s ľuďmi alebo písať nebolo jej dovoleno.

Toho času ja nebývala som doma, len v prázdninách vídala som ju z ďaleka, ačkoľvek páni Eustachovci bývali tak blízko nás, že ich záhrada hraničila s naším dvorom. Nadto maly naše domy studňu v plote samom. Ponad sruby studne kukala som do záhrady, keď nedostačovaly mi škáry na plote, či nevidím Natalku, ako pleje, alebo okopáva, alebo ako potajme utiera si slzy s krásnych očí. Ach, ako ľutovala som ju vtedy! Ona

tu i tu zbadala, pozdravila alebo zaďakovala, ale najviac lásky a prítulnosti preukazovala k mamke našej, vyzerajúc vždy za ňou. A keď zazrela ju, hľadela na ňu so zrakom tak túžobným, ako by ju skutočne niečo tiahlo k nej. Snáď videla v nej vzor matky, akú ona nikdy nepoznala. Mamička tiež prihovorila sa jej, povedala niekoľko slov útechy, no spomôcť nemohla jej nijak.

Raz potom k jaseni dala pani Eustachová zapriahnuť do starého koča a posadila sa doň, i Natalia musela si sadnúť k nej. Za nimi vyniesli kufor dievčatka — Natalia nebola rozmaznaná ani v tomto bode, ona bola chudobná — a koč pohnul sa s miesta. Ešte raz videli sme ju, keď nadhla sa von, pozdravila nás kývnutím hlavy a pohľadom plným žiaľu; potom uniknul jej obraz na dlho, až do teraz.

Za dlhý čas nepočuli sme nič o nej, len neskoršie dozvedeli sme sa, že Natalku vydali za obstarožného pána — a potom že bývalý jej milý dal vysvätiť sa za kňaza...

Všetko toto preletelo mi rýchlosťou, akou len myšlienky letia, umom, kým sedely sme pri Natalii. Rozhovor náš nebol živý, rozprávať tiež musela som ja, nútená akýmsi pudom hovoriť do sveta, ale hovoriť za každú cenu. Ella sedela viac mlčky, hľadela na Nataliu, ako hľadí kritik na obraz. Ona vari ešte i dnes má tú ...aj, že zahľadí sa na tvár pekných žien s úľubou a ...ou znalca nad podareným obrazom.

...atalia tu i tu prehodila slovo alebo otázku. Zdalo

*

sa mi, že myslou nebola celkom pri nás. Zachytila som často jej pohľad, ako zablúdil oblokom von do diaľky modravých hôr.

Už poberaly sme sa ďalej, keď zavznel zvonček v sklepe a nato zase pádne kroky.

Natalia strhla sa, plachý pohľad preletel k dverom a odtiaľ k nám, a schytiac dieťa od pŕs, vstala prudko hore. Dieťa zaplakalo, keď otvorily sa dvere. V nich objavil sa starší muž zovňajšku drsného, postavy silnej, svalovitej. Že prišiel zo svetla do izby polotmavej, nespozoroval nás, preto začal kričať:

»Aký je to zase poriadok, — pani veľkomožná sedí v izbe a v sklepe čakajú...«

Vtedy nás zbadal. My hneď, ako prišiel, vstaly sme a začaly naťahovať rukavice, braly slnečníky — a v rozpakoch hľadely dostať sa čím skorej na zdravú stranu. Natalia predstavila nás, on sa nám vari veľmi netešil. Zbľadlé rty jej chvely sa a hlas jej bol bezzvučný, ako hlas puknutého zvona.

Nečakajúc nás, vyšla s dieťaťom na ruke do sklepu. Počula som, ako sa spýtala: »Čo chceš?« Nato odpovedal jej tenký hlások: »Za krajciar octu.« Tak, to boli tí, čo čakali v sklepe?! — Pán Žanda veru vedel náležite preháňať. Ostatne to, vraj, vlastnosť pri pánoch, ktorí hľadajú príčinu k hnevu, nie veľmi zriedkavá.

Chcel pred nami vyhovoriť sa, ale my nepočúvaly na neho. Ba my chcely sme mu dať cítiť, že ho igr
jeme. Rýchlosťou mladosti hľadely sme dostať sa
Aj od Natalie len zbežne odobraly sme sa. Ona r

nám cukríky, Ella položila za ne šesták na »pudlu«. Potom podaly sme si ruky — naposledy. Ťažko mi bolo pod jej lúčivým pohľadom, dlho nemohla som tie oči zabudnúť. Hovorily ony čosi ku mne, ale ja som to nerozumela, len pozdejšie, o veľa pozdejšie.

Ešte raz povedala mi šeptom, ale dôrazne:

»Nezabudnite! Prosím vás, povedzte mamičke, aby prišla, ona musí prísť, budem ju čakať, týždeň, dva...«

»Oj, mamička zabaví sa najviac za štyri dni,« tvrdila som ja, už ruku položiac na kľučku. »Ona a Ella pôjdu hneď domov, ja ale ostanem tam asi za mesiac.«

S tymi slovami moja sebecká maličkosť vyšmykla sa jej z rúk a zaberala von. Na ulici vydýchly sme si z hlboka. Ešte raz obzrely sme sa: ona stála na mostíku a hľadela za nami. My ešte kývly sme rukami, ona povedala čosi, obrátila sa a vošla dnu. Ach, kto zná, čo ju tam čakalo! Veru nie dobré slovo, nie bozk, nie pohľad plný lásky a nežnosti, — to sme vedely iste. Veď ona sama nemala z toho pre muža ničoho, ani ako mačný mak.

Cestou ku krčme kráčaly sme mlčky. Čo stalo sa tomu svetu? Prečo nesmeje sa a my s ním? Aká zmena s nami za tak krátky čas! — Konečne Ella zastala a riekla:

»Ja nevydám sa! Radšej smrť, večnú službu, ako [illegible]aj!«

[illegible] snáď je to nie všade tak, ako tu!«

[illegible]dnak, nevydám sa.«

[illegible]by prišiel tvoj ideál...« chcela som ju po-

»Taký nejestvuje, takého niet. Vydaj, to je hrôza. Čo mysliš?«

»Ja — nič. Ja neviem,« odpovedala som ja.

Už sme boly pri hostinci. Mamka privitala nás s výčitkou, my sadly sme si smutné ku stolu, — ale tým vari náš apetít neutrpel. — Keď naobedovaly sme sa, mamka zaplatila, posadaly sme zase na vozík a šly sme ďalej o jeden dom.

Cestou rozprávaly sme mamke, čo sme zkúsily — i líčily dojmy nadobudnuté.

»Ale veď to nebude tak zle, ako myslíte si vy. Ona nevie sa vpraviť do svojho stavu a to je jej nešťastie. Čo sa nedá prelomiť, musíme trpelive znášať.«

»Ale jesto aj také veci, ktoré znášať nemožno,« podotkla mudrlantka Ella. Mamička usmiala sa.

»Deti, vy tomu nerozumiete. Život je tvrdá škola, vy neviete ešte ani abecedu.«

»Ale mamička —«

»Veru nie.«

»A ona je taká mladá,« prehodila Ella, »ona sotva bude viac ako päť rokov staršia odo mňa.«

»Sotva,« znela krátka odpoveď.

»Mne je len toho dieťaťa ľúto, ona ho vari ani nemá rada.«

»Ale akoby nie, veď si videla, že ho bozkala.«

»Ale, čo bude robiť — ako bude žiť.«

»Ak chce žiť ako tak na svete, musí sa smieri svojím osudom, musí trpeť a niesť svoj kríž, ktorý ložil jej Boh. On nenakladá nám viac, ako mč uniesť.« Tak hovorila vážne naša mamička.

My zamĺkly sme. Jej slová znely nám prísno a tvrdo. Za nami hra detí, tu hľa, pred nami problem, záhada. Tam smiech, tu vážnosť života. Ella, viem, že v duchu opakovala si: predsa nevydám sa. A že nás mamička ešte vždy považovala za nerozumné deti, nehovorily sme nič viac o tom, tým viac myslely sme na úbohú Nataliu.

A kam podelá sa veselosť naša? Prečo už hora, pole, ľudia i zvieratá neboly také smiešne? Tu i tam pokusily sme sa vtipkovať, zasmiať sa, ale to už nebol ten smiech, — akýsi stín plašil ho od nás.

Blížil sa večer a my blížily sme sa k cieľu. Poľnou, a že sucho bolo, i dobrou cestou prešly sme vedľa veľkej pálenice. Veľké komíny vzbudily našu pozornosť.

»Ella, pozri, tu fabrikujú ducha,« spáchala som ja starý vtip.

»Áno — ducha, z ktorého naposledy ostane len flegma.«

A po chvíli začala ona: »Zunka!« — »Čo?« — Pozri, aký krásny koch!« — »Chcela by si »šató« (chaudeau) naň?« Ešte raz rozosmialy sme sa — hja, boly sme deti. A zase prešly sme dedinkou, kde vedľa kamenného mostu stojí jednoduchý chrám, nad jehož dvermi napísané je to jediné slovo: Deo. To mi dalo myslieť a tak utkvelo mi v pamäti, že keď po viac rokoch išla zom ztade, všetky tie dojmy a predstavy ·· ba ešte i tá pieseň, ktorú sme spievaly cestou linke. — Za tým nasledoval hostinec so studňou, idať na dolnej zemi.

Je to pustatina — a veru neveselo je tam bývať. Odtiaľ dostaly sme sa do dediny nosiacej meno jedného dňa. Tu napadla nám veža pre jej podobu s holubiencom. Len čakaly sme, kedy začnú poletovať holuby von a dnu. A odtiaľ poliami vedľa panských majerov na vršok. Ztade objavilo sa nám krásne panorama: dolina krásna, úrodná, posiata dedinami, ľud zámožný a hrdý — a v prostred doliny riečka, ospievaná slovenským básnikom. Ja ešte vtedy o tomto poslednom nevedela som ničoho, ale pri pohľade na milú dolinu zaplesalo moje srdce a ja hľadala som vežu, štihlú, u jejž stínu fara a vo fare milovaná sestra — —

Radostné bolo shliadanie veľkých i malých — ale nemalá radosť tiež sedieť v kútiku s knižkou v ruke — s takým veľasľubným názvom, jako je »Jeskyně starého otce Blažeje«.

A na Nataliu my zapomnely sme!«

Len keď odchodila mamka, prosila som ja: »Mamička, však pôjdeš ku nej?«

Ale ona už nemala ísť tou cestou nazpät, lebo sa bolo zadaždilo, cesty rozmokly a kočiš bál sa, že by mu koníky kdesi do hlinačky zaviazly... veru, oprávnená to obava!

Ja zabavila som sa za tri týždne a medzitým aj dostala som zimnicu, následkom požitia nezralých mirabeliek. Pre takú chorú prišiel môj pán brat.

Cesta naša nebola veselá. Mala som síce dei zimnice svobodný, ale bola som slabá a zmorená. nudil sa, radšej by bol videl na mojom mieste ves kamaráta, ale zmeniť nemohol na veci.

Krmiť sme chceli vo Vetrnej, ale kočiš nám nechcel až tatam ísť, preto sme museli spraviť stanicu v súsednej dedine. Mňa trápila zase myšlienka na Nataliu. Tak rada bych ju bola teraz videla, — ale keby inde, nie u jej muža. Všeličo som si predstavovala. Či predsa ešte nebude šťastná? Keby on zomrel — — aká to myšlienka! Poznať, že som chorá, karhala som sama seba

Cez Vetrnú mali sme už len »preleteť«. Ale naše múdre koníky zase len zastaly pred krčmou, verné svojim starým tradiciam. Kým ich kočiš doviedol k rozumu, ja prosila som:

»Postojte málo, sváčik, ja musím napiť sa vody!« Skutočne trápil ma smäd, ale i niečo iného tiahlo ma ku krčmárke. Snáď dozviem sa niečo o Natalii. Hostinská vyšla mi v ústrety.

»Prosím, vodičky!«

»Hneď, hneď,« hovorí ona, »vari sťe chorá, slečinka, čo — a či — snáď už viete?«

»Čo?«

»Že pani Žandová —«

»Čo je s ňou? — čo pani Žandová —«

»Nežije viac —«

»Nežije?! — ona —«

»Ona zastrelila sa, — — ale, slečinka, slečinka, čo vy si to tak berite k srdcu? Ja hlúpa, že som vám to ...la — —«

...ch, povedzte, povedzte mi všetko o nej!«

... napite sa, tak, a uspokojte sa.«

Z vonku volal môj brat, aby pospiechala som. Ja ale prosila som hostinskú, aby povedala mi, ako stalo sa to najhroznejšie, čo s ňou stať sa mohlo.

»Ona v piatok večer ešte dala sa spýtať, či pani matka neišla tadeto. Ja odkázala som jej, že aj sotva pôjde, a ona zase dala ma prosiť, aby, keď ktokoľvek z vás pôjde tadiaľto, oddala som mu jej vrelý pozdrav. Vtedy mi to ani nenapadlo. V sobotu ráno pán Žanda odišiel do mesta. Ona poslala pestúnku s dieťaťom do dediny — a dieťa tiež len že žilo. Ostala sama, potom bolo počuť výstrel, — súsedia sa sbehli, — išla som i ja. — Musela kľačať, keď to urobila; — v ľavej ruke mala ruženec, — snáď, nešťastnica, modlila sa ešte, — v pravo pri nej ležala puška — a ona tvárou na zemi, bezdušná, mrtvá, — dobre mierila... guľka vletela práve do srdca...«

»A dieťa?«

»Aj ono už zomrelo — včera ho pochovali —«

Ja zaplakala som. Nútená okolnosťami, opustila som to miesto a išla svojou cestou, vždy ďalej, ďalej. Natalia, jej nešťastný osud ostaly dlho zapomenuté strán cesty...

Terezia Vansová.

Húska.

Po plytkom jarku húska pláva,
v jej veslá hlien sa zachytáva,
ó, jarok, jarok, ty si klam!
Ty ani nemáš bystrej vody,
u teba žaby majú hody,
ja na kaluži neplávam.

Na rieku húska vyplávala,
na veslá pozor nedávala:
veď hĺbka veslám neškodí;
do vody hlavu pohrúžila,
na suchý piesok netúžila —
v tom ktosi skalu zahodí...

Na hlávku húske padla skala,
a ona bôľne zagágala
a schovala sa pod vodu;
oj, zlí ste, ľudia, horšie skaly,
že hlávku ste jej doráňali
a zatienili svobodu!

Pod jelšou húska smutná stála,
zem ssala krv a ona lkala:
kde moja vina, môj kde hriech?
Na druhom brehu človek zastal:
Som dobre mieril — tak sa chvastal —,
žlč šeptala mu taký smiech.

Somolický.

„Živena“
spolok slovenských žien.

Úradníci:

Elena Šoltészová,
predsednička.

Augusta Reháková,
podpredsednička.

Terezia Vansová,
podpredsednička.

Svetozár Hurban Vajanský,
tajomník.

Anna Halašová,
pokladníčka.

Mária Straková,
účtovníčka.

Výborníčky:

Agnesa Cochiusova, Vilma Dulová, Mária Daxnerová, Anna Philadelphiho, Adela Greisingerová, Emma Goldpergerova, Elena Hodžová, Mária Horvátová, Ružena Houdeková, Mária Ivánková, Karolína Kunajová, Drahotína Križkova, Amália Kašovicova, Oľga Krčméryho, Oľga Lehotská, Pavlína Lacová, Anna Mudroňová, Mária Medvecká, Františka Minichová, Oľga Milcová, Paula Országová, Mária Ormisova, Anna Pivková, Klementína R[illegible]ldtová, Anna Rolková, Vincencia Stodolová, Anna [illegible]ská, Bohdana Škultétyho, Ľudmila Schmidtová, Anna Vanovičová.

Členovia: [1])

A. *Zakladatelia I. triedy:*

1 Capková Oľga, Turč. Sv. Martin.
2 Czeczotková Zuzana, Turč. Sv. Martin.
3 Dulová Vilma, Turč. Sv. Martin.
4 Hodžová Klementína, Sučany.
5 Horvátová r. Tomkova Mária, Turč. Sv. Martin.
6 † Chorvátová Ružena [2]), Blatnica.
7 Jereňová r. Kuchtova Marína, Kokava.
8 † Dr. Kozaček Jozef, Veľký Varadín.
9 Kunajová Karolína, Turč. Sv. Martin.
10 Karlovská Zuzana, Príbovce.
11 Dr. Kubina Jozef, Bur Sv. Ján.
12 Kollárová r. Točekova Mária, Kláštor p. Zniovom.
13 Lehotská Oľga, Krupina.
14 Mudroňová Anna, Turč. Sv. Martin.
15 Milcová r. Makovická Oľga, Žilina.
16 † Melfelberová r. Daněkova Ludmila, Turč. Sv. Martin.
17 Dr. Makovický Cyrill, Ružomberok.
18 Országhová r. Novákova Ilona, Námestovo.
19 Ormisova Marína, Veľká Revúca.
20 Orságová r. Peťkova Augusta, Laclavá.
21 Orságová r. Peťkova Anna, Lazany.
22 Orságová r. Beniačova Paula, Dolný Kubín.
23 Pivková Anna, Jasenová.

---

[1]) V sozname tomto rozumejú sa len členovia do dňa 21. a 1895 prihlásení.

[2]) Krížikom poznačení členovia zomreli.

24 Peniažteková Ľudmila, Turč. Sv. Martin.
25 Pauliny-Tóthová Margita, Turč. Sv. Martin.
26 Reháková Augusta, Veľká Bytča.
27 Stodolová r. Polóniho Vincencia, Lipt. Sv. Mikuláš.
28 Stodolová r. Polóniho Oľga, Lipt. Sv. Mikuláš.
29 Tomková r. Končekova Pavlína, Turč. Sv. Martin.
30 Zacharová r. Peťkova Katarína, Ležiachovo.

B. *Zakladatelia II. triedy.*

1 Abaffyho Ľudmila, Surčín.
2 Bodická Mária, Lipt. Sv. Mikuláš.
3 Bullová Mária, Turč. Sv. Martin.
4 Bulla Blažej, Turč. Sv. Martin.
5 Bieleková Agnesa, Turč. Sv. Martin.
6 Bohúňová Pavlína, Lipt. Biely potok.
7 Bazovská r. Molnárova Mariška, Turany.
8 Bodická Izabella, Nem. Lupča.
9 Bodická r. Buľovská Marta, Turč. Sv. Martin.
10 Bodická Emma, Nem. Lupča.
11 Balková Johana, Turč. Sv. Martin.
12 Bežová Ľudmila, Senica.
13 Cochiusova Agnesa, Ľubietová.
14 Cablkova Etelka, Turč. Sv. Martin.
15 Cipková Elena, Holič.
16 Cimráková Ľudmila, Sielnica.
17 Čipkay Ján, Brezno.
Černianská Cecilia, Turč. Sv. Martin.
Čičmancová Mária, Turč. Sv. Martin.

20 Daxnerová Mária, Tisovec.
21 Dulova Oľga, Turč. Sv. Martin.
22 Droppová Elena, Babiná.
23 Fábryho Mariška, Turč. Sv. Martin.
24 Goldpergerova Emma, Ľuboreč.
25 Gontková Mária, Kremnica.
26 Galandová r. Gendova Anna, Turč. Sv. Martin.
27 Hermanová Marína, Zvolen.
28 Halašová Anna, Turč. Sv. Martin.
29 Hodžová Elena, Radvaň
30 Hurbanová Ida, Turč. Sv. Martin.
31 Houdeková r. Makovická Ružena, Ružomberok.
32 Izáková r. Križanova Božena, Gallneukirchen.
33 Izáková r. Beniačova Žofia, Turč. Sv. Martin.
34 Izáková r. Hodžova Ľudmila, Poniky.
35 Janošková Anna, Lipt. Sv. Mikuláš.
36 Ivánková r. Ševčíkova Mária, Turč. Sv. Martin.
37 Krnová r. Beniačova Zuzana, Čerenčany.
38 Križány Michal.
39 Kutlíkova Marienka, Dechtary.
40 Dr. Korauš J. M., Kláštor pod Zniovom.
41 Krčméryho Vilma, Radvaň.
42 Klimová Anna Mária, Horná Boca.
43 Kulišková Janka, Nové Mesto.
44 Kellová Kornelia, Bardijov.
45 Kucháriková Želmíra, Turč. Sv. Martin.
46 Krčméryho Oľga, Jasenová.
47 Kašovicova Amália, Turč. Sv. Martin.
48 Karlovská r. Philadelphyho Emilia, Príbovce

49 Krnová r. Ballova Kornelia, Lipt. Sv. Mikuláš.
50 Kučerova Mária, Turč. Sv. Martin.
51 Kohútova Hermína, Turč. Sv. Martin.
52 Kompišová Bohumila, Turč. Sv. Martin.
53 Križková Mária, Kremnica.
54 Križkova Drahotína, Kremnica.
55 Klemensova Bohdana, Plzeň.
56 Lacová Paula, Veľká Ves.
57 Medvecká Mária, Zvolen.
58 Makovický Peter st., Ružomberok.
59 Mudroň Pavel, Turč. Sv. Martin.
60 Melfelberova Mariška, Turč. Sv. Martin.
61 Melfelberova Elena, Turč. Sv. Martin.
62 Mošteňanova Hermína, Turč. Sv. Martin.
63 Minichová Františka, Modra.
64 Macháčová Alžbeta, Prešporok.
65 Markovičová r. Boorova Ľudmila, Nové Mesto.
66 † Gr. Nyáry Františka, Priekopa
67 Pepichová Aurelia,
68 Polerecká r. Milcova Ľudmila, Necpaly.
69 Pálková Zuzana, Lipt Sv. Mikuláš.
70 Pivková Zuzana, Sučany.
71 Philadelphyho r. Šípkova Anna, Nem. Lupča.
72 Pietrová Zuzana, Turč. Sv. Martin.
73 Polóniho r. Czeczotkova Ľudmila, Kláštor pod Zniovom.
Rolková r. Ďarmekova Anna, Turč. Sv. Martin.
Ruppedltová Klementína, Lipt. Sv. Mikuláš.
R–ková Matilda, Žilina.

77 Rojová Božena, Kochanovce.
78 Sláviková Bela, Dobronivá.
79 Straková Mária, Turč. Sv. Martin.
80 Sekerková r. Vannajova Hermína, Hlboké.
81 Sláviková Elena, Dačolom.
82 Sokolíková Emilia, Turč. Sv. Martin.
83 Soltészová Elena, Turč. Sv. Martin.
84 Škultétyho Bohdana, Turč. Sv. Martin.
85 Šimková r. Kučerova Mária, Turč. Sv. Martin.
86 Šimková Oľga, Turč. Sv. Martin.
87 Šimková Anna, Turč. Sv. Martin.
88 Šimková Jeanetta, Turč. Sv. Martin.
89 Šimková r. Hrivnákova Mária, Turč. Sv. Martin.
90 Štarková r. Kuchárikova Pavlína, Turč. Sv. Martin.
91 Šefranková r Šolcova Ludovika, Lipt. Sv. Mikuláš.
92 Šujanská Anna, Selce.
93 Takáčová Julia, Tisovec.
94 Tomalová Mária, Dolný Kubín.
95 Trokanová Ľudmila, Kostolné.
96 Uličná r. Tomanova Lujza, Lipt. Sv. Mikuláš.
97 Uramová Ľudmila, Lipt. Sv. Mikuláš.
98 Uličná Marína, Lipt. Sv. Mikuláš.
99 Vanovičová Anna, Turč. Sv. Martin.
100 Vansová Terezia, Píla.
101 Veselová r. Báráňova Kornelia, Zvolen.
102 Zochová r. Laciakova Milina, Petrinje.
103 Zuriaňová Zuzana, Necpaly.

C. *Riadni členovia:*

1 Cochius Ján, Ľubietová.
2 Cipárová Emilia, Turč. Sv. Martin.
3 Čajdová Matilda, Turč. Sv. Martin.
4 Dedinský Ján, Dolný Badín.
5 Friedemannová Zuzana, Lipt. Sv. Mikuláš.
6 Greisingerová Adela, Petrovec.
7 Gašparíková Anna, Turč. Sv. Martin.
8 Hýlová Zuzana, Modra.
9 Kubányho Emma, Petrovec.
10 Kačka Jozef, Staré Hory.
11 Krčméryho Mária,
12 Labáthová Anna, Petrovec.
13 Mattúšová Anna, Turč. Sv. Martin.
14 Matuľová Darina, Turč. Sv. Martin.
15 Mikytová Anna, Turč. Sv. Martin.
16 Meličková Oľga, Turč. Sv. Martin.
17 Dr. Medvecký Sámuel, Zvolen.
18 Neumannová Kamilla, Modra-Kráľová.
19 Pauliny Ladislav, Prietrž.
20 Pálkova Emma, Lipt. Sv. Mikuláš.
21 Šusterová Lujza, Pivnica.
22 Šoltészová r. Hanzlíkova Zuzana, Mošovce.
23 Schmidtová Ľudmila, Stará Turá.
24 Štarková r. Šoltészova Matilda, Mošovce.
25 Šoltészová Amália, Turč. Sv. Martin.
Šestáková Ludovika, Tisovec.
Vyhnisová Zuzana, Turč. Sv. Martin.
Ž--novická Božena, Pezinok
-h--á Paula, Zárieč.

D. *Roční členovia:*

1 Kianičková Pavlína, Turč. Sv. Martin.
2 Kŕčová Emilia, Turč. Sv. Martin.
3 Mitrovská Emilia, Turč. Sv. Martin.
4 Miškóciho Zuzana, Turč. Sv. Martin.
5 Prokšová Jozefina, Kremnica.
6 Peťková r. Marcišova Mária, Turč. Sv. Martin.
7 Ruttkayová Berta, B. Bystrica.
8 Skaláková Amália, Slov. Pravno
9 Skaláková Mária, Slov. Pravno.
10 Žarnovická Pavlína, Slov. Pravno.

Stav pokladnice

s dňom 21. augusta 1895 je nasledovný:

I. Príjem:

1. Prenáška z minulého roku:		
a) dľa vklad. knižky sporiteľ. č 9985	142 zl.	44 kr.
b) » » » » č. 8173	4830 zl.	69 kr.
2. Úroky od týchto vkladov od 1. jan. do 30. júna 1895	123 zl.	91 kr.
3. V členovských splátkach od 1. jan. 1895	1447 zl.	05 kr.
4. V dobrovoľných obeťach od 1. jan. 1895	12 zl.	70 kr.
Spolu	6556 zl.	79 kr.

II. Výdavok:

1. Spolkové knihy a tlačivá vyzvaní podpisných hárkov	29 zl.	10 kr.
2. Poštové výdavky	22 zl.	97 kr.
3. Na zakúpenie vzácnejších výšiviek.	69 zl.	15 kr.
Spolu	121 zl.	22 kr.

Odtiahnuc z príjmu	6556 zl.	79 kr.
výdavok	121 zl.	22 kr.
pokladničný zvyšok	6435 zl.	57 kr.

Sbierka »Živeny« vo výšivkách a jednotlivých čiastkach krojov vykazuje 353 predmety.

Turč. Sv. Martine, 21. augusta 1895.

Anna Halašová,
pokladníčka »Živeny«.

Ku krojovej a výšivkovej sbierke »Živeny« do 22. aug. 1895 prispeli darmi nasledovní darcovia a darkyne:

1. *Panie lipt.-sv.-mikulášske:* dva ľudové kroje, mužský a ženský, z Važca v Liptove.
2. Dôst. pán *Andrej Kmeť:* stolové prikrývadlo s bohatým ľudovým vyšívaním, v cene 25 zl.
3. Veleb. pán *Jozef Kačka:* sbierku vyšívaných čepcov.
4. Slečna *Mária Ježova:* lútku v kroji staro-turanskom.
5. Veleb. pán *A. Kovalčík:* sbierku vzorov ľudových výšiviek.
6. Pani *Magda Gustarová:* sbierku výšiviek dolnonitrianskych.
7. Pán *Gustáv Lehotský:* smútočný ženský kroj z Devičia.
8. Pani *Julia Volfová:* lútku v kroji novo-baňskom.
9. Pani *Oľga Milcová:* dva ženské kroje z Turotridvorov a z Kamennej Poruby.
10. Slečna *Emma Goldpergerova:* starobylú čipku a výšivky, pôločku k čepcu, kápku a starobylý čepec.
11. Pani *Irena Hoffmannová:* starobylú vložku do plachty.
12. *Slovenské panie lipt.-sv.-mikulášske:* pártu so stužkami z Iľanovej.
13. Pani *Klema Ruppeldtová:* vzorník výšiviek z Važca.
14. Pani *Oľga Šimková:* vyšívanú zásteru, v cene 10 zl.
15. Pani *Paula Zochová:* lútku v kroji záriečsk
16. Pani *Mária Rennerová:* lútku v kroji strečni
17. Pán *K. Dodek:* dve lútky v kroji novo-ba

18. Pán *Jozef Bohúň:* sukňu so živôtkom, záponu, dve košele, oplecko, šatku na hlavu, vzorce rukávcov, vzorce plátna, pás, dva páry kopíc, zápästky, opasok, »kajsku« (čepec) s trsťou, všetko v hodnote 40 zl.
19. Slečna *Ludovika Dohnányi:* partu.
20. Pán *Anton Florek:* úplný ľudový kroj z Rabče.
21. Slečna *Drahotína Križkova:* kapce z Kordík (Zvolen).
22. Dôst. pán *Juraj Gramantík:* vyšívané oplecko, tri starobylé vložky.
23 Pán *J. B.* zo Zvolena: 12 rozličných kusov vyšívaného ženského odevu z Detvy a z Buče, v hodnote 30 zl.
24. Pán *Štefan Blaho:* výšivaný orientálny veľký ručník.
25. Slečna *Ľudmila Riznerova:* starobylú výšivku a vyšívaný vaček na dohán.

Elena Soltészová,
predsedníčka »Živeny«.

OBSAH.

Strana

Prvá zvada. Napísal Martin Kukučin 1
Prvé previnenie. Novella od Eleny Maróthy-Šoltészovej . . . 38
Z básní Ľudmily Podjavorinskej:
Vidina 82
Protivy 85
Prijď, jaro! 86
Pradiem, pradiem.... 87
Strán cesty. Od Terezie Vansovej 88
Húska. Báseň od Somolického 107
Zpráva »Živeny« 109

Cena 40 kr.

LETOPIS ŽIVENY.

SBORNIK ZÁBAVNO-POUČNÝCH PRÁC.

Rediguje

SVETOZÁR HURBAN VAJANSKÝ.

Vydáva

„ŽIVENA“ SPOLOK SLOVENSKYCH ŽIEN.

II.

TURČIANSKY SV. MARTIN.
Tlačou Kníhtlačiarskeho účastinárskeho spolku.
1898.

LETOPIS ŽIVENY.

II.

LETOPIS ŽIVENY.

SBORNÍK ZÁBAVNO-POUČNÝCH PRÁC.

Rediguje

SVETOZÁR HURBAN VAJANSKÝ.

Vydáva

„ŽIVENA“ SPOLOK SLOVENSKÝCH ŽIEN.

II.

TURČIANSKY SV. MARTIN.
Tlačou Kníhtlačiarsko-účastinárskeho spolku.
1898.

Tri perly.

1.

V kališku modrého kvietka,
nezábudky nebodaj,
perlu zrieť rosičky. Zriedka
ju upustí noci taj
tak čistú, pableskov plnú,
dúhou sa skvejúcu tak!
Istotne v túžoby splnu
vyplakal hviezdny ju zrak.

Šťastie var' spotkalo hviezdu
nečakane: odrazu
pristala k rodnému hniezdu,
vytratená z reťazu?
Či našla svoju snáď páru
v húšťave kdes' sveto-kra?
V krôpke tej toľko preds' žiaru!
Len radosť ohňom tým hrá.

2.

A jak zas tmolím sa poľom
— nastúpily práve žne —:
zbočil som i utkvel holom
na strnisku náhodne.
Tu naraz v zor mi — čajs' kosy
ztrblietal slepivý lesk?
Nie. Opät perlička rosy,
jej živý, horúci blesk.

Zkaď svitla i v aký ples to?
    prirodzene? umele?
Dostačí, určiť jej miesto: —
    roľníkovi na čele.
»Bôh pomoz!« »Uslyš Bôh!«... Skláňať
    začla sa, uzralý plod,
v krvavý zbronela granát —
    Tak svieti námahy pot.

3.

Iný raz v ohrad som zblúdil,
    už pod jaseň, v clivý čas;
jas leta sa stáčal, kľudil,
    poberal sa, nechať nás.
V tom záblesk! — Rozluky istý
    pokyn var' na ceste v diaľ?
či slzot na zžĺklom listí?
    Nie. Z dievčej zreľnice vzplál.

Na zbľadlej slzu už tvári,
    pod mukyňou sedela;
ku nebu, nímž hustly chmáry,
    trpiteľkou vzozrela.
»Ach, pošiel, opustil...« zsŕka;
    svit perly prechodí v mrač,
až zsinie, zkalnie — Tak mrká
    zradenej neviny plač.

Hviezdoslav.

Popelka.

Denníkový sošit. Podáva *Elena Maróthy-Soltéssová.*

10. august 189*.

Už som zase v Luči, u néniky Drobnickej. Včera vrátila som sa sem z Túrova, na jarmočnom voze, s paňou Kurtákovou. Skoro sama neverím, že tam strávila som vyše štvrť roka, a predsa je tak. Zvláštne rozpomienky nepriniesla som si odtiaľ; od rána do večera sedávala som u panej Jančíkovej pri šití a počúvala od dievčat-ševkýň mestské klebietky. Raz za ten čas hrali tam slovenské divadlo, na to som išla. To mi je jedinou zvláštnejšou rozpomienkou. Divadlo páčilo sa mi, obživilo ma, preto, že bolo slovenské; ale ináč i tam cítila som sa osamelou. Nikto sa o mňa neozrel, lebo s nikým nie som známa. Ale predsa rada by som išla počuť slovenskú hru a videť poriadnu slovenskú spoločnosť, čo len raz za štvrť roka.

Stryná si myslí, že teraz mám byť už celkom vyrenou krajčírkou, — len čo to bude, ak jej nevyriem... Zajtra mám sa chytiť do Iloninej blúzy, hodvábna látka na ňu došla z Viedne. Keby mi radšej

na prvú zkúšku boly daly niečo lacného, smelšie by som sa do toho chytila. Takto vari budú sa mi ruky triasť, od strachu, že ju zkazím. Ale odkladať nemožno, lebo Ilona chce ju mať k meninám hotovú, a stryná už vydala rozkaz. Aj vzor z »Bazara« je už vybratý a, rozumie sa, nie z jednoduchejších, ale taký, ktorý ťažko je napodobniť, aby to nikto iný v Luči nemohol mať.

Včera, keď som prišla domov, povedala mi stryná: »Nemysli si, že je to pre mňa, čo som ťa dala vyučiť šaty šiť. To je pre teba. Tým si môžeš budúcne chlieb zarábať, lebo ja nebudem vždy žiť; a keby som aj žila, nebudem ťa môcť vždy tu držať.«

Takéto reči od nej ma vždy popúdia, a nesmiem to dať znať. Veď je pravda, že ma, osiralú, pred štyrmi rokmi, keď ešte strýc žil, vzali k sebe. Strýc urobil to z dobrého srdca, z rodinnej lásky, ale že by ma stryná po strýcovej smrti bola podržala ďalej u seba z púheho milosrdenstva, bez myšlienky, že mi bude môcť hodne osoh vziať, to neverím. To by z nej nevystalo. I šaty šiť len preto ma dala naučiť, žeby som mohla na jej dcéru šiť, a nie preto, aby mne dobre urobila. Veď za jeden rok viac platievala krajčírke, ako stálo ju celé moje vyučenie.

Bože, ale som iste nevďačná, keď takto smýšľam. Veď mi tým naozaj dobre urobila a právom požaduje prácu odo mňa. Lenže za prácu aj cudzí by ma drž. aj ešte platili by mi, a neosobovali by si slúť pr mojimi dobrodincami . . . No možno, že predsa lep je pre mňa bývať u strynej, ako u cudzích. A ja by

jej aj vďačne slúžila, len keby som trochu rodinnej lásky zakusovala od nej. Ale z tej som vytvorená, ako strýc umrel. Možno, je to v mojej povahe, že neviem sa obľúbenou urobiť. Viem dobre, že pracovať a ústrky trpeť jednako musím, kamkoľvek sa obrátim. Vidno, mne osud neurčil nič dobrého ... Ako o tom premýšľam, hneď som strpčená. A premýšľať musím vždy, o všetkom, čoby som ako nechcela. To iste preto, že som tak celkom osamelá — vnútorne osamelá.

Kým som nebola doma, udala sa tu v domácnosti zaujímavá premena — pre Ilonu, zdá sa, veľmi dôležitá. Stryná prijala do dvorných dvoch izieb obyvateľa: novotného okresného lekára, akéhosi doktora Hlaváňa. Neobyčajne driečny mladý človek. Keď som ho včera znenazdania po prvý raz postretla v pitvore, prebleslo mi, ako by som ho už niekde bola videla. Menovite biele, mierno oblé čelo a tmavé, krásne načrtané obrvy utkvely mi v pamäti, a po nich rozpamätala som sa, že videla som ho v Túrove na divadle. Taká tvár musí človeku napadnúť. Bol tam veľmi veselý s ostatnými mladými ľuďmi, zdalo sa, že tropili si posmešky z niečoho. Vôbec on na prvý pohľad vyzerá márnivý a namyslený. To mu je, aspoň v mojich očiach, veľmi na ujmu. U ženy je márnivosť odpudlivá, ale u muža je ešte odpudlivejšia.

Ilone veľmi sa páči, s oduševnením spomína jeho »duchaplné« modré oči a »feš« tmavé fúzy. Hovorí, že všetky dievčatá sú do neho zaľúbené a, rozumie sa, zabezpečená je, že on okrem nej do žiadnej inej sa ne-

zaľúbi. Sedáva u našich dám vraj každý večer aj vyše hodiny, hovorí Róza, kuchárka, poneváč i stravuje sa u nás. Hneď tuho udomácnil sa tu. Pribudlo s ním teda aj práce do domácnosti, preto stryná neprivolila, aby som aspoň za mesiac ešte zostala u krajčírky, ale súrila môj návrat. Druhú slúžku nechce vziať a Róza odudráva, keď má viac práce, ako predtým, ačpráve jeho obslúžiť a izby mu poriadiť chodí stará Katuša z chalupy.

Ja sa len čudujem, že prebil pri voľbe, keď mal Žida protikandidáta. Či nebude to hazafi so slovenským menom? . . . stryná prekrúca ho na »Hlaványi«. Na jeho tabuľke je: MUDr. M. Hlaván. Mäkčeň nad poslednou písmenou chybí — to tiež niečo hovorí. Môj tatuško, viem, spomínal akéhosi Janka Hlaváňa, farára v Hrúznom, svojho priateľa, a ten veru iste bol Slovák. Nebodaj doktor bude tohto syn a — Hlavá*n*. Tak sa to u každého počína. Vidím toho plno okolo seba, a predsa ma vždy zabolí každý nový prípad . . .

16. august.

Blúza je hotová, chvalabohu! Dve noci som zle spala pre ňu, kým som sa bála, že sa nevydarí. Krajčírka síce našla by na nej chyby, ale stryná je spokojná s ňou, poneváč je umele sberaná a rukávy celkom zvláštne pristrojené. V širokom sberanom pruhu niže hrdla každá ženiliová bodka, aké rozsiate sú po mäkkom hodvábe, padne von, že pruh vyzerá ako zo samej ženilie. Vyše pruhu nadložená je riedkou čipkovou látkou. Stojí dobre a farbou znamenite pristane k Iloniným

krásnym čiernym vlasom a očiam. Ona sa tvári, že je len stredne spokojná s ňou, a vidno, ako sa jej páči. Za hodinu zvŕtala sa v nej pred zrkadlom, keď si ju hotovú oprobovala, len sa jej nikam nechcelo vyzvliecť z nej. Stryná nato darovala mi Iloninu bľadožltú blúzu, o ktorej táto predtým poznamenala, že ju už všetky vrabce poznajú v nej. Drahú čiernu okrasu pravda, najprv spárala s nej, že sa jej na iné zíde. No ja bych tú nápadnú okrasu beztak nenosila. Vôbec mne milšia by bola akákoľvek lacná látka, pre mňa kúpená, ako taký skvostný odhodok ... Ale to je, bez pochyby, zase neoprávnená vysokomyseľnosť u mňa. Bolo by i lepšie i rozumnejšie, keby som sa už raz bez trpkosti vzdala toho, čo mojou trpkosťou jednako nedá sa zmeniť: že som ja len úbohá, v očiach sveta v každom ohľade nepatrná, na milosti strynej žijúca Anna Drobnická, a moja sesternica že je krásna, zámožná, elegantná, obdivovaná Drobniczky Ilona. Tak.

Ale blúza s plnovyvinutej Ilony je mne veru až veľmi priveľká a prerobiť si ju, na to sotva najdem času. Tak ju aspoň nebudem museť nosiť.

Ilona tuho zaľubuje sa do doktora — ba je už po uši zaľúbená. On, možno, tiež do nej, ale ona sa jemu zalieča. Nech by bola akákoľvek mrzutá, nervósna, ako sa to okrašľujúcne hovorí, hneď sa usmieva a oči sa jej blyštia, keď sa on u nás ukáže. I hneď má čo hovoriť, celú záplavu. Ja sa len čudujem, kde berie toľko tých prázdnych rečí a živých posuňkov, keď ináč je do všeckého lenivá. A ešte väčšmi sa čudujem, keď on ju,

zdá sa, so záľubou počúva a jej nadráža. A stryná sa tomu teší, všetky ránčeky okolo očú jej hrajú, keď ich počúva, im prisviedča a sa im usmieva. Badám, že často si najde zámienku, nechať ich chvíľami osamote. Mňa jednoducho inam pošle po práci, aby som ich nemýlila, Hlaváň jej je vhod pre Ilonu, taký lekár s dobrými výhľadmi, — a k tomu ešte Ilone po srdci. Táto teraz útrpne pozerá na všetkých dosavádnych svojich vzývateľov, tento najnovši razom všetkých vyhodil zo sedla. Ale čo to len bude, ak sa ozaj soberú? Škoda Hlaváňa! Zdá sa mi, že Ilona, ako jeho žena, nebude mu na osoh. Iné nebude vedieť, ako hoveť jeho márnivosti, i svojej, a hnať ho do toho, aby vyrobil čím viac dôchodkov. Viem, ako to býva. A jeho je predsa škoda; tuším, že mal by spôsobnosti k čomusi lepšiemu. Niekoľko ráz som ho videla, keď mal pacientov u seba. Vtedy je celý pri veci, zabudne na lichosti. K najchudobnejším je vždy najdobráckejší, trebárs nie najzdvorilejší. Dnes s chorým, maznavým dievčatkom z dediny bol nesmierne trpezlivý, musela som ho obdivovať. I stará Katuša ho zvelebuje, aj do ohňa by skočila za neho, poneváč, keď bola vraj nedávno veľmi chorá, chodieval ju viac ráz dňa pozreť a sám jej ešte i všetky lieky poplatil. Celá je šťastná, keď jej ráno na jej pozdrav odvetí: »Dobré ráno, babka! Ako sa máte? Kašeľ vás nedusil?« Vždy nám to potom v kuchyni referuje. Vôbec ľudia s veľkou dôverou prichádzajú k nemu. Ja by som veľmi rada ve dela, či on zmužnie a zvážnie, a či — —

Už zase zbytočne prehutujem, kde ma nikto o tc nežiada . . .

19 august.

Už je po paráde. Koľké prípravy pre niekoľko hodín pôžitku! Za dva dni sme piekly pečienky, pečivá a cukroviny. Ja od rána do večera na nohách a v kuchyňskej spare. — Včera bolo už pomerne menej roboty. Stryná s Ilonou hneď ráno odišly na koči do Túrova, že vraj na slávnostné služby Božie z príležitosti kráľových narodzenín. No chcelo sa im iste len trochu previezť za krásneho dňa, a ukázať sa túrovským známym. Ja s Rózou chystaly sme na misy pečivo a chladné pečienky. Keď stryná s Ilonou po poludní prišly domov, našly už všetko pripravené, veľký stôl v jedálni prikrytý i kvetami ozdobený.

Gratulanti a gratulantky podvečer skoro odrazu sa dostavili. Kvetných kytiek nadonášali toľko, že celý dom rozvoňal sa nimi; stôl vo veľkej izbe bol ich plný. Dostavila sa samá mládež, dievčatá a mladí ľudia. Dve slúžneho dcéry, Irma a Ida, v rovnakých, bľadomodrých šatách, červené a žlté ruže za opaskom. Doviedly si hneď i kavalierov, pisárov zo slúžnovskej kancellárie. Óvodáška, Hajnácsy Gizella, a dve učiteľky Kesznerové, prišly spolu s Bérczim a Toldym, mladými učiteľmi z polgárky. Notár, dávno do Ilony beznádejne zaľúbený, rozumie sa, nechybel. Z apatéky syn i obidve dcéry, s ktorými je Illona najdôvernejšia. Aj švihácky prvý pomocník kupca Reitera dostal sa už do nášho krúžku, ako sprievodčí principálových slečien dcér, ktoré avšak teraz sprevádzal i brat, právnik. I z okolia prišli so vaja mladí ľudia, ktorých ani neznám. Naše dámy

majú široký priateľský kruh. Najprvším kavalierom bol stoličný podnotár, Malinay, ktorý naschvál, Iloniným meninám k vôli, prišiel z Túrova. Dávno sa jej zalieča a jej to lahodí, nuž zahráva si s ním. Ale za muža by ho nechcela, lebo je po uši zadlžený a chcel by si jej nádejným dedictvom vypomôcť. Všetci hostia, ako sa schodili, šli najprv panej ruku bozkať a potom Ilone blahoželať. Bolo ich všade plno, po všetkých kútoch veľkej izby utvorily sa skupiny, odvšadiaľ znela vrava, prekáranie a žartovná svada.

Ilona plávala v rozkoši, oči svietily jej víťazoslávou. Všetky priateľky zatienila; kde kmitla sa jej ružová blúza a nakrčkaná, černovlasá hlava, ta tiahli sa i mladí ľudia. Ale ona, kým doktor Hlaváň chybel v spoločnosti, často netrpezlive pozerala oproti dverám. Bol kdesi preč a prišiel posledný. »Kdeže je tvoj pekný doktor?« drážily ju kamarátky. Keď konečne sa objavil, celá tvár jej zahorela od vytrženia. Bola rada, že mohla sa mu takto ukázať v celej svojej sláve. Hneď sa mala k nemu, zasnovala ho do rozhovoru a Malinayho prepustila slúžneho dcéram. »Ale ti je len dobre, mať takého kavaliera v dome...« šepkaly jej družky, prekáraním zakrývajúc svoju závisť. Všetky jastria po ňom, žiadna nebola by od toho, zapáčiť sa mu. On víťazí bez námahy, a vidno, ako mu to lahodí. Ale Ilona je hneď žiarlivá; nedopustí, aby sa on s inými shováral, naskutku je ona tam a hľadí ho pre seba zaujať. Ba i keď len počuje, že sa on bavil v niektorom dome, kde je pekná pani alebo pekné dcéry, už sa duseno zlobí. A mladé

dámy lučianske teraz vraj, napriek zdravému počasiu, akosi často chorejú a konsultujú ho. A potom vychvaľujú jeho lekársku spôsobnosť. Ja sa už ani nečudujem, že je márnivý, na tejto zábave som mu to zpolovice odpustila, lebo vidím, ako dámy o závod voháňajú ho do toho. Blaznia sa za ním, zaliečajú sa mu žiarnymi pohľadmi a affektovano naivnými poklonami. A prečo? Preto, že je pekný. On, pravda, tiež neostáva im dlžen, navzájom lahodí ich márnivosti. Na lichotivé slová a ohnivé pohľady nie je skúpy. Ale často i dosť úsečno, ba zrovna posmešno odpovedá; až priveľa si dovoľuje, keď vidí, ako si ho zaobchádzajú. A im ani na um nepríde, pohoršiť sa preto. Mne bridí sa taká lichá, falošná hra sem i ta, o ktorej obidve strany vedia, že je falošná a nepekná, a predsa majú záľubu v nej. Ako môžu mať radosť jedni hovoriť a druhí počúvať lživé lichotenia, a najmä ešte i zľahčujúce narážky, v akých teraz vrcholí »duchaplnosť«? Ženská jastrivosť neprestane, kým tento mrav potrvá, a mužskí, zdá sa, ani nechcú, aby prestala, trebárs ju v zásade zatracujú. Často pozorujem, že ešte i dobré a rozumné dievčatá, akonáhle octnú sa v mužskej spoločnosti, chytro predstrčia si náličnicu jastrivosti, bez ktorej, myslia, že niet spasenia. Mňa to vždy uráža a znechuťuje. Či snáď len preto, že *moju* márnivosť nikto nepodnecuje, keďže mne nikto sa nezalieča? Neviem. Ale som presvedčená, že i keby mi razu bola udelená očarujúca krása, a všetci by sa mi zaliečali, ja nechovala bych sa k mužským tak, ako obyčajne chovajú sa k nim dievčatá.

Večeralo sa nenúteno, kto stojac, kto sediac, dľa ľúbosti. Ja obsluhovala som takmer nemo, z povinnosti a, ako mi stryná stranou vytýkala, nevľúdne Ja, žiaľ, nemám vrodenej ľúbeznosti a nadobudnúť si ju neviem. Doktora, ako domáceho, poverila starať sa, aby mladí ľudia netrpeli smäd. No títo i sami mali starosť o seba, poniektorí i viac, ako bolo treba. Potom, v rozjarenej nálade i poetické toasty lietaly na kráľovnu večera — — Ilonu. Ku všetkým kvetom a hviezdam bola pripodobnená. Usmievala sa jasavo a štrngala si so všetkými. Stryná plávala v rozkoši, ránčeky okolo jej očú ustavične hraly.

Po večeri rozprúdily sa spoločenské hry. Duseného chichotu, affektovaných výkrikov i hlasitého smiechu bolo dosť. Napudrované tváre parily sa a nevyzeraly pritom pekne. Ja bych len rada vedieť, prečo sa ženské pudrujú. Či si ozaj myslia, že sa tým prikrasia, a či tiež len pre módu, že vidia to jedna od druhej? Dľa môjho vkusu veru i nepekná pleť krajšia je o sebe, ako keď je bielym prachom potretá a snáď ružovou farbou pomaľovaná. To už veľmi upomína, že ženy priznávajú si význam púhych obrázkov. Vnútro môže byť pusté, len nech je tvár nalíčená. I toto ma vždy uráža, lebo je tiež výrazom lži, ku ktorej dovádzané sú ženy nesmyselnou márnivosťou a dychtivosťou zaľúbiť sa mužom. Lož na jazyku, lož v úsmeve, pozore a posuňku — a teda lož i na lícach... Či je toto zase len neprajné odudrávanie predurčenej starej panny, za akú stryná ma vždy vyhlasuje? Neviem; ale nalíčené tváre sa mi protivia, ako každá nepravda.

Po iných hrách prišiel rad i na zálohovú; a keď už bolo mnoho zálohov, na vymienanie týchto. Pri tom je vždy najlepšie »animo«. Proti bozkom síce so ženskej strany tuho sa protestovalo — o čistom. Mladí páni naproti tomu rázne tvrdili, že bez bozkov celá hra nestojí nič. No stryná, aby nebola ohovorená, že mládeži priveľa povoľuje, zo začiatku vynachádzala rozličné iné spôsoby trestu, poťažne výmeny. Deklamovalo sa, najviac Petőfiho krátke, ohnivé básne; hovorily sa prítomným »do očí« príjemné i nepríjemné veci; rozličné žartovné kúsky sa vymýšľaly. Ilona svoju zlatú náramku, ktorú po previnení Hlaváň musel jej odopnúť s bieleho, okrúhleho ramena, vymenila tým, že valčík tancovala s pánom, ktorého si sama vyviedla. Rozumie sa, že vyviedla si Hlaváňa. Hajnóczy Gizella zas musela tancovať solo čárdáš, pri čom tak vyhrialy sa jej líca, že prirodzená farba prerazila cez naličenú. Čo potom ďalej bolo, neviem, lebo na povel strynej musela som odísť do kuchyne, narobiť limonády pre rozohriatu mládež. I ta bolo počuť veselú vravu, spev »Boczi, boczi, tarka«, a za tým všeobecný smiech.

V kuchyni bolo so šesť slúžiek, čakajúcich na svoje slečny, aby ich domov doprevadily. Dala som im koláčov, aby trpezlivejšie čakaly, lebo pred polnocou ani pomyslieť, že by spoločnosť rozišla sa. Keď bola som s limonádou hotová, dala som ju do puchratej, kryštá- ...fľaše a niesla som ju na tácni i s pohárami dnu — ...šiac, do čoho tam vhabem. Ako som ju totižto ...a cez veľkú izbu, v ktorej bavila sa rozkrákorená

spoločnosť, vyhýbajúc každému a dávajúc pilný pozor na tácňu pred sebou, zrazu začujem Ilonin hlas: »Anna, nechoď tade!« a hneď nato viacerí mladí páni sa ozvali: »Nesvobodno upozorňovať!« Ja zastala som zarazeno, neznajúc, čo to má byť, i videla som, že všetci napnuto hľadia na mňa, dámy výstražne a páni s úsmevom očakávania. Mňa rozpálilo. Nadišiel ma pocit nepríjemnej neistoty, tušenie nastrojeného klepca, ktorý všetci vidia, iba ja nie. Ale i nahnevalo ma, že mňa, ktorá ináč vylúčená som z ich zábaviek, chcú teraz tí rozihraní mať za terč svojich vtipov. Zdvihla som hlavu. »Prosím, ja nehrám sa, vidíte, že len obsluhujem...« riekla som vzpurno a pokročila som rovno napred, smerom k jedálni. Ale oni nedbali na moje ohradenie sa. »Už je tam!« »V kruhu je!« volali víťazným pokrikom a doktor Hlaváň s rozjareným úsmevom zastal mi cestu.

»Ľutujem vás, slečna, ale najvyšší súd nasúdil mi, jestli chcem svoj prsteň nazpät dostať, že musím tú dámu pobozkať, ktorá prvšia dostane sa do tohoto kruhu. (Ukázal na kruh na dlážke kriedou poznačený, v ktorom skutočne práve som stála.) Vás, ako vidíte, zastihlo to nešťastie, niet vám teda pomoci...«

Toto hovoril s neskromným, samoľubým úsmevom, ktorý znamenal, že ja to »nešťastie« po pravde mám považovať za veľké šťastie. Mňa znovu ešte väčšmi rozpálilo a môj pozor iste nebol vľúdny, lebo zdalo sa, že ho zarazil. Úzkosť a zloba stiesnily mi hlas, ledvi mohsom vyriecť: »Už som povedala, že ja nehrám sa, že –

»Všetko jedno!« »To nerozhoduje!« »Prepadli s

výroku!« ozvalo sa so všetkých strán, pričom slúžnovskí pisári najväčšmi sa rozhadzovali. A v tom i pocítila som doktorovo rameno okolo pliec, hneď nato protivný, vlhký vínový zápach jeho dychu a — krátky, tuhý poľubok na ústach.

»Brávo!« »Podareno!« schvalovali hlučno doktorovú »vydarenú« produkciu. Pisári najdlhšie kričali »Éljen! Éljen!« z celého hrdla a tlieskali.

»Preboha, fľaša!« vykríkla som ja medzitým zdeseno. Cez všetek príkry pocit tej chvíle u mňa prerážal strach o drahú, hlatenú fľašu, ponevač v okamžení, keď doktor nahnul sa ku mne, obľahčela mi tácňa a ja myslela som, že fľaša padá. No to ju len on opatrne zachytil druhou rukou, za čo jedine som mu povďačná pri celej tej veci.

Všetci smiali sa, neviem, či môjmu zbytočnému strachu, a či tomu, že som slovensky vykríkla. Ja, nepekne pozrúc na nich, s červenou tvárou ponáhľala som sa do jedálne. Doktor niesol fľašu za mnou a, vidiac ma nahnevanú, počal vyhovárať sa, že on nemôže za to, čo sa stalo, on že musel súdu podrobiť sa atď. Ja neriekla som nič, iba pobrala som sa bočnými dvermi von do pitvora a na dvor. Tam prechádzala som sa, utišujúc si pobúrenú krv. V tú chvíľu nenávidela som všetkých tamdnu, s ich hlúpou rozjarenosťou, ktorá mne, bezbrannej, pripravila urážku. Oni, pravdaže, urážku om nevideli, — ba slečny iste mi to ešte i závidely. e on, Hlaváň, mal sa zachovať šľachetnejšie a nemal bozkať, keď videl, že ja to nechcem. On nezachoval

sa mužne, ale roztopašne, ako hocktorý rozpustilý mladý človek. To ma vari najväčšmi hnevá na celej veci. Keby bol odstúpil, keď videl môj odpor a moje sputnané ruky, tak by som si ho ctila. A takto — — strasie ma, keď si pomyslím, ako vínom páchnul...

Zo dvora odišla som do záhrady, tam som si sadla na lavičku a oprela hlavu o peň jablone. Otvoreným oblokom videla som do kuchyne i počula som, že ma stryná so dva razy volá. Ale neohlásila som sa, nech si robia, reku, čo chcú...

Bolo vidno a teplo, celkom bez vetra. Tôňa stromu nehybno ležala na sivom chodníku i na šerozelenej pažiti, v bľadom, mesačnom svetle. Táto tajná samota čudno mi lahodila, tíšila moju pobúrenosť. Ale pokoja mi jednako nedodala, lebo z utíšenia vstávala akási hlodavá nespokojnosť i neurčitá túžba. Či uprela som oči do diaľky, mesačným svetlom pretkávanej, a či až hore ku hviezdam, vždy predstavovalo sa mi, že on, ktorý ma pred chvíľou obrazil, musí zastať tu predo mnou a odprosiť tú, ktorú urazil. Nie pre moje zadosťučinenie, ale preto, aby som jeho — aby som o ňom mohla dobre smýšľať... Táto predstava neústupne ma prenasledovala, ačkoľvek ju rozum zavrhoval. Prečože má odprosiť, hovoril rozum. Veď to, čo urobil, v tom položení nebolo nič neslušného alebo práve pohoršlivého, to len nakladalo mu pravidlo hry. Veď je pravda; ale mňa to neuspokojilo. Premýšľala som, prečo ja vec inak chápe ako ostatní, ale o tom iste márne budem hútať.

Z toho vyrušilo ma búchanie dvermi, vrava a ruc

v dome: hostia sa odberali. Až vtedy nepozorovane vkĺzla som do domu. Doktor zočil ma v kuchyňských dverách.

»Kde ste boli, slečna? Ja som —«

Chvatno zatvorila som za sebou dvere, napadol ma náhly strach, že ma on vskutku chce odprosiť, a to, v čudnej protimluve s predošlou žiadosťou v záhrade, nechcela som dopustiť... Ešte jedno nutno vyznať: chvalabohu, že *on* to bol tam, v kriedovom kruhu, a nie daktorý iný z tých, čo boli v spoločnosti.

Od strynej, rozumie sa, dostala som hrešenie. Za jedno preto, že som doktorovi tak nejapno nadbehla do toho kriedového kruhu, a za druhé preto, že som sa potom »nafúkala« a nebola po ruke, keď bola potreba na mňa. Ale nemôžem povedať, že by sa ma to bolo velmi dotklo.

Teraz je už poludnie a stryná s Ilonou ešte spia. Ja stala som, ako obyčajne, pred šiestou a oriadila som s Rózou veľkú izbu i jedálňu. Pre doktora prišli až do Ľupčian, k obedu teda nepríde, nuž nám netreba ani variť. Máme v komore toľko zvyškov, že by sme ešte jedny malé meniny mohly s tým odbaviť. Sedím si teda na pokoji v doktorovej izbe a píšem, i bláham si pre tento poldeň prázdnin. Keď on odchádzal, obzeral sa po všetkých dverách, neviem, koho vyzeral. Ja ho ešte chcem na oči, ačpráve viem, že ho tým nepotrescem. e konečne sama neviem, prečo chcem, aby bol lepší druhých. Čo mňa do neho? A Ilona veru až veľmi kojná je s ním — pokiaľ on na inú nepozre. —

25. august.

Už týždeň minul od našej zábavy a ja s doktorom ešte nebola som na slove. Niekoľko ráz som zbadala, že on chcel by so mnou prehovoriť bez svedkov, — nemôže to byť iné, ako že omína ho ten nedávnejší prípad — ale ja tomu vždy vyhnem. Protiví sa mi počuť ho ospravedlňovať sa, a ešte väčšmi sa mi protiví, aby ma za odpustenie mal prosiť v tejto veci. Vyrovná sa to i bez odpýtania. Mne je dosť, keď vidím, že on badá svoju vinu a že ho mrzí. Vidím i to, že on nie je tak nevšímavý, žeby nevycítil, s ktorou ako smie zaobchodiť. Dosiaľ mal sa ku mne s akousi dobrodušnou blahosklonnosťou, odvtedy pozdravuje ma vážno úctive. Možno, trochu i hnevá sa, že som ho k tomu priviedla. Zato však mňa už míňa hnev, menovite ako dnes pred poludním stalo sa niečo, čo nás, myslím, už pomerilo bez odpýtania a bez výslovného odpustenia. Prišla totižto zbľadnutá, bedákajúca žena s malým, sostrašeným a fikajúcim chlapcom na rukách, majúcim rúčku hrubo naobkrúcanú bielymi šatkami, cez ktoré miestami premokala krv. Bola som rada, že s jednej strany zastihla doktora doma a s druhej strynú s Ilonou nie doma, (boly na gratulačnej visite u slúžnych, kde i otec i syn je Lajoš), lebo tieto nerady majú bedákajúcich pacientov u doktora. Ženino jajkanie zo zatvorenej doktorovej izby počula som do otvorenej kuchyne, potom strašný výkrik a ním chlapcov plač. Ja som sa zľakla, púdilo ma be ta na pomoc, ale v polceste som zastala, nechcejúc b všetečnou. O chvíľu zatíchnul chlapcov plač, dvere

otvorily a doktor, chlapca na ramene k sebe privinutého držiac, vyšiel von. Ako ma zazrel, svraštené čelo sa mu vyjasnilo.

»Slečna, prosím vás, poďte sem, jestli môžete! Buďte láskavá a pomôžte mi. Matka tohoto dieťaťa je bez seba, zamdlela od strachu pred operáciou. A lepšie tak, nebude mi prekážať.«

Vošla som ochotne za ním do izby, páčilo sa mi, že mal ku mne toľko dôvery. V samom kúte kľačala matka chlapcova, tvárou i rukami na stoličke zahodená, a nehýbala sa.

»Vezmite ho, prosím vás, posaďte sa s ním sem a držte ho pevno,« nariaďoval určito. Chlapček so strachom, ale poslušne dal so sebou nakladať, len keď si pozrel na obviazanú ruku, nakrivoval ústa do plaču. Posadila som si ho na lono a jednou rukou pevno pritisla som jeho hlávku k sebe, nadstaviac dlaň tak, aby si nemohol vidieť tú pokaličenú rúčku, ktorú druhou rukou rovnomerno som držala. Doktor mal už po ruke všetky potrebné veci, umyváč s čistou vodou postavil ku mne na stoličku a potom pozorne sosnímal posledný obvinok so zakrvavenej rúčky. Ja nevdojak som zosŕkala, zazrúc tri zdanlive rozmliaždené pršteky. Na prostrednom ostatný stavček držal sa už iba na samej kožtičke. Dieťa sa nepokojilo a skunkalo od bolasti, i možno od strachu.

»Vy bľadnete; nedívajte sa sem. Ak mi aj vy zamdliete, ostanem bez pomoci,« napomenul ma doktor ostrazne, a to poúčinkovalo. Sobrala som sa a, sama

chvejúc sa, počala som chlapca všelijako zahovárať, opytujúc sa ho, ako sa volá, kde býva, s kým sa hráva atď., a potom počala som mu rozprávať o Jankovi Hraškovi, čo v hore pod hríbom plátal si krpček. Bez súvisu povytrhávala som jednotlivé udalosti z povesti, ako mi v trapoch prišly na um, a o chvíľu i podarilo sa mi odvrátiť Jožkovu pozornosť od obrábanej ruky.

Medzitým prebrala sa i jeho matka z mdloby a zdeseno obrátila sa k nám. Doktor hneď jej prísno zahrozil, aby sa ticho držala, žeby chlapca zase nesplašila. Pokrčila sa na zem a, skľúčené ruky pritisnúc na oči, udúšala stenanie, neborká. Doktor zručne konal svoju prácu a s takou spokojnou, ba skoro veselou tvárou, ako by mu táto Jožkova nehoda bola k zvláštnej radosti. Akí bezcitní sú tí lekári, pomyslela som si. Ale Jožko, zdalo sa, ani necítil už prílišné bolasti.

»No, všetko je už v poriadku,« riekol po chvíli doktor, vpravujúc Jožkovú obviazanú rúčku do sluky zo šatky spravenej a cez šiju prevesenej. Potom vzal ho odo mňa a postavil na zem. »Tak; vojakom už sotva budeš. Ale preto neplač!«

»Žobrák! Takého žobráka nešťastného budem chovať! Keby to bolo aspoň na ľavej... môj premilý chlapec, veruže som si ťa uvarovala!« vykladala mať, utierajúc si slzy a berúc Jožka na ruky. Doktor podal jej odstrihnutý konček division pršteka a ona znovu počala vykladať. Mňa tiež mráz prešiel a odišla som. Celá hlava bola mi omámená, i od trapného dojmu, i snáď od ťažkého, jodoformového zápachu.

Potom na chodbe pristavila som odchádzajúcich a podala som Jožkovi kus cukroviny do zdravej rúčky, za prestaté útrapy. Opýtala som sa matky, čo urobí s tým kúskom prsta. »Pochovám niekde pod strom a svätým krížom prežehnám,« odvetila mi.

Na uhle domu, na moje nešťastie, postretly ju stryná a Ilona, domov sa navracajúce, a prvšia hneď z príchodu ma s hnevom napadla, že kto mi dovolil rozdávať cukroviny všetkým do domu prichádzajúcim cudzím ľuďom. Aby som to druhý raz neurobila, lebo že ináč bude museť všetko predo mnou zamykať. Ale mňa dnes ani toto neurazilo. Celý deň trvá mi akýsi teplý pocit, že stala som sa užitočnou pri dobrom diele, aspoň tým, keď držala a zabávala som neboráka, malého pacienta pri operácii. A k doktorovi zrazu čujem hodne sympatie — sama neviem prečo. Zdá sa mi, že je on predsa hodne lepší, ako som myslela, nuž preto. Ale čo mi má na tom záležať, aby bol lepší, ako som myslela? To už sama neviem. Do neho jednako ma nič, menovite ak je odrodilec. Len či je odrodilec — len tým keby nebol!...

Pri obede bol veľmi dobrej vôle. O svojich lekárskych dielach nikdy sa nezmieňuje, tak nezmienil sa ani o dnešnom prípade, ani voči mne. Ilona ho zabávala, stryná potisla mu najlepší kus mäsa, aby si ho vzal — ...dy mu takto očividno praje — a on celkom dobre i sa pri takom rozmaznávaní. Mne by sa lepšie pá-o, keby sa trochu ohradil proti nemu. Rada bych ...dieť, jestli stane sa Iloniným mužom, či ho aj potom ...o budú rozmaznávať...

31. august.

Naskrze nestihnem písať do tohoto sošitu, stryná vždy dáva pozor, kde som a čo robím, takmer nemám v celom dome miestočka, kde by som si ho pred ňou schovala, a predsa žiada sa mi aspoň raz do týždňa na krátko zaznačiť do neho, čo mi búri myseľ. Keby som mala rodičov, brata, sestru alebo priateľku, s ktorými sdieľala by som všetko, čo sa ma týka, nepriamila by som sa na toto. Ale keď tých nemám, tento úbohý sošit musí mi byť dôverníkom. Kedykoľvek zaznačím niečo do neho, je mi tak, ako by som sa nejakého bremena sprostila.

Včera ráno zase príbeh s doktorom. Podivno, že vždy o ňom musím písať.

Ja totižto včera ráno, ako obyčajne o tom čase, keď on už býva preč z domu, po svojich lekárskych návštevách, šla som do jeho ordinačnej izby prach poutierať. To sama stryná uložila mi za povinnosť, lebo stará Katuša nie je súca na to. Po vrchu stola prešúchne handrou a tvrdí, že už všade poutierala. Chytím sa teda utierať ten prach, počnúc si od knižnej skrine, v ktorej cez sklo každý deň znova prečitujem chrbtové nápisy tých hrubých lekárskych kníh. Sotva prešla som od skrine k veľkej, voskovým plátnom obtiahnutej leňoške, do ktorej, tuším, usádza pacientov, keď tu zrazu: krok — dva, v bočnej izbičke — — dvere sa otvoria a — doktc- stojí v nich... S:ahol si rukou do vlasov a usmieval s trochu vzdorovito, trochu v rozpakoch a trochu márni› i ubezpečeno, ako obyčajne. Ja bezpochyby náramı.

prekvapeno pozrela som na neho, lebo som bola uverená, že pred štvrť hodinou videla som ho vyjsť pitvorom v klobúku a s palicou.

»Vítam vás tu, slečna,« riekol, usilujúc sa k nenútenosti. Ja nevdojak pošla som ku dverám, ale spamätajúc sa, že taký útek bol by veľmi smiešny, pristavila som sa. No on jednako bol ma už niekoľkými krokami predišiel.

»Prosím, neutekajte. Vy síce — a nie celkom bez príčiny — máte ma, tuším, za človeka veľmi nezvedeného; ale ja práve o tej nešťastnej príčine chcel by konečne s vami prehovoriť, — preto i vydobyl som si túto príležitosť.«

Ja iste hodne nesmelo pozrela som na neho, lebo sa dobrodušno usmial.

»Vidíte, čo som aký, ale luhať neviem. Ja zúmyselne čakal som v druhej izbe, kým vy sem prídete — viem, kto staráva sa o poriadok tu, keď som ja preč — nechcem to tajiť. Vy hneváte sa mi od poslednej zábavy a nepripustíte, aby som sa ospravedlnil pred vami, nuž lsťou musel som si vymôcť výsluchu u vás. A teraz prosím vás: odpusťte mi i toto, i vtedajšiu moju vinu, jestliže ozaj bola vinou! Prosím. . . .«

Otvorenosti a dobrodušnosti v jeho spôsobe nebolo možno odolať, bola by som mu chcela ruku podať. Ale ubezpečená namyslenosť, ktorá neukryto prerážala z jeho pozoru a úsmevu, ako by mi hovorila: Len sa poddaj, maličká; mne, neodolateľnému, veruže ani ty neodoláš — zarážala ma. Ja ju práve u neho nemôžem vystáť. Hne-

vám sa, že ho spotvoruje. Preto i v tú chvíľu držala ma tiesniaca napnutosť; cítila som, ako jedno na druhé mením farbu, a nemohla som preriecť úprimného slova. Iste musela som vyzerať veľmi protivno, lebo i on zarazil sa akosi. Samoľúbosť zmizla s jeho tváre, ale i pekná jasnosť.

»Vari mi ozaj vôbec nechcete odpustiť —?«

»Ale veď sa ja už nehnevám. Viem, že to vtedy nevdojak prišlo. Ja vôbec ani slova takého som vám nepovedala, z ktorého mohli by ste sa môjho hnevu domýšľať...«

»Veď práve. Ani slova ste mi nepovedali, ale vaša nevoľa citeľne zaľahla na mňa. Myslíte, že som taký tupý, že by som ju nebol pocítil? A či vari môžete povedať, že ste sa nenahnevali na mňa po onom výstupe v kriedovom kruhu?«

»To nemôžem. Ja som očakávala, že ma ušetríte, keď vidíte môj odpor. Bola by som vám bývala povďačná, tým boli by ste si získali moju úctu a dôveru.«

»Ale svoje právo bol bych zadal — a snáď každá iná na vašom mieste to zadanie v tomto páde bola by za urážku pokladala...«

»Ja nie; lebo k tomu bola by vás viedla šľachetnosť.«

»Vy inak chápete vec, ako my ostatní. Ja so vtedy myslel, že vy z nepravej skromnosti sa vzpierat i domnieval som sa poslúžiť vám, keď nedopustím, ab ste sa za menej stavali od tamtých. Teraz viem, že v

ohradzovali ste sa z hrdosti a viac nedovolil bych si postúpiť tak v oči vám — proti vašej vôli totižto...«

»Tak sa už nemám čo hnevať, rada odpustím.«

Jeho tvár zase naskutku úsmevom sa rozjasnila. Bystro podal mi ruku.

»Ale istej zatvrdilosti predsa musím sa ešte priznať, nedá mi to inak. Ja ten svoj »nešľachetný« skutok v kriedovom kruhu po pravde ešte ani za okamženie som neoľutoval, napriek vášmu hnevu, a, tuším, ani ho nikdy neoľutujem...« hovoril potuteľne, keď už držal moju ruku, a namyslenosť zase hneď zablysla mu v očiach.

»Nebolo potrebno mne to povedať,« riekla som odmerano a odtiahla som ruku. Tento jeho spôsob ma popudzuje, zdá sa mi zľahčujúcim. Cítila som, ako vbehla mi krv do líc.

On zase zvážnel.

»Máte pravdu; to týka sa výlučne mňa«

»Tak načo ste ma odprosili a ako vám ja mám odpustiť, keď ste neoľutovali?« pýtala som sa s hnevom, nedajúc sa mýliť, že on, napriek našej rozopre, čudno priateľsky hľadel na mňa.

»Ja podľa vášho pochopu som vás urazil, preto povinný som odprosiť vás. Ale podľa svojho pochopu som vás neurazil, teda nemám prečo kajať sa a mám oprávnený nárok na vaše odpustenie,« vyložil mi vec. Ja proti tomu nevedela som čo namietnuť a sklonila som hlavu.

»Vy mi síce nemusíte odpustiť, najmä že moja neiúcnosť má ešte aj iné príčiny, ale ja vás predsa —«.

»Veď sme to už skončili,« prerušila som ho a pobrala som sa ku dverám. Ešte ďalej preťahovať tento rozhovor tu, v jeho izbe, nevidelo sa mi. Ale on ma v polceste pristavil.

»Ešte jedno prosím. Dosiaľ nepoďakoval som sa vám za pomoc nedávno (kývnul hlavou k miestu, kde nedávno Jožkovi naprával ruku), čo iste tiež nenapravilo vašu mienku o mne. Ale vy ste mi i vtedy tak náhlivo unikli, že —«

»Za to žiadať vďaku, mi ani len na um neprišlo,« riekla som prosto, po pravde.

»Ale ja vám predsa ďakujem. Držali ste sa statne a viem, že nepadlo vám to ľahko. Nebolo vám omrzlo, že som vás o to požiadal?«

»Naopak. Rada som, že dôverovali ste mi, že nemáte ma za nervósnu a maznavú.«

»To už celkom nie. Bol by som slepý, keby som nevidel, že je vo vás mnoho sily — najlepšej sily. Nebál som sa ani zamak, že nevydržíte, trebárs pri celej tej procedúre ste vy, tuším, viac trpeli, ako sám pacient.«

Nadišla ma hrdá radosť, že tak o mne súdil.

»To len pre nezvyklosť. Druhý, tretí raz by som bola otuženejšia.«

»Týmto teda pririekate mi svoju pomoc prípadne i na druhý raz?«

Tu už prišla som trochu do rozpakov.

»Ja, podľa svojej vôle, rada by som vám, alebo tým nemocným poslúžila, príjemné povedomie mi je

môcť byť v niečom užitočnou, ale — viete, že so mnou stryná rozkazuje, ja nemôžem robiť to, čo chcem...«

On v porozumení prikývnul hlavou. Ja medzitým došla som ku dverám a siahala som po kľučke. Ale on už bol svoju ruku položil na ňu, moju avšak tiež pridržal tam i rýchlo nahnul sa k nej a poľúbil ju. Potom otvoril mi dvere, uklonil sa a zatvoril ich za mnou. Ja, celá pomútená, vošla som do kuchyne a tam som si sadla, kým som trochu k sebe prišla.

O chvíľu videla som ho náhlivo odchodiť preč a šla som dokončiť, v čom ma prekazil. Na jeho stolíku videla som obálku z lista so slovenskou adressou: »Dr. Miloš Hlaváň«. Iste od jeho otca. Posiaľ som ani nevedela, že je on Miloš.

So mnou samou hovorí on vždy slovensky a pred domácimi ma neoslovuje. Snáď cíti, že mňa zabolelo by od neho slovo v cudzej reči, a so slovenčinou on nechce urážať milostivé domáce dámy. To je tá osudná slovenská »šetrnosť«.

Ako badať, spriatelil sa tu už s celou spoločnosťou a hrá v nej značnú úlohu. Viem, ako bude: čím ďalej, viac sa tu udomácni a viac odtiahne sa od svojich — až naposledok tu bude celý, tam neostane nič z neho... A najmä ešte, keď si našu Ilonu vezme za ženu, — na čo tá čaká, ako na vec, ktorá nesmie ju minúť. Už počína byť nervósna od nedočkavosti, keď sa on len nič neosvedčuje. Ale konečne sa osvedčí a bude tam...

Blázon som, že s trasením sledujem jeho odštiepovanie sa. Je to prvý taký prípad? Alebo snáď posledný?

Ja nemám moci zachrániť, ho a každý deň ma bolí srdce pre neho. Vidím, všetky okolnosti berú ho ta, ztrate je obecaný, a predsa trniem o neho... neviem, akú len obeť nebola by som vstave priniesť, keby som ho mohla zachrániť... blázon ja! Len prečo? Či pre vec, a či že jeho nechcem poznať podlým?

Keby ja bola Ilonou, to jest, keby som bola v jej výhodnom postavení a mala jej krásu, ale pritom dušu túto svoju vlastnú, nuž by som ho zachránila...

Bláznivé myšlienky!

19. september.

Nikam písať. Moje veliteľky nevychádzaly z domu za dva týždne, poneváč neprestajne pršalo. Až včera sa vyjasnilo. Za ten čas, popri domácich prácach, ušila som Ilone nový kostým. Netrpezlive nadudrala mi oň každý deň, že je ešte nie hotový, i ponosovala sa, ako je to odporno, keď jaseň tak prikváči človeka a tento nemá poriadnych jasenných šiat — ačkoľvek ona má ich na výber od lanska i predlanska. Dnes prišly jej priateľky na kávu. Od slúžnych, od Reiterov a z apatéky. Všetky bavia sa v záhrade pri besiedke a stryná s nimi. Pilno besedujú, vidím to z ich posunkov. Ja totižto odbehla som prácu a prišla som sem, do doktorovej izby (on odišiel kamsi na vozíku) napísať niečo. Odtiaľto vidím, čo robí sa v záhrade, nuž nedám sa strynej prekvapiť. Je to trochu čudno, ale v tejto izbe cítim sa najvoľnejšie, ako v nejakom útočišti — ačpráv i teraz je tu plno cigarového dymu. A oblok nechcem otvoriť, aby ma zo záhrady nevidely.

V doktorovi čím ďalej, tým menej vyznám sa. Že v pravde nie je taký, akým obyčajne sa ukazuje, mám za isté. Do toho svetáckeho spôsobu odieva sa voči svetu, kde sa to vyžaduje. Ináč, ja tuším, badám v ňom čosi dobrého. Či snáď len preto, že si tak prajem?... Ilone dvorí, ako aj predtým, lenže čím diaľ, prázdnejšie. Tak povrchne a núteno to vyzerá. Vyčerpáva sa. Ja na jej mieste by som v tom nič ani príjemného, ani sľubného nevidela. No ja sa tomu iste nerozumiem. Ona so spôsobom je celkom spokojná, ako badať; len nespokojná, ba nahnevaná je, že sa jej ani na piaď nezbližuje. Ale ona ho nevypustí, priveľmi sa priami na neho. Len ako bude potom, ak sa soberú? Trniem veľmi, že ak je čo dobrého v ňom, to zostane zakliate... Tie dve ženy ho potom chytia a zapriahnu do svojej vôle. A ak konečne on zrevoltuje, bude to kríž!... Ja, blázon, so strachom myslím na to, a on samovoľne, veselo leze do toho. Možno, že ani nebude mu protivno...

Keď ja niekedy, v páde nevyhnutnom, prihovorím sa mu, urobím to vždy slovensky, a stryná čudno pozre na mňa. Dnes pri obede oznámila som mu, že v pitvore čakajú ho ľudia. Ako vyšiel von, Ilona hnevno oborila sa na mňa: »A čo sa ty doktorovi vždy slovensky prihováraš? Máš ho za panslávа, či čo?« A nato hneď ná: »Potom, pravda, i on ti slovensky odpovie. Člo- pred cudzími ozaj musel by sa zahanbiť, neviem, by si pomysleli o našom dome...«

»A kým nebohý strýčik žil, sme jednako všetci v dome slovensky hovorili.«

»Ty si hlúpa, zaťatá stvora!« ohriakla ma nahnevano. »Radšej by si to povážila, že i keď ti strýc umrel, nedala som ťa preč z domu, ale podržala som ťa pod svojou opaterou; a že teda máš mať aspoň toľko vďačnosti ku mne, aby si mi naschvál protiveň nerobila. Na to mysli!« Oči zlobno jej iskrily a viečka stiahly sa do ostrého uhla, ako vždy, keď sa rozjeduje. Sklonila som hlavu, nechcejúc ju protimluvou väčšmi popúdiť, ale umienila som si, že sa doktorovi radšej nikdy viac neprihovorím v jej prítomnosti, ako mala by som. —

Beda! Ona ide chodníkom sem — chytro preč!

Ešte 19. september.

Dnes po štvrtej popoludní prišiel som domov z Dúbrovky. Bol som nechutný, domrzený hlúposťou tých chudákov, ktorí doviezli ma k chorému, aby som pomáhal, keď on už umieral. Dotiaľ liečili ho zelinami a čarami. A nebodaj bolo by sa mu dalo spomôcť, keby neboli premeškali.

Môj príchod, zdalo sa, nikto v dome nespozoroval, čo mi bolo vhod. Oblokom zazrel som v záhrade venec slečien v pestrých šatách. Tá v ružových je naša domáca krásavica, kráľovna ostatných, — poznám ju zďaleka. No naskrze nechce sa mi medzi ne; človek nie je vždy naladený dámam dvoriť — najmä ešte jeden t kým. Umienil som si ticho sa držať, aby nezvede o mne. Shodil som svrchník, zapálil som si ciga

a vystrel som sa na pohovku. To bolo znamenite. S dymom uchodila pomaly i moja omrzlosť. Z takého položenia padne môj pozor častejšie na moju knižnicu i príde mi na um, že chcem čosi pozreť v jednej z tých hrubých kníh za sklom. Ale nechcelo sa mi rušiť si pohodlie, s chvíle na chvíľu odkladal som zajsť si pre patričnú knihu. Bol bych jej býval veľmi povďačný, keby sama bola prišla ku mne. Čo takto upím pod mocou milej vlastnej lieni, zrazu rýchlo, ale celkom bez hluku otvoria sa dvere od pitvora a náhlivo vojde do mojej izby — slečna Anna Drobnická. To, pravda, v okamžení pomohlo mi na nohy. Ale aj ona v okamžení ma zbadala, ačpráve široký prúd z nízka padajúceho slnečného svetla, cez ktorý vlnil sa hustý cigarový dym, delil a snáď i oslepoval nás. Ona patrne sa zarazila a ucúvla, hodiac akýsi úzkostlivý pozor na moju knižnicu. »Odpusťte, nevedela som...« riekla v rozpakoch a už bola preč. Ja hľadel som na zatvorené dvere, musím sa priznať, nie s potešením. Hnevalo ma, že tak zdeseno pozrela na mňa a že tak náhle zmizla. Či ešte vždy má o mne mienku, že treba sa ma strániť? Ja už dávno cítim úprimnú žiadosť získať si jej priateľskú dôveru, a ona o tom nechce vedieť. Ale ja si ju predsa získam — veríte to, slečna Anna?

Teraz už netiažilo sa mi ísť pre knihu. A pri tej --ležitosti napadlo mi po prvé, že dvere knižnej škrine ·ly len prichýlené a nie zamknuté, a po druhé napadol i uhlík akéhosi sošitu v samom kúte na veľkých kni-ıch, ktorému nepriznával som sa ako známemu. Vy-

tiahol som ho a — nakukol som do neho. Skutočne som to urobil. Názvu nemohol som najsť, písmo avšak ženské v reči slovenskej — — hm... Zrazu rozpomenul som sa na úzkostlivý pozor, z očú slečny Anny zaletevší k mojej knižnici, i uhádol som, s čím súvisel...

Teraz bolo mojou čestnou povinnosťou diskrétne zavreť sošit, položiť ho na predošlé miesto a čím skôr vytratiť sa zo svojej izby, aby si úzkostlivá vlastníčka bezpečne mohla prísť preň. Uisťujem vás, slečna Anna, že skutočne chcel som tak urobiť, ale — ale — inu: človek mieni a — človek zase mení .. Ako som, tak po študentskej obyčaji, popod palec prepúšťal listy sošitu, zrazu tam kdesi šibne ma po očiach »dr. Hlaváň«. Viete, na svoje meno človek má vždy neobyčajne bystrý zrak i sluch. Nato nastal u mňa krutý zápas. »Čítaj, čítaj!« naliehala moja zvedavosť. (Tejto užitočnej vlastnosti totižto my mužskí máme tiež poriadne namerano, ačpráve ju obyčajne len ženám privlastňujeme. Iste nám je ona materinským údelom.) »Neopováž sa!« zbraňovala česť i hrdosť. To bolo, uznáte, krušné položenie. Tu na šťastie odmerano prikročila chladná rozvaha a takto riešila: »Slečna Anna Drobnická, ktorá sošit tento písala, je jediná deva z tvojho kruhu, ktorá ti nikdy nepolahodila ani slovom ani pozorom, lež naopak, v jej rečiach i očiach vždy spozoroval si nepodkupnú prísnosť, kedykoľvek dostalo sa ti zriedkavého potešenia prí- s ňou na slovo. (Rozpamätaj sa len, ako hnevno z blysla na teba očiami v kriedovom kruhu, že si sa skoı zpiatil a temer o svoje právo prišiel — a ako r

dávno porážala ťa slovom i pozorom tu v tvojej izbe, keď si ju donútil postaviť sa s tebou zoči-voči!) Je teda veľmi pravdepodobné, že ti ona ani v týchto zápiskoch nelichotí, ale iste povie ti niektoré veci, ktoré môžu ti byť na zdravie. Teda: zápisky treba ti prečítať.«

Tak, vidíte, slečna Anna, čo som mal robiť? Rozvahu vždy treba poslúchať, a k tomu poslúchol som aj pokyn osudu, ktorý to tak narafičil, že vy museli ste si zápisky práve sem uložiť, do mojej škrine — i prečítal som ich od kraja do konca. Ba prečítal som ich veru až dva razy. A rád som, že som ich prečítal — nedal bych to za nič. Cítim už síce váš hnevný pozor a čujem váš odmietavý hlas: »Nebolo potrebno mne to povedať!« — ale teraz ani len to ma nemrzí. Tváriť sa, ako by som vaše zápisky nebol čítal? To zo mňa nevystane. Vyspovedať som sa vám musel, či sa mi nahneváte, či nie.

Že vo vás mám prísnu posudzovateľku, tušil som od počiatku; ale že mám vo vás aj utajenú — dovoľte vysloviť — vrelosrdcú priateľku, o tom som celkom nevedel, ani len moja nešťastná namyslenosť sa toho nedomyslela. Že som sa to teraz predsa dozvedel, nechže vás, prosím, nemrzí. Považte, že nakoľko by snáď vás mohlo mrzeť, natoľko mňa musí tešiť, a poprajte mi tej potechy.

Teraz ešte niektoré poznámky, alebo, jestli chcete, povede na to, čo tu o mne píšete.

Som skutočne syn Jána Hlaváňa, farára z Hrúzneho, Slováka, a som, rozumie sa, i sám Slovák. Ak ste to

posiaľ ešte na mne nepoznali, dúfam, poznáte pozdejšie. Že na mojej vývesnej tabuľke chybí mäkčeň nad poslednou písmenou, je chybou shotovivšieho ju remeselníka, ktorej som ja nepripisoval toľkej dôležitosti, že by som ju bol mal dať zvlášte opraviť.

Pravda je, že tunajšia spoločnosť ma vychytila a, dľa svojej povahy, som sa v nej ľahko udomácnil, ale to mi, uvidíte, z môjho presvedčenia ničoho neujme. Keby som sa náhodou, a to v porozumení so svojím otcom, ktorý, ako viete, je priateľom Drobnických, nebol dostal do domu vašej strynej, iste nebol by som tak zrovna vhupol do stredu tunajšej spoločnosti. Takto, čo azda sami uznáte, nedalo sa tomu vyhnúť, najmä mne, ako lekárovi. Avšak pritom všetkom ja celkom zvláštne dokladám: rád som, že dostal som sa práve do tohoto domu. Prečo? to neopovážim sa vám bez opýtania povedať, lebo bojím sa vašich prísnych očí.

Žeby som ozaj bol v nebezpečí, odnárodniť sa, čoho sa vy obávate, o tom neviem. Ja ani zjavne neodvrhnem, ani ukryto neodvrátim sa nikdy od svojho národa, i keď to vo veselej spoločnosti nestaviam práve na odiv. O tom vás ubezpečujem. Keby som si vzal za ženu vašu sesternicu, čo vy takmer za isté pokladáte, vtedy ovšem musel by som sa pustiť do ťažkého a bez pochyby neúspešného domáceho boja, alebo, dajúc prednosť pohodliu, pomaly zaspal by som národne, ako stáva sa s nejedným z našich. No ani tohoto nebezpečia pre mňa niet, poneváč ja posiaľ nepomýšľam na sobáš s vašou sesternicou. Píšem toto v bázni, lebo už

jasno vidím vaše prísne oči, ako sa ma pýtajú: »A prečo jej teda dvoríš, utvrdzujúc ju v domnenke, ktorej sa ona oddáva?« Nuž, nejdem sa na licho vyhovárať. Zvinil som — veď vy máte pravdu, že som márnivý. Lichotila mi priazeň vašej sesternice a jej družiek. Zo začiatku i oslnila ma jej krása, ale z toho dosť skoro som vytrezvel. No preto ešte nemohol som sa hneď nápadne odtiahnuť. Dvoriť peknej mladej dáme je konečne obyčajnou vecou u mladých ľudí, a neťahajú sa z toho hneď konsekvencie. Ale uznávam, že mal som byť opatrnejší, práve preto, že ona ma vyznačovala.

Viďíte, že takto do seba vstupujem, to mám ďakovať jedine vášmu upozorneniu, ktoré vyčítal som z vášho denníka. Ďakujem vám zaň! Uvidíte, že sa polepším v každom ohľade, a to bude celkom vašou zásluhou. Trápenia si už viac nerobte, že sa »odštepujem«, ale preto, prosím, neprestávajte sa o mňa starať — lebo ja veľmi cítim úspechy vašej starosti. Vy tam hovoríte, že keby ste mali výhodné postavenie a krásu svojej sesternice, ale pritom dušu svoju vlastnú, zachránili by ste ma... (Dovoľte mi povedať, že pri tomto bode som zastal a nemohol som sa od neho odlúčiť, i neviem ani, koľko ráz som si ho prečítal.) Ja vám na to: Jestli vôbec treba ma zachrániť, tá vaša vlastná duša má celú, plnú moc k tomu, bez prispenia akýchkoľvek iných výhod a inej krásy, ktorá jednako ztratila by sa popri nej...

Nateraz len toľko.

Ináč odpusťte mi, že takto vmiešal som sa do ašich zápiskov. Odstrániť nedorozumenie medzi nami

bolo mi nevyhnutno, a s Vami nemýleno hovoriť je, ako viete, púhou nemožnosťou, trebárs každodenne sa vídame. Nezbývalo mi teda iného ako písať, — a tak prečo nie hneď sem? K privetu patrí odveta.

Kým ja čítal som Vaše zápisky, slečny bavily sa v záhrade; kým toto píšem, Vy obsluhujete ich pri olovrante a pri tom každá druhá myšlienka Vám je: »Len či sa mu, tomu márnivému namyslencovi, môj sošit nedostane do rúk?« — a trniete. Tak je? Ale keď potom večer, kým ja budem u Vás pri večeri, prídete si sem preň a zazrete, čo sa stalo, prosím, nenahnevajte sa, že Vaša obava sa splnila. Vidíte, ja by Vám z plného srdca ďakoval, že moju izbu zvolili ste si za útočište a že svoj denník zabudli Ste si tu — len či smiem? —

Akže sa mi za všetko toto nahneváte, nuž ma dobre vyhrešte — uznávam, že pre tento druhý svoj »nešľachetný« skutok si toho zasluhujem — len ma zase nemo neobchoďte, ako nedávno. Lebo jestli splníte svoju, dnes tu napísanú hrozbu: »— radšej sa doktorovi nikdy viac neprihovorím,« nuž Vám na to sľubujem, že si ja zase najdem spôsob pohľadať Vás a dostať Vás k slovu! Uverte toto

namyslenému a márnivému

M. Hlaváňovi.

24. september.

Ani neviem, ako ešte ďaľej písať, keď mi je tot jeho písmo pred očiami... Každú chvíľu mi je na mysl že on všetko prečítal, i musím myslet na to, čo on d(

písal. A hnevať sa nemôžem, lebo nie on je na vine, na vine som ja. Načo som ta chodila a denník si tam nechala? Malo sa to stať? Viac to neurobím.

Ale ani neviem, čo má ma tak trápiť na celej veci, veď v istom ohľade je to dobre i pre neho, ako sám uznáva, a mne odpadla ťarcha dosavádnych obáv o neho. Ale celkom nie, chvíľami navracajú sa pochybnosti. A pri tom omína ma, že on všetko čítal — len aspoň niektoré veci keby som nebola tam popísala... Nemôžem sa uspokojiť!

Keď som sa na druhý deň po prvé s ním stretla, na šťastie v prítomnosti strynej, cítila som, ako mi krv zabarvila celú tvár. Ani neviem, ako odvetila som mu na pozdrav. Ale zato dobre som zbadala, ako jemu štveráctvo zaihralo v očiach. Bolo vidno, že má radosť z mojich rozpakov. Tak ešte i ja, voľky-nevoľky, napomáham jeho domýšľavosť. A nemôžem sa sobrať, zakaždým, čo z nenazdania postretnem sa s jeho pozorom, cítim si tvár ako v plameňoch. Je to nevýslovná protiveň. Len sa bojím, že musí to už aj ostatným napadnúť.

Na šťastie včera stalo sa niečo, čo nám všetkým trochu vyrazilo myseľ. Prišiel sem jeho otec, po prvé navštíviť syna doktora. Krásny, dobrý starý pán! Srdečný, naivno-prostoreký, veselý. Ani neviem vysloviť, ako mi je po srdci. Ale je doktor aj hrdý na neho, tak si ho
› synovsky zaobchodil. Hneď po zovňajšku ich poznať,
: sú otec a syn, len v spôsoboch starý pán je pro-
ejši, menej vycibrený.

Sosadnul v hostinci, syn išiel k nemu a doviedol ho sem na svoju hospodu, pozdejšie i k nám na krátku návštevu. Bolo tu ochotnej radosti! Stryná krásne slovensky ho vítala a rozplývala sa v priateľstve. Pospomínala strýca i môjho otca a každým slovom hľadela mu byť po vôli. I to neomeškala mu rozpovedať, ako sa nado mnou smilovala.

Ilona tiež vyhľadávala najvyberanejšie slovenské výrazy a upravovala ich — k doktorovi. To sú tuhé znamenia, toho ešte u nás nebolo... Doktor šibol na mňa očiami, akoby bol riekol: »Vidíš, ty myslíš, že mňa ony obrátia, a ono, hľa, obrátim ešte ja ich...«

Mňa, ako dcéru známeho, starý pán vyobjímal, a ja jeho opäť. Pocítila som u neho kúsok tej drahej mi, dávno postrádanej otcovskej teploty a od šťastia slzy prišly mi do očú. Doktor sa usmieval tak, akoby on bol otcom, a jeho syn stváral by kúsky pred jeho očiami. Ilona krivo hľadela na nás, žiarlivosť ju nadchodila. Stryná tiež nemilostive pozerala, viečka stiahly sa jej do ostrého uhla — zlé to znamenie. Potom avšak s najsladšou tvárou prosila starého pána, aby bol jej hosťom, i nedala mu pokoja, kým nesvolil, že môže dať jeho veci z hostínca sem doniesť. Nocoval teda tu, i obedoval dnes u nás. Môžem povedať, že som ešte žiadneho stryninho hosťa tak zo srdca rada neobslúžila. Už to, že rozhovor cez celý čas šiel slovensky, priviedlo ma do šťastnej nálady; zdalo sa mi, že som na ozaj doma. A to všetko vyčaril ten milý, dobrý starý pán. I mne často prihováral sa, menoval ma sestričkou,

a ja voči nemu stala som sa takou shovorčivou, že som sa počudovala sama na sebe. O rodičoch, o mojom zašlom domove musela som mu rozprávať a pri tom predmete rozohrialo sa mi srdce.

Doktor, bolo vidno, cítil sa tiež výborne. Mne čudno bolo počuť ho s Ilonou slovensky besedovať. On posledne choval sa k nej zdržanlive, nuž ona, v strachu, vyrukovala už s poslednou zbrojou, čiže s lákadlom: so slovenčinou. Vidím, všetkého sa chytá, nechce ho prepustiť. Už i Slovenkou by sa stala jemu k vôli — aspoň na chvíľu. A on? Isteže mu to zase lahodí. Či sadne na lep? Ja trniem... A prečo? Veď keď sa mu ona vzdá, nie on jej, nuž jeho neztratíme a ju vyhráme. Neviem, neviem — bude to pochybná výhra... Ale nesmiem premýšľať. — —

On cez obed sedel pri nej, poneváč tam mu bolo miesto vykázané, a niekoľko ráz víťazoslávne pozrel na mňa. »Vidíš, ty pochybuješ, a ja víťazím!« hovoril mi jeho pozor. Teraz už chápem, prečo on napísal, ako je zvláštne rád, že dostal sa práve do tohoto domu. Napísal síce tiež, že na sobáš s Ilonou nepomýšľa, ale to iste len kým myslel, že ona nepodá sa za ním. Teraz avšak, keď ona sa podáva... Bože môj, čo na tom prehutujem! Ja len to jedno viem, že aj potom budem mu všetko dobré želať. Ale najlepšie by mi bolo, keby som mohla odtiaľto preč odísť...

Keď starý pán odoberal sa, musela som slzeť. On ıkave pohladil ma po vlasoch a bozkal ma na čelo. nahla som sa a z plného srdca pobozkala som mu

ruku, tým urobila som si po vôli. Keď odišiel, utiahla som sa do bočnej izby a plakala som usedave. I za ním, ktorý od rokov prvý preukázal mi láskavosť, ale i pre akúsi čudnú clivosť, ktorá ma opanúva...

Doktor šiel otca vyprevadiť na stanicu do Túrova.

Keď sa moje veliteľky vracaly z odprevádzanky do izby, zo svojho úkrytu začula som ako stryná hovorila:

»Starému páčilo sa u nás, vidno, celý bol okúzlený. Taký naivný dedinský dobrák. Toho si ľahko získaš, keď budeš chceť. A syn veľmi hľadí na neho...«

»Ale ja by starého nechcela tu mať. Taký nejapný...! Naši známi smiali by sa z nás, keby sme sa tak podľa neho mali riadiť. Na žiaden spôsob nepripustím, aby dakedy snáď sem prišiel bývať, ak sa mu natoľko tu pozdalo...«

»Načo? Nech si on zostane tam, v svojom kruhu, a z ďaleka môžeme byť dobrí. Ale dotiaľ musíme sa ukázať v každom ohľade povoľnými, lebo, ináč — — obávam sa akosi, že doktor skrútne...«

»Neviem, čo chce s tým otálaním, — taký nedomyseľný! Dievčatá vždy dorážajú na mňa, že či sme už zasnúbení. Ale ak sa nahnevám, skrútnem ja. Budem vľúdna k inému a jeho si nepovšimnem. Však sa on potom sponáhľa!...«

Mne tento ich rozhovor ťažko padol na dušu.

Keď ma stryná našla vyplakanú, nemilosrdne ma vyhrešila. Že čo mi je, čo mám za krivdu? — a za vyčítala mi všetky svoje preukázané mi dobrodenia. Bc nahnevaná, že starý pán mal sa tak ku mne, ako

ma bol ľutoval pre moju sirobu. Z reči do reči povedala som jej, že radšej idem preč, sama budem sa starať o seba, ako mala by som jej i naďalej padnúť na ťarchu. Tu, pravda, ešte len bolo výčitiek pre nevďačnosť, že teraz, keď sa natrápila so mnou, nechcem sa jej odsluhovať. Ja sklonila som hlavu, ako obyčajne. Veď zostanem, zostanem, — čo ma ako bude srdce boleť pre neho...

Bože môj, už ani neviem, čo vravím...

25. september.

Dnes ráno, kým stryná s Ilonou ešte spaly, sišla som sa s doktorom v pitvore. On hneď prišiel ku mne a podal mi ruku na dobré ráno, a s takým teplým zásvitom v očiach, že ma to prehradilo.

»A viete vy, slečna Anna, že môj otec náramne zaľúbil sa do vás?«

Ja som sa náhlo začervenala i od radosti pre to, čo povedal, ale i pre čudno natešený úsmev, s akým to povedal. Z tých rozpakov nemohla som iné vyriecť, ako: »Ja do neho takže.«

»Oj, oj! Proti tomu by ja mal závažný protest...« mienil pomaly, prízvukujúc každé slovo a záhadne hľadiac dolu na mňa.

Ja skoro nemilo som sa podivila. Proti jeho predo-...mu úsmevu teraz takéto slová! Bola by som sa ho ...ela opýtať, prečo to, ale nedalo sa mi.

»Vo vašich očiach vidím otázku: Prečo? — či ...re viem v nich čítať?« Ja sklopila som oči. On

ďalej: »Preto, že môj otec je vdovec a — vás za macochu by som nechcel... práve vás nie a nie!«

Mne všetka krv vrazila do tváre, ale teraz od hnevu. Vy ste — vy ste urážlivý! Dobre môžete vedieť, že som to tak nemyslela. Ja ho rada ako otca, a nie inak — viete!« skríkla som nahnevano. Ale on sa nezľakol, len zase tak záhadno hľadel na mňa. Potom podával mi ruku.

»Nehnevajte sa, bol to len hlúpy žart...«

Mňa to neudobrilo. Odvrátila som sa od jeho ruky.

»Také nemiestne žarty, keď už mňa nechcete ušetriť, aspoň ohľadom na svojho otca nemali by ste si dovoľovať. Akže ma on naozaj rád vidí, nuž ma rád vidí tiež ako dcéru — čo ja považujem si za veľké šťastie — a vy to obraciate na posmech!« Od hnevu a ľútosti hlas sa mi zadrhával i slzy natisly sa mi do očú a počaly dolu padať. To ho dojalo. Znovu pokúsil sa dostať moju ruku.

»Uznám, že som zvinil, iste i otec by ma pokarhal, keby bol počul moje hlúpe slová, ale tak by on to nebral, ako vy. Našiel by tomu iný smysel... Ja viem, že si vás zamiloval ako dcéru, hovoril o tom po celej ceste. A ja práve od radosti nad tým — viete — —«

Mne, neviem prečo, slzy tým väčšmi tisly sa do očú, preto, chcejúc nemilému výstupu urobiť konec, postupovala som ku dverám a už chytala som sa kľučky. Ale on bol zápäť za mnou a prichytil moju ruku.

»Anička, naozaj sa mi hneváte?« opýtal sa taký prízvukom, že som sa zachvela. (Aničkou niekoľko r

pomenoval ma včera i jeho otec.) Teraz nebolo u neho ani znaku po tej ľahkosti, ktorú ja nerada.

»Prosím vás, stryná už vyjde — —« riekla som v úzkosti.

»A čo po tom? Nech sa jej páči! Ja —«

Ja nasilu otvorila som dvere a ušla som.

Odvtedy ešte nebola som s ním na reči. K obedu neprišiel, vopred oznámil, že nebude doma. Pri večeri neodvážila som sa zdvihnúť pozor k nemu a on, tuším, tiež neobzrel sa o mňa. Iste teraz už *on* sa hnevá. No ani nemal času o mňa sa obzerať, lebo stryná ustavične mu rozprávala, ako je rada, že bol tu jeho otec, aký je to roztomilý človek, ako váži si ona jeho priateľstva, ako obživly jej s ním minulé časy, kde ešte jej nebožký žil atď., a všetko by vari prišlo do starých koľají, keby on na blízku býval, alebo častejšie chodieval sem — dodala mnohosľubne, lebo bez takej mužskej opory samotné ženské, vraj, neodolajú spoločenskému prúdu...

Doktor na to poznamenal, že jeho otcovi je nemožno častejšie odchodiť z domu, čo je starší, tým ťažšie sa niekam vyberie. V celku bol málomluvný, i včaššie sa odobral ako obyčajne. Keď sa už odberal, Ilona zvestovala mu, že veľká spoločnosť mladých, starých, chcejúc ešte použiť pekného počasia, pozajtra vystrája a na výlet do hory a že počitujú doista i na neho. On odvetil, že už počul o tom a, jestli mu bude možno, o jest jestli dovolia mu pacienti, zúčastní sa. Tým bola vec dohovorená a Ilona spokojná, v nádeji, že

doktor pri výlete bude jej kavalierom. Zajtra mám jej vyčistiť flanellovú vyšivanú blúzu.

Teraz ona a stryná už spia a ja sedím v bočnej izbe pri sviečke a píšem toto. Clivosť ma neponecháva a vždy predomnou otázka: Čo on urobí?... Ale veď iné ani nemôže, ako vziať si konečne Ilonu. I svet to už tak žiada, i najvýhodnejšie mu je z mnohých ohľadov. Mne je zle na to pomysleť — radšej by nebol mal sem prísť... Len jedno by som mu poradila: aby jej popredku postavil určité podmienky a dal jej znať, že on od svojho nikdy neodstúpi, že ona má riadiť są podľa neho. No ak ju vezme, iste i dôveruje si, že si dá s ňou rady — čo sa teda miešať.

Ale už dosť. Viem, že nebudem spať od starosti a spomôcť si nemôžem. Omína ma i to, čo ráno stalo sa medzi nami — ale prečo ma on naschvál uráža? A načo sa vôbec počína so mnou zaoberať? Pripravuje ma o posledný pokoj, a taká pošetilá predsa nie som, žeby som si robila nádeje na — na niečo, čo je pravdenepodobné...

1. oktober

Bože, akože písať? Veď sa to opísať nedá, nedá! A predsa nutno písať, lebo preplnené mi je srdce, nuž musí niekam prekypeť...

Bolo to v deň výletu. Bolo jasno a teplo, slnce z nízka vtieralo sa do samých očí. Spoločnosť dohovor sa vyviezť sa o desiatej a spoločne obedovať v hor Hostinský mal dávať len guľáš a nápoje, pečivo aleł

pečienky viezli účastníci so sebou z domu. I my nachystaly sme dňom predtým jedno i druhé.

O desiatej koč stál už pred domom, Róza, v naškrobenej sukni a v bielej, presno do ostrých záhybov skladanej zásterke, napakúvala naň kôš s potravinami. I ona išla na výlet, k obsluhe svojho panstva, a bola tomu rada. Dávala sa kočišovi do súsedstva.

Doktor tiež na čas dostavil sa zo svojich lekárskych návštev a vyšiel na chodbu, aby dámy nemusely čakať za ním. Tieto, ako ho oblokom zazrely, ihneď sa pobraly. Ilona ešte idúcky pristavila sa pred zrkadlom a natiahla si závoj cez tvár. Jej veľké čierne oči, snáď v záľube nad sebou, čarovne svietily zpod neho, i každá črta tváre ešte pôvabnejšou sa zdala.

Vysadli do koča, stryná s Ilonou spolu, a doktor na malé sedadlo oproti nim. Pohodlne mu tam síce nebolo, ale zato mohol sa celou cestou dívať na krásnu tvár oproti sebe, pod bielym závojom.

Ja oddala som Róze do opatery plášte dám, ktoré bola som za nimi vyniesla.

»Len všetko poriaď a neodchádzaj z domu,« nakladala mi stryná, pokývnuc mi hlavou na rozchodnú. Ilona chválila počasie a neprestajne upierala čarovne cez závoj svietiace oči na doktora. Tento nadvihol klobúk proti mne, tiež na odobierku, a jeho čelo pri tom ne-lo jasné. Už koč hrčal, ja obrátila som sa dnu, a e mala som pocit, že on na mňa hľadí.

Že niekto musel ostať doma, opatriť domácnosť, a ten niekto nemohol byť iný ako ja, samo sebou sa

rozumelo. Inšie som ani nečakala, veď tak bývalo vždy. Mňa nikdy nikto neopýtal sa, či nežiada sa mi zabaviť a vyraziť sa; nikomu neprišlo na um, či nie som nešťastná, že nie mi je dovoleno účastniť sa radovaniek mládeže, keďže predsa i ja mám teplú mladú krv a iste i túhu po nejakom šťastí... Ja v dome svojej strynej vždy bola som akoby vytvorená zo spoločnosti, aspoň nebola som rovnoprávnym, lež len akýmsi podriadeným jej členom, a i sama chovala som sa k nej uzavreto, prípadne i odpudlivo. Ona zostala mi cudzou a práve snáď preto nepociťovala som posiaľ svoju vylúčenosť z nej ako krivdu. Ale v tú chvíľu, keď samotná vrátila som sa do izby, zrazu prikváčilo ma boľastné povedomie, že som nepatrná a bezpomocná, že som opustená a zabudnutá vo svete. Prečo posiaľ cítila som to len tupo, a prečo teraz zrazu s ostrým bôľom?...

Vtiahla som sa do samého kúta za stolík a, skľúčiac naň ramená, ponorila som si tvár do nich i sedela som tak, sama neviem dokiaľ. Čo posiaľ zmeškala som precítiť, to teraz návalom ma prepadlo. A najväčšia muka mi bola, že ku každej horkej myšlienke pripojila sa mi skoro makave zreteľná predstava toho, ako Ilona, sediaca oproti doktorovi, hľadela na neho svojimi krásnymi očiami... Zreteľne videla som každú črtu jej tváre, ako musela sa javiť jeho zraku, a napadla ma prudká, boľastná závisť: pošetile závidela som Ilone jej krásu..

Posledne už viac ráz, keď k tejto kvetúcej krás prirovnala som svoju bľadú, úzku tvár a nevyplnen postavu, reptala som v srdci, že Boh jednej dáva v ho

nosti všetky podmienky šťastia a inej všetky ich ujme, ani len trochu krásy, tohoto najžiadúcnejšieho výstroja ženy, jej neudelí. Posiaľ s chladným odsudzovaním hľadela som na to, že dľa mužského názoru žena bez krásy takrečeno nemá práva jestvovať; teraz trpko vyčítala som svojmu osudu tú nespravedlivosť, že mne nebola krása udelená...

A teraz už ani nemohla som viac utajiť pred sebou, že prečo stala som sa odrazu takou žiadostivou tej krásy — — —

Prerývala som sa v svojich bôľoch, lebo nemohla som ich udusiť. Neblahému človeku i to je potrebou. Že bola som v celom dome samotná, že nikto ma nemýlil, ani videť nemohol, bolo mi jediným dobrodením. Pokoj a tichosť mi dobre padly. Nevedela som, o akom mohlo byť čase, — záclony bola som spustila, lebo jarké svetlo ma urážalo — keď konečne z vonku bola som vyrušená. Dve ženy prišly do pitvora, hľadaly doktora. Jedna z nich s opuchnutým lícom, chcela si dať zub vytrhnúť. Keď som jej povedala, že ho niet doma a že akiste príde až večer, jajkajúc a ponosujúc sa odišla i so svojou sprievodkyňou. Zatvorila som dvere za nimi, skoro rozmrzeno, že ma vyrušily, a vrátila som sa do šerej izby. Bola ešte len jedna hodina popoludní, jas slnca tamvon v plnej sile. Chcela som sa odtrhnúť od trudných dúm a nikam sily! Držaly ma o v kliešťach...

Čitať nedajbože, — myseľ nedala sa vyraziť z toho, čoho celá zaviazla. Utiekla som sa teda k jedinému,

čo chcelo sa mi čítať: k svojmu denníku, vlastne k zápiske od 19. septembra, ktorú *on* ta vpísal. Viem ju síce už nazpamäť, ale to nevadí. Preto čítam si ju vždy znovu so sladkobôľnym pôžitkom. Pri všetkom premýšľam, čo tým chcel povedať, čo tam a tam mal za lubom, a keď si všetko po svojom srdci objasním, nadám si do bláznov, slzy ma zalejú a zavrem sošit. No to neodstraší ma vziať ho o chvíľu znovu do ruky.

Keby on bol vedel, keď to písal, ako sa ja nad tým budem mučiť, nebol by popísal tie záhadnosti. On bol vtedy dobrej vôle, jasná myseľ svieti zo všetkých slov, ako svietieva z jeho očú, a ja, neblahá, predsa plačem pre ne... Ja nemôžem uveriť, že si on Ilonu nevezme, veď všetka pravdepodobnosť je pri tom, všetky výhody sú pri nej... Čudnou potechou mi je, kde on hovorí, že niet síce potreby »zachrániť« ho, avšak jestli by i bola, že k tomu dostačujem ja, aká som... Áno, k priateľstvu som konečne dosť dobrá, aká som, a on hovorí, že chce si vydobyť moje priateľstvo, i skutočne uchádza sa oň. A či nie je krásne byť s ním v priateľstve? Keď som si to po prvé prečítala, bola som šťastná a hrdá. A teraz? Teraz mi to už nedostačuje — — Bože môj, smiluj sa!...

Takto totižto premýšľala som i trudila som sa, keď som vtedy samotná sedela pri stolíku a poznove čítala jeho slová i poznove plakala nad nimi. V tom ale ozvalo sa na dverách tiché klopanie. Ja vskočila som zostrašená ako pri zlom skutku dopadnutá, zachlopila som sošit utrela som si napochytre tvár. Hnevala som sa na seb

že som pred chvíľou za ženami nezamkla dvere, aby ma nik nemohol mýliť.

Tiché klopanie zopakovalo sa a sotva odznelo moje neochotné »voľno!«, v otvorených dverách stál — on!! Ze som ja vtedy ani nevykríkla, ani nezamdlela alebo čosi iného podobného nevyviedla, posiaľ nechápem. Tuším i srdce pristavilo sa mi v náhlom prekvapení. Bolo to ľaknutie i radosť pod jedným, ako iskra prelietlo mi, že jeho moja túžba dotiahla sem.

»Vy —?!« bolo všetko, čo mohla som vyriecť z toho vzrušenia. Stála som za stolíkom a pohnúť s miesta som sa nemohla. On tiež postál za chvíľu vo dverách, snáď kým z vonkajšieho jasna rozhľadel sa tu v pološere. Ale mňa videl, lebo napnuto hľadel na mňa ako sa mi blížil. I ja takže napnuto hľadela som mu oproti. Nikdy ešte jeho tvár v každej jej črte tak zreteľne som nevidela ako v túto chvíľu, snáď preto, že bola prebľadnutá a takého sosústredneného výrazu, a, — neviem, že je to možno, — v tú chvíľu myslela som: »Aký je krásny!«

Už stál predo mnou s druhej strany stolíka, a ešte mi, okrem pozdravu, nič neriekol. I v jeho tvári zračilo sa vzrušenie.

»Čo sa stalo, že ste vy tu?« pýtala som sa konečne.

Napnutosť u neho povolila, preliačené obrvi sa vyrovnaly a znak úsmevu objavil sa mu v očiach.

»Čo sa stalo? Nič. Iba to, že ja tam nemohol m vydržať, poneváč silou-mocou tiahlo ma čosi sem, vám...

Ja som sa chvela, rýchly tlkot srdca skoro ma udúšal.

»A nechcete vedieť, prečo vyhľadal som vás teraz tu, o samote?«

Ja nemohla som slova prerieсť. S čudnou istotou tušila som čosi veľkého, blahého pred sebou, a to napĺňovalo ma chúlostivou bázňou. Nevdojak sadla som si na pohovku, pred ktorou som stála.

On iste z tváre mi vyčítal, čo sa vo mne deje. Rýchlo podal sa ku mne, v očiach živá, nezaobalená neha. Ja vstala som a v poslednej, mimovoľnej obrane vystrela som ruky proti nemu. Ale to nestálo nič. On ich vzal a pomaly, neodolateľne pritiahol ma celú k sebe...

Bože môj dobrý, aká je to veliká moc, ktorá nepripustila, aby som sa vzpierala jeho ramenu...! V sladkom chvení cítila som, ako privinul k sebe moju hlavu, ako svojimi poľubkami prešiel s ruky na tvár, — len čo pomedzi v krátkych prestávkach hovoril mi nesúvislé slová, nežné mená...

Ja pri všetkej omamujúcej slasti neprestávala som si byť povedomá, že *ja* mám držať jej mieru, že treba mi tomuto urobiť konec, a nemohla som sa na to dostať. Konečne však predsa pokúsila som sa odtisnúť jeho tvár.

»Prosím vás...«

»Nepros, neposlúchnem! Vieš už, prečo som pri šiel — vieš?«

Mne točila sa hlava. Celý svet obrátil sa mi n jasnú stranu, pocit náhleho blaha ma oslepoval. A

i tohoto bola som si povedomá, preto silou-mocou usilovala som sa zachovať si rozvahu i jeho k nej priviesť.

»Ale čo z toho má byť?... Veď vy nemôžete... veď ja nemôžem od vás žiadať...«

»Ty všetko môžeš i máš odo mňa žiadať — vieš!« riekol skoro s hnevným dôrazom. »Jediná otázka je tu: ľúbiš ma?«

»Či ťa ľúbim? Bože môj, a ako!... Vypovedať sa to nedá. Len či som ja dosť pre teba? »— myslela som si a pred jeho tázavým pozorom sklopila som oči.

»Povédz mi, že ma neľúbiš a ja odstúpim... Možeš mi to povedať?«

»Nemôžem... to bola by do neba volajúca lož!« vyznávala som v blahej smelosti, nad ktorou sama som žasla.

»A myslíš, že by ti ja uveril, keby si mi to i povedala?« riekol mi ten nenapraviteľný namyslenec, a ja predsa ani za svet nemohla som sa mu nahnevať. Veď on dobre videl, že som v plameni. Zakryla som si rukami rozpálenú tvár a sklonila som ju k jeho plecu. Dorozumenie medzi nami bolo úplné a jasné, slov k nemu nebolo treba. Slová sú tu malicherné. Pochybnosti, ktoré sa mi do posledku natískaly, v tú chvíľu načisto odpadly. —

Potom sedeli sme spolu, ani neviem ako dlho. Čo sme si rozprávali, ani to neviem doslovne, ale hlavným predmetom bolo, čo teraz najbližšie urobíme, ako si v oči domácim i v oči spoločnosti zastaneme. On chcel čím skorej najsť inú, väčšiu hospodu, a akonáhle by

do nej prešiel, oznámiť svetu naše zasnúbenie. Ale proti takému náhleniu som sa ja rozhodne postavila ohľadom na strynú a Ilonu. Pre ne to bol by tak citlivý úder, že by nám ho nikdy neodpustily, keď vieme, čomu sa ony úfajú a čo aj ich celý priateľský kruh očakáva...

»Veď to je môj trest!« hneval sa on i netrpezlive počal sa prechodiť po izbe. »A taký som ho ani nezaslúžil. Väčšmi sa odtiahnuť, ako som sa už odtiahol, ťažko ide. Ruku by som bozkal tvojej sesternici, keby už raz rozchýrila v spoločnosti, že dala mi náležitý košík.«

»To prirýchlo žiadaš. Musíme jej nechať času pripraviť na to ešte seba, potom spoločnosť.«

»A my čo dotiaľ?« zastavil sa predo mnou.

»Musíme tak byť, ako sme boli. Ani v najmenšom nesmieme zmeniť svoj zovňajši pomer, ak nemá byť zle.«

Pokrúcal hlavou, obrvi mal stiahnuté, oči zamyslené.

»Mám sa pretvárať? To ja dlho nevydržím. .«

»Nie pretvárať, ale úplne zapreť sa musíme, kým treba,« riekla som. Pred mojím zrakom jasno stála táto nevyhnutnosť a ani najmenej nepochybovala som, že dá sa bez úrazu previesť. On hľadel na mňa v nedorozumení.

»Ako si to predstavuješ?«

»Tak, že my dvaja naozaj nesmieme udržovať žiadne tajné styky, nesmieme sa videť iba v prítomnosti domácich, ako posiaľ, kým sa Ilona konečne nepresvedč že nemá sa ti čo ufať a kým sa neodvráti od teba. Inšie urobiť nemôžeme.«

»A zdá sa ti to takou snadnou úlohou?«

Nevdojak usmiala som sa trúchlivo.

»Ja vždy musela som sa cvičiť v sebazapieraní, mne to pôjde. Ale ty nie si naučený. Avšak, akže ma naozaj rád vidíš, nuž mne k vôli pocvičíš sa — už aj preto, aby nebolo povedané, že máme tajný pomer, pričom môžeš si myslieť, ja zo všetkých strán bola by som špatne posudzovaná i odsúdená...«

Toto ho dojalo.

»Dobre, nedám sa ti zahanbiť. Staneš sa mojou učiteľkou v sebazapieraní, — veď sa to jednako od prvej chvíle počalo... Ale neviem, či predsa nebolo by nám obidvom ľahšie, keby som ja odišiel na druhú hospodu?«

Mne bolo zle na to pomysleť. Keď on odíde na druhú hospodu, kedy ho ja budem môcť videť, keď z domu nevychádzam? A keď nemám ho videť, ostanem ako bez svetla... Ale nesmela som na to ohľad brať, keď chcela som byť jeho učiteľkou v sebazapieraní.

»Bolo by dobre. Tak aj s Ilonou dalo by sa najľahšie pretrhnúť...«

Oba sme mlčali, každý pre seba čosi premýšľal. No mne starosť nedala pokoja.

»A teraz už choď. Musíš nazpät do hory. Azda budú si mysleť, že si sa len tam na prechádzke omeškal. Iste ťa už vyhľadujú...«

On, pokrúcajúc hlavou, pozrel na mňa. »Neviem, eviem, ako to pôjde u mňa s poslúchaním... vôbec, eš, pri celej tej veci si ty trochu nemilosrdná, ja ti zpodmienečnú poslušnosť nesľubujem.«

Vzal klobúk a pristúpil ku mne. Len trochu sa nahnul a pozrel mi do očú — oj, vie on dobre, akú má moc v tých svojich očiach!... Ja klonila som hlavu, až kým nespočinula na jeho prsiach. On obtočil ma najprv jedným, nato ešte i druhým ramenom — — a ja pritom myslela som, že takto ešte i umreť bolo by sladko...

»Iď už!« zmrmlala som konečne na jeho prsiach.

»Už ísť —?«

»Už, prosím ťa.«

Nechcelo sa mu, ale o chvíľu išiel Ja nesmela som sa za ním obzreť, aby som ho očiami nazpät neprivolala.

Postál pri dverach.

»Teda od tejto chvíle už má nastúpiť tá trvalá zkúška?«

»Áno, ako sme sa dorozumeli.«

Hľadel na mňa cez pološero, jeho oči ma láskaly.

»Choď, prosím ťa!«

»Idem k jednomu ťažko nemocnému, tam ma tvrdo čakajú. Aspoň nebude hrubá nepravda, keď potom poviem, že bol som v meste po lekárskej povinnosti...«

Nepohla som sa, kým jeho kroky neodznely na chodbe. Potom kľakla som si na zem a modlila som sa, jestli môže sa to modlitbou nazvať. Pred hodinou na tom samom mieste trpko vyčitovala som svojmu osudu nespravedlivosť, teraz bez slov, samým jasavým citom ďakovala som Bohu za šťastie, ktoré nečakano ma zastihlo a jasným blahom zaplavilo. Posledne prežitá hodina nahradila, vyrovnala všetky moje dosavádne strá

dania. Keby som teraz bola musela zomreť, bola by som posledným dychom vyznávala, že pre túto hodinu bolo mi hodno žiť...

Keď som vstala, vytiahla som záclony. Teraz ani najjasnejšie svetlo nebolo mi prijasné. Potom z chuti dala som sa do práce. Hydu na dvore nasypala som zrna v hojnosti, mačke v kuchyni dala som mlieka a potom riadila som izby. Práca išla mi sama od seba, žiadnej námahy som necítila. Nikdy ešte s takou čírou ochotou neukladala som na poriadok Ilonine rozhádzané šaty, ako teraz. Ilona... keď som si ju pripomenula, bodlo ma svedomie. Ona si myslí, že jeho drží, a tu razom ja som jej ho urvala... A tak za chrbtom, čo ona o tom nevie... Na kom je vina? Na ňom, či na mne? Na obidvoch, ale ja trebárs sama vďačne vezmem ju na seba...

Vidíš, Ilona, prečo si chcela hneď toho najlepšieho? Neskromnosť ťa nespasila. Nemáš ty dosť iného, primeraného šťastia? Prečo priamiš sa práve na neho? Že je pekný, štihlý, ohebný, to lahodí tvojej márnivosti, to ťa láka... Inšie nevieš si na ňom ceniť, čo v ňom najlepšieho, to zatracuješ a zavrhuješ. Preto, vidíš, nehnevaj sa, že on ľúbi nie teba, ale tvoju nepatrnú sesternicu. Tá, vidíš, ľúbi ho celkom inak, ako ty. Tak ho ľúbi, že by sa ho aj zriecť vedela, ak by mu tým lepšie poslúžila, trebárs by tým seba umorila — pochopíš ty to? Ale, chvalabohu, nepotrebuje sa ho zriecť, lebo i on ju ľúbi celým srdcom — uváž si to! Všetko na svete ti žičím, Ilona, iba jeho lásku ti nedám, lebo tá ani nie je pre teba...

Výletníčky pozde prišly domov, len stredne uspokojené výletom. On ich doprevadil, ale potom hneď odišiel niekam medzi pánov.

Cez celý večer spomínaly výlet, aj o doktorovi hovorily, že bol nechutný, od samého rána, i málo ho tam bolo vídať, že muselo mu niečo na nos sadnúť.

Na druhý deň cez obed i v mojej prítomnosti on predniesol, ako ho veľmi mrzí, že čo ďalej častejšie nútený je byť domácim dámam na obťaž tým, že nemôže riadne prichodiť k obedu, keď ho často po dedinách rozvážajú. Riešil teda s budúcim mesiacom obedúvať v hostínci, nechcejúc nadužívať dobrotu a trpezlivosť domácej panej.

Ja poňala som, že pomaly svobodí sa. Strynej skutočne často nebolo k vôli, keď neprichodil k obedu a musely sme mu ho pohotove držať; ale, ako jemu, bola by to i naďalej trpela, menovite, keď nepohodlie z toho pripadalo najviac na mňa, ktorá mám kuchyňu na starosti. Odvetila mu, že nebolo jej to na obťaž, ale jestli jemu vhodnejšie je v hostínci obedovať, ona nemá nič proti tomu.

Odvtedy ešte väčšmi zachladnul pomer. Ilona sa fúka a durdí — a plače, keď vidí, že ho to neranilo. Ja musím ju vtedy ľutovať, veď ona ho na svoj spôsob predsa ľúbi. On pokojne, vždy rovnako sa chová, akoby ničoho nepozoroval. Cez večery najviac shovárava sa so strynou a — podivno! — teraz domácou rečou u nás je slovenčina. Pravda, len keď sme bez hostí.

Pri tej pošmurnej domácej nálade iba ja som šťastná; môj svet je jasný, ako nikdy nebýval. Len každú chvíľu trniem, že moje šťastie niekto vyčíta mi z očú, trebárs ako ho utajujem. Na neho neopovážim sa pozreť, tak ani neviem, či on pozerá na mňa. Len cez oblok ho vídavam, keď chodbou odchádza alebo prichádza. I vtedy zajasá mi srdce. Niekedy pochytí ma prudká túžba po ňom, ale uspokojím ju so šťastnou nádejou... Zdá sa mi, že aj za roky vedela by som na tom žiť, také vnútorné blaho je nesmierne výdatné. Potom chápem sa len práce, aj dva razy toľko urobím, ako inokedy, tak že ešte i stryná zdá sa byť spokojná so mnou.

Dnes on po prvé neprišiel na obed. Ilona bola rozladená. Pátra pomaly, či on inam nezachodí, ale nemôže ničoho dopátrať sa. Odo mňa najďalej je so svojím podozrením, veď ja som najnepatrnejšia z jej možných sokýň. Po poludní odišly obidve do apatéky, tam je kávová spoločnosť. Preto mám času písať. Iste budú tam rozprávať, že doktora nechcú už ďalej stravovať, poneváč je to priobťažné. A dobré priateľky budú z toho ďalej rozpriadať svoje domnenky, pomaly počne sa pošuškávať, že to s Ilonou a doktorom vari predsa len nebude nič.

On, (Bože, keď teraz poviem »on«, ohlási sa v tom celý môj svet. . !) kým ja toto píšem, sedí v svojej be; videla som ho pred hodinou domov prísť. Vidím o v duši, ako sedí samotný a — na mňa myslí... idím, ako vzplanul by radosťou, keby som tak na víľočku — — Bože môj, pol sveta by som dala, keby

som len za chvíľku mohla položiť hlavu na jeho prse, ako vtedy, a pocítiť jeho pery na svojom čele... Ale nesmiem... nie, nie!

17. oktober.

Stryná a Ilona veľmi hnevajú sa na neho, väčšmi, akoby sa videlo. Prvšia aspoň naoko je zdvorilá, ale Ilona práve pred inými pyšno úštepačne chová sa k nemu. On naproti tomu pokojne, zdvorile, že niekedy naozaj obdivujem jeho trpezlivosť. Keby nevedel, v čom je vec, nejeden raz zreteľne by ju zavrátil.

Včera hneď po obede odišly do Túrova. Malo tam byť večer akési slávnostné divadelné predstavenie, usporiadané najprvšou spoločnosťou stolice, a po ňom i tanečná zábava. Keď pred týždňom prišlo k tomu pozvanie, stále nahnevaná tvár Ilonina značne vyjasnila sa. Hneď vrhla sa na to, predovšetkým otázka šiat ju tuho zaujala. K divadlu sa len niečo prešívalo, a na zábavu šila som jej skvostné, nové biele šaty. A s akou opravdovou ochotou! Za niekoľko dní od rána do večera sedela som pri nich a neomrzelo ma. Hádam už nikdy viac nedám si tak záležať, aby sa mi šaty vydarily, ako pri týchto. Aj vydarily sa a neviem, ktorá mala z toho väčšiu radosť. Presvedčená je, že koľko ráz som sa ja do krvi popichala, keď som ich šila, toľko ráz zapáči sa ona v nich niekomu. Ja každé také pichnutie riadne som jej oznámila, aby som ju obradovala.

Včera teda išly a dnes až popoludní sa vrátia, — mám času písať. Išly vraj odtiaľto viaceré pozvané ro-

diny, apatekárovci a slúžnovci iste. Doktor tiež bol pozvaný, ale nešiel, lebo celý deň bol po dedinách kdesi. Aj dva vozíky ho odrazu tu čakaly.

Ja mala som celé odpoludnie roboty, lebo Róza, použijúc neprítomnosť panej, vyprosila sa domov na Dúbravku, že má si so sestrou, vydávajúcou sa, podeliť veci po rodičoch, nuž i jej práca na mňa pripadla.

Keď on prišiel domov, práve chystala som večeru. Cez celý čas bola som rozčulená myšlienkou, že pri tej večeri samí dvaja budeme — od rozčulenosti nemohla som ničomu ani chuti poznať.

Keď som sa s kuchyňou odbavila, rozožala som v izbe lampu a pripravila som všetko na stôl. Potom so silno klopajúcim srdcom šla som k jeho dverám, čo ináč Róza vybavúvala, a na tesnú škárku som ich odchýlila.

»Nech sa ľúbi večerať!«

On hneď zastal v nich a obzeral sa po tmavom pitvore.

»Kto tu bol?«

Ja vtedy už stála som v izbených dverách a otvoriac ich do korán, že plný prúd svetla padol do pitvora, zopakovala som svoje pozvanie.

Vošiel dnu, poobzeral sa po izbe a potom s jasným úsmevom pristavily sa jeho oči na mne.

»Teda skutočne sami dvaja — —?«

V rozpakoch sklopila som oči a zašla som na druhú tranu stola. On zastal pri svojom stolci, ruky držiac na peradle.

»Od polhodiny sedel som v svojej izbe a so zvedavosťou myslel som, čo teraz, reku, urobí moja Popelka: či ma samotného usadí k stolu a dá skrze Rózu obslúžiť; či pošle mi večeru do mojej izby; a či, reku, až — ňedaj to Bože! — odkáže mi pekne rúče, že aby sa mi dnes ľúbilo do hostínca na večeru, lebo panstvo nie je doma — — a ona, hľa, lepšia je, ako som myslel, keď ma takto nad všetko očakávanie prekvapila... Smiem sa jej za to poďakovať?«

Nahnul sa oproti mne ponad stôl. Ja pokrútila som hlavou.

»Načo ďakovať, keď som tým aj seba potešila? Ale jedz, prosím ťa, kým nezachladne, po toľkom vození sa budeš iste i hladný...« zahovárala som svoje čudné rozpaky. Tak dávno nebola som s ním na reči, aspoň mne tak dávno sa to videlo, že musela som si celkom znova smelosti k tomu dodávať. On odvetil, že dnes zaobišiel by sa bez takého prosaického úvodu, ako je jedenie, ale poneváč vie, že ja rada mám vo všetkom poriadok, podrobuje sa nariadeniu.

Posadili sme sa jeden oproti druhému, on zavrzol si servit za golier, kým som si ja nadelila niečo z misy na tanier. Potisla som mu misu a on bodro mal sa k nej. Boly halušky s jasennou brindzou, čo on rád. Chválil ich, snaď aby mi radosť urobil. Mne ale naskrze nechcelo sa jesť, ledvi mohla som niečo požiť. Išla som do kuchyne pre druhé jedlo, potom do pivnic pre fľašu vína, zase s nepotrebným riadom do kuchyne. Vždy našla som si záminku preč odchodiť, bolo mi pr

čudno tak sedeť oproti nemu, kým mi on konečne pre to odchodenie nedohovárал. Potom žartoval, bol nespokojný, že nič nie je presolené, že je to pre neho mrcha znak. Víno nechcel piť, aby som vraj zase do svojho denníka nepoznačila: »— strasie ma, keď si pomyslím, ako vínom páchnul —« až keď som si i ja dala naliať a s ním som si štrngla, vypil si aj on svoje.

Usmievala som sa na jeho prekárania a vtipkovania, ale ja nikdy neviem mu podobne odpovedať. On je rád dobrej vôle a ja, vždy len sama na seba zanechaná, navykla som byť neveselou. Či nebude mu to protivné?...

Keď som po večeri riad vynášala a trochu v kuchyni zostala, už netrpezlive ma čakal i zahrozil mi, že zamkne dvere a nevydá mi kľúč, iba keď sám bude chceť.

»Ale tak by som musela veľmi ľutovať, že — — že som na tento večer vyzdvihla náš dohovor, podľa ktorého —«

»Nie, neboj sa! Ak som ti nie po vôli, ty môžeš ma vypovedať odtiaľto, ačpráve bola by to veľká nemilosrdnosť, keď si ma už za týždne tak prísno držala. Či nezadržal som svedomite tvoj príkaz?«

»Veď je to nie môj príkaz, ale samá nutnosť — veď vieš...«

»Bez tvojej výslovnej vôle neviem, či bych ja to al za nutnosť. Aspoň neprevádzal bych ju tak strašne no.«

»Ja inak neviem, vidíš...«

»Ty si celkom zvláštne dievča. Ja konečne aj uznám, že tvoja prísnosť nie mi je na škodu; ale pováž si, čo je to, byť každý deň s tebou a chladno sa ťa stránit, nesmeť ti ani slova povedať z toho, čo v chvíľach samoty sa nastráda a veľmi žiada sa byť povedaným... Ty nikdy nebudeš vedieť, čo ma to stojí hrdinstva!«

»Ba všetko viem, veď nám je to spoločné. I mne je niekedy veľmi clivo, že nemôžem byť pri tebe a nemôžem ti povedať, čo by som chcela... Keď prichádzaš, tiahne ma silou-mocou k tebe, keď odchádzaš, tiahne ma za tebou a — nesmiem, nesmiem...«

On už držal ma v objatí.

»Vidíš, vidíš, ty nemilosrdná! A ja niekedy skoro sa obávam, že si zabudla o mne, keď tak tichúčko sedíš so sklonenou hlavou a nikdy na mňa nepozreš ..«

Posadil ma na pohovku i sám sadol si ku mne.

»Rozprávaj mi ďalej, všetko, »čo by si chcela«, budem ťa načúvať aj do samého rána!«

Hľadel na mňa s neopísateľným úsmevom, ktorý razom všetko vyhnal mi z pamäti.

»Nie... teraz už neviem nič. A niekedy v mysli až do noci shováram sa s tebou...«

»Opakuj mi to všetko!«

»Nedá sa. Iba to viem, že často nechápem, ako ty mohol si sa mne oddať... Keď všetko uvážim, nemôžem to skoro ani uveriť...«

»Blázonko! Rozumom to nevystopuješ, ale verit veríš?«

»Tebe ja verím sväto; ale s druhej strany často sa trápievam, či pre teba nie je to nehoda, že práve ja prišla som ti v cestu...«

»Teda? A prečo asi?«

Ťažko mi padlo vysvetľovať mu, ale žiadalo sa.

»Veď je isté, že ty mohol si dostať inakšiu... všetci budú ti zazlievať, že zvolil si si práve mňa, najnepatrnejšiu... možno i odvrátia sa mnohí od teba...«

»Čo nás po nich! Oni jednako skoro nahliadnu, že nemali mi čo zazlievať. Akže ozaj tak bude, bez nich sa ja zaobídem, bez teba ale nie. Ty si mi nado všetkých.«

Vzal moje rameno, pritiahol si ho okolo šije a prihnul sa, aby som sa lícom mohla opreť o jeho líce. Tak sedeli sme bez slova, nežiadalo sa nám hovoriť. Ja v tú chvíľu cítila som jedine oddanosť k nemu a žiadosť, aby som sa mu mohla za jeho lásku odmeniť.

Neviem, koľko času prešlo, keď on konečne sa ma opýtal:

»A teraz už prešly ti všetky zbytočné pochybnosti?«

»Pochybností si ma sprostil, ale žiadosti ešte predsa ostávajú...«

»To nemôže inak byť. Kým človek žije, žiadosti nemôžu prestať. Ale aspoň netreba sa moriť takými, ktoré sú nesplniteľné,« poúčal ma láskavým tónom, ako kúsený nezkúsenú. Lenže jeho napomenutie mi neposožilo: mňa predsa i v tú šťastnú chvíľu omínala ne-

*

splniteľná žiadosť, ktorá už predtým bola ma viac ráz potrápila.

»Ľahko to povedať, — ale tie nesplniteľné práve sú najneústupnejšie. Práve, že ich nemožno dosiahnuť, neprestávajú moriť...«

On odtiahol si hlavu, aby mohol tázave na mňa pozreť. I ja hľadela som na neho, ale neisto, ako v povedomí viny. A — podivno! — v túto chvíľu zase s čudnou, skoro trápnou rozkošou videla som krásu jeho tváre, črtu za črtou vnímala som očiami a každú bola by som chcela poľúbiť v neopísateľnom pôžitku...

»A teba vari naozaj morí taká nesplniteľná žiadosť?« Prikývla som hlavou a zvesila som ju. V tú chvíľu ťažko skľúčovalo ma povedomie svojej telesnej nepatrnosti, ktorá popri jeho mužnej kráse musela byť tým nápadnejšou.

On vždy ešte tázave hľadel na mňa, a mne skutočne bolo bôľno okolo srdca.

»Čo by to mohlo byť? Jestli ti ja môžem spomôcť —«

»Ani ty, ani ja, nikto mi v tom nespomôže... ani si to nevymodlím, a čoby som si dušu v modlitbe roztopila, lebo zázraky sa nestávajú!...« pretrhla som ho trpko, oželeno.

On už so skutočnou starosťou hľadel na mňa, až obrvy napnuto sa mu preliačily.

»Veďže aspoň povedz, čo si tak strašne žiadaš?‹

I ostýchala som sa vyznať, i púdilo ma sdeliť s ním svoju neresť.

»Krásu, krásu bych si žiadala — — a nikdy ju neobsiahnem!... Slzy natisly sa mi do očú.

On v prvom okamžení zmeravel.

»To *ty* hovoríš —? *Ty* si taká márnivá — —?«

»Veď ja to nie pre seba! Pre seba nedbám, nech som, aká som; ale pre teba, tebe k vôli žiadala by som si krásu — vieš!«

On zrazu srdečne sa rozosmial. Mne to zle padlo.

»Nesmej sa, mne nie je do žartu... Viem ja, ako vy mužskí u ženy hľadíte predovšetkým na krásu, ste v tom omnoho náročitejší, ako my, ohľadom na vás, a tu, medzi nami dvoma, je naopak, proti našej vôli. Môžeš si predstaviť, že mňa to musí trápiť...«

»To ja veru naskrze neviem si predstaviť — odpusť! — ale musím povedať, že u svojej rozumnej Anny nebol by som ani len pomyslel na takú — pošetilosť! Či ty ešte nevieš, že som ja až nad mieru spokojný s tebou takou, aká si? Zabúdaš, že nechcem žiadnu krajšiu od teba?...«

Ja šťastno, ale nie presvedčeno prichýlila som sa k jeho plecu.

»Veď práve preto zaslúžil by si, aby som *ja* bola krajšia, ako som,« nezdržala som sa podotknúť.

»Mne sa vidí, že ty súdiš o veci, do ktorej sa nerozumieš — odpusť! Poďže trochu sem!«

Zdvihol ma s pohovky, ako ma jedným ramenom držal okolo pása, do druhej ruky vzal lampu so stola a postavil sa so mnou pred zrkadlo.

»Podívaj sa tam!« Kývnul hlavou proti mojej podobe, držiac lampu tak, aby som bola v plnom svetle. Poslúchla som zdráhave a — — v tú chvíľu skoro bola by som mohla myslieť, že moja pošetilá žiadosť vskutku sa splnila.. Tvár, ktorá zo zrkadla placho na mňa pozrela, nebola už bľadá a nepatrná; lica rozohriate zdaly sa vyplnenými, pery horely červenosťou a z očú svietiľa celá záplava šťastia. To všetko vykúzlily jeho slová a poľubky, — v takom rozpoložení, pravda, ľahko je krásnou byť...

Trochu zahanbeno odvrátila som sa. On sa usmieval.

»Vidiš, že stávajú sa zázraky! Popelkina tvár ukázala sa zpod myšacej bundičky — obyčajne bývajú von len samé oči... ale ja po prvý raz uzrel som tú tvár už vtedy v kriedovom kruhu, keď som jedným nedožičaným mi poľubkom zrazu upadol pod jej moc. Vtedy vzplanula hnevom a predsa bola ladná, krásna, pravdivá — medzi tými pomaľovanými a úsmevnými... Znáš ty tú povesť o Popelke, čo vždy chodievala v myšacej bundičke zakuklená, aby svoju krásu utajila?«

Prikývla som hlavou. Všetky naše povesti znám ešte od detstva.

»Ty si ona sama, tá Popelka. Ako teba znám, vždy mi tá povesť prichodí na um.«

Pokrútila som hlavou.

»Popelke sa ja nevyrovnám, lebo —«

»Lebo Popelka mala zlaté hviezdy tuším po šatách, a ty, ty máš živé hviezdy v očiach — vieš!«

Ja zakryla som si rukama rozohriatu tvár a šla som si sadnúť do najtmavšieho kúta konča pohovky. On postavil lampu zase na stôl a prišiel za mnou. Pokúsil sa odtihnuť mi ruky s tváre.

»Nechaj ma, prosím ťa...«

»Vari sa mi hneváš, poneváč opovážil som sa dokázať ti, že nemám mrcha vkus —?«

Oj, o hneve nebolo u mňa ani chýru! Ale bola som zmútená od všetkého, čo som zažila. Toľko slasti a blaha odrazu bolo pre mňa, strádať navyknutú, primnoho. Musela som sa trochu spamätať. On sadol si na konec pohovky, cez bočné operadlo nahnul sa ku mne a hladkal ma po vlasoch. Pod každým pohladkaním zachvela som sa v čudnom, blahom pocite, akoby v tej jeho ruke bola čarodejná moc. Konečne vzala som ju do obidvoch svojich, poľúbila som ju a podržala u seba.

On rýchle hnul sebou, chcel vstať.

»Nehýb sa, dobre nám je!...« zaprosila som.

Usmial sa a oprel si hlavu nazpät. Ja prižmúrila som oči. Tichosť a pokoj pri jeho boku bol mi pôžitkom — to jest pôžitkom mi bola jeho blízkosť, ktorú akoby mlunný prúd som pociťovala. Tichosť a pokoj len dovolily mi ju nemýleno požívať.

Ale v tej tichosti nevdojak upozornila som sa na jednostajné ťukanie hodín, na ktoré pozabudli sme cez celý večer. Pozrela som na ne: išlo už na samú desiatu. Kde sa len vzala! veď sa mi videlo, že od večere sotva polhodiny...

»Skoro desať hodín...« pripomenula som. On pozrel na ne, potom vytiahol svoje porovnať.

»Tak je — tie hodiny dohovorily sa proti nám. Dľa môjho zdania nemalo by ešte byť ani deväť. Dnes nepozerajme na ne!«

»Ale jednako je už čas rozísť sa; ja ani na takto dlho nemyslela som, keď som ťa sem volala...«

»Nebuď neprajná; dnes je náš výnimečný večer.«

»Už bol — nesmieme nadužívať...«

»Ako nadužívať? Je ti i to nadužívaním, keď chcem si trochu dlhšie pri tebe posedeť, znajúc, že zase nastáva mi zriecť sa toho, Boh zná dokedy?«

Mne ovšem zdalo sa to nadužívaním, keď verejne inak sme sa tvárili. A pritom i z ohľadu na obyčajnú slušnosť napomínalo ma čosi nesedeť s ním tu dlho do noci. Ale on ťažko sa dal nakloniť vziať na to ohľad. Konečne predsa neochotne vstal s pohovky.

»Teda dobrú noc, Popeluška moja! Kedy ťa zase vidím bez myšacej bundičky?«

»To ja sama ešte nemôžem vedieť. Ale rada by som, keď naskytne sa zase vhodná príležitosť...« prevriekla som, klopiac oči. V mysli totižto zahanbila som sa, že tak povoľujem.

On schvaloval to v radostnom oduševnení, doznávajúc mi, že som lepšia, ako vyzerám, podňal moju tvár k sebe a — odobral sa. A tá odobierka, to je ťažká vec: potrvala nám skoro za štvrť hodiny. Raz jemu raz mne prišlo ešte niečo na um, čo bolo nutno pc vedať. Konečne predsa dostal sa ku dverám a polož ruku na kľučku.

»Ale ak ma ty dlho budeš držať na slove, ja nezaručím sa ti, že sám nevezmem si tú »vhodnú príležitosť«, keď dámy nebudú doma,« obrátil sa ešte ku mne.

»To neurob, prosím ťa, lebo mohlo by zle vypáliť. Nech by len Róza niečo pobadala, hneď mohla by klebiet narobiť, a to by ma veľmi mrzelo...«

»Ty filister malý, keď sa ešte aj čeľadných klebiet bojíš! Mne to ani za jedno pomyšlenie starosti nenarobí. A, možno, jednako sme už v tej nehode: Róza už bude mať svoje domnenky i pre tento večer — ba bol by zázrak, ak by nebola pri dverách načúvala a cez kľúčovú dierku kukala.. «

Ja, sama neviem, z akej opatrnosti, za okamženie váhala som povedať mu, že Rózy niet doma, že teda v celom dome sme sami dvaja — ale už v druhom okamžení premohla som to ako nehodnú nás nedôveru.

»Róza nie je doma, príde až zajtra. Niet nikoho, kto by nás striehol, strážime sa sami...« riekla som bezpečne.

On vnímave hľadel na mňa, — pri takom jeho pozore vždy mám pocit, že on jasno vidí, čo si ja myslím — nechal kľučku a vrátil sa ku mne. Mne nebolo omrzlo, čosi dobrého vyčítala som z jeho oživenej tváre. Neriekol nič, len vzal moje ruky a pobozkal ich jednu po druhej, akýmsi zvláštnym spôsobom. Neviem, či chcel mi zvláštnu úctu preukázať, a či chcel mi za niečo ďakovať. Potom ešte raz ich pobozkal, želal mi dobrú noc a odišiel skutočne. —

Ja dlho nemohla som dôjsť pokoja. Kľačala som pri svojej posteli, ale modliť som sa nemohla, lebo jeho obraz naplňoval mi celú myseľ a vypúdiť ho odtiaľ nedajbože! Boh dobrý mi to odpustí. Musela som prekonávať všetky blahé dojmy, ktoré ešte pozatýmne na mňa dorážaly, kým som konečne fyzicky neochabla.

Keď potom išla som zamknúť pitvorné dvere, z jeho izby počula som ohlas jednostajných krokov. Ani on ešte nespal, ale prechádzal sa po izbe.

Ráno vstala som včas a rýchlo porobila som si všetky nevyhnutné práce, aby som potom mohla písať. Jemu od starej Katuši poslala som raňajky do jeho izby. Ale keď potom odchádzal z domu, zastihnul ma v pitvore, ako som, šatku na hlave, rukávy vysúkané, išla z kuchyne do izby. Pozdravil ma so svojím najjasnejším úsmevom, ktorý na mňa účinkuje, ako slnečný lúč, v okamžení bol pri mne, sovrel ma do náručia a prilnul ústami k môjmu ramenu.

»Nesvobodno! To je proti dohovoru — —« namietla som pritlumeným hlasom, aby ma stará Katuša, v kuchyni umývajúca včera-večerný riad, nepočula. On avšak nedal sa tým pomýliť, až o chvíľu odtrhnul sa a náhlive odišiel.

Ja, pre poriadok, mala by som sa za to hnevať, ale nemôžem sa na to dostať...

28. oktober.

U nás kutí sa čosi, to vidno zo všetkého. Od túrovskej divadelnej zábavy stryná s Ilonou majú často

dôležité tajné rozhovory, a keď niekto vojde do izby, razom zamĺknu. Róza doniesla z mesta chýr, že Ilona má bohatého pytača, a táto dostáva z Pešti rekommandované listy — dnes tuším už tretí došiel — i ona nedávno rekommandovano písala ta akémusi doktorovi Neszmélyimu. Teda doktor, v náhradu za doktora.

K nášmu doktorovi chová sa stryná blahosklonne, akoby ho ľutovala pre ranu, ktorú ide mu jej dcéra zasadiť. Táto vždy ešte má sa k nemu pyšno, s vysoka, vidno, že rada by mu ranu zasadila. No i málo je s ním, večeru zväčša posielame mu do jeho izby, a od prvého i tú vypovedala mu stryná. Budeme vraj zaneprázdnené šitím, nebudeme stačiť »vyvárať pre cudzích ľudí« — povedala mi raz v kuchyni. V kuchyni totižto slovensky sa shovárame, ale v izbe už zase nepočuť slovenského slova.

Takto stoja veci. Čo z toho vykvitne, neviem. Či on má o všetkom tušenie, tiež neviem, ale iste napočúva o tom dosť v meste, medzi známymi. Ja teraz nikdy nemôžem s ním byť, len čo ho cez oblok vídavam. To je skúpe potešenie, ale predsa lepšie, ako nič. Ale niekedy sa mi zdá, že už nevydržím... Len šťastie, že sa Ilona vydáva, to i pre nás znamená vysvobodenie.

5. november.

Už zase týždeň tam, a ja som len nemohla s ním byť. A už nielen pre svoju žiadosť, ale aj o našich záležitosťach mala by som s ním hovoriť. Koľko ráz cez deň zdá sa mi, že mám mu sdeliť to i to, a predsa

každý večer so všetkým nastrádaným musím ísť spať. On je už tiež na samom kraji s trpezlivosťou, vidím to na jeho pozore, keď sa predsa náhodou stretneme. Ja v strachu uhnem očiami pred ním — a predsa najradšej by som k nemu letela. Nedávno v pitvore, prejdúc vedľa neho, riekla som mu: »Netrať trpezlivosť, už skoro všetko bude dobre!« »Skoro?« Rýchlo prikývla som hlavou a ztratila som sa. Ale čoby len za akú chvíľočku, nemožno mi s ním byť osamote, lebo stryná vždy je doma a ja vždy som v práci zapriahnutá, vo dne i večer. Teraz už ani jeho izbu nesmiem riadiť, stryná ani ten kúsok práce nechce mu darovať.

Pred včerom bol tu už sám Ilonin verenec. Bol pri obede a, rozumie sa, najväčšia časť ťarchy na mňa pripadla. Stryná strašne sa usiluje oproti nemu, tuším, stavia sa i majetnejšou, ako je. Je to človek nie mladý, s čelom, plešinou nadvýšeným a s bľadomodrými, vypuklými očiami, ktoré majú obyčaj nehybno zahľadeť sa na niekoho z bľadej, plnej tváre. Pre jeho osobu nešla by ona za neho, ale dobré postavenie, skvelé dôchodky ju lákajú. On je vraj kúpeľným lekárom v S. a cez zimu býva i prax prevádza v Pešti a má, ako lekár, dobré meno. Po akejsi známosti bol nedávno v Túrove, práve keď bola tá zábava. Tam videl Ilonu, zaľúbil sa do nej, i hneď počal sa o ňu uchádzať. Šatí sa solídno elegantne, všetko je skvostné a jemné, čo mu náleží, to dáva mu istý veľkopanský náter. To aj Ilone najviac imponuje. Hladko rozprával jej príjemné veci, zakuklené poklony, nespúšťal s nej svojho vytrvalého pozoru i každou veto

staval jej do výhľadu príjemný život. Ona milostive prijímala jeho hold, ale aj svoju cenu dala mu pocítiť. O láske u nej ani chýru, ale rada robí si s matkou predstavy, aký skvelý, panský život bude mať, keď sa vydá. V zime v Pešti, v lete v kúpeľnom mieste a vždy v kruhu »najlepšej« spoločnosti, v ktorej svojou krásou iste bude vývodiť. To je už niečo pre ňu — oči hrdo jej iskria, keď o tom hovorí.

Ja bola by som rada, keby to naozaj dobre pre ňu dopadlo.

9. november.

Ešte nemohla som s ním byť; už pomaly ani jeho hlasu nepočujem. A keď ho počujem, nuž sa zimnične zachvejem. Je to krušná zkúška. Žijem ako vo tme, iba myšlienka na neho ma obživuje. Ako kvet za slncom, tak obraciam sa za ním každou svojou myšlienkou.

Šijem od rána do večera, ba až do noci; varí teraz sama stryná, aby som ja šitie nemeškala. Ilona prezerá hromady cenníkov a vzoriek. Šaty dá si šiť v Pešti, pôjde ta s matkou o krátky čas. Aj ozdobnú bielizeň kúpia hotovú, len jednoduchú pošijem ja doma. Svadba bude po Novom roku.

Včera boly jej blahoželať priateľky, ako podostávaly snubné lístky. S hrdosťou vravela, ako je rada, že uide tomuto fádnemu, malomestskému životu. Ony jej vďačne veria a počínajú, aspoň na oko, už i to veriť, : *ona* nechcela nášho doktora. Keď sa po ňom pýtaly, ıdujúc sa, že sa neukazuje, podotkla ona: »Ako sme

mu kost vypovedaly, nemá už k nám prístupu a, možno, aprehenduje. Ale my veru teraz naskrze nemáme času zapodievať sa s ním, to by mohol uznať.« Všetky jej prisviedčaly, ale medzi sebou trochu zvláštne popozeraly jedna na druhú.

Dnes pred obedom i on prišiel na krátku, gratulačnú návštevu, odvolávajúc sa tiež na snubný lístok, ktorý dostal. Ilona očervenela, keď vošiel, v jej očiach ešte vždy zjaví sa nenávisť a urazená pýcha, keď ho zazre.

On celkom nenúteno vyslovil jej svoje, zaiste úprimné blahoželanie, ona ďakovala trochu nervósnym tónom. Potom shováral sa výlučne so strynou; s tou lepšie pohodí. Tá teraz už naozaj nehnevá sa na neho, lebo nastávajúci bohatý zať ju celkom zaujal. Ja klonila som hlavu nad šitím, neopovážila som sa ani pozreť na neho. Je to hlúpe odo mňa, má on pravdu, keď sa preto hnevá, ale ja inak nemôžem. Mám čisté svedomie, a predsa mám pocit, akoby som sa svojím šťastím na iných bola prehrešila.

Keď odišiel, poznamenala stryná:

»Videl sa mi akýmsi bľadým a zroneným — nie?

»Ja som sa mu neprizerala,« odvrkla dcéra a kývla plecom.

»Nu, nech sa pokoná sám so sebou. Ak banuje, už je pozde...«

»Dievčatá aspoň budú rady, už striehnu na neho až strach! najmä Irma u slúžnych,« hodila Ilona opovržlivo.

»Uvidíš, on teraz bude hľadať peniaze, partiu...«

Ilona kývla plecom a odišla do druhej izby.

Vo mne vrelo, že nemohla som za neho slova pozdvihnúť, až sa mi ruky triasly pri šití.

12. november.

Včera konečne, konečne sme boli spolu!

Večer bola veľká čajová spoločnosť v apatéke, ja celý deň bola som rozčulená v očakávaní, či pôjdu ta stryná s Ilonou. No išly, chvalabohu! Ilona ešte chce sa dať trochu poobdivovať, kým ulietne z tunajšej spoločnosti. Vedela som, že aj náš doktor bude ta pozvaný, len nevedela som, či prv ešte príde domov. Ako sa zotmilo, v nepokoji šla som pozerať, či svieti sa z jeho oblokov. Na druhom raze sa už svietilo cez spustené záclony, bol teda doma.

Naše dámy vybraly sa skoro zatým. Bola tma a snažilo, po prvé tohoto roku. Róza s lampášom šla s nimi. Z doktorových oblokov ešte vždy sa svietilo, on teda ešte neodišiel, chvalabohu — vhodná príležitosť tu — —

Za našimi zamkla som pitvorné dvere, znajúc, že Róza nepríde hneď domov, keď sa tam kdesi tiež medzi kamarátky dostane.

Keď som sa presvedčila, že dobre sú zapreté, obrátila som sa — k *jeho* dverám. Vedela som, že ak teraz nepoužijem príležitosti, kto vie, kedy sa mi zase naskytne, a dlho potlačovaná túžba skoro neodolateľne tiahla ma k nemu. Ale zrazu napadla ma akási chúlostivá bázeň a nedala mi ďalej kročiť... No nejsť k nemu už nebolo

mi možno: v tuhom zápase predsa dostala som sa na jeho prah. Tu zastala som, tlačiac ruky na prse v strašnom rozochvení — — —

Dnu úplná tichosť, akoby nikoho tam nebolo. Premohla som čudné zdráhanie, donútila som sa otvoriť dvere i — vkročila som — — —

Zastala som pri dverách, srdce bláznive mi trepalo...

Cez hustý cigarový dym, ako cez hmlu, videla som na jeho písacom stolíku nízku lampu so širokým zvonom, pod ňou roztvorenú knihu a okolo rozličné veci v neporiadku ponechávané. Neutretý prach sivel sa na všetkých predmetoch. A neďaleko pece vo veľkej leňoške sedel *on* chrbtom do dverí, majúc hlavu vyvráteno opretú o vrch mäkkého operadla, a kúril cigaru, do hora vyfukujúc dym... Na vrznutie dverí len trošku pohnul hlavou na bok, a keď sa nikto nehlásil, opýtal sa zkrátka, temer mrzuto: »Čo je?« mysliac iste, že prišli ho volať k chorému a Róza chce mu to oznámiť.

Ja z celej jeho tváre videla som iba pol čela a jednu obrv, pôvabne k sluche zabiehajúcu — a na tom lpely moje oči ako prikované, a to priťahovalo ma neodolateľnou mocou... Bez šumu zblížila som sa mu od chrbta a sklonila som sa nad neho, pritisnúc ústa k jeho čelu. On zvolal čosi, čo značilo náhlu, vlastnou prudkosťou dusiacu sa radosť, zaroveň odhodil cigaru, vyšinul sa a schvátil ma do náručia. Proti jeho prudkému láskaniu konečne iba tak mohla som sa obrániť, keď tuho objala som ho okolo hrdla, že skoro nemohol hlavou pohnúť.

On zato zahŕňal ma nežnými menami od výmyslu sveta, ďakujúc mi, že som prišla, a bol celý vo vytržení. Musela som trpezlive prečkať, kým sa trochu utíšil.

»Či si rád, že Ilona, ani čoby nám k vôli, tak náhlo sa zasnúbila?« opýtala som sa ho, chcejúc jeho myseľ inam obrátiť.

»Čo nás po tom?« odvetil netrpezlive. Posadil ma do leňošky a posúvnul ma i s ňou oproti svetlu.

»Povedz mi radšej, prečo si ma zase tak dlho trápila? Musím ja to trpeť?«

Odstúpil na krok a složil ruky cez prse. Pritom hľadel dolu na mňa s tým neopísateľným výrazom zadržiavanej nehy, pod ktorým vždy sa zachvejem. Dnes jeho oči žiarily neobyčajne, i celá tvár mu bola vyhriata, snáď od toho nečakaného prekvapenia. Ja pred jeho žiarnym pohľadom musela som oči sklopiť.

»Zodpovedaj sa, ak môžeš, ty skúpa osôbka, ty svevoľná Popelka, ktorá, keď raz sa mi ukáže, potom »pred mnou vidno, za mnou tma«, zmizne, utiahne sa do svojej myšacej bundičky a ja, v tom istom dome bývajúci, môžem za ňou túžiť, ona na to nedbá... Počkaj len počkaj, príde čas: zaplatíš mi to aj s úrokami!...«

Kým takto karhal a vyhrážal, vzal moju tvár do svojich dlaní, a trebárs z jeho hlasu znelo prekáranie, poza toho všetkého predsa hľaďela na mňa skutočná výčitka.

»Veď som nemohla, vidíš... keby si vedel —«

»Nevyhováraj sa, to nestojí nič. Nielen že som

slova nedostal od teba, ale ešte i tvoje oči vždy boly na úteku predo mnou — na to mi bolo najťažšie hľadeť. Od týždňov som ich iba vo sne vídaval...«

Ja nevedela som sa brániť a nemohla som na neho pozreť. Ale nenechal mi ani času k tomu: sadol si ku mne, obtočiac ma ramenom. Ja ochotne utisla som sa, aby mal dosť miesta.

»Vieš ty, že som sa ja najprv len do tvojich očí zaľúbil? Už samý prvý raz, keď, neznajúc ešte ničoho o akejsi domácej príbuznej, znenazdania postretol som v pitvore akési štíhlé mladé dievča, napadly mi jej tmavými riasnicami rubené šedé oči, ktoré z jej bľadej tváričky počudovaly sa na mňa tázave i skúmave, s takým čistým, každej jastrivosti prostým pozorom, že ja ešte po chvíli sám seba som sa opytoval: Čo je v nich, v tých očiach...?«

Ja som sa usmiala v rozpomienke na to naše prvé sídenie sa; teraz videlo sa mi, ako by sa už kedysi pred rokom bolo udalo.

»A hádam sám nevieš, že keď počudovaly sa na teba, ty samoľúbo usmial si sa, ako by si bol riekol: »»Dobre, maličká, popraj si len toho pôžitku, na mňa, vieš, rady dívajú sa dievčatá, som tomu už navyknutý,«« riekla som.

On krútil hlavou.

»Ty vždy vytýkaš mi samoľúbosť a ja uznám, že nie som bez nej — veď nás to obyčajne nenaprá[illegible] keď nás ženy priveľmi obhŕňajú svojou priazňou — a práve ty nezkúsila si ju odo mňa, lebo tvoje ch[illegible]

vanie sa ju od prvu zapudzovalo. Ty inak si hľadela na mňa, ako ostatné ženy, tak i ja hneď našiel som sa na tom, že inak hľadím na teba, ako na tie... V prvé dni, keď obsluhovala si okolo stola, alebo keď videl som ťa konať dosť nepríjemné práce s tvrdým sebazapieraním, pri čom však prirodzená úhľadnosť pohybov vždy prerážala, zakaždým nadišiel ma akýsi nepríjemný pocit, neurčité povedomie, že je nepravo i sprostosť znižovať teba do slúžobnej úlohy... Ja hneď som zbadal, že mám Popelku pred sebou, u seba ani inak som ťa nemenoval, a čím diaľ, tým lepšie počal som prehliadať cez myšaciu bundičku...«

Neveriac pokrútila som hlavou.

»Ja neviem, ako to mohlo byť: veď ty vtedy tuho zaoberal si sa s Ilonou. Tam už mohol si pozorovať skutočne krásne oči — a nie u mňa...«

»Nuž krásne sú, to musí sa im dať. Netajím, že i mne sa páčily. A tú krásu vedel bych ti fysiologicky dopodrobna vyložiť — ak totižto chceš — ale na tom je aj dosť. Že mnoho zaoberal som sa s ňou, i to je pravda. Ale popri tom, proti svojej vôli, musel som sa čo deň viac zaoberať s tou malou úhľadnou osôbkou, ktorá nikdy nezamiešala sa do našich rozhovorov, ale jej oči, iste bez jej vedomia, často zahovorily... Ja musel som to zakaždým videť, keď sa zaskvely v bľadej tváričke, a vždy zopakoval som si: Čo je v nich...? Chápal som pomaly, že je tam čosi, čo fysiologicky ťažka dalo by sa vyložiť... Najprv odpovedal som si: Myšlienky sú v nich« — a to ma pritiahlo. Pozdejšie

videl som v nich nielen myšlienky, lež aj city — to ma ohrialo. A konečne, vo vzácnych chvíľach videl som v nich celú tvoju dušu — ale vtedy už aj vedel som, že súdeno mi je ľúbiť ťa...«

Ja už dávno túlila som sa k nemu, s blahým pôžitkom načúvajúc každému jeho slovu. On počal ma ľúbať po očiach, kým som si ich na jeho pleci neochránila. Takto bola by som zase presedela trebárs celý večer, každým dychom, každým úderom srdca čujúc a vnímajúc jeho prítomnosť... Ale čudno je, že pritom nikdy nemám úplného pokoja. Teraz už prichodilo mi načúvať, či Róza nebúcha na dvere.

»Ale ja nemôžem dlho tu ostať. Róza už príde a ty tiež máš ísť do apatéky...« nadhodila som, dvíhajúc pomaly hlavu.

»Nech príde — zamknem pred ňou dvere! A do apatéky nie mi je náhlo,« vetil strmo a s chvatnou prudkosťou pritiahol ma nazpät k sebe. Ja som preto trochu stŕpla, ale znovu uhniezdila som sa pri ňom. Predbežne neopovážila som sa pripomínať svoj odchod, lebo cítila som, že on je silno znepokojený. Strmo dýchal a držal ma tak, ako by ma nechcel nikdy vypustiť. Počalo mi byť trochu i tesno.

Ale po chvíli zrazu ma vypustil, vstal a prešiel sa po izbe. I ja som vstala. Pošla som za ním, odobrať sa, ale zarazeno pristavila som sa, lebo zdal sa mi veľmi zmenený. Mal akýsi napnutý výraz v tvári, jasno z nej preč, obrvi stiahnuté.

»Chceš odísť?« pýtal sa ma akýmsi nesvojím hl

som. Ja, mysliac, že snáď preto sa hnevá, odvetila som neisto:

»Za chvíľku ešte zostanem, ak si žiadaš...«

»Môžeš odísť,« on zase tým istým hlasom.

Obrátila som sa ku dverám, ale srdce mi nesmierne oťaželo. Čo sa mu stalo? Hnevá sa, a či trpí niečim?... Nemohla som takto odísť, obrátila som sa nazpät k nemu. Stál pri stole a napnuto hľadel na mňa.

»Prosím, choď!« dotvrdil ešte raz, ukážuc rukou ku dverám.

Ale to malo opačný účinok. Vo mne vzbudil sa vzdor, viac z ľútosti, ako z hnevu pochádzajúci.

»Nejdem, keď sa hneváš!«

V jeho tvári napnutosť povolila o malé poznanie.

»Nehnevám sa,« podotknul s pokusom úsmevu, ale vždy ešte tým samým nesvojím hlasom. Mňa zarmútil ten nútený úsmev.

»Prečo ma teda preč posielaš?«

On složil ramená cez prse a prešiel sa po izbe. Temná žiara v jeho očiach, akú som posiaľ tam nevídala, ma i desila, ale viac ešte ma bolela. Čo za zlý duch ho opanoval? I otupno mi bolo, že mi neodpovedal. Cítila som, ako sa mi slzy tisly do očú a krv do tváre. Odhodlane zastala som mu cestu.

»Čo som ti urobila? Schybila som, že som sem prišla? Veď prišla som k *tebe*, do *tvojej* izby, skoro posvätným pocitom... kamže na svete mám prísť čistejšou dôverou?! A ty... ja neviem...«

Rozhorlenosť i ľútosť pristavila mi reč, nemohla

som ďalej. Líca i oči mi horely, ačpráve poslednejšie i slzami boly zaplavené. No napriek slzám i rozčulenosti nemohla som nespozorovať náhlu zmenu na jeho tvári. Pošmurná žiara preč, napnutosť preč, a akýsi celkom nový výraz nadchnutia i prejatosti tam. Vystrel po mne ramená.

»Prekrásna ty moja!«

Ja nevdojak som ustúpila, prekvapená tým novým, jasavým výrazom na jeho tvári, ktorý hovoril mi: Premohla si ma, osvobodila si ma! On podal sa za mnou a zrazu mala som jeho hlavu nízko pred sebou: bol na kolenách. Ako zdvihol tvár, videla som na nej všetko, všetko, čo by bol chcel povedať. Pokrútila som hlavou, nedopustila som, aby preriekol. Kľakla som si k nemu a položila som si hlavu na jeho prse...

Keď som o chvíľu odchádzala, dohovorili sme sa, že budeme si dopisovať, keď budeme si mať niečo dôležitejšieho sdeliť. On dal mi kľúčik od svojho stolíka, aby som prípadne do zásuvky uložila svoj list a i jeho listy tam si vyhľadala. Ináč uzavreli sme v tomto spôsobe dočkať do Iloninej svadby. Potom stryná dá do prenájmu svoju terajšiu hospodu, ako už sama spomínala, a ona utiahne sa do tých dvorných dvoch izieb.

Po Iloninej svadbe ani my so svojou nebudeme dlho odkladať. No teraz je ešte hrúza práce predo mnou s Iloninou výbavou. On povedal, že mi, a lekár, zabráni šiť, že strynej naloží na svedon aby mi tým zdravie nenivočila, ale ja som ho prosi aby to neurobil, i ubezpečila som ho, že ja to bez ško

vydržím, lebo ja som silnejšia, ako vyzerám. Pošiť chcem všetko, čo na mňa pripadá, aspoň tým odplatím sa strynej za to, čo som od nej prijala.

On usmial sa, pohladil ma po hlave a osvedčil, že on o mojej sile nepochybuje. Do svadby (do našej totižto) že ešte strpí takúto neposlušnosť odo mňa, ale po svadbe naskrze nie, potom že on bude požadovať poslušnosť.

Dobre, nech ju len požaduje; viem, že bude ju požadovať len v dobrom. Ja budem ho poslúchať s radosťou, dobrovoľne.

Ja takou jasnou myslou hľadím do budúcnosti, že keby mi Pán Boh len polovicu tej jasnoty, totižto podmienok k nej ponechal, museli by sme sa my dvaja stať veľmi šťastnými ľuďmi.

Bože môj, buď nám Ty sám prítomný Svojou milosťou!

Dodatok o dva roky.

Od dvoch rokov ničoho nedopísala som do tohoto svojho dievčenského denníka, ktorý vtedy, v mojej osamelosti, bol mi jediným dôverníkom. Včera, pri prezeraní iných písemností, padol mi pod ruku a prečítala som si ho. Pri takom živom vzpomínaní vtedajších udalostí zažiadalo sa mi zaznačiť na krátko, čo som od tých čias prežila — isteže to bude niekedy moje deti zajímať.

Do denníka potom ďalej som nepísala preto, že keď som si niekedy, i to dosť zriedkave, mohla hodinu bez práce ustriehnuť, obyčajne keď naše dámy niekam odišly, tú použila som napísať »jemu« písemko a uložiť ho do známej zásuvky, od ktorej kľúčik nosila som na hodvábnej tkaničke okolo hrdla, a z ktorej i ja často vytiahla som si písemko od neho, vždy s velikou radosťou, trebárs by iné ani nebolo obsahovalo, ako:

»Dobré ráno, Popeluška moja! Dnes budem mať dobrý deň, lebo nad ránom snívalo sa mi s Tebou. Celú historiu už neviem, to obyčajne pri prebudení zmizne ako hmla, ale toľko mi utkvelo v pamäti, že dlho hľadal som Ťa medzi neznámymi ľuďmi, ktorých som na všetkých stranách postretával, a nemohol som Ťa najsť i mal som trápenie preto. »Už tu bude, toto bude ona!« myslel som si zakaždým, a zakaždým len cudzia, neznáma tvár. Kde ich tá obrazotvornosť vo sne toľko a tak hodnoverných doberá, to Ti ja, napriek svojmu doktorstvu, neviem vysvetliť. Až konečne, keď som sa už vzdal nádeje najsť Ťa, zbadal som vedľa seba akúsi maličkú, šedú postavu. Ale v druhom okamžení, ako som sa lepšie prizrel, už nebola malá, bola mi po samé plece — a bola to ona sama, moja Popeluška! Poznal som ju po očiach, ako na mňa pozrela, a pod tým pozorom celý som okrial. »Hľadáš ma, a všade som s tebou chodila...« riekla mi. Hlasu som síce nepočul, ale vedel som, že mi to riekla. Privinul som ju k sebe a — v tom som sa prebudil... Tak sa mi ukrátila radosť, vidiš. Ale ten pozor utkvel mi v predstave a

bude ma cez celý deň sprevádzať — ďakujem zaň svojej Popeluške!«

Takto asi písaval z okamžitého nápadu, ale ináč aj vážnejšie listy sme si zamieňali. On práve v svojej nenútenosti, bezúmyseľne zašiel často i na vážne otázky, a ja som sa na tom rada pristavila i odvetila som mu dľa svojho ponímania. On mi v nasledujúcom liste dohováral, že som v predošlom primnoho »mudrovala«, ale preto znovu zašiel na patričný predmet tak, že i mňa primal zajsť naň ešte. A medzi riadkami viac ráz priznal, že tie moje listy sú mu zaujímavé.

Takto rýchlo míňal sa nám čas a ľahko nám bolo znášať umelú rozlúčenosť, — ale pri tom dopisovaní denník obschnul.

Do Iloninej svadby bola som ustavične do práce zapriahnutá; po jej odchode stryná presťahovala sa do dvorných izieb a Miloš do jej dosavádneho bytu. Náradie pre svoju potrebu si vybrala a ostatné on odkúpil od nej, aby nemala s tým ťažkosti. Ona hľadela všetko speňažiť, čo sa dalo, lebo pri Iloninom výstroji sa celkom vytrovila.

Ilona rada odchádzala z Luče so svojím veľkomestským mužom, od ktorého náročito požadovala všetky možné zdvorilostné úsluhy. Od matky odlučovala sa bez zvláštneho pohnutia, čo ja nevedela som pochopiť. Ona vždy všetkým oplývala, nuž nič si necení, ani materinskú lásku. Išli na cesty do Italie; to jej vtedy zaujalo celú myseľ. Stryná bola celá uvelebená, ťažkať si pre chladnosť dcérinu jej ani na um neprišlo.

Miloš už nechcel dlhšie čakať. Na druhý deň po Iloninom odchode písomne sdelil strynej, že zasnúbil sa so mnou, i prosil o jej zvolenie. Bola náramne prekvapená, nešlo jej to do hlavy. Ba skoro sa nahnevala. Zaobaleno i upozornila ho, že nebude to pre neho veľké šťastie, keď si mňa vezme. Iste v mysli už bola mu obecala niektorú z Iloniných priateliek. I mne radila, aby som sa priveľmi nechápala za tým šťastím, lebo on, možno, sa len prenáhlil. Bola uverená, že on to urobil v oželenosti za Ilonou, keď sa mu až teraz rozležalo, že je pre neho už ztratená. Na druhý deň trochu navykla tej myšlienke a na tretí, štvrtý pomaly i spriatelila sa s ňou.

Ja skrze svojho tútora dala som si vyzdvihnúť svoje skromné dedictvo, aby som si mohla zaopatriť do výbavy potrebné veci. Potom prišla Milošova najstaršia sestra, Mariška, ktorá otca opatruje, a odviedla ma »domov«, do Hrúzneho. Tam som ztrávila ostatný čas do svojej svadby a s Mariškinou pomocou pošila som si svoj jednoduchý výstroj. Stolovú bielizeň a posteľné veci mala som po matke hotové.

Tam som našla opravdový domov — len s tou neobstojateľnou chybou, že nebolo v ňom Miloša. (Ale jeho listy mi i sem doletovaly a v každom sťažoval sa, aký mu je strašne pustý dom, keď Popelka už celkom vymizla z neho.) Otca mala som už získaného — ten hneď stal sa mi pravým, dobrým otcom — a Mariški získala som si pomaly. Ona je kritickejšia, treba si ji zvláštne zaobísť. Miloš je jej miláčkom, nuž, tuším, troch

i žiarlila so mnou pre neho, kým sa nepresvedčila, že jej ja jeho bratskú lásku neodoberiem. Dve mladšie, vydaté sestry i s rodinami prijaly ma dobre, lebo Miloš iste už vopred vyžiadal si to od nich, vôbec vyše zásluhy narobil mi dobrého chýru medzi svojimi.

Svadbu slávili sme na ostatné fašiangy v najužšom rodinnom a priateľskom kruhu. Sobášil nás sám náš otec. Po svadbe pobudli sme spolu celá rodina ešte za niekoľko dní. Miloš povodil ma po všetkých miestach, ku ktorým viažu ho milé rozpomienky. Sestry ustavične prekáraly ho so zaľúbenosťou, a že tak mu treba, že mu je to trest, čo on posiaľ toľkým dievčatom hlavy pomútil. Keď mohly, prekryly ma niekam do druhej-tretej izby, ba raz i do šatnej škrine, pri čom im ešte aj otec pomáhal, a maly zábavu, keď Miloš potom chodil, vyhľadávajúc ma: »Kde je moja žena?« alebo: »Kde ste mi už zase to žieňa podely? Hneď zle bude s vami!« Vtedy žili sme na samých žartoch.

Z Hrúzneho šli sme navštíviť obidve vydaté sestry, každú do jej domova, a potom konečne navrátili sme sa do svojho vlastného hniezda, do Luče.

Tu začalo sa moje gazdovstvo »na svoju ruku« a zo začiatku veľmi čudno mi padlo, že ja tu už nemusím strynej robiť a na jej rozkazy čakať. No páčilo sa mi to veľmi, celkom s inou chuťou a mysľou, ako predtým, konala som ja teraz svoju domácu úlohu.

Stryná mala sa k nám trochu zdržanlive, ale pozdejšie sama uznávala, že jej je lepšie s nami v dome, ako bolo by jej s cudzími. Ináč z dlhej chvíle vzala si

do obyčaje skoro každý deň chodiť k daktorým svojim známym a rozprávať im o Iloninej sláve, menovite ako prvý raz z dvojtýždňovej návštevy vrátila sa domov z Pešti. Tam vraj samé divadlá, koncerty a bály. Ilona vovedená je do najlepších kruhov a pre svoju krásu má plno obdivovateľov. I s každým listom od Ilony pochodila stryná obyčajne po všetkých spriatelených domoch, — tuším, preto už i posmešky robia si z nej.

Ilona raz od svojho vydaju bola v Luči. Prišla na niekoľko dní, a už ohromný kufor šiat doniesla so sebou — všetko takých, ktoré sme tu ešte nevideli. Celá Luča sa na ňu dívala, keď sa ukázala na ulici. Blaseovano rozprávala o peštianskom i o kúpeľnom živote, a niekoľko ráz chladno spomenula i svojho muža. Luča jej je teraz už celkom malicherná, nič ju sem netiahne. Prvé dieťa jej umrelo hneď po narodení.

My skoro po svadbe, keď sme sa trochu v svojom domove usalašili, odbudli sme si povinné prvé návštevy, čo mne bolo dosť nemilou úlohou. Ja bola som oboznámená s poprednou lučianskou spoločnosťou, veď nejeden raz obrátila sa celá u strynej, ale nikdy necítila som sa v nej doma, ani posiaľ nepestujem s ňou bližšie styky. Od strynej viem, že bolo veľké prekvapenie a počudovanie, keď vychytený doktor Hlaváň zasnúbil sa bol so mnou, ale toho sme si my nevšímali. Pri prvých návštevách prijali nás všade ako sa patrí, mladé dámy so zvedavosťou, ač ináč ich záujem o »pekného doktora« značne opadol. Ale v celom kruhu on pre svoju šľachetnú povahu zostal obľúbeným, trebárs je teraz už

všeobecne známo a stvrdeno, že on patrí medzi panslávov. Viac ale ešte ako lekár nadobúda čo deň väčšieho závažia, lebo oddáva sa svojmu povolaniu so všetkou svedomitosťou. Ja som zato hrdá na neho, ale i mnoho strachu mám o neho, lebo je často i nebezpečiu vystavený pri svojom povolaní a vôbec má veľmi namáhavý život.

Ja žijem, nakoľko možno, utiahnuto, len nevyhnutných spoločenských schôdzok zúčastňujeme sa s Milošom. So súsedmi som zadobro, na tom mi je dosť. Najmilšia rodinná slávnosť nám je, keď sa s príbuznými poschodíme, u nás alebo u nich.

Ja som posiaľ celkom spokojná s takýmto stavom, ešte len teraz povďačná som strynej, že ma privykla ku všetkým prácam, lebo preto od počiatku ľahko mi padlo i menej ma stálo riadiť si domácnosť. Keď je Miloš nie doma, prácou prechodí mi čas, a keď je doma, jednako nežiadam si inej spoločnosti. A on, tuším, tiež nie. Spoločne znášame starosť o najchudobnejších pacientov, keď jesto takých; ja varievam im polievku a posielam im ju od starej Katuši. Po denných námahách (ba niekedy ani v noci nedajú mu chorí pokoja), on rád má svoj domáci pokoj a podľa svojej chuti viac by si ho želal. Nikdy nezbadala som, že by sa on bol doma nudil. V prvý rok čítavali sme si spolu niektoré dobré knihy, ale tohoto roku, ako máme našu malú Vieročku, niet času a pokoja k čítaniu, lebo Vieročka je až posiaľ veľmi náročitá malička osôbka. Chce byť vždy u mňa, či ja mám času pre ňu a či nie. Varovkyňu okrikuje

svojou vlastnou zvláštnou rečou, keď ju tá chce odo mňa preč brať. A keď je u mňa, nesedí ticho, ale chce, aby som ju vždy ako nejlepšie zabávala. Keď sa jej zachce tancovať, aj päťdesiat ráz poskočí na dúštek, vždy v jednom tempe, bez toho, že by sa nožičkami s miesta pohla.

A keď sa chce k otcovi dostať, nuž aj dostane sa, čoby to on i nechcel. Dotiaľ sa mu všeliako zalieča, kým ju nevezme. Potom obyčajne posadí si ju na jednu dlaň pred seba, druhou rukou pridŕžajúc ju popod pazúšku. Ona veselo oháňa nožičkami a pritom sa čudno shovárajú. On jej nadáva, že je guľka, ťažká hrudka, straka-rapotačka; ale čo ona jemu päť ráz toľko odpovie, to ešte nikto nerozumie. Pritom hľadia jeden na druhého z rovnakých modrých očú, vôbec ona sa mu tváričkou celkom podobá. Najmä čelo s krásnymi obrvami, o ktorých dokonca neviem pochopiť, ako môže byť v nich toľko pôvabu, dostalo sa jej navlas po otcovi. Keď jej niečo chybí, ešte i tie svoje jemnušké obrvi práve tak stiahne, ako jej otec, keď je tiež v nedobrej miere. On pre jej nepovedomú milotu už dávno jej odpustil, že je len dcérou a nie synom — lebo že bol by si želal mať radšej syna ako dcéru, to sa vie.

Keď sa dosť s ňou nazabáva, potisne ju mne. »Choď si už k mame,« povie jej, čo ona zavše aj saprehenduje, keď ešte mala by chuti u neho byť. Keď sa narodila, dlho potrebovala otcovej lekárskej opatere, bývala slabá a chorľavá. Až po polroku sa schápala a sosilnela, a obidvaja mnoho vystáli sme s ňou. Teraz je už okrúhla

a ružová, až radosť, a mušky jej ožívajú, až strach. Otec je i hodne hrdý na ňu. Za seba on už prestal byť márnivým, len v nás dvoch sa teší, že sa vraj rozkvitáme. Na leto máme ísť na niekoľko týždňov do Hrúzneho, na dedinské povetrie, ačpráve ani lučianske nepáchne mestom.

Týmto spôsobom si my nažívame, neopovážim sa ani vyriecť, že veľmi šťastne, aby som si to šťastie »neoriekla«. Ale také je ono nie, akým si ho človek vopred predstavuje. Nie je horšie, ale je inakšie. Ja nevtopila som sa tak do Milošovej bytosti, do jeho vôle a náhľadov, ako som si myslela, že sa stane, keď som bola jeho verenicou. Na šťastie on to ani nežiada, ani nechce. Keď on v niečom určite rozhodne, ja bez protimluvy a vďačne podrobím sa jeho vôli. Ale niekedy sa stane, že po svojej vyvediem niečo, keď som si istá, že je tak dobre. A že sme nie vo všetkom jednej mienky, to sa u nás často javí.

Či ma on tak rád vidí, ako pred dvoma rokmi, to by som nevedela určiť. Ale myslím, že keby prišlo na próbu, lásky ani teraz nebolo by menej, len je iste usadlejšia. A zvláštne je, že najživšie javí sa vtedy, keď sa v mienkach rôznime, z toho sa pohádame — a potom zrazu sa dohodneme. Viem iste, že málo by som ho uspokojila, keby som mu bola slepo oddanou ženou. Jemu vždy lepšie sa páči, keď si hájim svoju mienku a keď viem na pravom mieste svojej vôli platnosti vydobyť. (Pravda, keby som sa na nedobré veci priamila, vtedy bolo by po jeho záľube z mojej neohrozenosti,

a nastal by nepriateľský boj.) A to ja považujem za známku pravej mužnosti u neho; týmto on vždy vnove stáva sa mojím vládcom, lebo práve tú nehľadanú veľkodušnosť, to nedomáhanie sa nadvlády cítim vždy *nad* sebou ako moc, ktorej neodolateľne sa poddávam. A pre ňu ľúbim ho celkom zvláštnou, duševnou láskou, vždy sviežou, ktorá nemôže zovšednieť. V tomto je celé tajomstvo nášho šťastného pomeru. Ale takýto pomer je nemožný, kde i len u jednej strany niet porozumenia pre druhú — môžu ho utvoriť iba rozdielne síce, ale v dobrých popudoch, v jemnosti i čujnosti duše úplne súrodé si strany. My, zdá sa, došli sme toho zriedkavého vyznačenia. Sme dvaja, každý za seba, ale v celku jeden pre druhého.

K takémuto rozpoznaniu nášho pomeru dospela som za dva roky. Dva roky sú síce krátky čas, možno že sa my ešte ani teraz do najhlbších záhybov duše nepoznáme; ale predsa viem, že čokoľvek by sa medzi nami udalo, nevystúpi z týchto medzí. Bludné nedorozumenie nemôže medzi nami povstať, i keď sme len krátkozrakí ľudia.

V celku teda takto sa máme posiaľ. Čo nás ďalej čaká? Zaiste nie samé dobré veci, ale i mnoho krušného, na to som pripravená. Ak príde, Boh dá sily preniesť — len nech my jeden druhému zostaneme vždy tým, čím sme si posiaľ...

Záhada.

I.

Ver' rada by som, rada by som znala —
len zvedavosť ma iste núti k tomu! —
či zvyk to iba a či túžba tajná,
čo do našeho privádza ťa domu.

Ak zvyk to iba, čo nás spolu svodí,
zvyk, významu v ňomž, ani citu nenie,
prečo ten snivý záblesk v tvojom zraku
a prečo môjho srdca divné chvenie?

Ak ale túžba — túžba nežná, tklivá —
si medzi nami pásku spriada, tvorí,
zkiaď odmeranosť večná medzi nami,
zdanlivá nuda, chladné rozhovory?

Vždy lúčime sa chladne — ľahostajne.
»My cudzí sme si!« oko tvoje istí,
»»Mne ľahostajno —!«« moje odpovedá —
a srdce skoro vzplanie k nenávisti!

A ľahostajnosť bych ti dokázala,
vždy želám si, bys' prišiel zase, zase...
Ty prídeš iste — — a zas vrelosť v zraku
a zase srdce pocit divný strasie...

Ach, rada by som, rada by som znala,
čo chlad ten značí — čo strasť sladká tvrdí?
Však záhadu my sotva rozlúštime,
bo znať sa k citu — to sme oba hrdí!

II.

Vše divné sú mi tvoje slová
i celé naše rozhovory;
z nich duša moja v tichej chvíli
tak protivné si mienky tvorí...

Ty s tichým žiaľom, zadumený,
o prešlom šťastí vravíš iba —
ja zas len vzdychom prisvedčujem,
že srdcu chýba čosi, chýba...

Ty, budúcnosť, vše pospomínaš:
starosť bez tepla, bez rojčení —
Ja s tichým žialom pripomínam
svet zapadlý — kvet zamrazený...

Že život prísny je a tvrdý,
tak ochotne si prisviedčame —
a šťastím planú naše zraky
a vzrušení sa usmievame...

Básnikovi.

Ak Šťastena — už z rozmaru len azda —
má miláčkov i zvláštnu mieru pre ních,
ó, básnik, poémov ty zručný gazda —
ty zaiste si jeden z vyvolených!

Nielen že schopnosť nadšenia ti dala,
po dobru, kráse túžby veľké — drobné,
však zvlášte dušu citnú darovala:
pre všetky bôle citníi dvojnásobne.

Nielen že s darom lásky vrelých citov
ku tebe vzniesla zvlášte štedrú ruku —
i vlastnosťou sa chlúbiš porozvitou:
precítiť *dvojmo* každú srdca muku.

Kým iný, bôl keď ku boku mu stane,
ten trpí mlčky — bez hluku a vzletu —
ty žiale svoje — snáď i nahútané —
do rýmov sviažeš — pochlúbiš sa svetu.

Vysnoríš dojmy — slasť či boľasť dravá —
dľa vkusu — — pridáš farby, vzletu, leska,
sostavíš pekne — všetko práca hravá!
a čitateľ už okúzlený tlieska!

Že báseň *z citu* za bôľov sa rodí
a tajne koľko múk ťa stála ona —
to nezraď! A kto po hrude len chodí,
i závideť ti môže dopokona.

Ludmila Podjavorinská.

Nové šatočky.

Predtým v každej tretej škole bola jedna Milka. A zväčša boly tieto Milky dobré deti, ľuďom i Bohu milé bytnosti.

Aj na pilianskej škole bola raz jedna Miluška. Vtedy, keď stalo sa toto, čo opisovať idem, bola ona jedenásťročná.

V predvečer školskej zkúšky zmocnila sa Milky veliká nespokojnosť. Veď splnilo sa, po čom dávno túžila: dobrá maminka kúpila jej na nové šatočky a pani krstná v Tisovci jej ich mala ušiť, — ale už je samý večer a šatočky sú ešte nie tu! Myšlienku, že by snáď tie šaty nemaly byť do »najtra« hotové, nemohla ani domysleť. Preto pri konaní drobnejších prác, do ktorých ju zapriahli, bola roztržitá a nepokojná.

Konečne práca tak ťažkého dňa, ako je deň pred exámenom, bola skončená. Krásny večer rozprestrel sa nad rimavskou dolinou. Vyšiel mesiac a striebristým svetlom oblial úzku dolinu a v nej malú, tichú ded Pospali unavení ľudia, zaspala konečne aj Milka trapnom rozvažovaní o nových šatočkách. Mamk

tešila, hovoriac: »Ale, ditä mojo, netrápže sä, netráp, pani krstná ti šatočky už pošlú.«

»Ach, maminka,« prosila Milka, »radšej nech ma zobudia zavčasu, pôjdem si sama po ne!«

V noci ale zrazu zobudila sa sama. V izbe bolo vidno, ako vo dne. Posadila sa na posteľ a pozerá vôkol seba. Pri nej spí malá sestrička, tam hľa, na druhej posteli mamička. Tu vidí veliké zelené kachle, tam, otvorenými dvermi do druhej, veľkej izby, kde na prostred izby stojí starý stôl z orechového dreva; — pri drevenej stene, deliacej veľkú od malej izby, stojí staromódna kasňa na riad; pri obloku klavír na tenkých nôžkach s ešte tenším hláskom. — V druhom kúte pri obloku diván, tvrdý síce a poplátaný, ale predsa je len diván, na ktorý si pán rychtár alebo kurátor len s veľkou úctou a len vo veľmi zriedkavých pádoch sadajú. Pri zelenej peci lavička a konča peci kozúbok. Ako veselo býva v tejto izbe, keď prídu súsedy na posedky alebo na priadky; keď na kozúbku plápolá ohník a po izbe rozševelí sa veselý hovor, korenený vtipnými poznámkami samého apušku. Za dvermi pri stene stojí tiež posteľ a na tej spia apuško. Konča postele visia staré hodiny s pondusami na šnôrach, hrubých ako Miluškin palček. — To všetko teraz vidí mesačným svetlom akoby oživené. Hľadí, hľadí vôkol seba: či je to už deň, či ráno; ale musí byť ešte veľmi včas, keď hľa, mamička ešte spia. Aj deti, zvyknuté včas ráno vstávať a unúvať chlebík, ešte spokojne odfukujú. Tým lepšie, pomyslela Milka. Ona necítila už únavy a vstala, aby sama

prešla si po svoje nové šatočky. Kým ta hor' príde a kým vráti sa odtia[r], bude deň.

Ticho, tichúčko vstala, prehodila na seba sukničky a nejakú »vizitku«, stiahla punčošky na nôžky, topánky vzala len do rúk, aby klopkaním nepobudila svojich. Na palcoch vyšla von na malú pavlač. Na šťastie nevrzly ani jedny dvere. Na pavlači sadla si na najvyšší schodík a obula topánky. Keď zavāzovala tkaničky, počula biť hodiny z izby. Číta — dvanásť. Zľakla sa. Ešte len polnoc! Čo teraz? Vrátiť sa a ľahnúť do postele nazpät? Ale ona dobre vie, že zpät nemožno a keď už raz zabrala sa, nech len ide, poručena Bohu, ďalej. Tak odhodlane sostupuje schodíkami na dvor a podstienkou ku dvercom. I tu ešte kráča pozorne, aby nezavadila alebo o kameň, alebo o drevo. Zodvihne drevenú kľučku na rozkyvotaných dverkách a vystúpi na ulicu. Ticho je všade, len tam kdesi na hornom konci zabrechal pes. Tichou nocou nesie sa ten zvuk ďalej. Slabý vetrík tiahne od Tisovca. Rimava šumí, jej vlny ako stopené a rozliate striebro tečú svojím obvyklým korytom a tu zažblnknúc, tam ticho zastenajúc, konajú odvekú púť svoju na dol. — Milka obráti sa ku severu. Pred ňou stojí kostol, malý, drevený a ošarpaný ináče, ale v túto chvíľu vidí sa jej, že pred ňou vypína sa v obrovskej velikosti, týkajúce sa nebies, príšerné stavisko. — A tá bránka, táto tajomstvená skrýš všetkého nadprirodzeného! Odtiaľto vídať vychodiť hneď postavu bez hlav hneď čierneho psa, hneď kôňča. Kde sa tam berú a č tu chcú, chúďa, Milka nevedela, ale že nemôže byť b

ničoho, to je isté. Hľa, ženy vo mlyne, keď si donesú zrno a čakajú, kým sa im nasype, rozprávajú si i to i to — a to sú len hodnoverné osoby! Pravda že, ony pred apuškom za svet nič podobného nespomenú, lebo apuško neveria — — Len ako prejsť vedľa tej bránky! K tomu treba nemalá odvaha. Zažmúri Milka oči a nadto položí ešte aj pravú ruku na ne, aby nič nevidela. Ľavú drží vystretú a tak pozorne kráča popred kostol ku fare. Potkla sa, bezmála spadla, ale predsa zadržala sa v rovnováhe. Otvoriac oči, videla, že je už pred farou. Teraz, po most kráčala už bystro a smelo, ale pri moste zase zastala. Ak ide mostom, musí ísť ulicou, a tam, u Brádňanov, zlí psi, ako sa im obráni, tí neznajú žarť! Po krátkom premýšľaní odhodlala sa, že pôjde na mlyn. Tam predriape sa cez lesu, lavičkou prejde cez Rimavu a bude. Obchod je to tiež veľký, ale aspoň psov niet. Tak napred! Mlyn stál ticho, nepohnute, niet mletia; i príšerné stavanie starého, opusteného pivováru smutne vyníma sa tu v letnej noci. Lesou preškriabala sa šťastlive, obzerá šatočky, či neroztrhla na vzdorovité prútiny, ale na šťastie nevidno nič. Teraz prichodí jej liezť cez hustú vrbinu, potom je na lúkach »medzi vodami«. Šuchoce mladý list vrbiny a jaľšín, ako by bol zo samého merného hodvábu — a Milkino zajačie srdiečko bije strmo. Zavše obráti hlávku so strany na stranu, odkiaľ asi vykročí dáka mátoha. Ale nevidí ničoho, i kráča, hrdinským predsavzatím hýmá, ďalej.

Silnejší hukot a spád vody ohlašuje, že je hať na blízku. Teraz, ako cez hať? Ponad samú hať vedie síce úzka lavička, jedno prevalené brvienko, ale to preísť je vo dne kunšt, nieto ešte v noci. V iný čas vyzula by si obuv a prebrodila Rimavu, ale teraz, v jarný čas, je Rimava rozvodnená a strmá. Vie Miluška, aká je v takýto čas Rimava dravá, veď hľa, povedajú, že každoročne žiada svoju obeť na ľudskom živote. Vzdor tomu, ona neváha, ona musí preísť na druhý breh, aby sa mohla dostať na hradskú. Voda hučí, penia sa padajúce prúdy a vysoko striekajú drobné perličky do vôkol. Sem chodievajú deti kúpať sa, aj Milka je často medzi nimi, ale teraz vyzerá to všetko tak desno a neznámo. Hlava krúti sa, keď treba pozreť do vody. Hlboké stíny vrhajú vŕby a jalše na kúty divej rieky, zdalo by sa ti, že tam sú samé priepasti, obydlené vodnými pannami, striehnuvšími na ľudské duše. Šťastlive prešla Milka na druhú stranu. Vydýchla zhlboka. Teraz ešte krížom cez konopnice a je na hradskej. Nové neresti! Hľa, tu »Skalica«, ohromný balvan, ktorý vraj za dávnych časov čert sniesol na malom prste dolu z Gralichovho a postavil tesno nad Rimavu, že táto zúžená a stiesnená pení i krúti sa, akoby vo večnom hneve, zato, že ju tak do úzkeho vohnal ten priepasník pekelný. — Neradno je tadiaľto ísť v noci. Vyprávajú ľudia, a to nie dáki mechom udretí, ale ľudia vážni, na slovo vzatí, že tu vídať všeliaké neslýchané zjavy. Hneď je to chlap s pipou v ústach a na pipe sedí uhoľ — hej, taký ako päsť, len sa tak kurdí z neho. Hneď zase kotúľa sa »veľač

pred sdeseným pocestným, čo je ani člôvek, ani zver. Ale najviac nevidno nič, — len ako, ako nie, odrazu človek tadiaľ idúci ani nepomyslí, iba keď už sedí tam dolu v krútňave. A ak ho neratujú iní, nuž tam zahynie. A to že zato je tu taký nepokoj, lebo na Gralichovom majú byť skryté poklady, ba aj Jánošíkové gajdy tam odpočívajú a čakajú, až príde taký junák, ako bol Jánošík sám, aby zadudal odzemok. Všetko to poprichodí Milke na myseľ, aj inšie, milšie obrazy zjavia sa v spojení s touto »Skalicou«. Na tisovský jarmok vyrukuje obyčajne celá Píla, menovite tá ženského pohlavia. Často niet ani valne do groša, a predsa len nemožno jarmok zameškať. Vtedy deti čakajú pri »Skalici« mamky svoje. I rozpradú sa živé debatty. Čo komu donesie mati. — Často pravda vzbudí sa vopred už aj závisť, aj škriepka, no predsa je to očakávanie vždy radostné. Čo len koláč za groš, medovník za krajciar, už je veliký jásot — a keď ešte čo možnejšia matka donesie červeno-žltý nožík, alebo harmoniku, niet radosti a hrdosti konca kraja. Chodieva sem aj sám mendíčok a spieva pobožnú pieseň (s bezbožnou mysľou) — a mimoidúci dajú mu do buksy krajciar alebo dva. Aj žobráčkovia dostavili sa; priesmyk, i tak úzky, bol touto miešaninou a živo besedujúcou spoločnosťou temer zatarasený.

Aby nemusela vidieť nahodilú nejakú tú príšeru, Milka zase použila taktiku bojazlivých detí: zažmúrila oči a šla rezko ďalej. Že takýmto spôsobom ľahko mohla ztratiť smer, pojsť dva-tri kroky na pravo — a divoká riava by bola mala svoju tohoročnú obeť. Ale ona ve-

dela tú cestu nazpamäť a či chránila ju vyššia ruka, že nepomýlila kroky...

Ide ďalej. Tu, kde sa vezme, tam sa vezme, ide cestou žobráčik, neboráčik. Milke razom napadlo, že za onoho času chodieval Pán Kristus v podobe žobráčika po svete, aby zkusoval, či sú ľudia dobročinní a či sú nie veľmi bezbožní a pyšní, zvlášte či sú deti úctivé oproti starcom, či vedia, čo sa patrí. Ak je toto tiež On?! Prečo nie, divy ešte i dnes sú možné u Neho! A v túto noc, kdežeby teraz žobráčik šiel cestou, veď teraz každý spí a odpočíva. Srdce jej zase začalo biť tuhšie, zmocnila sa jej bázeň, ale aj posvätná úcta — a keď prišla k žobráčikovi celkom blízko, zavolala smelo a jasno:

»Dobrý večer vinšujem.«

A ono ti už bolo po polnoci. — Žobráčik odpovedal:

„*Pán Boh si daj aj tebe!*“ A pozrel prívetive, ale aj s úžasom na malé, osamelé dievča, tu v tejto pustine. Pokrútil hlavou, pomyslel si čosi, ale nepovedal nič, len šúchal sa pomaly ďalej ku Píle.

Belie sa cesta pred Miluškou v svetle mesačnom. Vŕby, hraby a leština vedľa cesty stoja nehybno, nezašuchoce ani lístok, ani sbielce nepohne sa, je tak ticho, že vedľ a krokov svojich počuje i tlkot vlastného srdiečka. Prichodí ku Zlámancom. Za dávnych čias, keď ešte dolina bola samá močarina, viedly cesty vŕškami, a tu vraj, kde stojí hostínec Zlámanec, bola cesta veľmi zlá.

Ale aj preto volá sa Zlámanec, že tu bol kameňolom. Lenže ešte niečo je pri Zlámanci strašlivého, a to je močarina, z ktorej predtým vychodil pán Rokytovský a zastavoval ľudí Ale, mysli si Milka, pána Rokytovského už niet, zabil sa vraj na Čiernom Blate – a tak, čoho sa báť?! Školiarka víťazí nad pôverčivým deckom, spomína si, čo hovoria apuško o mátohách, a ide ďalej.

V tom vyskočí z jednej lúky pes a zhavkne na ňu. Tak preľaklo sa chúďa, že ledva vydýchlo... A čudným, neprirodzeným hlasom zvolá na obludu:

»Ideš?!« Sama predesila sa toho hlasu. Ale predesil, zahanbil sa aj pes. Vravia ľudia, že pes zahanbí sa, keď vidí bezbranné dieťa. Či je tak, neviem, len to je isté, že tento skutočne zahanbeno, krotko kráčal potom vedľa Milušky a »krútikom, chvostíkom« sprevádzal ju až po papiereň. Nuž hľa, prečo jej neublížil, veď to bol pes z papierni a on ju bezmála poznal.

Nové strachy! Tesno za papiernickou záhradou je »Skalička«. I tu, ako na pilianskej strane, vídať všeliaké netvory. Zo »Skaličky« vychodí hneď biela, hneď čierna pani. A báťa Beňadikove len nedávno, keď išiel tadiaľto, postretol pána s tou pipou a s tým uhľom a pekne poklonil sa mu. On nič. Pozdravil ho druhý raz, aj po tretie priklonil sa, ale ten veru ani »bé« ani »cé« nepovedal. Nuž poznať, že i to nebol dobrý. —

Dobre, že už vidno tisovskú vežu, hneď je dievčatku ľahšie okolo srdca. Teraz už, prichodiac k prvým domom mesta, nemá nič strašlivého pred sebou. Aspoň

nevie o ničom. Len či ju zase nenapadnú psi, už akokoľvek bude, ona statne vykračuje ďalej. Všade je ešte tma a všade ticho. Len v jednom dome vidno svetlo a počuť z neho nábožný spev. Rozozná melódiu, vie, že tam majú umierajúceho, alebo snáď už umrlca v dome. Jasno počuje jednotlivé slová a pozná, že spievajú »Žádné okamžení«. — Mimovoľne zachveje sa, vzpomienka na smrť je predsa len čudesná a naplňuje človeka bázňou. Rýchlo prebehne tou ulicou. S veže počuť hodiny. Jedna, dve, tri štvrte. Teraz ťažko padá jej na dušičku to povedomie, že pani krstná iste ešte spia, a keď ich ona zobudí, budú sa hnevať! Čo robiť? Či počkať tu niekde na ulici, alebo pred dvermi príbytku krstnej mamy? Pripadá jej na um, že je pani krstná dobrá a veselá. Že jej ona odpustí, keď vyburcuje ju zo sna. Veď nedávno, ako sa smiala, keď bola tu maminka na návštevu a Milka s ňou, pani krstná dala doniesť piva. Vtedy ešte káva nebola tak veľmi v móde, ako dnes. Ani zaváračky a všakové »cimitringy«, ako dnes hneď od cukráša kupujú, ale vtedy si panie uchliply »kus« pivca a bolo dobre. Tak pani krstná núka svoju milú piliansku kmotru a hovorí: »No, kmotra, napime sa, kým je *teplé!*« Nato, zbadajúc sa, rozchichotaly sa pani krstná a pani kmotra tiež, len im tak slzy tiekly po lícach. V spomienke na túto udalosť dodá si Milka smelosti a príduc ku dverám, zaklope. Nič. Zaklope silnejšie a volá:

»Pani krstná, pani krstná!« Slabý hlások odzneje bez výsledku. Z klopania prejde na búchanie. Na čele

vyrazil sa pot a duše zmocní sa bázeň, že pani krstná je snáď ani nie doma a šaty azda neušité! Zase, teraz už silno zabúcha pästou na dvere. Nato počuje, že tam dnu niekto chodí a hovorí.

»Kto že je?« zpytuje sa hlas z vnútra. To sú pani krstná, pomyslí Milka a teší sa.

»Ja som!« odpovedá ona.

»Ja! Aj ja som ja!« zase nato pani krstná, otvárajúc oblok.

»Ja som, prosím ponížene, Milka z Píly.«

»Jaj, Mila, bodaj ťa — — ako som sa naľakala!« odľahčila si pani krstná, nie priam po krstno-materinsky. »Čože chceš, či azda umrel dakto z vás, či je chorý, že takto nočnou hodinou búriš ľudí zo sna? Poď dnu!«

»Jaj, nejdem, pani krstná, len — prosím ponížene — prišla som si — po — moje šaty!

Rázna pani zase povedala také príkre slovo, že Milka skryla by sa radšej do myšacej dierky, ale čože, už musela i to pretrpeť. Ani nepovolila na volanie krstnej matky, ale ostala pri svojej pokornej prosbe, aby jej ráčily šatočky vydať, lebo ona chce s nimi byť doma, kým pobudia sa domáci. Na veľa prosieb podali jej hotové šatočky oblokom von. Ako by mala poklad, tak prijala Miluška šaty z rúk dobrej panej. Pekne poďakovala a zavinšujúc dobrého zdravia, ponáhľala sa z mesta. Nevidela ona nič viac — mohly pre ňu teraz príšery a mátohy tancovať a vábiť, mohli byť aj psi, aj iné potvory, ona nesie svoje nové šaty na rukách,

nežno, starostlivo, chrániac ich pred úrazom, sťa matka svoje milované dieťa. Za mestom nemohla ďalej odolať túžbe videť šaty, ako sú ušité, či sú na nich gombičky, ružice a inšie okrasy. Sadla si na kraj priekopy, rozprestrela sukienku a obzerala nové šaty. Aká rozkoš! Na driečiku skutočne ružica a v nej červený gombík! Aj na predku sú gombíky také isté — a tie kvietky po tej sukničke, ako »hľadia« na ňu, ako by len naozajstné boly. Nič nevadilo Miluške, že látka šatočiek bola lacný kartún, pre ňu nové šaty sú udalosťou, epochálnym zjavom. — Nie márnomyseľnosť, bolo to čosi inšie, čo hýbalo jej malým srdcom a nútilo ju k takej nebezpečnej nočnej púti pre jedny šaty. Neteší sa tak kráľovná svojmu drahocennému šperku, ako teší sa ona týmto šatočkám. Hrdá na svoj výdobytok, poskladala šaty pozorne a starostlive, aby nepokrčily sa a ide ďalej k domovu.

Ó, ty sladká doba detstva! Ty nevinná spokojnosť s málom, v tebe je záruka, že budeš vedieť si oceniť dary, ktoré pre teba nachystané má Hospodin!

Rýchlejšie, ako ta hor', prišla Miluška domov. Ešte všetko spalo. Všetkých našla tak, ako ich nechala. Veď i tak zneje želanie lúčiacich sa: » — a bodaj som vás všetkých tak našiel, ako som vás zanechal!« Milka vkročila do dvora, zatvorila pozorne za sebou dvere a zase na schodíkoch vyzula si obuv. Ani pitvorné, ani izbenné dvere neklepaly, tak opatrne všuchla sa dnu. — V prednej izbe povesila šatočky pozorne na klinčok, potom zošuchla so seba sukničky a šuch, do teplej po-

stieľky ku sestričke Linke, ku ktorej teplému, okrúhlemu tielku pritiahla sa blízko, blízučko, aby zimou skrehlé údy sohriala. Dieťa zmrvilo sa, hodilo rúčkou, zmrnkalo zo spania čosi, ale neprebudilo sa. V sladkom povedomí, že na exámen predsa pôjde v nových šatočkách, unavená, uzimená, zaspala.

Slniečko svietilo, keď sa zobudila. Lúče jeho predraly sa konármi starej broskyne, vinúcej sa po stene, a skulinou vedľa kartúnovej záclony vnikly do malej izby. Mamičkina posteľ bola už prázdna: ona už istotne na dvore, ako bedlivá gazdiná, pracuje a koná pre svoje milé deti. Všetci ostatní ešte sladko spia: i apuško, i Imro, Ľudo, Julka, Linka a Frico. Janíka vtedy ešte nemali. Milku netrpelo viac v posteli, vyskočila, aby presvedčila sa, či nebol to len sen, tá nočná výprava — a či je to skutočnosť? Áno, skutočnosť, krásna skutočnosť! Tam visia šatočky so všetkou krásou a ozdobou, s ružicou a gombíkami. Prešťastná vybehla von, aby mamičke prvej sdelila svoje blaho. Mamka práve dojila kravičku, keď ona vbehla do maštale: »Mamička moja, tu sú moje šaty!«

Mamka sa nazdala, že šaty doniesla slúžka panej krstnej, a preto čudovala sa, že či tak zavčasu?«

»Ach, mamička, veď som ja sama bola po ne!«

»I, ditä mojo, nemaj mä za blázna!« hovorila mamka tak po slabošovsky, lebo nikdy viac tú mluvu neponechala.

»Ba, mamička, ja som bola dnes v Tisovci.« A potom rozprávala žasnúcej matke dopodrobna celú púť svoju a ako ju prijala pani krstná.

»Jaj, dità mojo, — čo ti povie otec!« — zvolala mamka.

»Prosím ich, mamička moja, nech im nič nepovedia! Nepovedala nič a apuško nedozvedel sa, kto a ako priniesol nové Milkine šaty; veď dnes mali veľký deň a veliké povinnosti.

Milka bola svojej veci úplne istá, to jest, že na exámene bude dobre odpovedať. A ešte v nových šatoch! Hneď cítila sa istejšia, ani čoby ju bol — ako sa hovorí — na koňa posadil.

Aj ináče exámen vypadol veľmi dobre: deti vedeli všetko, akoby hrachom sypal a v peroráciach ani raz sa nepotkly. Dekani jednohlasne vyhlásili exámen za úplne podarený, už aj zato, že na obed boly výborné brindzové halušky. (Prirodzene bolo aj inšie veľmi znamenité.) Po obede dostavila sa aj pani krstná, vždy dobrej vôle, vždy ku vtipom naladená. Tak aj teraz odtrhla dakde akýsi kvietok a keď apuška zazrela, zanótila mu:

Keby si bol ako druhý,
dala bych ti pierko z ruži;
ale že si len šepleta,
dosť ti bude krutameta.

V inší čas by bola Milka a s ňou i druhé deti videly v tomto velikú dehonestáciu a urazenie apušku,

ale dnes, v tento všeobecný sviatok, dovoleno bolo viac, než inokedy, a preto i apuško uškrnul sa pod jeden bajúz a povedal svojím tichým, flegmatickým spôsobom slovo, dve — a bol vtip jadrný, dakedy aj priostrený. Dnes prepieklo sa aj Milke, — apuško nemal pre jej prečin inšie, než svoj tichý úsmev. Inokedy bol prísny a bol by trestal — ale dnes!

A tak veselo, ako začal sa jej ten deň, tak, bez disharmonie aj skónčil sa, a ona šťastná, ako vedia byť šťastné deti, usnula v pomyšlení na svoj skvost, na nové šatočky.

T. V.

Biela ruka.

Už neraz som ju zľúbal, vrúcne, vrelo
a neraz slzou vrúcej vďaky zrosil
a neraz s úctou pred ňou sklonil čelo
a na ňu nebies požehnanie prosil.
I nenie div, že v pokon k piesni smelej
sa tichá moja lyra odhodlala,
(ach, k piesni iste tichej, neumelej)
i spievam o nej, ruke bájnej bielej. —
Ó, vrúca česť jej, preúprimná chvála!

Už ako detsko cítil som, jak ona
sa nad kolískou mojou verne vznáša,
mňa prežehnáva krížom do snov lona,
no v peklo zažehnáva satanáša;
ja zasnul sladko bezpečný a istý,
že ruka biela sen môj stráži verne;
ja detska sen snil nevinný a čistý,
a keď sen prchnul v svet svoj potemnistý,
ja s úsmevom tú ruku pritknul k perne.

Keď prišiel čas už brnknúť v svety — práve
jak vtáča z hniezda —: ruka bájna biela
na mojej dlho spočívala hlave
a žehnaním a modlitbou sa chvela,
a čul som reči — ó, jak milo znely,

jak vrývaly sa v dušu plnou mierou!
ja zcítil v srdci kýsi zánet vrelý,
rozluky prvej bôľne hnutia mrely,
blen sladnul, šiel som posilnený vierou. —

A medzitým, ó, práca koľkoraká
tou rukou konaná! Hľa, ako lieta
ňou hnaná ihla takáto i taká,
hneď jedna, hneď viac družno sa ich splieta!
U kolovrátka zas sa zjavuje mi,
zas u sporáka zjav jej sa mi skytá,
ba -- česť jej — zhrdnúc predsudkami všemi,
i do korýtka siaha, čŕčre v zemi —
A ktože všetky úlohy jej sčíta!

Však skoro dosť som zvedel, že vie ona
i perom vládnuť, papier posiať skvostmi.
Ó, hľaďte, koľké ona divy koná:
jak ožil papier viery letorostmi,
naukou zbožnou, útechou i radou,
ponukom vzletným: ctnosťou ozbrojiť sa,
výstrahou ráznou pred plemenom hadov —!
I vzdeláva ver, trasúc dušou mladou —
Hľa, koľká sbierka, plná pokladnica...

Ja chodil svetom, ale ruku bielu
vždy, všade citil na svojej som hlave;
mne ona bola radcom, spruhou k dielu,
anjelom strážcom v pokúšaní dave
a požehnaním veľkým všade, stále, —
a že som šťastne obšiel kaluž mnohú,
že neutonul v brude som a v kale:
to ruke totej pripočítam k chvále —
Ó, požehnaná ruka — Sláva Bohu!

*

I spovedám sa: Prišla doba bludu,
kde, šuhaj, mnel som: lepšie bude azda
sa strániť tŕňo-cesty, obísť hrudu,
či plávať tade, kade prúdu brázda...
V tom ruka biela zrazu sa mi zjaví,
i pohroziac, ma zadržala v páde
i ukázala v diaľke cieľ mi slávy —
Ja videl: k cieľu nutno bez unavy
tým tŕnim priamo, — pustil som sa tade.

A tade šiel som verne. Ruka biela
ma viedla, na cieľ pokazujúc verne
a siliac krok a stierajúc znoj s čela,
a ruku tú ja zavše pritknul k perne.
A, sťaby k poľahčeniu cesty slúžil:
strán cesty mnohý poľný kvietok sedel,
ja zdvihol vše a s hruďou som ho sdružil,
a slyšiac vtače spev, ja vrelo túžil:
ó, keby ja tak pekne spievať vedel!

Tak išiel som, i idem. Zvážnel síce
krok predtým bystrý, zvoľnel — (veď už dávno
jun dospel, duma mužstva sadla v líce) —
síc pomaly, no kráčam neunavno.
Tŕň zavše pichne v nohu, zúpeť núka,
nad hlavou neraz stmie sa, zhrmí, udre,
a hlavou, srdcom zjatrí krutá muka;
no nič to, ajhľa, tu veď biela ruka:
pohladí, zhladí, zhojí milo, múdre.

A časy idú, letia, pomíjajú,
a pútnik kráča vždycky ďalej, ďalej,
vždy bližšie k cieľu — (či snáď k mohýl kraju?...) -
s ním ruka biela v shode, v láske stálej...

A medzitým, hľa, temnie ruka biela
a posýpa sa vráskou, ale za to,
kýmkoľvek vládze, koná dobré diela —
A ja ju žehnám s úctou, ľúbam z vrela,
ó, požehnaná! zlato na ňu, zlato! —

Ó, ruky biele, požehnané, drahé!
Vy ružové sny detska v moci máte,
vy dávate smer mládencovej snahe,
vy v bojoch žitia muža podpierate,
vy stlete starcom na spočinok lože;
váš vplyv — a dobro, pravda, krása vzplanie
a život z Boha vzrastie a sa zmôže —
Ó, ruky biele! — Ztužujže ich, Bože!
a lievaj na ne hojné požehnanie!

Martin Sládkovičov.

Pančava.

Novella od *Svetozára Hurbana Vajanského.*

I.

Ako časom sklame ľudí praktický, suchý výpočet! Na pomedzí dvoch chotárov, v čistom poli, špinavá židovská špekulácia vystavila dom cieľom strašne prosaickým: merať pálenku a robiť zákonne síce dovolenú, ale predsa nehonetnú konkurrenciu arendátorovi regálu v Kožuchove, bohatej, čisto roľníckej obci. Arendátor, jeden z tých málo kresťanov, oddavších sa na krčmárstvo, človek nejasnej prešlosti, vediac, že s židom je u nás na Slovensku ťažký súd, podišiel, keď neopovážil sa preskočiť: kúpil hotový dom, preplatiac ho trojnásobne, zavrel kľúčom a meral pálenku v Kožuchove bez konkurrencie. A dobre počítal. O niekoľko rokov prázdno stojací dom, »pančavou« zvaný, vyplatil sa bohato. Majiteľ nestaral sa oň. Čo bolo zo železa ňom, pobrali cigáni, dvere bez pántov a okuvania spá kožuchovskí parobci, keď boli s koňmi na obnôcke neďalekej paši, »Bahnom« zvanej, ostatné mizlo, až z

staly len tri izby s kuchyňou a sieňou, dobre kryté škrydlicovou strechou, pusté a prázdne.

Uhlie, ktoré zostalo na krbe, slúžilo všeliakým nezbedníkom k umeleckým a literárnym pokusom. Vybielené steny totiž pokreslené boly figúrami a popísané veršami. Medzi figúrami bolo nápadne mnoho čertov, medzi veršami mnoho bežných neslušností. Ale boly i satyry na židov, na rychtára, farára a rechtora, na starú kobylu rychtárovu, ktorá vraj »mnoho sveta schodila, až kosti složila.«

To všetko muselo povstať skoro po kúpe, lebo po istom čase takého smelca nebolo, ktorý by bol opovážil sa vnísť do pančavy, a tým menej tam žarty vystrájať. Zašly ta časom iba nevinné deti, zatúlavšie sa za makom; ony ešte nevedely, kde nachádzajú sa. Ináč by boly pančavu kārovaly. Povstal totiž chýr, že v pančave straší. Bol to neobyčajne silný chýr, ba viac než chýr, to bola istota, najmenej tak silná, ako v mestách, že stoly tancujú. Ale nielen pre Kožuchovanov, ale i pre súsedné mestečko Slamnicu. Nuž nech bolo čo chcelo: z praktickej, krčmárskym cieľom venovanej stavby stala sa romantická, bájami, čarodejstvami, pekelníctvami, nadprirodzenosťami kypiaca miestnosť.

Že tam húka čosi nocou, to vedel každý. No kostolník bol hotový odprisahať, že keď šiel z trhu zo Slamnice, obloky pančavy boly osvetlené, ako kostol na Sylvestra, a hudba hrala taká, akú nikdy nepočul. Stará Ondrichová videla nad polo rozrumeným komínom ohnivého hada. Pahraba, človek smelý a pravdo-

mluvný, na vlastné oči videl, ako do dvier kráčajú panny, v bielom rúchu, a oblokom vyletujú čierni holomci na senných vidlách. Krištof, človek čítaný, tvrdil, že mnoho sice hovorí sa, a on na babské povedačky nedá nič, najmä na povedačky Ondrichovej, ale čo sám zkúsil, je veľmi podivné. Šiel na Bahno za koňmi v peknú letnú noc, a ako porovnal sa s pančavou na poľnej ceste, ktorá beží okolo nej na strelenie, počul od pančavy jasno a javno: »Krištofe! Krištofe! Luca rechce, Luca rechce!« A na Bahne čo našiel: jeho Luca odputnala sa, keď chlapec zaspal, nabŕdla na ostrý kôl u hranta, kde kravy vodu píjaly, a prerazila si bok. Tam ju musel zahrabať, lebo do rána bolo po nej. Za sto zlatých by ju nebol predal. Podobných prípadov spomínalo sa toľko, že najtomášskejší Tomáš v celom okolí aspoň hlasno nesmel pochybovať o tom, že v pančave straší. Farár síce brojil proti povere, ale čo? Hovorili, že sám, keď viezol sa z jarmoku okolo pančavy o pol noci, riekol ku kočišovi: »Pohni, Ďurko, tu je otupno!«

II.

Janko Dubec nosil v Lieskovanoch najkrajší »kosírek« za klobúkom; on to smel, lebo bol najsilnejší mládenec na široko i ďaleko; ale bieda jeho bola: on chcel za ženu i najkrajšie dievča Kožuchova, rychtárovu Zuzku. Za chotár vydať dcéru bolo samo sebou obidne a ešte bohatú a driečnu! »Vydali dievku za prespolného«, to značilo toľko, ako že ju odtafárili, nešťastno

urobili, vyhodili a okrem toho obrazili domácu mládež. Akoby v Kožuchove nebolo dosť mládencov!!

I nebezpečno bolo uchádzať sa o krásku zo súsednej dediny, chodiť na vohľady. Záletník miesto sladkej chvíle u oblôčka mohol ľahko nabrať toľko na chrbát, že to dlho nezabudol. Niektorým smelcom i hnáty dolámali.

A na Dubca mládenci Kožuchova mali dávno s breha... Postískal bol niektorých v Slamnici na hodoch. Čierneho Ďuru ohlávkou vyobšíval na medzi, sám Boh vie, ako, dali sa do bitky. Dubcovi prosto nepáčila sa Ďurova tvár a švacol ho bičom. Ale keby všetkého toho nebolo — rychtárova Zuzka... prvá panna dediny! I na katechismuse bola prvá. Veď je to svätokrádež! Horniak lieskovský! Však ti my dáme!

No ani rychtár s rychtárkou neboli dobrí Jankovi Dubcovi. Rychtár myslel na spojenie rolí s niektorým súsedom (»role sobášiť«, bol bežný výraz), rychtárka bola by skôr hodného šuhaja na prístupky — nie žeby chcela jedinú dcéru zašantročiť do cudziny. Lieskovany ležaly od Kožuchova tri štvrte hodiny, ale bliž k horám, preto boly nielen cudzinou, ale nadto i horniakmi. A akými! Veď tam gunára volali husárom a zatŕhali po horniacky na *ie* a *ou*, kopy stavali nie po kožuchovsky a senníky volali »gátormi«.

Zato Zuzka ináč pozerala na Janka Dubca z Lieskovan. Do mesiaca síce nehľadela, u potôčka nevzdychala, ani by sa nebola hodila do močidla, keby ju za druhého vydali, no Janka mala rada, veľmi rada. Bol šváriny,

mocný a tak dobrý, tak dobrý! Ona vždy myslela, nevdojak, na chlieb s maslom a medom, keď s ním hovorila. Ani nebol taký dotieravý, nachmatkal ju za plecia a ramená, nedával jej buchnáty, ako druhí, keď chceli byť ľúbeznými. Prečo toho nie na prístupky? Mama chce pomoc, a kto je mocnejší a pracovitejší? Ale to malo tiež hák. Dubec mal tiež rodičov, nebohatých, ale visiacich telom i dušou na svojom lieskovskom štvrť-sedení. O prístupkoch ani reči. Vari je ich syn žobrák, čoby na cudzom mal hrdlovať? Nech dovedie si nevestu. Roboty dosť! Tak Dubcová celkom správne myslela a Dubec len to smel myslieť, čo žena. Ona nosila v dome nohavice, ako sa hovorí po slovensky, a tak, dávno riešila ženskú otázku dotýčne svojej domácnosti.

III.

»Čierny Ďuro poslal svatov do rychtárov,« riekla na trhu v Slamnici Ondrichová mladému Dubcovi s takou radosťou, s akou donášajú ľudia nemilé chýry: »nuž veru tak!« remzila s nateševuou tvárou a blyštiacima očima. »Žeby mu ju nedali, ani pomysleť! Na Padelkoch bežia im role jedna pri druhej, ako stuhy, i lúkami súsedia. Rychtár bol so starým v hneve, že mu odkáša, ale sa naskutku pomerili. Dnes bol u advokáta žalobu odvolať. Nuž tak.«

»Ale Zuzka za Ďura nepôjde!« riekol Janko slabý hlasom a zapálil sa. Pritom sklonil hlavu, tak že hrd kosírek triasol sa mu nad čelom.

»Talafatky, nepôjde! Vari sa jej opýtajú... Rychtár sedí u Uršuly a pije s Čiernym. Tak si pripíjajú... a majú už v hlave. Starý Čierny platí, to sa ľúbi tomu skúpemu starigáňovi rychtárovi. Nikdy nepije za svoje. Ale dievčaťa škoda, to už svätá pravda. Bol by z vás za párik, bol. A ten ozembuch shrábne i dievča i veno...«

»Ondrichová,« riekol Janko a chytil ju za ruku, »tu, toto je vaše... povedzte Zuzke, že ju čakám v Dieloch, pri potoku u krivej vŕby.«

»Ale čoby to, čoby to! Vari som ja taká ..« ale pritom schvátila dva strieborniaky, ako mačka myš.

»Bože chráň! Vy ste predsa vysoko vážená matróna, pán farár modlili sa za vás, keď ste mali tú lámku!«

Ondrichovej páčila sa »matróna« ešte viac, než strieborniaky. Ona ich rýchlo tri razy popľula a skryla do vrecka na sukni.

»Ako je to možno? Dievča chránia, ako zrenicu oka a striehnu za ňou dňom i nocou.«

»Vidíte, sami hovoríte, že rychtár pije so starým Čiernym u Uršuly... Príde domov, vlastne dovezú ho jeho tučné rakúske kone, a potom, hajde, zas do krčmy na dedine. Odkedy je rychtárom, tak rozpil sa. A rychtárka v taký čas ani kroka od krčmových dvier... Úbohá, hľadí oblokom alebo dvermi a čaká...«

»Veru Bože, poľutovať ju musí každá poctivá duša... už chodila i k bohyni Bošáckej...«

»Teda urobíte mi to?«

»Tá jej poradila, aby mu naliala tajne do pálenky odvar z pavúkov a čriev z netopiera...«

»Ondrichová moja drahá....« netrpezlivo pretrhol tok reči Janko.

»Ach, s tou Zuzkou! Ale veď ona nepríde! Či je to zvykom v Kožuchove, aby sa dievčence schádzaly s prespoľnými frajermi... a to pri potoku — neďaleko pančavy!«

»Keď nepríde... to nebude vaša vina... Prisámbohu, Ďuro nedožije do svadby ..« Hlas Jankov triasol sa, tak že sa starena naľakala.

»Nie tak, Janíčko, ja ti iné poradím,« ona chcela si ľahko zarobiť strieborniaky, »zabehni aj ty k bohyni do Bošáce... Tá ti pomôže... Tak počaruje rodičom, že všetko zrušia. A keď to nebude môcť, dá ti taký liek, že na veky zabudneš na Zuzku... Veď hovoria, že tvoj otec bol u bohyne, keď ťa svobodil od vojenčiny. Ona tak zaslepila oči pánom, keď si bol pod mierou, že chlap ako buk, zdravý ako Rus — a untáglich... a Vidrákov Ondro, od zeme nikam, chriašteľ — duša chodí doňho spávať — a musí kanóny pucovať...«

Rapotanie stareny do sĺz najedovalo prchkého, trochu k násilenstvám nakloneného Janka. Zabudnúť na Zuzku! Pod hrdlo chytiť starú babu! No potlačil hnev a dal sa ju zas len prosiť.

Vec bola náhla. Ďuro Čierny bol nebezpečný súper. Majetný jedináček a Kožušan! Dubec mal malý majetok, bratov a sestier pol tucta, a bol Lieskovan!

Rovnej cesty k Zuzke nebolo, a hlavne, či bol istý,

že keď pôjde dvermi, ona neukáže mu chrbát? Pravda, bola mu vždy milá a pozerala naňho zpod hustého obočia tak šelmovsky a pritom, keď myslela, že to nepozoruje, s takým milým, sesterským pohľadom. Možno, jej lichotilo, že on, taký mocný, až báli sa ho pri muzike, víťaz pri pasoch a prvý junák pri šialených kúskoch, ju, takú veľmi mladú, slabuškú, tenkú, vyznačuje pred dievkami, z ktorých budú »roby ako levy«. Pravda, i pierko mu raz dala. Ale či len jednomu dávajú bujné krásavice Kožuchova pierka? Veď oni sú pýcha celého kraja! Tvrdé tielce, ako kremeň, kroj bohatý, krátke suknice, čižmičky kordovánky, nôžky malé... známa vec.

A tak si on to rozmyslel v svojej tvrdej hlave: jestli príde Zuzka ku krivej vŕbe, nikto mu ju nevezme, jestli nepríde, pôjde on na vojnu, do Ameriky, za more suché i drevenú skalu, ale najprv tak postíska Ďura, že mu budú skôr na pohrab vyzváňať, než na sobáš. Bohu prisám, tak!!

Ondrichová konečne sľúbila... »ale o mne ani muk!« doložila. »Mala by som sa! I tak mám nepriateľov plnú dedinu. Starý Čierny povedal, že som stará klebetná trlica. Ja — klebetná! Čuším, ako hrob. A vedela bych moc! Vari neviem, čo robieva pisár u Lazníkov? Že vraj assekuráciu vymeriava... Áno, s mladou...«

»Ondrichová, ale i o tomto treba naozaj mlčať...«

»A ten hluchý žid vedel by mnoho rozprávať, keby nebol i nemý, ako mŕtve dieťa;« Ondrichová nedala sa

tak ľahko pretrhnúť, »a Krnáčka čo behá tak často na poradu do Slamnice, a potom uliciami fŕľa...«

»Tak dnes večer, v Dieloch, pri jarku, u krivej vŕby,« zlobno riekol Janko a temer by bol hrozil.

»Ach, ja biedna stvora! Ja opustená vdova! Čo si to beriem na staré väzy! Takú zodpovednosť! A keď sa dačo stane?«

Janko šupol do ruky stareny ešte jeden strieborniak a riekol:

»Ale ma neošudíte? Ondrichová... rozvážte si to! Ak nemáte vôle — sem zlatovky .. a choďte!«

Starena nevdojak vzala do hrsti sukňu, kde bol zdnuká prišitý konopný vačok...

»Jaj, Kriste Ježiši, ako som sa ľakla! Čo tak kričíš s úbohou starenou! Máš svedomie?!«

»Buďme priatelia!« s poníženým tónom riekol Janko, »len som vám chcel pripomenúť, že žartu neznám!«

»Tichšie, tichšie...« šeptala Ondrichová, »vidíte, pred Uršulou sadajú na voz... Ešte ma aj vezmú.«

Naozaj, pred krčmou sadal na predné sedlisko rychtár, červený, ako uvarený rak... na longo chcel stúpiť Čierny a vždy mu noha odkvacla.

»Či by ste ma neodviezli, pán rychtár?« prosila Ondrichová. »Len tam na zadok, stará žena obsedí bárs za šragľami.«

»Aj pán veľkomožný tak povedali,« hovoril rychtár k Čiernemu, ktorý konečne našiel longo a prevalil sa na voz. Čierne, širokochrbté vrance rychtárove trhly

nervósne od dlhého čakania. »Tak povedali a to musí byť pravda! Farár patrí na kanceľ...«

»A rechtor za organ,« prisvedčil Čierny, odpľúvajúc. On kúril cigaru. To len vtedy, keď bol nadratý.

»Čo to mňaučíš?« obrátil sa rychtár k starene, »nuž sadni, striga, a neohováraj!«

Starena vysadla.

Rychtár odmotal opraty od lušne a praskol bičom do koní. »Hió! mitrhy! Pozri, súsed, ako idú, ani paripy! Hió! Nech tú starú strigu ztratíme! Všetci sú huncúti! I horár, i rechtor i slúžny! Never kabátnikovi! Hió! hió!«

IV.

Rychtárová, malá, útla osôbka, s tvárou predčasne ostárlou, na sedliačku až veľmi jemnou, už po rachote voza a strmom dupote koní vedela, že jej muž má zase hada. Veď do brány, trebárs bolo urobiť prudký zákrut, vrazil plným behom; on, ktorý šetrí kone viac než samého seba, zpotil ich na krátkej ceste zo Slamnice až do bielej peny. To mohol urobiť len »had«.

Od tých čias, čo bodrý, samostatný, ba vždy vzdorovať náklonný Juro Zábojník stal sa rychtárom, často opíjal sa; jeho dávna panovitosť proti žene zvýšila sa na surovosť — jeho vzdor proti pánom ustúpil úslužnosti a plazeniu, keď bol triezvy.

»Daj toho krúcanca, babo!« riekol, hodiac remenné opraty paholkovi, stojacemu u voza, »hosťa ponúknuť, babo, viem, že iného nemáš.«

Čierny, trochu vytriezvený rýchlou jazdou, steperil sa s voza. Ondrichová sklzla dolu s neho zručne, akoby ju bolo vyhodilo. Ona badala, že nedobre byť na očiach rychtárovi, keď má hodne pod čapicou.

»Ďakujem za odvezenie, pán rychtár!« riekla a nepozorovaná, obzerala sa skúmavo po dvore.

Rychtárová, bľadá, ako bielené plátno, šuchla do komory pre krúcanec. Tam jej slzy vyhŕkly a zmáčaly chudé ruky i pečivo. Zuzka, vediac, že otec počne zvadu, pri ktorej ona matke nepomôže, ako myška pred kocúrom, šibla stodolou na záhumnie. Starého Čierneho nemohla vystáť odnárodu.

Za stodolou na kopu pazderia sadla Zuzka a počala neobyčajnú robotu: premýšľať. To bolo zriedka; žila tak, ako kvitne charpa na poli; či tej treba trápiť sa myšlienkami? — Ale teraz iné... Tu Ďuro Čiernych, tam otec, ktorý mu žičí. Potom i Janko Dubec, s ktorým bolo tak sladko hovoriť i tančiť — i ohne preskakovať na Vajana. A tomu otec nežičí, ani matka, tak zdá sa; a keby i žičila, tak nemá v dome slova. A teraz sú starí spolu... pôjdu na »obecné«, to jest do krčmy. Mať sadne na truhlu, zaplače, bude vykladať... a potom pôjde za otcom... Tam bude stáť u dvier... prosiť, plakať. Bude i bitka... Jaj, jaj!« zavolala Zuzka hlasne a vystrela útle, mladé telo na pazderie. — Ona zdedila po matke útlosť i jemnosť ťahov, len vyššia bola a strojnejšia. Aká krásavica ležala tu na hnedom pazderí, ruky zalomené pod hlavou! Mladušká, polovyvinutá, taká svieža, ako nedozretá jahoda. Sukničky

priliehaly k jej útlym bokom, čižmy kordovánky lisly sa tuhým, čiernym leskom. Mladé prse dmuly sa vo vyšívanom prucleku, vlásky vydraly sa zpod ručníka a ako ľahký tien padaly na pekné biele čelo. Ona neležala ticho, ale trhala sa vnútorným nepokojom.

»Ďuro — veď by ta bol...« počala deva nezvyklú prácu premyšľovania. »Za ním lipne i Zuza Králikova, i Tera z konca... Ale pije... počula som ho hulákať o pol noci. I on bude biť...«

Brána na stodole, nezaložená svorňom, vŕzla, a zpoza ťažkého brvna ukázala sa tvár Ondrichovej.

»Sama si, holúbok?« pýtala sa sladkým tónom. V Kožuchove hovorili spevavo, no Ondrichová už až temer viac spievala, než hovorila.

Nečakajúc odpovede, šuchla babka celá cez málo odchýlené, veľké vráta, ktoré práve tak spevavo povrzgávaly, ako ona vravela.

Ondrichová počala zďaleka. O zlom a nepravom svete, o starých, dobrých časoch, o dobrej Zábojníkovej, o zkaze rychtárstva, o starom Čiernom, ktorý otca svádza a potajmo mu škodí, o Ďurovi, ako nezbedníči a po nedeliach karty hrá na Podbrežných trávniku... A tak pomaly prešla na hlavnú a jedinú príčinu, pre ktorú prišla. Starenka lichotive kľakla si u kopy a vzala Zuzku za ruku. »U krivej vŕby, zachovaj si!« šeptala ako had.

Zuzke skočila krv do tváre... ona odvrátila sa hnevno od starenky a vytrhla ruku z jej dlane. Ale srdce počalo jej biť tak silno, že to i sama čula, aj iste vedela, že očuje i Ondrichová... A také teplo

vbehlo jej do útlych, mierno oblých pŕs, aké predtým nikdy necítila. To bol pre ňu celkom nový, polo úzkostlivý, polo radostný pocit. Neslýchaný návrh stareny najprv zbúril jej detinský cit, jej panenské zahanbenie vrazilo jej krv do tváre, rovno zo srdca, akoby ju dnu vstrieknul, a potom neobyčajnosť svoditeľstva nahnala jej strach, tak že krv z tváre razom ustúpila, a ona zbľadla... Taká bola bľadá, ako bielené plátno.

»Čo si len myslíte...« počala konečne Zuzka a vzpriamila sa.

»Vari niečo zlého! Dvadsať ráz som odriekla, sto ráz povedala: nie, nie, nepôjdem. Bojím sa i starých i Zuzky.. Ale aký ti bol — kameň by sa bol sľutoval... len zaplakať.... A potom hrozil... strašne hrozil. On vie, čo tí opilci chcú, vie, holúbok môj sivý. On život dá za teba. On, šuhaj, urastený, ako konopa, bez chybky... A pohovoriť, veď to ešte nič neznamená! K hrdej Válkovej nocou pod oblôčik chodievajú, a nie jeden... A čo? V kostole stáva v prvom rade, ľakťami by iné vyštuchala z prvého miesta, odmenu vraj dostane, čo prvá panna dediny.«

»Ondrichová!« zavolala Zuzka, »vy ma chcete len pokúšať, hádam to všetko ani pravda nenie! Kto vás poslal? Viete, že vás otec nerád... viete, ako vám nadal; chráňte sa. Čo ja mám s vami?«

»Jaj, aká si ty prchká! To bolo! Bol opilý, a hlas opilého ani toľko nestojí, ako čo pes zabreše. Nie tak. I teraz zo Slamnice sám volal ma na voz — »Poďte, tetuška,« riekol, »dobre sa nám povodí, keď vás odvezieme.«

Zuzka už nepočúvala, čo hovorí Ondrichová; jej brieždilo sa v ume, srdce akoby sa bolo razom rozvilo, ako ľalija nad ránom, nové svetlo akési jasalo pred ňou... Dubec, taký švárny, dobrý! Aký skromný je pri nej, aký krotký a slabý, a aký hrdý, víťazný medzi mládencami. On jej zle nechce, nemôže chceť. Ale čo jej má povedať? Pravda, on do domu nesmie. V Kožuchove ho nenávidia, lebo mu závidia. Ale čo si pomyslí o nej, že prišla na prvé zavolanie? Matke riecť? Ona povie otcovi. Otec to z nej vybije!

V tom bolo počuť ťažké, neisté kroky stodolou, brána roztvorila sa do korán, tak že udrela starenku, kľačiacu pri kope. V bráne knísal sa rychtár, ako starý topol vo vetre.

»Kde ste, jašterčie plemeno! Groše som si zabudol... A ty, dievčisko, na pazderí, ako sučka!« obrátil sa k dcére, ktorá ľakom nevládala vstať. Jej údy zmeravely. Ona pevne myslela, že otec už všetko vie.

»Kde je mať? Zàs niekde skučí? Ach, ty obludo polnočná!« zreval, keď zbadal dosiaľ bránou zatienenú Ondrichovú. »Ký beťah doniesol ťa, vari si na trlici priletela?« Na mojom humne! Či sú tu krížne cesty? Ha!? Na sečku ťa domrvím!« A on pošiel prosto na Ondrichovú, dvíhajúc svoju rychtársku lieskovicu. Už nebol viac červený, ale bľado-modrý v tvári.

Slabušká, malá žena jeho pribehla s kľúčom od armary za mužom, ako veverica, a chytila jeho podvihnuté rameno.

»Pre Boha, nerob hriech, nerob tartas! Ľudia sbehnú sa na diváky!«

On najprv zamlkol, no spamätal sa:

»Ty mi chceš rozkazovať?!« Čo si mi do gruntu doniesla? Dve zástere a jeden rubáč!« On chcel odsotiť ženu, ale tá, akoby bola sa vpila do jeho mohútneho ramena, tak zostala tesno pri ňom. To rozzúrilo ho ešte viac. V očiach mu zasvetielkovalo.

»Tak... baby tu budú hospodáriť?!« a schytil ženu, zdvihol, potácajúc sa, do hora a hodil na trávnik. Potom udrel Ondrichovú palicou po pravom pleci.

»Mamička!« zavolala s plačom Zuzka, vyskočila a dvíhala mať. Medzitým Ondrichová, zajajkajúc bôľom, chmatla sa za udreté miesto a ušla zadnými dvierkami humna. Za plotom bolo počuť tlumený smiech. Zpoza plota ukázaly sa blyskavé oči mladých dedinských výrostkov, ktorí mali radosť na scéne.

»Daj kľúč!« riekol žene, »súsedi čakajú, dnes je veselo. Pijeme oldomáš. A kto platí? Rychtár platí... Zabijem každého, kto povie, že za obecné...«

Mať stíchla, ako zajačik, keď naň hľadia oči zmije.

»Ale ty neboj sa, Zuzulienka! Takú svadbu ti vystrojím, že jej ani Kožuchov nevidel...«

»Radšej by ste mater nebili!« ozvala sa mladá deva a hrdo vzpäla sa, že ju takú nikdy nevidela jej vlastná mať. Mať žasla.

»Ach, ty šteňa nepodarené!« zareval Zábojník chripľavým, opitým hlasom. Zdalo sa, akoby hnev bol zväčš. jeho chmel, on počal tackať sa silno, »holoplúšťa, ak drzo piští!« a pošiel neistým krokom k dcére, chcejú ju chytiť za krásny, dlhý vrkoč. »Sem tie škuty, nec sa s nimi poihrám!«

Čierny, polo vytriezvený, vošiel bránou, chytil rychtára za rameno a silou odviedol ho do stodoly.

»Spať? nič spať!« bolo počuť hlas rychtárov.

»Nuž, teda poďme... čakajú nás,« riekol Čierny.

Rychtár vošiel do chyže, neistou rukou otvoril trojhrannú kasničku v kúte pri stole, vzal šupáky a odišiel do krčmy.

V.

Ondrichová zasipela ako had, keď videla sa sama v čistom poli. Prvou potrebou jej srdca bolo vyžalovať sa niekomu. Vyžalovať sa, vyhovoriť sa... Chcela susedným dvorom do dediny, ale tu počula nad tretím dvorom hlas Pahrabov, zo zeme vystupujúci:

»Nuž či skoro podajú tej slamy!«

Pahraba totiž chystal na zbožie jamu a upravoval ju vo vnútri. Na vrchu bola úzka, ďalej rozširovala sa pravidelnou, dobre ubitou baňou. Túto baňu bolo treba nielen ubiť, ale i tesno vystlať suchou slamou, aby zbožie, tam na zimu uložené, nepotuchlo vlhkosťou a neklíčilo.

»Nikoho tu niet,« riekla starena, kľaknúc k otvoru jamy a nahnúc sa nad ním. Videla šedivú hlavu Pahrabovu, osvetlenú s hora slabým svitom, »no sama vám podám!« a vzala hrsť prihotovenej, veľmi dlhej, rovnej ražnej slamy, podala mu ju, nahnúc sa nebezpečne do jamy.

»Ďakujem, ďakujem, to chlapčisko mi stále odbieha.«

»Nepočuli ste,« riekla Ondrichová, podávajúc na dol druhú hrsť slamy, »u Zábojníkov zase hriech, starý je opilý a všetko bije!«

Pahraba prestal ihneď pritĺkať drevenými kvačkami slamu o vnútornú stenu jamy, tvár obrátil na hor a zažmurkal, lebo oči jeho boly už tmou v jame zoslabené.

»Ach, ach! Teda zase novina! Hovoril som, cudzí groš prináša zlý chmel. Iste napil sa na trhu.«

»Ženu skoro zabil, nech tam náhodou nie som, do smrti ju utlčie, a dcéru taktiež.«

»Hm, hm! A aká pýcha! Tá jeho fiflena chodí ako páv, ako nejaká kišasonka! A doma ju teda lieskovicou! Hm, hm! Pravda, je krásna. Ale krása ako poľná tráva.«

»Ach, prosím, pán súsed, to vám je všetko taká ľahká partieka. A mať, čože? Domkárova dcéra, ako by sme nevedeli, nepamätali! Pravda, prišla do gruntu. Ale už i tam nenie všetko zlato, čo sa blyští.«

»Veru rychtárstvom ešte nikto nezbohatol. Pije sa to ľahko za naše, ale pritom i svoje zhorí.«

»Veď mu už intabulovali...«

»Ach, to je starý lišiak! Počujem, že Zuzu vydáva za Čierneho Ďura .. Ten má šupáky.«

»No, no! Vedela bych, ale nepoviem. Neverím, že by z toho mraku bol dážď. Ono sa všeličo zamýšľa, ale...«

»Veď už i pomerili sa.. «

»Ale dievča inam kuká... Vedela bych...«

Pahraba pristavil rebríčok k hrdlu jamy a liezol pozorne nahor. Klebety zanímaly ho veľmi, a tu čos cítil... voňal vozduch.

»Ach, aký som zablatený,« riekol, vyjdúc pomaly z jamy, »čo to hovoríte, žeby... nemožné! Sám Čierny mi riekol, že vec je už akoby vo vačku. I na prístupky pristal. Zeme má viac rychtár, hotových viac Čierny. Celkom v poriadku. Tak Ďuro pomôže rychtárovi a sadne na čistý grunt.«

»A ja vám hovorím, že z toho mraku nebude dážď.«

»Ale ja vám hovorlm, súseda, že viem iste...«

»A ja vám hovorím, že vy nič neviete.«

»Ale ja vám hovorím, od samého som počul...«

»A čo ste vy tisíc ráz počuli...«

»Na vlastné uši, súseda...«

»A predsa ja mám pravdu...«

Pahraba zamĺkol, ale ho veľmi škrelo, žeby niekto, čo by to bola hneď i sama Ondrichová, o dedinských pomeroch viac vedel, než on. Poškrabal sa za uchom, zablatiac si pritom pravé líce.

»Ženské povedačky!« riekol opovržlive a bľuskol na babku zpod obočia.

»I mňa udrel, ožran,« polohlasne riekla Ondrichová a v nej obnovila sa s hnevom i bolasť v pravom pleci, »nuž veď vy ďalej nepoviete...«

»Ako by ste to hodili tu do tejto jamy!«

»Ešte dnes večer síde sa s Jankom Dubcom...«

»Kto sa síde?« Pahraba naklonil k jej tvári svoje zablatené líce.

»Nuž, kto iný, Zuza, tá Zuza, ktorú vy tak iste Ďurovi Čiernemu obeciate. Kto mal pravdu?«

»Kde sa síde?«

»Ach, milý vtáčik... tak ďaleko nepôjdeme! Dosť na tom, s tými šupákmi Čierneho má to eštė svoj háčik.«

»Rychtár je pán v svojom dome!«

»Pekný pán, keď mu dievka poľom behá... večerom až na Diely...« Ondrichová zamĺkla. »Nuž, čo mám tajiť, áno, sama som u nej bola. On ju, možno, rovno uchytí. Taký je dnes svet... Rodičia vychovajú si dieťa, o každý krajíček starajú sa, šatia, fintia, a pochábel, tužibuď, ku krivej vŕbe s prvým šuhajom, trebárs bol chudobný, ako kobylka v zime, a otrhaný, ako lipa!«

Pahraba vedel všetko. Sotva striasol sa jazyčnej baby, šiel domov, odhodil umazané háby a zašiel prosto do Čiernych. Starého nebolo doma, už tri razy poslali za ním do krčmy. S Ďurom sedel Pahraba pod kôlňou a šuškal mu do ucha čudné veci.

VI.

Od Kožuchova smerom k Slamnici tečie malý, temer vždy kalný potôčik, obrastený z oboch strán vŕbami, najobľúbenejším to stromom žírnych Kožuchovanov. Títo do zeme zarytí autochtóni neradi starajú sa o ďaleké, budúce časy, keby nebolo vyššej vôle, oni by i chrám a vežu uplietli z vŕbového prúťa, len tak pre seba, nech trvá do ich smrti a nech ďalej starajú sa podobne potomci. Preto že vŕba vyrastie za pár rokov a už je užitočná, čo i veľmi skúpo, preto ju sadia kde len možno.

Kto by to čakal na lipu, ktorú len potomci alebo prapotomci uvidia v sile a kráse! A potom chceme mať od tohoto ľudu nášho historické rozpomienky!!

Potôčik, »járkom« zvaný, slizne hadovito; nad ním, verno za jeho behom krúti sa biely chodníček, medzi jarkom a bujnými konopniskami a kapustniciami. Konope kožuchovské sú chýrne: vyrastú napospol zvyše chlapa, Kožuchovania predávajú semenec na merice, nie ako inde, na holby. Tiež tak slávny je mak. V Dieloch kožuchovanských urodí sa viac maku, než v desať iných chotároch. Zábojník, sediac u Uršuly, často chvastal sa, že utrži viac za mak, než pol Lieskova za raž. Kapustné hlávky rastú tam biele, ako sňah, tvrdé, ako ocel a krehké, ako špargla... Kožuchovský hlúb z kapusty je lepší, než lieskovanské jabĺčko! Diely sú vôbec perlou Kožuchova, jeho záhradou a zmaznaným deckom. Kto nemá v Dieloch čiastku, ani gazdom nenie... To je len taký zkade ruka, zkade noha!

Slnko už dávno zapadlo, len ako kráľovský povlek, zanechalo na obzore brokátovú žiaru. Nad ňou tisly sa, akoby dosť miesta nemaly na širokej oblohe, obláčky, a rozstrapkanými krajami zachytaly zlatohlav zapadlého slnka. Ale keď už bľadly ich rozstrapkané kraje, alebo povlek kráľovnej svíňal sa za obzor, ony počaly vystupovať a miesto hľadať si na širokej oblohe. Asnáď boly slnku len dvoranínskym sprievodom... Kraj potonul v mäkké, slabo priehľadné šero, okraje obzoru tratily ostré linie a rozplývaly sa, rovno akoby roztavené... Biele steny vysokého, na hore stojaceho chrámu šedly, až konečne i ony stopily sa v temno-šedom celku.

Dolu Dielami chodníčkom išla Zuzka rychtárova, nie však svojím veselým, pružným krokom, ale ticho, ako lasica; jej čižmičky kordovánky neklepkaly... Krokom za ňou išla Ondrichová, zaostávajúc. Vyhovárala sa šeptom na záduch, ale vlastne strachom meravely jej staré údy. To šero večerné budilo v nej svedomie. Tak je to, veselá jasnota dňa svedomie uspáva a tma ho budí. Nemohlo by to byť naopak?

Suknička Zuzkina šumela, dotykajúc sa konopí, rozvoniavajúcich silným aromatom. Ľahunký, sotva pozorovateľný, teplo-vlhký vetierok kolimbal strapaté hlávky konopné, a keď zavial z prava, vôňa temer zadúšala... Mala ona v sebe akúsi tajnú vládu, nie to uspávajúcu, nie to rozdražďujúcu. Až ľahko bolo Zuzke, keď more konopné pretrhnuté bolo kapustniciami; i dýchalo sa voľnejšie, i chodník bol vidnejší. Potôčik v hlbokom záreze (pôda bola hlinistá, samý humus na siahu do zeme) tvoril tu i tu malé vodopády, a len tam šumel a dával sa znať: hľa i ja som tu; kde nebolo takých vodopádikov, plazil sa bez šumu, ako hádik.

Už nemaly ďaleko do krivej vŕby; vŕb bolo dosť v Dieloch, i krivých dosť, ale táto mala to meno preto, že bola stará a mohutná (ju akosi náhodou neobtínali každú jar) a stála neďaleko chotárnej linie, na zákrute k poľnej ceste.

»Zuzička — ja ďalej nevládzem!« riekla Ondrichová, ťažko dýchajúc, »môj záduch... večerná vlhkosť... A ty bežíš ako srnka, nepamätáš, že mi bude na Michala šesťdesiatpäť rokov!«

»Nesľúbili ste? Nedala som vám...«

»Nože, no!« šeptala starena, »nemusíš hneď prekypeť... ja si tu sadnem na staré mravenisko... počkám; čo mňa do vášho rozhovoru... a keď zachceš, zavoláš... uf, uf! Staroba, choroba! Kútik a perina... to to! Ale nie vláčiť sa poťom, keď nietopieri lietajú... Bodaj by ťa... vidíš, práve jeden fŕkol nám ponad hlavy, ešte sa ti do vlasov zamotá!«

Zuzka stála nerozhodnutá. Čo tu robiť? Na nejakú zradu nepomyslela, ale predsa, čo robí, zle robí, to nenie zvykom. No domáci výstup ju rozhorčil; ona videla, čo ak mladá bola, že otec je v nepráve, že krivdí matke, že má nepekné výpočty so starým Čiernym. A tu jej kynie východ, aký, nevedela určite. Ale cítila, že k nej siaha silná, pomocná ruka. On je tak hrdý, sám sebe svoj, mocný... On priskočí i jej i matke na pomoc i spásu... Otcove divoké dni hustnú — kam to pôjde? Už opíja sa každý týždeň, panští...

Ale predsa, to by veru Bože neurobila žiadna, čo ona teraz... Ešte je čas. Ona vráti sa s Ondrichovou, a nikto nezvie o tom... Srdce jej búchalo.

Z ďaleka ozval sa slabý piskot. To iste jarabica uspáva svoju piernatú čeľaď.

»Už len choď, holúbok,« šeptala Ondrichová s takým posmeľujúcim, dôveru budiacim hlasom: »neostaň na pol ceste.«

Zuzka prekrižovala sa na čele a pošla; ešte tichšie, ako dosiaľ, už ani suknička nešumela o trávu, vysoko vyrástlu na úvraťach. Ona si ju k telu pridŕžala oboma

rukama. Vodopádik šumel pred ňou desať krokami, šum sosilňoval sa s každým jej pohybom, už temno, prísne spieval u jej boku... potom slábol, až zatíchol. Rady vŕb redly, kapustnice a konopniská striedaly sa úzkymi pruhami. V polotme, neďaleko, vynorily sa kontúry pančavy. Už tu musí byť krivá vŕba.

Ondrichová, sotva odšumel ľahký, mladý krok devy, razom skočila zo starého mraveniska, zahodila sukňu cez hlavu, ako robia ženy, idúc z kostola, keď ich prekvapí dážď, aby ich drahé, čipkované čepce neumokly, a bežala strmo, mladistvo chodníkom. O záduchu nebolo už ani chýru. Nie bez príčiny tak bežala... Ona zbadala v konopách niečo podozrivého. Tak nešumí nimi večerný vietor, tak nedupká zobudený zajac, iduci na nočnú pašu. . Na strašidlá nemyslela. Oj, nie. Ona len iných strašila ohnivým hadom nad komínom, sama bála sa niečoho iného, a hadom, trebárs neohnivým, bola sama. Napadlo jej, že Pahrabovi vyklebetila tajnosť. Svedomie ju hnalo. Ona bežala hore jarkom, ako striga a zmizla za zákrutou, ako gáfor.

VII.

Neuspela Zuzka dôjsť k zákrutu, kde už skoro vrbové stromoradie prestalo a jarok sliznul bez vodopádikov rovno ďalej čistým poľom, Janko Dubec zazrel ju, a aby ju nenaľakal, tíško zavolal: »Zuzička!«

Bol to pološepot, ale ona predsa trhla sa, akoby vystrelili, a chlad bežal jej chrbtom; srdce jej ochladlo,

ba tuším i krv zastydla. Nad jej hlavou rozprestierala veľká, krivá vŕba svoje krivolaké konáre. Vŕba bola temer posledná, chotárna, mala už šedé, drobné listie, ako to býva pri veľmi starých vŕbach... no veď i veľmi starí ľudia majú už len drobné, šedé myšlienky. Zato mladé vŕbičie má veľké listy, tuho zelené .. tak i mladí ľudia pomýšľajú na veľké veci, ale zeleno, tuho zeleno.

»Ako si ma naľakal!« riekla studeno Zuzka, obyčajným, ľahostajným tónom, ako by bola sišla sa s ním náhodou u studne o pravom poludní, a nie v tak neobyčajnú chvíľu, tajkom, bez vedomia rodičov. Začala banovať, a jed zakypel v nej na Ondrichovú.

»Odpusť, Zuzička,« zarazený riekol Dubec, priblížiac sa k vŕbe, »veru som už nemyslel... ale si prišla... Poď bliž, tu temnejšie, tu nás nikto nezbadá, a keď by niekto šiel chodníkom, vŕba nás ukryje. Keď si len tu, teraz mi je už všetko jedno. Rodičom povedal som všetko, a zahrozil som strašne... Otec, neborák, by nedbal, ale mať podoprela si boky a robila tartas na celé Lieskovany. Oboch vás vysankujem, hadie plemeno! Ešte i starý pomáha tomu chlapčiskovi! Či že je tento grunt? Neprišiel si, ty mrzák, doňho nahý, ako topol v zime? A ty opendáku mliečny, ty budeš hroziť?«

Dubec chcel rozprávkou vymaniť sa z nemilého položenia, do ktorého doniesla ho nečakaná chladnosť Zuzkina.

»A načo mi to všetko hovoríš?« pretrhla ho, ale predsa šuchla bliž k vŕbe, kde bolo tienisto. »Áno, prišla som; Ondrichová prisahala sa na Boha i na Krista,

že si veľmi smutný a nahnevaný... A veď si mi bol vždy dobrý, Janko. Rubára, toho krchniaka, umlátil si, keď ma chcel objímať pri šibačke na Veľkú noc — tá ohava. A vždy si mi bol dobrý. Nuž ale teraz som ti už zaplatila dlžobu. Ondrichová ma tu čaká na sto krokov, nevládala, má záduch. S Bohom, Janko, maj rozum, rodičov slúchaj. Do Kožuchova nechoď, ani na hody nie. Sú ti zlí, a mne by bolo ľúto, keby ti niečo urobili pre mňa. Chystajú ti lep, vtáčku môj. Môj otec chce ťa oznámiť slúžnemu, aby ťa ešte raz volali na vojnu, lebo že si burič, nebezpečný bijak. To som ti chcela povedať, a preto dala som sa naviesť Ondrichovej. Teraz už vieš všetko... S Bohom!«

»Zuzička, tak nerozíďme sa! Darmo vravíš. Ja do Kožuchova pôjdem, čoby tam boly samé železné klepce, ako na vlkov, čoby tam slúžny sedel od Jakuba do Jakuba... Ty dobre vieš, čo chcem, vieš, čo som ťa volal... Načo vyhýbaš...«

Milo znel i krotko Jankov hlas. Tak krotko nikdy indy, pri nikom nezvučal. Celú drsnotu potratil. Zuzka oprela ľavý ľakeť o vrázkovú kôru starej vŕby, hlávku naklonila. Rovnomerno prúdila sa jej žilami jej zdravá sedliacka krv. Temnelo. Západné obláčky, ktoré odprevádzaly boly slnko, vrátily sa a na spiatočnej ceste stretly sa s východnými a splynuly s nimi do jednoho ľahkého síce, ale predsa hviezdy úplne zakrývajúceho závoja. Na severnom obzore, ako ťažká, hmotná stena, stála čierna mrákava, oddeľujúca sa od úhorov. Neďaleké vysoké konope černely sa hustými pruhami. Pred nimi,

ako nejasnými punktami posiata temnistá stuha, vidné boly kapustnice. Ta k Slamnici na západ, odrážaly sa od jasnejšieho ešte západného neboskIonu príšerné linie blízkej pančavy. Ostrý uhol škrydlovej strechy a jej chrbát pretrhnutý bol polosboreným komínom bez dášku. Vybité, pusté obloky, vlastne len temné diery v šedom múre, hľadely, ako veľké, no belmom zatiahnuté, slepé okále dákeho v temnej jaskyni utúleného šiarkana.

»Načo vyhýbaš?« opetoval slova svoje Janko Dubec, keď deva zanovite mlčala. »Kebys' nevedela, nebola bys' prišla. Ale prišla si, tu si pri mne, tak rieknuc, v mojej moci! Ale viem, že si dobrá, milá a milosrdná. Na Boha veríš, a On chce len dobré, On ti vnuknul, abys' prišla, nie Ondrichová.« Hlas Jankov akosi potratil krotkosť a tón jeho upadol v drsnotu.

»Nespomínaj!« živo riekla Zuzka. »Áno, prišla som, a teraz viem, že zle som urobila. Verím v Boha, a ten káže predovšetkým rodičov poslúchať. Mne zakazujú... mňa vydávajú!« vyhrklo z nej konečne. A to bola hlavná pružina, ktorá ju dohnala večerom pod krivú vŕbu. Jej samej bolo to až teraz jasné... Za Ďura... keď len naň pomyslela, triaška ňou lomcovala...

»Vidíš... teraz je to von... teba vydávajú! Veď keby to nebolo, či bych ťa bol zavolal sem?! Veď o teba ide, nie o mňa. Teba prinúťa, keď nebude pomoci, obrancu... Ej, Bohu, to nesmie byť! To je nemožné! Ja to nikdy neprenesiem... Jestli len ty chceš, prekazím všetko!«

»Vari mi ty zakážeš vydať sa?«

»Nevyhýbaj, necigáň, Zuzka! Ty dobre vieš všetko... Ale to nevieš, že som dni a noci myslel...«

»A čo si vymyslel, ty výmyseľník? Vari nejakú bitku? Vyhadzovanie z krčmy?«

Janko posiaľ stál v úctivej vzdialenosti od devy, zatkýnajúc vybíjané porisko svojej valašky, »Kalenou« zvanej, do zatvrdlej pôdy chodníka. Posledné slová, ačkoľvek nebolo v nich žiadnej nežnosti, povedala Zuzka, s takým milým, žartovnolichotivým hláskom, akoby bola chcela rieknuť: áno, ja nedbám, som hotová, len ty rob po junácky, len ty buď mojou oporou... I osmelil sa Janko, priblížil sa k deve, vzal do hrsti jej malú, tvrdú ruku. Chlad jej mladého tela ustúpil, krv počala živo prúdiť sa, ako by vychádzala z jeho ruky, a rujnou vlnou brizgla do srdca, do mladých pŕs, až k sluchom. I cítila pal mladej krve v lícach, i oči jej razom prestaly videť mrákavu na severe, i temné stuhy konopníc.

»Rada ťa, rada, Janíčko!« zašeptala a schytila ho oboma ramenami naraz, silno oprúc sa svojím vysokým, štíhlym telom na neho. On málo spiatil sa. »Kalená« mu vypadla z ruky, i ovil svoje mohutné, žilnaté ramená okolo útleho, ako trsť hybkého drieku devinho. Veruže ona ani vo sne nepomýšľala popredku na taký vzryv citov, na také lámanie mravu a obyčaje domorodej. — V Kožuchove ešte i nevesty dlhšie »múdrily sa«, háčily, ba domov odbiehaly. No oni oba stykli sa, ako dva bludné meteóry, vyrazené z dráhy. Mladá, ešte slabo rozvitá deva, dozrela v tomto osudnom okamihu. Bez citlivuškárstva, silou samej prírody a rozladených po-

merov rodinných, razom našla oporu v mužovi, ktorý jej bol dosiaľ príjemný, zábavný, a lichotil jej dievčenskej márnomyseľnosti. Tu už bolo niečo vážnejšieho, akási istota oviala ju, keď prilnula k jeho širokej, oblej hrudi. To už nebol ten príjemný, pohyblivý, dušu blažiaci vetierok, to bola skala, na ktorú možno opreť sa bezpečno.

Janko hľadal ústami jej ústa, no v horúčke prvého zápalu pritisol pery svoje k jej sluchom, lebo ona hlávku klonila. Mocne bily jej sluchové tepny.

»Môj, môj!« hovorila šeptom deva a svojimi chudými, strunistými ramenami ovíňala jeho hrdlo do bôľu. Ony ho mocne stískaly a pritom hrialy, rovno ako rozohriate palčivým slnkom. Uvolnil driek devy, akoby brániť sa chcel ovinutiu, i pocítil pod dlaňou tlkot jej srdca i hybkú vlnu útlych dievčenských pŕs. Zdalo sa mu, že slábne od sladkostného, omamujúceho pocitu. »To je už zasnúbenie na celý život!« pomyslel radostne. »Ktože nás roztrhne?« a tou myšlienkou zase vrátila sa bodrosť do jeho omámeného srdca.

»Tvoj, tvoj, Zuzička! Ty pravdu hovoríš,« a v tom našiel jej ústa, lebo ona sklonenú hlávku vypriamila. Najprv cítil jej horúci dych, potom pritisol pery k polootvoreným ústam. Bol to prvý bozk lásky, tichý, nezvučný, spojujúci telá i duše.

V tom bolo počuť silný, jačiaci hvizd celkom na lízku. Konope zašumely, sťa nenadálym vetrom, zem adunela pod hurtovnými krokami a skokami.

»Zaobíď! Na pravo, na pravo!« bolo počuť drsný hlas Ďuru Čierneho.

»Prosto ku krivej vŕbe!« kričal krchnavý Rubár. »Od hora od dediny zastaňte!«

»Haha! Rovno!« kričalo asi šesť hrdiel. »Povrazy, povrazy hotuj!«

Z vysokých konôp vystŕkaly sa hlavy. Konope šumely a lámaly sa pod krokami napadateľov.

Dupot blížil sa. Zuzka neprebrala sa zo sladkého omámenia. Janko Dubec nezdvorilým pohybom odstrčil Zuzku, vyprostil hrdlo z tuhého objatia jej strunistých ramien a shybol sa pre valašku. Razom našiel porisko, a jeho pravica stisla ho tak kŕčovite, ako by chcela vodu z neho vytisnúť... Čo urobiť? pomyslel, a zastal si pred devu.

VIII.

Kožuchovskí parobci išli na obnôcku na Bahno hodne neskoro, lebo gazdovia v súrno robotný deň pracovali na koňoch svojich až do čírej tmy, a príduc domov, šarvancom naložili posledné predpráce na zajtra; až keď sečky narezali, vody nanosili, vozy namastili, smeli rujní odrostkovia posadať na holé kone a hajde, na noc, do tučného Bahna.

Výhonom ubierali sa do poľa. Boli to všetko ešte temer deti, — najstaršiemu, čiernovlasému Ondriškovi z Konca bolo pätnásť rokov. Bol i trinásťročný Martinko Belohlávek, úplné decko, ale vzdor tomu sedel na svojej

kobylke ako prilepený a za ohlávku viedol sedlového. Niektorí mali pod opaterou tri kone, na jednom sedel, dvoch viedol. Obecná stodola černela sa za výhonom, tam počkali sa. Veselšie je poľom, keď ich je hodne. Kone boly rady, že zastaly u stodoly. Ony akoby zaspaly.

»A teraz už, hajde!« riekol Ondriš z Konca a šibol ohlávkou tučného koňa.

Všetko trhlo sa. So spevom a žartami prešli i popri poslednej, farskej stodole, a keď vyšli na čisté pole, zatíchli; dennou prácou unavené kone opustily hlavy a lenivým krokom, ospalo hýbaly sa napred. Na pravo miernym svahom išly úhory, na ľavo pod nimi rozprestieraly sa Diely až po aleju ďalekých vŕb u jarku, ktorý až neďaleko pančavy mali prejsť.

»Ondriško,« riekol Kabáčik, územčistý, veľmi bystrý šuhaj; on obrátil sa na koníku, a ľavou rukou oprel sa o jeho chrbát; »počul si, včera zase v pančave strašilo?«

»Áno, počul. Strýc Krištof hovoril. Čosi naňho volalo «

»Šuhajci,« riekol mladučký, chudý parobok, »mne hovorila kostolníkova Marka, že stane sa nebodaj čosi. Jej otec zase videl svetlá v oblokoch. Dajte pozor, keď pôjdeme okolo.«

»Mohli by sme obísť Padelkami,« temer plačlivo riekol šuhaj na chudom žrebcovi, trochu krivkajúcom.

»Padelkami je veľký obchod, ani nedolezieš do Bahna s tvojím chromým tátošom!« smial sa Ondriš z Konca.

*

»Tade je zakázané!« ozval sa Martinko Belohlávek, ktorý ešte všetko bral doslovne, i tú tabuľu, na ktorej stálo: »Zakázaný výhon«.

»Možno sú to len talafatky,« riekol Ondriš a bosou nohou udieral koňa do bokov.

»A keď Pahrabu chytalo za halenu? On pustil halenu — a nikdy ju viac nevidel.«

»V komore je mŕtvy... to ten žobrák, čo na stávku šiel do pančavy...« .

»Ja už neviem, ale povedzte,« ozval sa jeden zo starších, »prečo je to, že kone vždy fŕkajú, keď ideme zákrutou popri pančave. I včera fŕkaly, a bolo vidno; nieto čo dnes — na krok nevidíš.«

»Kone fŕkaly,« riekol vážne Ondriš z Konca, »istá vec; kôň fŕka, keď sa mu zachce. Kto zakáže koňovi fŕkať... Vari má kôň rozum?« Ale mu nebolo voľno pritom, lebo sám vedel, že kone neobyčajne fŕkajú, keď idú popri pančave.

Poľná cesta, hlboko vyjazdená vozmi v mäkkej zemine, viedla ľavne nadol. Z prava ležala pustá planina úhorov, nad nimi stála hustá, neforemná záplava ťažkých oblakov, z ľava pyšné Diely šírily sa, kmitajúc raz vidnejšími kapustniciami, raz temnejšími riekami konopnísk. Tam za nimi, ďalej, ako úzky, šedastý prúžik, tiahol sa hustý rad vŕb vedľa jarku. Oblaky počaly zaťahovať oblohu, šedá plocha úhorov zčernela; Diely mizly s prúžikom vŕb okolo jarku.

»Bude tmavá obnôcka,« riekol Ondriš z Konc

»dobre treba kone sputnať, aby nám zase nevošly do panskej seči.«

»Má niekto zápalky?« opýtal sa chudý parobok. Šuhajci počali prevracať vrecká na vyšívaných pruclekoch. Vyšlo, že nikto nemá.

»Ja mám!« zavolal Martinko Belohlávek úplne detským hlasom z ďaleka, lebo bol trochu pozaostal pre sedlového, ktorého viedol na ohlávke a ktorý počal háčiť sa, »i zemiaky mám v rukáve, stará mať mi dali.«

Hlas Martinka akosi obveselil obnôckárov, tak že niektorí počali i pohvizdovať. Kone prestupovaly lenivo z nohy na nohu. Martinko dobrým slovom upokojil sedlového a dohnal svojich tovaryšov.

»Rozprávaj o tom šiarkanovi, Ondriško,« zavolal svojím detským hlasom, »tam, kde si včera prestal.«

Ondriš z Konca pozastal, hŕba koniarov zhustla. Kone dovedna sohnaté, akoby rozveselené, zdvihaly hlavy a pružnejšie kládly kopytá do mäkkej cesty. — I Ondro počal: »A keď už prišli k podzemnej diere, riekol Valibuk: »Čakajte ma tu, kamaráti, hore, ja pôjdem prvý. Jestli zavolám len raz: pomáhajte! nedajte na to nič, lebo prvá úzkosť nič nestojí. Keď zavolám dva razy: pomáhajte, pomáhajte! vtedy všetkých pobuďte, ktorí pospali, aby boli pohotove; ale keď zavolám vo tri vrhy: pomáhajte, pomáhajte, pomáhajte! vtedy lezte všetci za mnou do diery, lebo vtedy bude zle so mnou.« Valibuk spustil sa do diery po povraze. Sľúbiť, všetko sľúbili jeho verní kamaráti. Vedeli,

že Valibuk ide do veľkého nebezpečenstva, vyhľadať a premôcť zlého šiarkana, ktorý trýznil dcéru kráľovu. A ako tak zmizol Valibuk v diere, jeho kamaráti rozveselili sa, lebo boli istí. Jedni piekli barana, druhí pili samorodé víno, tretí spali. Blížila sa jedenásta hodina, z diery ozval sa hlas Valibuka: pomáhajte! A oni nič: jedni piekli barana ďalej, druhí pili už druhý kulač a tretí spali. Blížila sa pol dvanásta a z diery ozvalo sa: pomáhajte! pomáhajte! Vtedy tí, čo piekli barana, mali ho už zjedeného, tí, čo pili, mali druhý kulač vypitý, i poobzerali sa — a hybaj v nohy, kade ľahšie, len sa tak kúrilo za nimi; zostali len tí spáči. Zavolá môj milý Valibuk vo tri vrhy: pomáhajte, pomáhajte, pomáhajte! To zavolal tak hrozne, že zem zatriasla sa a spáčov pobudila. Pretrúc oči a nevidiac ostatných kamarátov...«

V tom bolo počuť z konopnísk prenikavé hvizdnutie. Ondriš prestal, akoby usekol, kone naostrily uši, zdvihnúc svisnuté hlavy.

Parobci boli u zákrutu, vedúceho popri pančave. Stíchli. Potom, pri samom zákrute pošibali kone a pustili ich tuhým behom.

Ondrišov kôň, najsilnejší, viedol predok, za ním, ťažko vydychujúc, trielili ostatní. Martinko Belohlávek zase mal biedu so sedlovým, veľmi čujným, plachým zverom. On zase pozaostal, čo ako bil svojho koňa n-hými pätami do bokov a ťahal sedlového za ohlávk Pozrel na pravo na pančavu, keď ho boli predhoni a zakríkol pískľavým hlasom: »Bože!«

IX.

Janko Dubec ihneď vedel, že je zradený. V žilistej hrsti trímal svoju baltu, »Kalenou« zvanú, ktorá už neraz obránila ho od nápadov... No ona nemôže obrániť česť jeho Zuzky, Keď ich tu dopadnú, ona bude zkazená! Hrnce jej biť budú pred oblokom, vence z ovsenej slamy viť a hádzať jej pred nohy, keď pôjde do kostola. Jej, tej krásnej, milej, útlej Zuzke, ktorá v omámení lásky nič nepočula, nič nevie, čo jej hrozí! Utekať! Hrozné mu je utekať pred Čiernym Ďurom, ale k vôli nej...

»Zuzka,« zašeptal jej do ucha; odstrčená, ihneď hodila sa k nemu a milo klonila hlávku k jeho prsiam, »tu nás videli... Čierny Ďuro číhal v konopách... Poďme,« a ťahal ju za sebou. Ona pošla s ním. I keby ju bol do ohňa pekelného tiahol, nebola by sa sprotivila. V nej horel prvý oheň lásky a oddanosti.

Z troch strán blížili sa behom mládenci. Voľnou ostala iba jedna dráha... k pančave. Dubec šiel rovno, pred ním hlboká chotárna hrádza. On vzal Zuzku do ramien a preskočil priekopu. Ešte niekoľko krokov a bol u pančavy. Zuzku vtisol do dvier. Sám postavil sa pred dvere, trímajúc v pästi Kalenú.

»Poďte!« zakričal takým hlasom, že i široké rovné pole dalo ozvenu. »Tu som, poďte!«

V tom tuhým behom leteli obnôckári na svojich koňoch. Tie zafŕkaly a prešly v divý galop... Ďuro

Čierny so svojou gardou ako zarazený zastal u priekopy. Dupot koní, pískľavé zakríknutie: »Bože!« hrozný hlas od pančavy zastrašil ho a ešte viac jeho kamarátov.

»Hľa, pozrite... nad komínom!« zavolal jeden, sekajúc zubami. Nad komínom bolo šedo-temné nebo, ale hlas mládenca mal svoj účinok... Všetci neskôr boli by prisahali, že sa tam čosi zablyslo, ako ohnivý chvost ..

»Pahraba nás ošudil...« jaktajúc zubami, riekol mládenec, stojaci popri Ďurovi, »to nebol jeho hlas, to straší!«

Z ľava odznieval dupot koní... Temná mrákava od severa vystúpila už až do pol neba. Hrozivo hľadely dva obloky zo stien pančavy...

»Ošudil, ošudil!« riekol ustrašeno Ďuro, »len aby o tom nedozvedela sa Ondrichová, poďme...«

Ticho, ako kmíni, plazili sa mládenci popri jarku k dedine, zahanbení a smutní..

Cestou doviedol Janko svoju Zuzku domov. Otec bol prišiel z krčmy, ľahol na posteľ perinami vystlatú a spal, ako zarezaný. Zuzka šuchla ako myš do komôrky.

»Mamička,« riekla, kľaknúc k jej posteli, »bola som s Jankom Dubcom na Dieloch, sľúbila som mu, že budem jeho. Mamička, ináč nemôžem!«

»Nu, nu, dcéra moja... Dobre bude... Otec pobil sa s Čiernym na »obecnom«. Všetko tam dolámali Zajtra pôjde zas k advokátovi o tú lúku... Choď spať Boh pomôže.... Ďura sa už neboj.... Rozkmotrili sa starí.«

Zuzka ľahla k materi a dlho plakala na jej chudej, utrápenej hrudi. Svitalo, keď zobudila sa. Zábojník, bľadý, vstúpil do komôrky. »Odpusť mi, stará, to včerajšie... už je konec! Zajtra složím rychtárstvo! Ale som aspoň Čiernemu ukázal... Idem na lúky!«

* * *

Zábojník složil úrad, prestal piť za obecné i za svoje. Janko Dubec priženil sa do Kožuchova, ale ešte i deti jeho neboly priznané za pravých Kožuchovanov, ale keď prišlo k sporu, len za také »zkade ruka, zkade noha«. Pančava klesla v rum; teraz ide tade pluh oráča, kde stávala.

Potreba vzdelanosti pre ženu, zvlášť so stanoviska mravnosti.

Príspevok k ženskej otázke. Od *Eleny Maróthy-Soltészovej.*

O takrečenej ženskej emancipácii i my v svojej utiahnutosti zhusta počujeme i čítavame niečo, ale to sú zprávy kusé, často preháňané a spotvorené, nuž z nich nemôžeme si urobiť nejaký celistvý a zreteľný pojem o tej veci, nevieme, v čom ona určite záleží, lebo nikto nás posiaľ o tom nepoučil, ani živým, ani písaným slovom, len od každého počúvame nejaké pohrdlivé alebo posmešné poznámky o nej. Že nikto z nás sa nepopustil do vážneho posúdenia tejto otázky, je preto, poneváč u nás ešte nestala sa pálčivou, a je obava, že samým preberaním jej namaľovali by sme si čerta na stenu. Za druhé však i preto, že tá takrečená emancipácia žien je ešte nie vyvinutým a uceleným, lež posiaľ len tvoriacim a vyvinujúcim sa stavom. Čo z nej konečne vykvitne, ako sa ona vykrystalisuje, to ešte nikto nevie, preto ani nemožno vynášať o nej určitý úsudok.

Obyčajný, bežný pochop o nej je naťahovaný do krajnej karrikatúrnosti. Najpochybnejšie je pod ženskou

emancipáciou predstaviť si akýsi bláznivý odboj ženy proti mužovi, čiže proti svojmu ženskému povolaniu; akýsi nesmyselný rozmar u nej, robiť sa podobnou mužovi, fušovať všetečne do jeho úloh a svoje vlastné ignorovať, osobovať si jeho práva bez jeho ťažkých povinností, odoberať mu verejné povolania s namýšľaním, že svet pod ženskou správou stal by sa dokonalejším a t. p. Rozumie sa, že takáto nesmyselná emancipácia bola by na zatratenie, keby sa vôbec mohla seriósne brať. No o tom nemôže byť reči, taká emancipácia sama v sebe neobstojí, padne u samej ženy. K tomu ani muž nenie idiotom, žeby ju strpel.

Ale treba konštatovať, že udržuje sa a silnie v ženskom svete ruch zdravého a mravného smeru, majúci za cieľ v prvom rade dvíhanie ženskej vzdelanosti vôbec, a v druhom napomáhanie i zovnejšej ženskej samostatnosti v tom smysle, aby žene náležitou prípravou bola poskytnutá možnosť v páde potreby počestne vyživiť sa vlastnou silou. Toto snaženie žien, neviem, či správne a či nesprávne, snáďže len v nedostatku primeranejšieho označenia, tiež nazýva sa ženskou emancipáciou No táto naskrze nie je púhym výplyvom ženskej nespokojnej rozmarilosti, márnivosti a sebapreceňovania, za čo radi ju vyhlasujú jej protivníci, ale je nevyhnutým následkom rozmanitých spoločenských okolností, je stavom bez pochyby nutným, ku ktorému ľudstvo muselo dospeť v postupe svojho vývoju. Nakoľko vykazuje i premrštené, karrikatúrne zjavy, to sú svojho druhu vady, robiace ujmu dobrej veci, ako že bez škod-

ných premrštenosti, vôbec bez nehodných príveskov neprejde nič dobrého na tomto svete. Ale podľa tých nehodných príveskov chceť odsúdiť celú vec, bolo by i nerozumné i nespravedlivé.

Takáto ženská emancipácia má pohnútky vnútorné a príčiny zovnútorné Vnútorná pohnútka k nej je v samej ženskej duši, ktorá vlastným, korenným popudom chce rásť a vyvinovať sa, chce žiť i dejstvovať v ríši ducha, ako aj duša mužská — neberúc ohľad, či sa to vo svete uzná za prístojné a či nie. Zovnútornou príčinou je nutnosť vyhľadávania samostatnej výživy, ktorá i pre číselnú prevahu žien i pre iné okolnosti pre spoločenské a hospodárske obťaže čím diaľ nevyhnutnejšie nalieha i na ženu. K tomu, pravda, nie v každom prípade potrebná je *vysoká* vzdelanosť, ale vzdelanosť aspoň po značnú mieru, jestli sa ktorékoľvek, i čistopraktické povolanie má s úspechom prevádzať.

Vnútornými pohnútkami vyvolaná emancipácia záleží predovšetkým v samostatnom, ustálenou obvyklosťou sa neriadiacom smýšľaní a konaní, v nadobyčajnej, riadne ženské miery prevyšujúcej vzdelanosti ducha, menovite keď k tomu ešte pridruží sa silná náklonnosť vhĺbiť sa do daktorého odvetvia vedy alebo umenia, ktorá snáď riadne, všedné povinnosti ženy vytíska na druhé miesto. Muž s týmito vlastnosťami stál by charakterným, súcim a nadaným — vôbec výtečným; žena kde nie zatracuje, teda aspoň s nedôverou označuje sa za emancipovanú. A predsa táto nedôvera málokedy je ospravedlnená. Znamená ona chceť predpojato opra-

vovať niečo, čo sám Tvorca človeka ustanovil a čo v sebe nie je nič zlého. Je síce pravda, že ako v telesnej, tak i v duševnej ústrojnosti muža a ženy je istý základný rozdiel, Božou múdrosťou ustanovený, ktorému s oboch strán vždy má sa ponechať miesto a platnosť, poneváč ignorovať ho alebo chceť ho vyhladiť, znamená hrešiť proti pravde; ale ten rozdiel naskrze nedáva mužovi právo výhradného vládnutia a dejstvovania v ríši ducha. Tu je povolaná aj žena, nie je na mužovej vôli a v mužovej moci vypovedať ju odtiaľ. Kým nebude zrušený Bohom ustanovený zákon, že každá žena je i dcérou otca, nielen dcérou matky, a každý muž je i synom matky, nielen synom otca, dotiaľ človek nesmie si osobovať, duševné vlastnosti a úlohy muža a ženy chceť na čisto rozdeľovať a triediť tak, aby sa žene z mužských, mužovi zo ženských vlastností a úloh ničoho nedostalo. Toto po pravde ani nie je žiaducné, lebo tak príkro rozdelené strany nemohly by si vzájomne porozumeť, a teda by nemohly byť k blahu jedna druhej. Veľká sila ducha sama v sebe, jestli nie sú tam iné vady, nie je ženskosti na ujmu; práve tak, ako vrelý a nežný cit, atribút ženskosti, neumenšuje, ale nesmierne zvyšuje cenu práve i najmužnejšieho muža.

Zovnútorná emancipácia záleží nie v samom tom, keď žena samostatne sa živí, lebo zahľadávať si chlieb čisto ženským zaujatím, menovite ručnou prácou, od prvopočiatku nepovažovalo sa za nepristojné, — ale v tom, keď cieľom samostatnej výživy nastupuje nejaké verejné povolanie, aké do nedávna výlučne muž pre-

vádzal. A že v poslednú dobu žena skutočne zaujíma si po kuse z poľa, ktoré posiaľ výlučne mužskými silami bolo obrábané, na tom strhla sa najtuhšia, do živého idúca hádka, lebo tu ide už nielen o zásady, lež aj o chlieb. Táto otázka je ťažká, nemožno ju riešiť púhym slovom, úsudkom a náhľadom, ale nutno vyčkať, čo ukážu výsledky. Jestli by žena skutočne v citeľnej miere odorávala mužovi na chlebovej postati, tým narušila by základné osnovy rodinného a i spoločenského sriadenia. No žeby vec až tak ďaleko dospela, netreba sa báť. Vo verejných povolaniach žena s mužom nikdy nebude môcť výdatne konkurrovať, okrem jednotlivých, výnimečných prípadov. Ale celkom prekaziť alebo nazpät zahnať ženský, nové povolania si vydobývajúci postup, už nemožno. Schválne prekážky, ktoré kladú sa mu v cestu, nadlho neobstoja, platné sú len prekážky prirodzené. A tak celá táto vec dostane sa k najprirodzenejšiemu riešeniu: jestli je dobrá, pokiaľ je dobrá, obstojí; jestli nie je dobrá, v čom nie je dobrá, padne. Lebo dokážu ženy, že povolané sú k tomu, na čo sa podoberajú, a že tým zlepší sa stav spoločenstva; alebo ukáže sa, že preceňovaly svoje sily, a že svojím postupom nepreukázaly službu spoločenstvu, ani vo vecnom, ani v mravnom ohľade. V prvšom páde, ako najpríhodnejšie sa upravidelní; v druhom bude sa sťahovať, opravovať, do starých koľají zpät uvádzať, vôbec bude sa s ňou experimentovať, tak že k plnej platnosti nepríde. Isté je však toľko, že úhlavné, riadne povolanie ženy, ktoré je v rodine a v domácnosti, obstojí nepo-

hnuto, ba zdokonaleno, následkom zdokonalenej vzdelanosti ženskej, či mimoriadne povolania vydaria sa jej, a či nie. Žena vždy v ohromnej väčšine potiahne sa za svojím prirodzeným, riadnym povolaním, — odstúpi od neho iba po mimoriadnych, či vnútorných a či zovnútorných pohnútkach. Prvšie, vnútorné, sú korenné a stále, zjavujú sa a trvajú, aspoň vo vzdelanejších vrstvách, pod akýmikoľvek pomerami — no v čisto vyrazenom spôsobe vždy len u pomerne malého počtu žien. Toto nech slúži k uspokojeniu tým, ktorí sa ľakajú, že emancipačný prúd zachváti celý ženský svet. Druhé, zovnútorné pohnútky k emancipácii, ako sú vyvolané zovňajšími príčinami, tak môžu i opadnúť následkom akýchsi základných reforiem v spoločenstve — celkom však tiež sotva viac zaniknú.

Či tie prvšie sú vskutku základné, totižto či tá vnútorná, úplný duševný rozvoj ženy za cieľ majúca emancipácia je oprávnená, to aspoň jedným smerom vystopovať bude úlohou tejto úvahy.

V novej dobe žena, vzdelanostným pokrokom prichádzajúca k sebavedomiu, viní muža, že on od vekov k svojmu pohodliu držal ju v istej poddanosti, v hmotnej i duševnej odvislosti a nedospelosti, následkom čoho zakorenily sa v nej isté otrocké vlastnosti, a v duševnom ohľade vôbec zaostala, takrečeno zakrnela. Muž na tieto obvinenia predbežne dosť s vysoka odpovedá, že sú to namyslené bôle, žena že sama nevie, čo vlastne chce a naschvál hľadá príčiny k nespokojnosti. To, čo jej vidí sa jarmením a otročením, je v pravde vraj stav

prirodzený a náležitý, lebo blaho domu a rodiny vyžaduje, aby žena, ktorej úlohou je bdeť nad rodinou, pestovala u seba iba prosté, ženské cnosti, a nie zbytočné, ju v jej povolaní len mýliace vzdelávanie ducha. Dľa jeho mienky bolo by najlepšie, keby ona vôbec nejavila smyslu a záujmu za veci, ktoré priamo nepatria k samému jej prirodzenému povolaniu. Takto smýšľa veliká väčšina mužov; — spravedlivejšie smýšľajúci sú v značnej menšine.

V tej väčšine jedni chcú mať ženu len krásnou, ľúbeznou, očiam muža príjemnou a jemu úplne, telomdušou oddanou. Pravú vzdelanosť požadujú od nej iba najlepší medzi nimi, ktorí úprimne snažia sa povzniesť ženu k ideálu. Ostatní nechcú mať u nej zvláštnu vzdelanosť, poneváč tá protiví sa ich samovláde. Žiadajú od nej len spoločenskú zručnosť, zovnútornú uhladenosť. Takto poníma ženu tá veľkopanskejšia trieda mužov, ktorá vo všetkom ide za svojou polahodou, a tak i ženu zná jedine čo predmet nasledovania pre seba, už či v zduševnelom, ideálnom, a či v nízkom smysle. Do tohoto rámca teda vmiesti sa obraz ženy od vyvyšovanej, zbožňovanej, po všetkých stupňoch dolu, až po najopovrhnutejšiu, zo spoločnosti vytvorenú bytosť, — no vždy iba po tej jednej stránke, ako predmet mužovej záľuby. Takéto ponímanie ženy so strany muža je jej zaiste nadovšetko príjemné. Avšak, akokoľvek i v dobrom smysle lahodila by jej tá pekná stránka v ňom, to zbožňujúce vyvyšovanie jej, ono predsa nie jej je zdravé, neslúži jej k mravnému úžitku, ani k stálej spo-

kojnosti. Ono privádza ju k nesmyselnej márnivosti a k manii zapáčiť sa mužovi za každú cenu, tak že ona potom nezná pre seba žiadostivejšej veci, ako zovňajšiu krásu, poneváč tou očarúva a podmaňuje muža. Táto dychtivá snaha po zvelebení svojej zovňajšej osoby vypĺňa celú myseľ začasto už mladuškého dievčaťa a udusí všetky iné dobré zárody v duši. Zkrátka: že veľká časť mužov v žene chce mať jedine predmet záľuby pre seba, to vo veľkej časti žien budí a odchováva márnivosť a jastrivosť v úžasných rozmeroch, tak že pod ňou pustne duša ženy. Taká, márnivosťou a dychtivosťou po mužovej záľube žijúca žena obyčajne nenadobudne vnútornej ceny, preto, keď krása pominie a ani líčidlom nedá sa viac nahradiť, stane sa ona neblahým, zbytočným tvorom, v najlepšom páde len z nutnosti trpeným, bez lásky a úcty. Táto tragédia ženy, húfne sa opakujúca, neprestane dotiaľ, kým muž v žene vidí púhu robotnicu a nie aj družku; kým žena cíti sa púhou osobou, k mužovi priviazanou, a neprecítne aj k sile a dôstojnosti samobytnej ženy. — A keď toto púho nežné ponímanie ženy teda nezabezpečuje blaho ani tej šťastnej, v dobe kvetu láskou muža zahrnovanej, čo so zástupom tých, ktoré, od prírody krásou a ľúbeznosťou neobdarené, nedôjdu povšimnutia u neho? Ony pri takom ponímaní ostávajú bez ceny, bez významu, bez úkolu životného.

Druhá časť mužov, ktorá nemôže alebo nechce ísť o všetkom za svojou polahodou, ale musí brať do povahy to, čo je užitočnejšie, je tej mienky, že nie od

samej krásy (ačpráve túto nikdy nezavrhuje), ale i pre hmotný úžitok je tu žena. Tí chcú mať z nej predovšetkým domácu gazdinu a, jestli možno, aj ináč pomocnú pracovnú silu pre seba. Podľa jej schopnosti zavedovania hmotných vecí domu cenia si ju a v požadovaní práce začasto hrubo prekračujú mieru, tak že aspoň v najnižších vrstvách ľudu žena niekedy je opravdovým pracovným hoviadkom, lebo naloženo jej pracovať bez oddychu, bez vyrazenia a povznesenia mysle. No i v lepších pomeroch nižších vrstiev ona najviac súcosťou k práci nadobúda ceny, a keď je pritom i pečlivou matkou (ač z vyššieho stanoviska obyčajne strašne je nespôsobná vychovávať deti), nuž ďalej nič nevyžaduje sa od nej. Akási vzdelanosť ducha nie za výhodu, lež za nehodu je považovaná; v očiach muža každá chvíľa, ktorú žena snáď pri knihe by strávila, bola by prehešením proti povinnosti, lebo bola by na ujmu inej, makave užitočnej práci. I tu teda muž je pohotovým protivníkom ženskej vzdelanosti, v presvedčení, že táto odvádza ženu od jej úlohy. V tomto nepriateľstve obe tu uvedené kategorie mužov, ovšem každá v svojom spôsobe, sú zajedno; a poneváč tamtí vo vyšších, títo v nižších triedach spoločenstva tvoria prevládajúcu väčšinu mužského živlu, nuž ich požiadavky a názory maly najviac vplyvu na dosavádny vývoj žien — z čoho priamo vysvitá, že týchto horuvedená sťažnosť pro mužom nie je bezzákladná. Avšak naprosto tratí on platnosti pre tie vrstvy, kde ani samému mužovi nedo stáva sa lepšieho vzdelania, lebo tam žena vo vzdel

nostnom ohľade nie je ukrátená oproti nemu. V celku treba poznamenať, že toto triezve, málo nežné ponímanie ženy, aké nachádzame v nižších vrstvách, akokoľvek je ono tvrdé a nelahodivé pre ňu, je zdravé a správne, pokiaľ drží sa slušnej, uznanlivej miery; lebo všetky životné pomery, sama neodbytná nutnosť na to poukazujú, že určeno je žene i pracovať, nielen deti rodiť, ako bolo Eve pripovedané. Nežnosť a lásku, kde sú k nej podmienky, ono nevytvára, cenu ženy dvíha, a dáva hodnotu a životný úkol i tým ženám, ktorým mužovej lásky sa nedostáva. Nespravedlivosť je iba v tom, keď muž schválne upiera žene, ako takej, právo vzdelávania ducha, a sebe, ako mužovi, pripisuje ho v plnej miere.

Takýto muž tvrdí a úsilne dôvodí, že upiera žene to právo nie zo sebeckých pohnútok, aby ona, zaostalá, sebanepovedomá, zostala i naďalej jemu podriadeným, jeho potrebám slúžiacim tvorom, ale vraj predovšetkým v záujme jej samej; lebo žena vraj iba práve v tom stave duševnej podriadenosti môže byť užitočnou a spokojnou, poneváč práve ten jej je prirodzený. Akonáhle domáha sa vyššie, tak že vyrastie zpod poručníctva muža, už nemôže sa cítiť šťastnou. Jej spása je vraj nie v samobytnom duševnom dejstvovaní, ale v skromnom a pohodlnom poddávaní sa autorite muža, — najviac ak v tichom, ušľachtilom vplývaní na neho.

Toto tvrdenie nie je spoľahlivé, lebo bezpodmienečne nadŕža mužovým nárokom. Že voči veľkej, k nesamostatnosti chovanej väčšine žien nie je bezpodstatné,

nutno dopustiť, ale i tam je prijednostranné, ako by mohlo byť spravedlivé, žeby neponúkalo muža k zneužívaniu. A tú protiprirodzenosť konečne predsa ani tam nevynúti, aby prípadne rozumný človek svojím smýšľaním a konaním podroboval sa hlúpemu, len preto, poneváč ten rozumný človek je ženou, ten hlúpy však mužom. A dôslednosť tej náuky vedie i k takejto požiadavke, keďže vieme, že rozumnosť nie je výlučne k mužovi pripútaná, a hlúposť nie výlučne k žene. Naproti tomu však i najrozumejšia a celkom samostatne smýšľajúca žena podrobí sa autorite muža, i bude šťastná v tom — ale len: keď si muž skutočnou zásluhou vydobyje jej oddanosť, a nie len pre meravý predpis mužskej nadvlády a ženskej poddanosti.

Muž a žena sú dve rozdielne polovice, ktoré dovedna tvoria celého človeka a sú tak ustrojené, že svojimi duševnými i telesnými vlastnosťami navzájom sa podporujú a doplňujú. Muž je časťou silnou a činnou — žena slabou, jemnejšou a trpnou. Na základe tohoto muž prisudzuje si prednosť pred ženou vo všetkých položeniach života i mnohé nadpráva nad ňou; zaroveň však má za svoju povinnosť byť jej tiež ochranou a oporou, i znášať starosť o ňu vo všetkých položeniach života. Toto je veľmi pekné v zásade, lenže skutočnosť i tu hodne pokulháva za zásadou. Avšak, akžeby sa mužovi za to pokulhávanie, na účet ľudskej nedokor- losti vôbec, prisúdilo i úplné odpustenie, on ďalej základe toho svojho výhodného postavenia osobuje platnosť úplného, samobytného človeka, žene však p

sudzuje platnosť len podriadeného tvora, púho mužovi k vôli stvoreného, nemajúceho žiadnej samobytnej životnej podstaty — a v tomto je istá nesprávnosť.

Žena v očiach muža je vždy len Evou, z Adamovho rebra Adamovi k vôli stvorenou, trebárs takémuto názoru protiví sa jeho vlastný mravný cit, cit spravedlivosti. No tento názor panuje v človečenstve od pravekov, podľa neho utvoril a ustálil sa mrav spoločenstva i všetky rodinné poriadky. Žena podrobovala sa mu ovšem i z prirodzenej nutnosti, pokiaľ tá nalieha, — no k tomu i z násilnej prinútenosti, a konečne potom z meravého zvyku. To jest svojim prirodzeným ženským úlohám a z nich vyplývajúcim dôsledkom podrobila sa z prirodzenej nutnosti, a táto nutnosť pre ňu zostane až na veky, proti nej márne by buntovala. Z násilnej prinútenosli podrobovala sa žena silnej mužskej nadvláde v surovom veku ľudstva, ktorý, pravda, ani posiaľ nie je ešte voskrz prekonaný. Proti tejto nadvláde, kde by ešte napriek kresťanskej osvete chcela trvať, teraz už všade vzpiera sa sebavedomá žena, a poneváč sám osvietený, spravedlivý muž je v tom zajedno s ňou, ba vlastne pred ňou bojoval i bojuje v jej prospech, nuž úplná mužská nadvláda v zásade celkom prestáva, aspoň vo vzdelanejších vrstvách. — Z meravého zvyku konečne trvala žena v podriadenosti preto, že jej duch bol prizaostalý, mravné sebavedomie zaspaté, myšlienková schopnosť nevyvinutá, ako žeby sa mu bola mohla s úspechom vzpierať? Zvykom, mravom bola udržiavaná v zaostalosti, a z tejto čerpalo sa nielen právo mužskej

prílišnej nadvlády, ale utvoril sa i názor o duševnej nedostatočnosti ženy. A tento názor vo veľkej miere trvá podnes. Muž nedôveruje schopnosťam ženy, ktoré maly by sa vymknúť z jej najužšej, prirodzenej úlohy, a praje si, aby táto jeho nedôvera dokázala sa ospravedlnenou, lebo jemu bolo by to vhod.

Medzitým však veci majú sa inak. Žena v skutočnosti dokazuje, že pri zodpovedajúcich podmienkach tiež schopná je trebárs najvyššej vzdelanosti, a teda i mimoriadnych úloh; že jej duch tak schopný je rozvoja a zdokonálenia, ako i duch mužský — pričom ovšem netreba upierať, že umová prevaha je na strane muža, prečo v mnohých duchovných úkoloch žena muža vo všeobecnosti nedostihne ani v úplne rozvitom stave. No toto jej ničoho neujíma, ona veľmi čestne obstojí, keď náležite vzdelá sa len po tie hranice, ktoré povoľujú jej duševné jej schopnosti.

Že ona schopná je pravej, skutočnej vzdelanosti, tomu má sa tešiť nie len ona sama, lež práve i muž, lebo po pravde je toto i v jeho záujme. Vzdelaný muž a nevzdelaná žena akživo nemôžu tvoriť šťastný, podarený celok, — vzdelaná žena a nevzdelaný muž ovšem tým menej. Poneváč však takúto neroveň ovšem vždy ťažšie pociťuje tá vzdelaná, než tá nevzdelaná strana, nuž mužovi, ktorý vo vzdelanosti bez otázky je pokročilejší, má všemožne na tom záležať, aby žena nezaostávala za ním. Lacná a pochybná sláva je imponovať nevedomej žene. Jestli je muž skutočne nie len telesnou lež aj duševnou prevahou nad ženu vystrojený, nuž zo

stane takým i popri vzdelanej žene, a teda nemá sa jej čo lakať. Jestli však nie je taký, nuž ani zaostalosť ženy v pravde nedopomôže mu k tej prednosti. Na nevedomú ženu, pravda, ľahko je s vysoka pozerať, ale pred vzdelanou nutno je vskutku vysoko vystúpiť. Toto mnohým je nepohodlné, preto radšej chceli by udržať to prvšie, čím vydávajú si svedectvo priamo protirečiace hrdej teorii o duševnej prevahe muža.

Vzdelanosť ženy nemôže byť na ujmu vzdelanosti mužovej, ale obidve sú si navzájom oporou a posilou. To nie len vo všeobecnosti, ale i v samom manželstve.

Také manželstvo, kde žena vo všetkom koná vôľu mužovu, môže byť pekné a v svojom spôsobe i veľmi šťastné pre obidve strany, — no nie tam, kde nepovedomá, duševne temná žena otrocky podriaďuje sa mužovi, ale iba tam, kde muž i umovou prevahou i šľachetnosťou povahy a súcosťou vo všetkom konaní zasluhuje si bezpodmienečnú dôveru ženy. Také manželstvo je v svojom spôsobe ideálne, ale vyžaduje ideálneho muža a šľachetnú, porozumejúcu mu ženu, akou nevzdelaná sotva môže byť. Mužovia napospol žiadali by si asi tohoto druhu manželstvo, ale nevládzu byť tak dokonalými, žeby sa im všeobecne darilo. Žiadajú si ho, ale ani so svojej strany hlavnou podmienkou k nemu neprispievajú, lebo pre ich často veľké nedostatky žena nemôže im byť tak poddanou a oddanou, ako nárokovala by si ich mužská ambícia. A v tomto ani nevedomosť ženy nič nespomáha, lebo mužské chyby vidí a pocíti i nevedomá žena a príkro stavia sa im oproti.

Ba svojím obmedzeným zrakom začasto vidí chybu i v najlepšej veci, keď ju sama nechápe. Naproti tomu vlastné chyby nevidí a domnieva sa byť dokonalejšou od muža. Preto potom pozoruhodný úkaz, že manželstvá so ženskou nadvládou, takrečené papučové, ktoré už naskrze nezvyknú sa považovať za ideálne, vyskytujú sa nie tam, kde duševná prevaha je u ženy, ale naopak. tam, kde žena je obecná, nevzdelanej alebo i chorobne náruživej mysle. Mysľou i citom vzdelaná žena nemá radosť zo svojej duševnej prevahy nad mužom-manželom, ona chce ho mať seberovného, nerada dá mu pocítiť svoju prevahu a menovite protiví sa jej ponížit ho ňou pred svetom, i keď nie mu je v láske oddaná, lebo nechce svoje manželstvo vystaviť za terč postranných vtipov. Obecnej mysle žena naproti tomu rada sa vytasí so svojou nadvládou, v svojej mravnej krátkozrakosti nevidí, že tým nie len mužovi, lež najviac sebe vydáva špatné svedectvo. — Toto všetko je silným dôkazom, že pravá vzdelanosť dvíha cenu ženy i ako manželky, nielen ako samobytného človeka.

Jestli chceme rozsúdiť, aké manželstvo je najsprávnejšie, uhádneme to najlepšie podľa pozorovania skutočnosti, a nie podľa ľubovoľných, privysoko zasahujúcich názorov. Skutočnosť ukazuje, že manželstvá s absolútnou, či mužskou, či ženskou nadvládou (či v dobrom, či v zlom smysle), sú zriedkavými — tým zriedkavejšími, čím sú vzdelanejšie obidve strany. Nutno ich teda považovať za výnimečné. V celku javia sa nám v skutočnosti, už či sú zdarné, či nezdarné, v tom prirodze

nom osnovaní, že v nich i mužská i ženská stránka so svojou mocou a hodnotou asi v rovnakej miere prichádza v platnosť. A tak i najzdarnejšie, obidvom stranám rovnako zodpovedajúce manželstvo možno si predstaviť iba v tom spôsobe, keď povedomý muž spojí sa s povedomou ženou, a obidvaja, znajúc svoje povinnosti i svoje práva, tamtie náležite konajú, a tieto, pri vzájomnej uznanlivosti a so vzájemným šetrením sa, berú si do nároku. Pritom obyčajne dostaví sa pravá, trvalá, s úctou spojená láska. Ale k tomuto vyžaduje sa rovnaká miera mravnej vyvinutosti u oboch, a táto posiaľ nemeriavala sa.

Tu prichádzame k najznamenitejšiemu bodu predrečenej veci. Keby som postavila otázku: Či pre ženu potrebný a žiaducný je úplný, všestranný *mravný* rozvoj? nuž každý rozumný a spravedlivý človek odpovie presvedčeno, že áno, prepotrebný a prežiaducný jej je ako vzhľadom na ňu samú, tak i vzhľadom na muža, jej druha. Až keď ženy budú mravne rozvité, vtedy dovŕši sa mravná dospelosť človečenstva. Dotiaľ nie. Ale čo vidíme v živote? To, že muž, riadiaci vzdelanostný postup spoločenstva, už či z nedomyslu alebo z predpojatosti, po veky nestaral, alebo primálo staral sa o mravný rozvoj svojej ženy — a k tomu vždy napádal i tú jednostrannú mravnosť, ktorú sám jej prísno predpísal. Keby všetky žaloby ženy o jej porobe odmietol muž čo výmysly, jej žalobu o porobe mravnej nemôže podvrátiť, lebo túto, žiaľbohu, prevádza on posiaľ v úžasnej miere. On akosi má ju za nevyhnutnú, nepokladá

si za priestupok v praxi ju napomáhať, i keď v teorii horlí proti nej. Žiadna otázka v pomere medzi mužom a ženou nevykazuje toľko nesrovnalosti, nedôslednosti, neuznanlivej sebeckosti so strany muža, ako práve otázka ženskej mravnosti.

Keď hovorím, že muž nestaral, poťažne primálo staral sa o mravný rozvoj ženy, mienim tým jej mravný rozvoj v celku, v každom ohľade a smere, ktorý postupuje zaroveň s rozvojom všetkých ostatných duševných síl. Tento nielen že zvláštne nepodporuje sa, ale nakoľko má sa za to, akoby žene pri jej povolaní zbytočnou, i práve škodnou bola dôkladná vzdelanosť ducha, nuž so schválnym zadržiavaním tejto zadržiavaný je i rozvoj mravnostný, a preborí sa vlastnou silou iba u jednotlivých, mimoriadnych ženských duší. U muža pochop mravnosti zaiste je vyvinutejší, len prevádzanie ho do skutkov namnoho zaostáva. Žena, naopak, ponechávaná je v polovičatej mravnej slepote, ale zato prísno a neodbytne požadujú sa od nej skutky najvyššej mravnosti. V tom je nesrovnalosť, zmatočná nedôslednosť. Muž tvrdí, že ona nie je schopná mravnej dospelosti, ale že pri vodcovstve muža so zaviazanýma očima poľahky prekonáva mravné úlohy, kde sama, s vidiacima očima vraj nevedela by si rady a zaviazla by v ťažkosťach. Na tento spôsob ženská mravnosť je viac zovnútorná, formálna, prevádzaná nie z presvedčenia, lež z predpisu, — a toto je príčinou tých premnohých väčších-menších povrchností, začasto i desnej prázdnoty ženskej povahy, ktorých pohotovým vysmievačom i

kárateľom je muž, nepamätajúci na to, ako žena jeho pričinením vedená je k nim, alebo aspoň udržiavaná je pri nich.

Pri výchove ženy od prva nejde sa do hĺbky, ku koreňu duševných síl, k tríbeniu umu, aby samostatne myslel, k základnému pestovaniu mravného citu, ale hľadí sa na samé povrchnosti. »Buď takou, aby si sa každému zapáčila, a aby svet nemal čo na tebe haniť,« je svrchovaným predpisom pre mladé, vyvinujúce sa dievča, a materinská výchova (veď ona, matka, tiež neinak bola vychovávaná) všemožne smeruje k dosiahnutiu tohoto žiadostivého výsledku. Keď sa tak vezme, že každému páči sa to, čo je dobré a pekné, a že haniť nemôže sa to, na čom nieto nič zlého, nuž toto universálne heslo pri ženskej výchove nebolo by na zavrhnutie. Ale v skutočnosti predsa dokazuje sa veľmi nespoľahlivým, lebo zmestí sa podeň i samá číra pretvárka a môže sa nalepiť naň samý nepravý lesk. Nie všetko je dobré a pekné, čo zdá sa takým; nie všetko je zatratenia hodné, čo svet haní; a nie všetko je chvály hodné, čo svet chváli. Preto i u ženy treba seriosne, základne vyvinovať mravný cit a tríbiť umovú súdnosť, aby sama vedela rozoznávať dobré od zlého. Potom solídne vyplní ona horspomenutú požiadavku. Je k neuvereniu, ale je tak, že výchova ženy vo všeobecnosti je lichá, napomáhajúca povrchnú rutínu a zručnosť v pretvárke, a úloha ženy v živote je veľká, mravne dôležitá, plná sebazapierania a zodpovednosti. Že žena pri tak nezodpovedajúcej príprave predsa potom obstojne,

často až vzorne dostojí svojej ťažkej úlohe, značí, že mnoho dobrého jej je vrodeno. Či teda neponúka sa to dobré v nej rozvíjať, k dokonalosti privádzať?

Toľko ohľadom mravnosti celistvej, ktorá je hľadaním, poznávaním a dľa možnosti i konaním pravdy vo všetkých položeniach života.

Ohľadom ženskej mravnosti, špeciellne pohlavnej, má sa vec inak. Na túto, protivne predošlej, pri výchove vynakladá sa svedomitá bedlivosť, len pozdejšie v živote prichádza na ňu zkaza. Každý rodič, nižšieho či vyššieho stavu, prostý alebo vzdelaný, jestli len nie je zvrhlý, vštepuje ju svojim dcéram, lebo ona má byť najprednejšou ženskou cnosťou a jej pojem je určitý, ľahko pochopiteľný. V tomto smysle mravnými môžu byť, i bývajú aj ženy duševne obmedzené, túto mravnosť možno predpísať, ako ktorúkoľvek určitú požiadavku. A ona je skutočne ženám prísno predpísaná, tak že, ktorá zhreší proti nej, opovrhovaná je čo padlý tvor a viac-menej vylúčená z počestnej spoločnosti. Preto každý rodič usiluje sa upevniť ju u svojich dcér, aby ich uvaroval od možnosti takého pádu. O tejto špeciellnej mravnosti teda nemožno povedať, ako o všeobecnej, že by pri výchove žien bola zanedbávaná, ale len možno povedať, že zanedbávanie tamtej neslúži k upevneniu ani tejto. A túto sám muž prísno požaduje od ženy, trebárs z druhej strany on ju napáda a kazí. Avšak, keby nebola napádaná, nepotrebovala by byť ochraňovanou a nebolo by zásluhou zachovať ju — vôbec nebolo by cnosťou. Muž požaduje ju od svojej ženy, dcéry a

sestry. Matku zvlášte chce mať všetkej úcty hodnú, lebo k matke každý syn s úctou chce pozerať. I vôbec od ženy v zásade rozhodne požaduje on mravnú bezúhonnosť, a potiaľ je všetko dobre. On i má ju požadovať, tým ctí i ženu i seba. Ale teraz, čo vidíme s druhej strany?

Že tenže muž túto mravnú bezúhonnosť sám od seba už naskrze nepožaduje. On seba celkom ľahkodušno dispensuje od nej. On osobuje si skoro neobmedzenú voľnosť v tomto ohľade, — veď mravná prevaha i tak je u neho. Jemu často ani najpríkrejšie previnenie toho druhu nemá byť počítované za chybu; aspoň nevylučuje ho z počestnej spoločnosti, ako zkúsenosť učí. Muž takmer beztrestne (jestli totiž nezavadí až do paragrafov trestného zákona a je zažalovaný — pričom však tiež veľmi sa mu neublíži) kazí mravnosť žien, neberúc ohľad ani na ženskú ani na mužskú česť: ani na to, že tie, ktorým česť odoberá, sú ženy, sestry a dcéry iných mužov, ani na ich samých ľudskú hodnosť. Hrdý muž, pri každej príležitosti sebavedome prizvukujúci svoju prevahu nad ženou, tuto tým ju dokumentuje, že v pohlavnej bezuzdnosti dovoľuje si veľa, ba všetko.

Tu, pravda, muž nadmieta, že však v tom hreší nie len on, ale i žena. Ba i zvádza k hriechu nielen on, lež aj ona. Táto nadmietka znie čudno a je charakteristická pre toho druhu mužov. Taký muž tu veľmi ochotne zabúda na svoju ináč samo sebou rozumejúcu sa prevahu a zrazu stáva sa úbohou, zvedenou obeťou ženských nemravných nástrah. Neborák! Ale pýtame sa

ho: Prečože *tu* nepreukáže sa so svojou mravnou prevahou, prečo neodmietne, nezavráti tie pokúšania mravne slabšej ženy? — Keby bol úprimný, nuž by odpovedal: Preto že ja, znajúci čo je mravnosť a čo nemravnosť, osobujem si po svojej chuti oddávať sa poslednejšej, trebárs to v zásade zatracujem. Žena ale má určitý, slepý predpis: nech sa ho drží! Nech sa bráni proti mne, ako sa vie. A keď nevládze sa ubrániť, nech padne. Ona beztak je nepovedomým, mravne nevyvinutým tvorom, teda nie jej je škoda... Takto musel by odpovedať, lebo tak smýšľa veľká väčšina mužov, žiaľbohu i takých, ktorí ináč chcú slúť počestnými. Tak smýšľajú namnoho i tí, ktorí vynášajú zákony a stanovia spoločenské poriadky. Nech teda súdi, kto je spravedlivého súdu schopný, či žena je v mravnej porobe pred mužom, a či nie. Že pod tým trpia najviac ženy najnižších spoločenských tried, to neumenšuje ani zlo veci, ani vinu muža. I najvyššie postavená počestná žena v mravnom úpadku trebárs najnižšej cíti ujmu a urážku pre seba, lebo tam ide nie o stav, ale o ženskú mravnosť, o ženskú dušu.

Že mužom znemravňovaná žena navzájom znemravňuje muža, je vec prirodzená. Táto jej nevyhnutná pomsta neprestane, kým ona neprestane byť znemravňovanou. Ba možno i to, že sú i ženy nemravné v sebe, bez mužovho podnetu — ač sú azda aspoň dosť zriedkavé — ale to naskrze nedáva mužovi práva utvrdzovať ich v zlom, tým menej kaziť i ženy, ktoré ináč zostaly by mravnými.

To schválne udržiavanie nerovnakej miery vo veciach mravnosti, vyššej či nižšej, medzi obojím pohlavím, práve sama tá differencia je pákou nemravnosti. Nerovnaký základ, nerovnaká príprava k tej vyššej je príčinou ženinej neupevnenosti, pre ktorú muž si ju neváži a prípadne bez škrupulov ju kazí. Potom však za rovnaký priestupok proti tej nižšej nerovnaké meranie trestu, nerovnaké stíhanie od spoločnosti, nerovnaký súd verejnej mienky na muža a na ženu je nielen dôkazom, ale i zovňajšou príčinou ženinej poroby. Lebo, keď muž udelil si privilegium beztrestného páchania nemravnosti a žene spolu s ním a zväčša z jeho podnetu ju páchajúcej samej prenechal najväčší mravný trest, utratenie cti, tým on, silný proti slabej, pokušiteľ proti pokúšanej, zjednal si ešte bezpečné postavenie neraniteľného oproti raniteľnej, aby z tej bezpečnosti bez strachu mohol prevádzať svoje dravé výpady proti nej. Je to nie vrchol nemravnosti? Možno síce, on to urobil v dôvere vo svoju mužnú svedomitosť, lebo skutočne nič nemalo by ho väčšmi nútiť šetriť česť ženy, ako toto jej utisnuté postavenie, — no nech sám súdi, či to v celku zadržuje ho od škodcovstva. Od tisícov rokov mohol sa zpamätať, že s tou dobrou mienkou sklamal sa sám v sebe, a že mal proti sebe tak prísno pokračovať, ako proti žene. Jej bez pochyby preto nameral tak nepomernú časť trestu, aby sa väčšmi stránila hriechu, no i tu od vekov mohol sa presvedčiť, že zlé následky nedostatočné sú uvarovať od priestupku, menovite keď namerané sú len na jednu previnilú stránku a nie rovnako na obidve.

Kdekoľvek by sme hľadali platné ospravedlnenie toho, že hriechy proti pohlavnej mravnosti trescú sa nie rovnako na mužovi a na žene, ale takmer výlučne iba na tejto, nikde ho nenajdeme, leda poukazovanie na to, že tak bývalo od pravekov — znak: mnohoženstvo. Ba vraj ešte v nie starej dobe v daktorej krajine (v Skandinávii) mužovi bolo zákonom dovolené držať si viac žien, a žene pod pokutou smrti nakladala sa nenarušená vernosť k jednomu. To všetko je k uvereniu, ale to všetko nedokazuje, že tak má byť, že tak je po pravde. Aspoň na mravnosti založeného dôvodu za to nieť. Najplatnejši je ten, že neúprosná prísnosť v tomto ohľade oproti žene nezbytná je preto, aby rodina zachovala sa čistou. Keby žene povolilo sa to, čo povoľuje sa mužovi, čosi-kamsi prestala by riadna, jednokorenná rodina a nastal by divý, zverský život u ľudí. Nuž toto aspoň zčasti môže byť pravda, a nech Boh po všetky veky uchová ženu od každého chybného kroku, ktorým prehrešila by sa proti svojej vznešenej úlohe čo zachovávateľka čistej rodiny! Ale: Či iba žena zaviazaná je ku tejto úlohe, a nie práve tak aj muž? Jestvuje rodina len pre ženu — nekorení, nežije v nej, nečerpá najlepšie sily i radosti z nej práve tak aj muž? Čo je teda, že on ženu prísno zaväzuje, aby zachovala rodinu nenarušenou, ale sám seba pekne-rúče vyťahuje zpod tejto, jemu nepohodlnej zaviazanosti, ačkoľvek on sám chce mať rodinu čistou. To je hrubá osobná sebeckošť a nemužná krehkosť »silného« muža, a i v tom základný tón je ten, od ktorého muž raz nevie a nechce upustiť: Žena

stvorená je půho pre muža, i rodina je pre muža, žena teda povinná je celou svojou bytosťou utonúť v rodine, muž ale, jej nadvládca, bez zodpovednosti môže si dovoliť i protimravné odchýlky. Tak asi on smýšľa a, trebárs je mravne vyvinutejší, rád sa dispensuje od mravných zaviazaností, keď vyžadujú citeľné sebazapieranie, ale pohotove predstrčí ženu, mravne nižšie udržovanú, aby ona znemožnila zlé účinky jeho neviazanosti. On, silný, skrze slabú ženu hreší proti žene i proti mravnosti; pritom žene nakladá paralysovať rozrušujúce následky jeho prečinov — i konečne ešte na dodatok na ženu vrhá zodpovednosť za svoje mravné poklesky. Tak bývalo a tak je, je to celkom po mužsky — lenže naskrze nie je to mužne. Muž má v celku mravnú prevahu nad ženou, ale v tejto kritickej pohlavnej otázke nemá nad ňou prevahu mravnosti. Čo horšie, ani nechce ju mať; tým smerom akosi nenesie sa jeho ambícia. A kým tú nemá, dotiaľ nie je a nebude pravým pánom a majstrom ženy, ale jej znemravňujúcim tyrannom a znemravňovaným otrokom zaroveň, ktorý je pravou protivou pravého, povedomím, vôľou i skutkom mravného, duchom silného, srdcom čistého muža, akému vo vrelej úcte pokloní sa každá počestná žena. Tamtoho však nikdy nemôže uznať za pravého muža, za akúsi vyvýšenejšiu bytosť.

Z tohoto všetkého azda nadostač vysvitá, aké pohnútky sú v ženskej duši k tomu, čo na začiatku úvahy označila som ako vnútornú emancipáciu. Treba súdiť, či je to daromný rozmar, a či vážne hnutie mysle. Či je

to púhy, nesmyselný odboj ženy proti mužovi, a či je zdravým citom vnuknutý postupok zlepšiť, zdokonáliť stav človeka — svoj i mužov. Muž ovšem reklamuje úlohu zdokonalovania ľudstva výlučne pre seba, ale kým prekáža žene uspôsobiť sa, aby mohla tiež prevziať plnú časť tejže úlohy, ktorá časť na ňu pripadá, dotiaľ nedožije sa žiaducného úspechu.

Potom, až celý spôsob a sriadenie výchovy ta bude smerovať, aby ako u muža, tak u ženy v najmožnejšej miere vyvinovala sa mravná bytosť; a keď po úspešných výsledkoch takej výchovy muž naučí sa považovať ženu tiež za samobytného človeka, lepšie rečeno, za samobytnú polovicu človeka, a nie púho za svoj doplnok, ktorého dušu smie po svojej ľúbosti okypťovať, až potom nastane žiaducná mravná rovnováha medzi obojím pohlavím, ktorá bude mať za následok i základné zlepšenie pohlavno-mravnostného pomeru, lebo potom muž tak bude sa cítiť pod oprávnenou, povolanou mravnou kontrollou ženy, ako ona pod jeho, a v tom nebude nič uponižujúceho pre neho. — Potom malo by sa udomácniť i opravdové priateľstvo medzi mužom a ženou, bez toho, žeby muselo prejsť do lásky, akého možnosť zväčša berie sa do pochybnosti. Ze je ono posiaľ v spoločenskom živote bez podozrievania nie dopustené, to tiež charakterisuje náš mravnostný stav, aký trvá pri mravnej nedospelosti ženy.

Priame duševné styky medzi mužom a ženou i okrem rodinného kruhu sú potrebné pre obidve strany. Nimi majú sa tríbiť a vymieňať rôzne duševné dary, prenášať

a zveľadovať rôzna duševná majetnosť, čím spoločenské pôžitky majú sa stať záživnejšími. Zaisteže je tu istý stupňovaný pôvab, už preto, že nejde to len od muža k mužovi, od ženy k žene, ale miešano, no v ňom niet ani najmenšej urážky pre mravnosť. Spása je v tom, v základoch stavať hrádze nemravnosti, t. j. od prvu učiť každého človeka, ženu i muža, rozoznávať mravné od nemravného, i vštepovať lásku k prvšiemu a ošklivosť k druhému — a nie v tom, stavať jej hrádze povrchné, púho pre slušnosť, popod ktoré nemravnosť konečne predsa dosť pohodlne sa prešmykne. A zdarné duchovné spoluúčinkovanie muža so ženou vo všeobecnosti možné je iba pri zachovávaní čistej mravnosti, vyplývajúcej zo živého presvedčenia, nie z mŕtveho predpisu. Ona je svrchovanou známkou povznesenej ľudskosti, lebo je výdobytkom osvobodenej, nad telom vývodiacej duše. —

Myslím, že potrebu mravnej rozvitosti u ženy nikto, ani ináč najtuhší protivník ženskej vzdelanosti nebude upierať. Mravne rozvitou zaiste chcel by ju mať aspoň len každý mravne smýšľajúci; ale ktorý ináč nechce ju mať vzdelanou, prichádza do protimluvy, poneváč rozvitosť mravná podmieňuje po značnú mieru rozvitosť duševnú, vzdelanosť ducha vôbec, ona nedá sa osebe chovať, odlúčeno vypestovať v duši, lebo veď práve má prenikať a opanúvať všetko myslenie a konanie človeka. Ťažko je teda tvrdiť, že by vzdelanosť bola žene na škodu. Na škodu môže jej byť vzdelanosť vospustná, bez mravného základu a cieľa, ale tá, ktorá namerená

je predovšetkým k mravnostnému rozvoju a na tom základe stavia ďalší rozvoj duchovný, musí len zvelebiť človeka, muža či ženu. Preto nie hatiť, zadŕžať postup ženskej vzdelanosti, v strachu, že ona zkazí ženu, ale vziať ho silno do ruky, dávať mu mravný základ a zdravý smer, i nadovšetko viesť ho v úprimnom kresťanskom duchu. To je remédium. Potom netreba sa báť škodných výrostkov ženskej vzdelanosti, i keby aká bola vysoká. Na takom základe vzdelaná žena nespotvorí sa, ani keď bude samostatne prevádzať trebárs daktoré mužské povolanie; no tomuto jednako vždy pomerne málo žien bude sa oddávať. Som presvedčená, že i jestli ozaj riadne budú sa pre ženu zakladať stredné a vysoké školy, i popri tých pre ňu školy domáco-hospodárske, aj iné praktické budú dôležitejšími a nezbytnejšími, lebo isté je, že i keby všetky cesty k tým prvším boly jej urovnané, ona predsa vždy iba vo výnimečných prípadoch pôjde po nich a v najväčšej časti zostane len pri bližšom, nižšom, pohodlnejšom stupni školovania. Avšak už tie výnimečné v istej miere pozdvihnú vzdelanostnú úroveň žien vôbec; zpäťúčinkujúcim spôsobom preniknú i massu menej vzdelaných, tak ako i mužskí intelligentnej triedy tiež osvecujú i triedu neštudovaných. Preto i ony majú svoju oprávnenosť, akú naproti majú tiež mužskí, ktorí nechcú, alebo nie sú schopní študovať, a oddajú sa akémusi prostejšiemu povolaniu. Mohlo by sa nadmietnuť, že intelligentní, čiže študovaní mužskí, ako osvecujú neštudovaných spolubratov, tak môžu osvecovať i ženy. Isteže. To sa deje i bude sa diať. U mno-

ných čuloduchých žien vzdelávajúci vplyv druhého pohlavia je práve najúčinlivejší. Ale kto bedlive všíma si týchto vecí, ten vie, že najväčšia časť žien zase z navyklej pohodlnosti, ba zrovna z lieni myšlienkovej, ktorú ich povrchná výchova napomáha, stránia sa nadobudnúť ťažších vedomostí, chápať sa vážnych úloh duševných, kým im v tom schopnejšie spolusestry neprekliesnia cestu. Až potom upozornia sa, že je to niečo, čoho i žena má si všímať; kým to však len mužskí hlásajú, majú to ženy výlučne za mužské záujmy, tým viac, že sami mužskí najväčšmi utvrdzujú ich v tom. A z týchto samých ohľadov majú svojho oprávneného miesta i špeciellne ženské časopisy, ktoré ako nesmyselné zatracujú a vysmievajú práve tí, ktorí žene neprisudzujú schopnosť vzdelania, vyrovnajúceho sa mužovmu.

Auktority mužskú nepriazeň proti ženskému duchovnému dejstvovaniu medziiným i tým ospravedlňujú, že kedykoľvek vraj ženy počaly sa tisnúť do popredia, aby zamiešaly sa do duchovných úloh muža, malo to za následok, že nastalo po istú mieru zoženštenie i mužského ducha a tým klesnutie duchovného aj mravnostného úrovňa spoločenstva. Toto je toho samého rodu žaloba, ako tá, že žena muža strkáva do nemravnosti. Keď mužský duch tak poľahky dáva sa podmaniť, spotvoriť duchu ženskému, kdeže je potom jeho mužná sila? Keď žena má sa vzdať duchovného dejstvovania z tej príčiny, aby nespotvorila ducha mužovho, u koho je vlastne potom duchovná a mravná prevaha? Nie u ženy? Ja so svojej strany mám omnoho lepšiu mienku o muž-

skom duchu, o jeho sile a rázovitosti, ako tí mužovia, ktorí mu také nechválne svedectvo vydávajú. Bývalo zoženštenie mužského ducha a s ním alebo za ním i nevyhnutné klesnutie mravov, ale to sotva kedy následkom opravdového, seriósneho chápania sa ducha ženského, lež následkom nezdravého, premršteného jeho vzplanutia. Niet sa veru čo diviť, že ututľaný a nezamestnaný chorobno vybuchoval. Keď sa mu vykážu cesty k zdravému rozvoju a on ustáleno nimi bude sa brať, nuž prirodzeným spôsobom pominie náchylnosť k nezdravým výbuchom s ich zlými následkami. A mužský duch má sa upevniť i stále dokazovať aj popri *vyvinutom* ženskom, — ináč neveríme v jeho mužnú silu. Tieže auktority ďalej tvrdia, žena že určená je k nečinnej, púho trpnej úlohe i v duševnom ohľade, poneváč ona vraj tvorí spočívajúcu, akoby reservnú silu človečenstva. Takéto ustanovenie je pre samú ženu najpohodlnejšie, keby len bolo k prevedeniu; keby neprotivila sa mu duševná príroda samej ženy a k tomu i okolnosti životné. Tí, ktorí takto stanovia, zdá sa, zabúdajú, že všetko, čo vždy len spočíva a neprúži, necvičí sa, konečne musí shrdzaveť a shraneť, a že takéto v nič obracanie síl, ktoré maly úžitok donášať, musí byť spoločenstvu na škodu. Najlepšie mohli by sa o tom poučiť na mohamedánoch. Tí žene odobrali každého činného významu, dušu jej dokonca upierajú, vidia v nej púho ženu v najužšom smysle, tvora výlučne telesnej ceny. Tam ona ozaj je už len samou spočívajúcou silou, no tam aj hneď vidno, ako ona nedáva národu poživy

nielen mravnej a duchovnej, ale ani hmotnej — okrem samej telesnej, rodením detí. Ona je oddanou ženou, alebo pokornou otrokyňou muža, ale nie jeho družkou podľa ducha; je matkou stávajúcich pokolení, ale len podľa tela, nie im je matkou — vychovávateľkou. Ako ona duševne hlivie, tá spočívajúca sila, tak vymiera z nej národ mravnou smrťou. Kto by tam skúmal príčiny a účinky, nuž zaiste našiel by, že to upieranie, väznenie i samou nečinnostou ubíjanie ženskej duše, nie je poslednou príčinou duchovnej neplodnosti a nedvižnosti mohamedanismu. Tam tiež vidno, ako daromné je domýšľanie muža, že on sám povolaný je dvíhať a niesť vysoké záujmy národov; pri ňom nedožije sa on pravých úspechov. Ovšem ešte daromnejšie by bolo domýšľanie ženy, že ona v tej úlohe zmôže to samé, čo muž. Oni len dovedna môžu s úspechom postupovať, a síce tak, keď žena nebude bremenom, mužovi na krk zaveseným, ale keď pevno na vlastné nohy postavená, v spojení a v porozumení s mužom v plnej miere koná to, k čomu duševnými a telesnými vlohami je uspôsobená. Tie vlohy vyvinúť má dobrá, základná výchova, vedúca k zdravej vzdelanosti. Ovšem, ani táto nesprostí ženu všetkých individuellných chýb, ako nesprostila ich ani muža, ale že ju zošľachtí, chyby zmierni, mnohé prirodzené nedostatky doplní, o tom nemožno pochybovať.

Mnohým táto, ženu už či len mravne, a či, podľa emancipačných snáh, aj fakticky osamostatňujúca vzdelanosť preto je tak antipatická, že vidia v nej zanikať

pekný pojem o silnom mužovi a o slabej, s oddanosťou k nemu sa vinúcej žene. Ale za týmto nemajú čo smútiť. Slabosť ovšem odkazuje ženu opierať sa o muža, prečo on v ženskej slabosti chce videť cnosť. Vidí v nej eo ipso ženskosť, preto ju rád trpí. Pravda je avšak tá, že ani význačné ženské cnosti nemôžu mať zdravé, životaschopné korene v slabosti, ale iba v sile. Zo slabosti a detinskej nevyspelosti akživo ani u ženy nemôže sa zrodiť šľachetný, mravne upevnený charakter. Len zo sily pochádza všetko dobré. A tak aj ideál silného muža a s oddanosťou k nemu sa vinúcej ženy so vzdelanosťou tejto nepominie, ale upevní sa. Ten ideál v duši ženy nikdy nevyhasne, len nech ho sám muž svojou nehodnosťou odtiaľ nevytrhne.

Vôbec obavy, že správny pomer medzi mužom a ženou skrze vyššiu vzdelanosť tejto mal by sa narušiť, sú bezzákladné. Akékoľvek by boly či mravné, či skutkové jej vzdelanostné vymoženosti, nikdy nezmenia na tom ani za máčny mak, že ona popri všetkom, čo dosiahne, svrchovaného svojho blaha môže najsť jedine v láske mužovej, tak ako on svrchovaného svojho blaha môže najsť jedine v láske ženinej, — a obidvaja pravého uspokojenia jedine v sriadenom, manželskom a rodinnom spolužití. Že však potom tie, ktoré už či z vlastnej vôle a či mimovoľne neprídu k vydaju, praktickou alebo duchovnou vzdelanosťou uspôsobia sa k daktorému mimoriadnemu povolaniu, ktoré nielen že ii zabezpečí výživu, ale dá im aj cieľa a obsahu pre živo' že nebudú tými za zbytočné považovanými, ubitými

strpčenými starými pannami, po ktorých s nemilosrdným a hlúpym posmechom povoziť sa bárskto drží sa za oprávneného, — ale že budú užitočnými a teda i váženými a spokojnými členmi spoločenstva, to vari len nemôže sa považovať za zlú, ale musí sa považovať za dobrú vymoženosť. A sama ustanovizeň manželstva buďe sa ponímať správnejšie, keď nebude každé dievča voslep domáhať sa vydaju púho tým cieľom, aby si zabezpečilo hmotné zaopatrenie, alebo aby ušlo tupenému staropanenstvu. Ako vzdelanosťou, tak i neodvislosťou ženy, manželstvo po pravde malo by sa zvelebiť, keď ona nie z núdze, ale zo svobodného rozhodnutia by ho uzavierala, po náklonnosti srdca, bez detinsky prehnatých nárokov a očakávaní.

Láska medzi mužom a ženou zostane vo všetkých okolnosťach i cez všetky štádia ľudského vývoju, lebo ona nie je zjavom nahodilým, výplyvom ľudského rozmaru alebo časových prúdov, ale je stálym darom človeku od jeho Stvoriteľa. Že so zdokonalením človeka mala by sa i tá láska zdokonáliť, je vec jasná. Najdokonalejšia a teda i najtrvácejšia je tá, ktorá pochádza zo záľuby nie telesnej, lež duševnej; ktorú k životu budia a chovajú mužské cnosti i ženské cnosti. Táto korení v mravnosti i povznáša k mravnosti. Nesmyselná je obava, že žena pri vyššej vzdelanosti stala by sa neschopnou lásky a oddanosti oproti mužovi. Práve iba keby žena bola voskrz opravdove vzdelaná, sošľachtila, prehĺbila, pravou srdcovou teplotou prebrala by sa láska medzi ňou a mužom.

A ako nie ženinej láske, tak ani prirodzenej prevahe a dôstojnosti muža nemôže byť na ujmu, jestli žena dohoní ho vo vzdelanosti. Pochop mužnosti je tak prekonávajúci a nepodvratný, že od vonku nič mu neuškodí. Neuškodí mu teda ani sila vyvinutej ženy, ale áno, porozumie mu. Opravdovej mužnosti žena vždy ustúpi, a kde treba, podrobí sa jej, lebo v tej je sila, budiaca úctu a obdiv, podmaňujúca bez úsilia, vládnuca bez násilia. V nej je spravedlivosť, podmaňujúca ženskú dušu. Pravý muž svojím silným duchom vždy prevažne bude vplývať na ženu, i pri rovnakej vzdelanosti ona vždy viac duchovných dobrodení, menovite po umovej strane bude príjímať od neho, než on od nej. Zato zas jemu šľachetná, mravne vyvinutá žena vždy bude spoľahlivejšou oporou v mravnosti, než môže si byť on sám sebe, a krem toho iba vyvinutej duše žena môže city osviežovať a môže byť mužovi posilou pri jeho vyšších snahách. Je aspoň vec istá, že žiaden priateľ nemôže tak intensívne dobre vplývať na muža, ako šľachetná a rozumná žena, — i tiež je isté, že žiadna žena nemôže tak mocne, povznášajúcne pôsobiť na ženu, ako šľachetný muž. Ponajviac žena prijíma od muža dary umovej vzdelanosti, muž od ženy dary srdcovej vzdelanosti — k jednej i k druhej však je potrebný celistvý rozvoj duše. Ako že mravne a tým i duchovne hlboko klesnúť môžu len muž a žena dovedna, vzájomne sa kaziac, tiež tak mravne, vôbec duchovne vysoko sa povzniesť a tam sa udržať môžu len muž a žena dovedna, vzájomne sa podporujúc. A s úspechom podporovať môžu sa iba pomerne rovnako vyvinuté sily. —

Je to zahanbujúci znak našej veľkej zaostalosti, že u nás ešte takto prvopočiatočne treba dôvodiť za ženskú vzdelanosť. Jestli pre ľudí vôbec vzdelanosť je žiaducná, nuž, rozumie sa, treba jej nie len mužovi, ale aj žene. Inde o tom už ani otázka nepovstáva, lebo sa všeobecne uznáva jej potreba. Dotazujú sa len o tom, či potrebno je dať žene študovať zarovno s mužom, a či sredukovano; či odborne, s námerom samostatného povolania, a či len všeobecne, pre pozdvihnutie vzdelanostného úrovňa vôbec; či jej výučba má sa diať na spôsob mužskej, a či akýmsi zvlášť primeraným spôsobom, atď. Určiť, že základná vzdelanosť, totižto duševný rozvoj, nevyhnutne potrebný je i pre ženu, je ešte len označením cieľu, a od označenia po jeho dosiahnutie je cesta dlhá, zamotaná, často i bludná. Vychovavateľskému svetu nastáva ťažká úloha, viesť ženu k duševnému rozvoju tak, aby ním nesvliekla so seba ženskosť, ale aby v ňom práve zdokonalily sa jej význačné cnosti, žeby potom náležitejšie prevádzala svoje povolanie. Základ je, dávať žene solídnu výchovu, namerenú k jej ženskému povolaniu, a na tom základe potom bez obavy podávať jej i trebárs vysokých vedomostí. Kde nie týchto, tam napomáhať jej práceschopnosť, vystrojiť ju súcosťou pre praktický život, — k tomuto ona vždy z najväčšej časti bude odkázaná. A i tu s náležitou prípravou vždy viac dokáže, než bez nej. Vzdelanosťou prešľachtí žena i tie nižšie sféry, v ktorých pohybuje sa so svojimi všednými povinnosťami.

Ku všetkému tu povedanému žene vzdelanosť ducha, úplná povedomosť mravná potrebná je menovite ako matke. O tomto už nikto nebude pochybovať, kto zná ťažkú, komplikovanú úlohu matky, jestli táto ozaj má byť prvou vychovávateľkou svojich detí, dávajúcou prvé základy k ich charakteru. O tomto nerozpisujem sa ďalej, lebo myslím, že tu presviedčania netreba. Šľachetné, vzdelané matky by boly preporoditeľkami človečenstva, i vždy najsilnejším spojencom, najzákladnejšou posilou dobrých škôl.

O potrebe opravdovej vzdelanosti pre ženy nemôže byť sporu, len bez pochyby bude mnoho zdarného i nezdarného experimentovania, kým vynajdú sa pravé cesty k nej, kým idealista, psycholog a fysiolog, filosof a národohospodár atď. so svojimi požiadavkami a nariadeniami sa tak dohodnú, aby to zodpovedalo potrebám života — a sice i toho vyššieho.

My Slováci nemáme možnosť podľa svojej vôle prevádzať svoj vzdelanostný postup, ale v oči takej dôležitej otázke aspoň máme zaujať správne *zásadné* stanovisko. A jestli v tuhom, náramnom konservatisme i naďalej nechceli by sme žene vyššie dať vzhliadnuť od varešky, ihly a motyky, nuž ani pravé národné povedomie sa nerozšíri u nás, ani vo vzdelanosti nepokročíme. Preto, že vzdelanosť vospustná, bezmravná natropí snáď mnoho zlého u žien, netreba zatracovať a vytvárať i vzdelanosť mravným, kresťanským duchom vedenú, za akú som ja tu pozdvihla slovo.

A že vzdelanosť, poťažne celá výchova žien má byť predovšetkým založená na pravých, kresťansko-náboženských naukách, na živej náboženskej viere, ešte ku závierke zvláštne prízvukujem, akže by to zo samého obsahu tejto úvahy nevysvitalo dostatočne. Čo žiadam v nej, je azda nasledovaním toho, čo nakladá človeku sama kresťanská mravouka. Som presvedčená, že predovšetkým táto, keď obživne v človeku, povznesie ho ku takej mravnej výške, k akej nejaká iná, vyumelkovaná, púho rozumová mravouka nikdy nemohla by ho povzniesť. I kde zdanlive, s jej obídením, povzniesol sa človek mravne, i tam ona, trebárs nepriamo a nevidomo, musela pôsobiť, lebo v nej sú všetky mravnostné pramene. A keď človek vôbec, nuž žena zvlášte má ju chovať v svojej duši. Náboženstvo samo, vrelou dušou pochopené, je svrchovanou vzdelanosťou a môže povzniesť ženu duchovne tak vysoko, ako nikdy nepovznesie ju bez neho žiadna rozumová rozvitosť. Ale keď na základe takejto nielen formálnej, lež živej náboženskej vzdelanosti rozvijú sa i všetky ostatné, aj rozumové schopnosti, potom žena nemôže sa spotvoriť ani trebárs v najmimoriadnejšom povolaní. Z takého základu ani jej vybočenia nemôžu byť rozvratné; ony snáď rozšíria medze ženského povolania, ale ich neopustia. V takom duchu vzdelaná žena vôbec nedopustí sa niečoho neprístojného. —

A teda v celku: Najmožnejší mravný vývin, mravná dospelosť, tak je žiaducná u ženy, ako u muža, avšak v takom spôsobe, aby nesotrela ušľachtilý ženský pôvab

s jej duše. Iba keď mravne rozvitá žena bude ženou a družkou mravne rozvitého muža, môže človečenstvo dosiahnuť tú mravnú dokonalosť, akú dosiahnuť je predsa jeho konečnou úlohou tu na zemi, a z ktorej maly by sa základne zlepšiť i všetky životné jeho pomery. —

„Živena“

spolok slovenských žien.

Zpráva.

V posledné roky náš spolok obnovil inkasso svojich požiadaviek, hľadel získať nových členov a pripravovať pôdu k časom, ktoré hádam len raz umožnia nejakú verejnú slovenskú činnosť vôbec. Výdavkami pri skvelej výšivkovej výstavke roku 1886, nakúpením výšiviek za 600 zl.: poskytnutím peňažnej pomoci pre sberateľa, cestujúceho v záujme výstavky a Živeny, stenčila sa kassa spolku. Behom posledných päť rokov je všetko nahradeno. Pri XIX. valnom shromaždení tohoročnom mohli sme podať návrh na otvorenie školy domáco-hospodárskej s jednoročným kursom a vyvoliť výbor, ktorý má urobiť všetky predbežné kroky. Zrejmo: akonáhle naše hmotné prostriedky dovolily, ihneď sme boli hotoví ku praktickej činnosti. Neveľký je síce náš kapitál (10.440 zl. 64 kr.), počet členov (318) tiež ne-

imponuje, ale počiatok chceme urobiť i pod týmito nechvalnými podmienkami.

Posledné valné shromaždenie, odbývané dňa 3. aug. 1898, dokázalo nám, že záujem o Živenu neočakávane zrástol. Reč, ktorou ho pani predsedníčka, Elena Soltészová otvorila, znela nasledovne:

Slávne valné shromaždenie!

V tento deň vždy s radosťou pozorujem, že členovia »Živeny«, i vôbec spolku tomuto priaznivé naše obecenstvo, s neochabujúcou zaujatosťou súčastňujú sa nášho shromaždenia, napriek tomu, že naše spolkové diela v daných okolnosťach vlečú sa veľmi pomaly a málokedy môžu vykázať nejaký postup k cieľu. Spolok »Živena« so svojím účinkovaním má ťažké postavenie, čo uzná každý rozumný a spravedlivý človek, znajúci všetky naše okolnosti. Zarážajúce zkúsenosti pri všetkých našich národno-vzdelanostných snahách ochabujúcne účinkovaly i na diela »Živeny«, a síce nie len na správu, ktorá spolok riadi, ale menovite na obecenstvo, ktoré spolok tvorí — t. j. ktoré *malo* by ho tvoriť, ale utiahlo sa. Takéto ochabnutie po takých zkúsenosťach je ovšem vecou prirodzenou; ale nadobro ospravedlniť sa nijako nemôže, lebo veď všetci dobre vieme, že »Živena« ani zďaleka nepomýšľa na pražiadne takrečené politické hnutie, ktoré jednako i stanovami jej je zapovedané. Ona, súc temer výlučne v ženských rukách, jedine má na zreteli napomáhať či praktickú súcosť, či duševnú vzdelanosť u slovenských žien a šíriť ju slovenským

slovom, na očiach prajnej i neprajnej verejnosti, pod ustanoveným dozorom vrchností, nuž ona takrečeno ani nemôže previniť sa, a teda všetky predčasné obavy, ochromujúce jej napredovanie, sú len pre ňu samú škodlivé a naskrze nemaly by mať miesta. Preto my už raz všetky takéto obavy musíme na stranu odložiť a musíme sa nemýleno usilovať k cieľu, t. j musíme robiť to, čo je na nás, aby cieľ mohol sa dosiahnuť. V tomto smysle chceli by sme odteraz pokračovať. A tak ja dnes so *zvláštnou* radosťou vítam Vás všetkých tu shromaždených, ktorí prajete »Živene« a jej snahám, lebo mám nádeju, že dnešné toto naše shromaždenie, jestli Boh dá úspechu, bude istým pokročením k cieľu, ktorý sme si naším spolkom vytkli — o čom pozdejšie bude reč. Najprv nakrátko prejdeme iné body, čakajúc na vybavenie, a naposledok ponecháme si prehovoriť o tom, čo navrhlo sa v poslednom výborovom zasadnutí od 10. jula t. r. Prosiac k tomu cieľu o Vašu pozornosť a trpezlivosť, otváram valné zasadnutie.

Potom nasledovala zpráva pokladníčky, panej Anny Halašovej, ktorú nižej podávame. Výbor ustálený bol nasledovne:

Výborníčky »Živeny«. (1898.)

Marta Bodická, Agnesa Cochiusová, Ludovika Dohnányi, Emma Goldpergerová, Elena Hodžová, Mária Horvátová, Ružena Houdeková, Mária Ivánková, Amália Kašovicová, Hermína Kohútová, Karolína Kunajová, Ľudmila Kvaalová, Zuzanna Kyčková, Pavla Lacová, Oľga Lehotská,

Mária Medvecká, Oľga Milcová, Františka Minichová, Marína Ormisová, Anna Pivková, Anna Rolková, Klema Rupeldtová, Bohdana Škultéty, Ľudmila Schmidtová, Vincencia Stodolová, Anna Šujanská, Mária Turzová, Iréna Wágnerová, Anna Vanovičová.

Sbierky »Živeny« obohatené boly novými veľkodušnými darmi. Nasledujúci soznam je pokračovaním z Letopisu »Živeny« od roku 1896.

Ku krojovej a výšivkovej sbierke »Živeny« od 22. aug. 1895 až do 4. aug. 1897 prispeli darmi nasledovní p. t. darcovia a darkyne:

26. *Oľga Stodolová:* hodvábne rumunské oplecko.
27. *Anna Porubská:* prestieradlo, vložku.
28. *Hermína Orphanidesová:* zásteru a šatku.
29. *Anna Kormanová:* starý hodvábny kabátik.
30. *Ľudovít Lamoš:* vyšívaný živôtok.
31. *Pavla Lacová:* vytkávané prestieradlo.
32. *Andrej Hlinka:* 7 živôtkov.
33. *Anna Miškovičová:* živôtok.
34. *Andrej Kmeť:* vyšívanú »štólu« a »velum« kostolné; starý lajblík so 16 striebornými gombami; 4 konce z odedzí; 2 race vyšívané; vlnený fiertuch; rožkastý čepec; pletenú čiapku a rukavice; uteráč s prietkami z Prenčova.
35. *Ľudmila Schmidtova:* vyšívaný čepec.
36. *Ľudmila Lačná:* vzorky výšiviek.
37. *Andrej Kmeť:* 5 vyšívaných rumunských katreníc.
38. *Andrej Kordoš:* krosienka so započatým rožkastým čepcom.

39. *Jozefína Galvánekovà:* 11 vzoriek ľudových výšiviek z Jasenice (trenčianska stolica) s názvoslovím: »na pérká«, »na jelenie rožky«, »na moravskú cestu«, »na slimačie rožky«, »na žilinku«, »na lámané kolesá«, »na srdcia«, »na rezance«, »na polkolá«, »na ružičky«, »na štiepané jabúčka«, čepec vyšívaný »na dusené radky«.
40. *Alois Bohúnek:* (prostredníctvom pána dr. Miloša Šimku): 2 starodávne vyšívané ženské pásy z okolia Lančáru a Šterusa.
41. *Vojtech Kromer* (prostredníctvom p. J. Gregora): háčkovanú kapsičku na ručné práce.
42. *Františka Minichová:* vzorky výšiviek z okolia Modry. Prostredníctvom panej *Marie Strakovej:* vyšívanú hodvábnu zásteru mladonevestinskú, zo začiatku minulého storočia, zachovanú v zemianskej rodine Thomkovskej na Bystričke v Turci.
43. *Emma Goldpergerová:* bohato vyšívanú zásteru zo Slatiny vo Zvolene.
44. *Jozefína Dérerová:* vzorník výšiviek, ohrádok a farbistého vzorkového tkania i ukážky rozličných, jedno- a dvojfarebných raciek z Veľkého Lômu a z Toropoľa v Novohrade.
45. *Božena Slančíková:* bábu v kroji polýchňanskom.
46. *Andrej Kmeť:* starobylú hodvábnu výšivku; vzorky čipiek a mrežiek; vysoký klobúk pre snúbenca.
47. *Marienka Kolesárová:* čepec z okolia Brezna.
48. *Mária Smolková,* učiteľka na mešť. priemyselnej škole v Prahe: 88 kúskov čipiek a mrežiek hontian-

skych, zvolenských a nitrianskych, na zámenu za čipky p. farárom A. Kmeťom jej poslané.

49. *Jozef Gregor-Tajovský:* vyšívanú kápku z Pohorelej (Gemer) v cene 2 zl. 10 kr. Vyšívala Anna Garec Trepáčka.

50. *Božena Rojová:* starobylú výšivku z placbty.

51. *Jozef Kačka:* 7 vyšívaných čepcov z Polomky.

52. *Bella Slávikovă:* pártu z Dobronivej, vyšívanú zásterku.

53. *Amália Kolényi:* pretkávaný obrus, čabianska robota.; pretkávaný uteráč (tiež čabianska robota) s umele viazanými strapcami.

54. *Mária Lacková* st. z Vrbice: starobylú vložku.

Krem tohoto darom poslaly »Živene« pani *Pavla Novomeská* z New-Yorku fotografický obraz hodnostáriek amerikánskej »Ziveny«; a slečna *Antonia Lašmanová*, odborná učiteľka mestskej školy v Prahe, 25 výtiskov knižky: »Památník českých žen«, ktoré slečna *Etela Cablkova* odpredala v prospech pokladnice »Živeny«.

Zo všetkého vysvitá, že o nejakom zpiatkovaní nemôže byť reči, a že čulejšie napredovanie podmienené je jedine hojnejšou účasťou slovenských žien a priateľov spolkovitého života. Dali sme znaky pevnej vôle, na slovenských národných ľuďoch je, aby dostavily sa i prostriedky, menovite aby rozmnožil sa počet členov a príspevky aby riadne tiekly do pokladnice.

Druhý sväzok »Letopisu« posielame slovenském obecenstvu so sľubom, že na rok výnde tretí, jestli tent

najde milosť pred tvárou jeho. Samo sebou rozumie sa, že táto milosť musí vyraziť sa dielom: to jest, aby koncom tohoto roku aspoň toľko výtiskov rozobralo sa, koľko náklad požaduje. Dúfame, že to stane sa. U nás tak málo kníh vychodí v posledné časy, že by tak lacná knižka, pod protektorátom našich spanilomyseľných žien a panien, mala skoro rozísť sa po slovenských krajoch.

V Turčianskom Sv. Martine, koncom augusta 1898.

Elena Soltészová,
predsedníčka.

Noví členovia.

(Od 21. augusta 1895 do 30. júna 1898 prihlásení.)

A. *Zakladatelia I. triedy:*

31 Boorová Hermína, Naďlak.
32 Čvikota Matej, Valča.
33 Duchajová r. Dulova Mária, Blatnica.
34 Duchaj Ján, Blatnica.
35 Dohnány Ludovika, Trenčín.
36 Dohnány vydatá Wágner Iréna.
37 Hermannová Ľudmila, Zvolen.
38 Kozelnická Karolína, Brezno.
39 Lacková Ľudovika, Lipt. Sv. Mikuláš.
40 Lacková Mária, Lipt. Sv. Mikuláš.
41 † Lukáč Ladislav, Ostrihom.
42 † Dr. Makovicky Cyrill, Ružomberok.
43 Makovická Elena, Ružomberok.
44 Murínova Matejova, Námestovo.
45 Országová r. Matuškovičova Paula.

46 Országh Juraj.
47 Polóny Johanna.
48 Rovnianek Peter.
49 Šimková Iréna, Senica.
50 Turč.-sv.-martinská sporiteľňa.

B. *Zakladatelia II. triedy:*

104 Beniačová r. Makovická Ľudmila, Ružomberok.
105 Beniač D. Šimon, Ružomberok.
106 Braxatorisova Matilda, Senica.
107 Bujnová Ľudmila, Pukanec.
108 Bubela Karol
109 Bodická r. Lojkova Emma, Štrba.
110 Bachárová Katarína, Vrbové.
111 Cádrová Anna, Myjava.
112 Dohnány Oľga, Kremnica.
113 Erdélska Karolína, Nové Mesto.
114 Gallášová Božena, Vrbové.
115 Houdeková Viera, Ružomberok.
116 Hurbanová Augusta, Stará Pazová.
117 Hurbanová Ľudmila, Stará Pazová.
118 Kyčková Zuzanna, Tisovec.
119 Krnová r. Beniačova Oľga, Nový Sad.
120 Kresáková Emilia, Senica.
121 Kohútová Karolína, Mošovce.
122 Kubány r. Malinova Anna, Polianka.
123 Kvačalová Ľudmila, Petrovec.
124 Križko Milutín, Holovecko.

125 Langhoferová Kristína, Pezinok.
126 Lojeková Julia, B. Bystrica.
127 Medvecká Julia, Selenč.
128 Martinec Ján, Valča.
129 Mocková Oľga, Čáčovo.
130 Milcova Elena, Žilina.
131 Milcova Oľga, Žilina.
132 Mičurová Sidonia, V. Bytča.
133 Mudrochová Emilia.
134 Páričková Mária, Košťany.
135 Prídalová Ružena, Modra.
136 Petrikovičová Gabriela, Turč. Sv. Martin.
137 Pelikánová Emilia, Záriečí.
138 Ruttkayová Berta, B. Bystrica.
139 Radlinská Irma, Dolný Kubín.
140 Roháčková r. Uhlikova Mária, Pešť.
141 Skoková Amália, Šopron.
142 Socháňová Božena, Turč. Sv. Martin.
143 Stas Ján E.
144 Trnovská r. Šolcova Anna, Lipt. Sv. Mikuláš.
145 Turzo Ivan, B. Bystrica.
146 Turzová Marienka, B. Bystrica.
147 Ursini Mária, Štiavnica.
148 Viestová Emilia, Hrachovo.
149 Várošová Judita, Jahodníky.
150 Vraná Ružena, V. Revúca.
151 Viestová Janka, V. Revúca.

C. *Riadni členovia:*

30 Bellová r. Fábry Anna, B. Čaba.
31 Beblavá Ľudmila, Sobotište.
32 Brunovská Emilia, Modra.
53 Brcko Jozef, Abrahamová.
34 Beniačová Darina, B. Bystrica.
35 Braunerová Zdenka.
36 Čermák Bohumil.
37 † Cigerová Johanna, Benice.
38 Čelárová Kornélia, B. Bystrica.
39 Dubovská Judita, Modra.
40 Filipčová Božena, Poniky.
41 Fábry Amália, Veľká Slatina.
42 Galanthová Hermína, Kremnica.
43 Grúniková Anna, Petrovec.
44 Galandová Ľudmila, Turč. Sv. Martin.
45 Herold Otakár.
46 Horňáková Katarína, Stará Turá,
47 Hlubocká r. Špánikova Eva, Stará Turá.
48 Hurbanová Ružena, Turč. Sv. Martin
49 Izáková r. Hodžova Anna, Dačolom.
50 Ježová Mária, Stará Turá.
51 Ježová r. Hargašova Mária, Stará Turá.
52 Kissová Želmíra, Malé Stankovce.
53 Kállayová Žofia, Lipt. Sv. Mikuláš.
54 Kolesárová Karolína, Hor. Boca.
55 Kuchár Ján, Kláštor pod Zniovom.
56 Kováčiková Anna, Stará Turá.

57 Langová Emma, Lipt Sv. Mikuláš.
58 Lačná r. Riznerova Hermína, Kostolné.
59 Lekárová Mária, Petrovec.
60 Mackovičová Anna, Selce.
61 Medvecký Karol, Selenč.
62 Maršallová Marína, Petrovec.
63 Rendek Jáŋ, Slovany.
64 Speváková Zuzanna, Petrovec.
65 Slabeyová Zuzanna, Brezno.
66 Švarcová r. Lélekova Katarina, Pukanec
67 Dr. Švehla Karol, Praha.
68 Švehla Antonín.
69 Senšelová Ľudmila, Očová.
70 Šuhajíková Marína, Krupina.
71 Treskoňová Mária, V. Bytča.
72 Úlehla František.
73 Dr. Vozárik Ján, Au a/d Sieg.
74 Žiakova Terezia, Modra.

D. *Roční členovia:*

11 Chlebíková Anna, Modra.
12 Fialová Karolina, Modra.
13 Fričová Ružena, Turč. Sv. Martin.
14 Hlubocká Alojzia, Stará Turá.
15 Izáková Mariška, Dačolom.
16 Janovič Juraj, Stará Turá.
17 Ježo Juraj, Stará Turá.
18 Križko Bohuslav, Zalatna.

19 Kvačalová Terezia, Petrovec.
20 Kubišová Antonia, V. Bytča.
21 Kelenbergrová Ružena, Modra.
22 Lubinský Karol, Stará Turá.
23 Prividská Pavlína, Hodruša.
24 Pavlovič Ján, Stará Turá.
25 Rapoš Viktor, Stará Turá.
26 Sekanová Amália, Pukanec.
27 Stančíková r. Kubinova Anna, Stará Turá.
28 Šenšelová Olga, Očová.
29 Školudová r. Valachova Emilia, Modra.
30 Štetková Katarína, Modra.
31 Uhrová Katarína, Modra.
32 Ušlbetzová Ilona, Hodruša.
33 Vančová Mária, Turč. Sv. Martin.
34 Valovič Štefanova Mária, Stará Turá.
35 Valachova Ružena, Modra.
36 Vráblová Mária, Stará Turá.
37 Vagáčová, Rácova Anna, Stará Turá.
38 Zathurecká Augusta, Cerovo.
39 Zochová Paula, Cerovo.
40 Zochová Anna, Cerovo.

Účty na čas od 21. aug. 1895 do 30. júna 1896.

I. Príjem:

1.	Prenáška z minulého roku....	6435	zl.	57	kr.
2.	Úroky do 30. júna 1896.....	346	zl.	63	kr.
3.	Členovské splátky	1319	zl.	66	kr.
4.	Obete......................	97	zl.	35	kr.
5.	Za Almanach	8	zl.	90	kr.
6.	Z »Večierkov«	80	zl.	82	kr.
	Spolu	8288	zl.	93	kr.

II. Výdavok:

1.	Poštovné.............	22	zl.	52	kr.
2.	Tlač	27	zl.	—	kr.
3.	Podpora	100	zl.	—	kr.
4.	Zakúpené výšivky.....	20	zl.	—	kr.
	Spolu.....	169	zl.	52	kr.

Príjem	8288	zl.	93	kr.
Výdavok	169	zl.	52	kr.
Pokladničný zvyšok	8119	zl.	41	kr.

V Turč. Sv. Martine, 1. júla 1896.

Účty na čas od 1. júla 1896 do 30. júna 1897.

I. Príjem:

1.	Prenáška z minulého roku......	8119	zl.	41	kr.
2.	Úroky do 30. júna 1897........	431	zl.	96	kr.
3.	Členovské príspevky	628	zl.	—	kr.
4.	Poručenstvo neb. Sam. Lopušného	50	zl.	—	kr.
5.	Za Letopis a Almanach	263	zl.	13	kr.
6.	Obete.........................	60	zl.	70	kr.
7.	Z »Besedy«	87	zl.	94	kr.
	Spolu......	9641	zl.	14	kr.

II. Výdavok:

1. Tlač »Letopisu«.........	130 zl.	—	kr.
2. Za štoček diplomov.....	27 zl.	67	kr.
3. Za výšivky.............	36 zl.	95	kr.
4. Za dva rámy a naftalin..	2 zl.	64	kr.
Spolu......	197 zl.	26	kr.

Príjem..............	9641 zl.	14	kr.
Výdavok	197 zl.	26	kr.
Pokladničný zvyšok..	9443 zl.	88	kr.

V Turč. Sv. Martine, 1. júla 1897.

Ctené valné shromaždenie!

Účty na rok 1897—1898 mám šťastie predostrieť v nasledovnom:

I.

Príjem obnášal:

1. V členovských príspevkoch.....	470 zľ.	—	kr.
2. V obeťach....................	14 zl.	72	kr.
3. V čistom výnose z »Besedy« 2. februára 1898.................	78 zl.	21	kr.
5. V úrokoch od vkladov.........	490 zl.	50	kr.
6. Za Almanach a Letopis utŕžené..	8 zl.	—	kr.
7. V prenáške z minulého.........	9443 zl	88	kr.
Spolu.....	10505 zl.	31	kr.

II.

Výdavok obnášal:

1. Za tlač členovských diplomov.....	50 zl.	60	kr.
2. Za spolkovú kaučukovú pečať......	2 zl.	84	kr.
3. Poštové portá..................	6 zl.	23	kr.
Spolu.....	59 zl.	67	kr.

Odpočítajúc výdavok z príjmu, zostáva príjem 10445 zl. 64 kr., ktorý záleží:

1. Z vkladov v obsahu............ 10095 zl. 10 kr.
2. Zo 7 účastín po 50 zl. v obsahu 350 zl. — kr.
3. Z hotovosti pokladničnej........ — zl. 54 kr.

Minuloročný spolkový príjem sám osobitne obnášal v celku 1001 zl. 76 kr.

III.

Stav členov je nasledovný:

Behom minulého spolkového roku prihlásili sa noví členovia:

I. Zakladajúci II. triedy:

Augusta Hurbanová, Ľudmila Hurbanova, Anna Cádrová, Emilia Pelikánová, Katarína Bachárová, Janka Viestova,Ruženka Vraných, Milutín Križko, Mária Roháčeková r. Uhlíkova.

II. Riadni členovia:

Mária Ježová r. Hargašova, Amália Fábryho, Ružena Hurbanová.

III. Roční členovia:

Janka Bottová, Alžbeta Sriňáneková, Anna Chlebíková, Katarína Roháčková.

A tak spolok počituje s 30. júnom 1898:

I.	Zakladajúcich I. triedy	49
II.	Zakladajúcich II. triedy	151
III.	Riadnych	75
IV.	Ročných............	43
	Spolu....	318 členov.

Behom minulého roku zomreli nasledovní členovia:

Ladislav Lukáč, Zuzanna Pietrová, Johanna Cígrová, Mária Križková, Dr. Cyrill Makovický.

IV.

Sbierky »Živeny« dľa osobitného soznamu počitujú dnešným dňom 471 rozličných predmetov a sú poistené u spoločnosti »Ruinione di Sicurta Adriatica« v Trieste.

Prosím ctené valné shromaždenie, aby túto zprávu v láskavú známosť vziať ráčilo.

V Turč. Sv. Martine, 30. júla 1898.

Anna Halašová,
pokladníčka.

OBSAH.

Strana

Tri perly. Báseň Hviezdoslava 5
Popelka. Denníkový sošit. Podáva Elena Maróthy-Soltészová . 7
Záhada. Básnikovi. Básne od Ľudmily Podjavorinskej . 97, 98
Nové šatočky. Od Terezie Vansovej 100
Biela ruka. Báseň od Martina Sládkovičova 114
Pančava. Novella od Svetozára Hurbana Vajanského. . . . 118
Potreba vzdelanosti pre ženu, zvlášť so stanoviska mravnosti. Príspevok k ženskej otázke. Od Eleny Maróthy-Soltészovej . 154
Zpráva »Živeny« 191
Prídavok (Zpráva o nových členoch a o pokladnici) 198

Cena 50 kr.

